

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

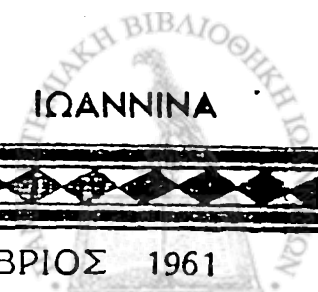
ΕΤΟΣ Ι'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 114ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1961

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

Ἐπιτροπὴ Ἐπιμελείας ὑλῆς:
ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΔΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἑσωτερικοῦ: Ἔτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ: Ἔτησίᾳ Δολλ. 10—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΡΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12 50

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσσαλονίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβόματα : «ἩΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ἙΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἡλία Βασιλά :	Πρεβεζάνοι καὶ Παργηνοὶ Διδάσκαλοι καὶ Λόγιοι 18ου καὶ 19ου αἰώνα (ἱστορ. μελέτη)	Σελ. 877
Σταύρου Ι. Παπαδάτου :	Αἱ σλαβικαὶ διεισδύσεις ἐν Ἀγίῳ Ὄρει (ἱστορ. πραγμ.)	» 883
Κων. Ἀθ. Διαμάντη :	Ὁ Χριστ. Φιλητᾶς εἰς τὴν Ἑσπερίαν (ἱστορ. πραγμ.)	» 888
Στ. Μ. Γκατσοπούλου :	Ματθαῖος Μητροπολίτης Μυρέων (ἱστορ. μονογρ.)	» 892
Μάνθου Οἰκονόμου :	Μάνθος καὶ Γεώργιος Ριζάραι (ἱστορ. χρονικά)	» 901
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Καθὼς χάραξε ἡ Δευτεριά (ἱστορ. χρονικά)	» 903
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Τουρκο — Περσο — Ἀραβικὲς λέξεις στὸ Γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἴδιωμα	» 908
Γιάννη Σαραλῆ :	Τὸ Ζαγορίσιο σπῆτι (λαογρ. πραγμ.)	» 912
Σταύρου Ι. Παπαδάτου :	Ἡ ἔπαρσις τῆς σημαίας ἐν πομπῇ γάμου ὡς ἰσχυρὸν ἔθι- μον ἐν Ἡπείρῳ ἰδίᾳ (λαογρ. μελέτη)	» 917
Παρ. Ι. Μηλιοπούλου :	Λαογλωσσικὲς σελίδες—παπαδικὰ καὶ θεοτικὰ (ὁ Ἅγιος κι' ἡ φοβέρα, Γιώωωωργι, Νάμουν Ἰγώ, νάμουν Ἰγώ). (λαογραφικά)	» 922
Τάκη Δόξα :	Οἱ τόψεις (διήγημα)	» 925
Χρυσάνθης Ζιτσαίας :	Μιὰ μικρὴ κι' ἀσήμεντη ἱστορία (διήγημα)	» 931
Κώστα Ἀθ. Μιχαηλίδη :	Χαφιζ Σιραζι (δοκίμιον)	» 935
Κώστα Καλαντζῆ :	Γράμμος, Μοράβα, Ἰδάν, Κάμια	» 942
Νικ. Σκληροῦ :	Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἡπείρου (μελέτη)	» 947
Νίνας Κοκκαλίδου—Ναχμία :	Περπάτημα πάνω στὸ νερό (ποίημα)	» 950
Κώστα Νικολάδη :	Ἀναμνήσεις (ποίημα)	» 950
Ἀνθίμου Ἱεροψάλτου :	Μεσολογγίου: Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασᾶ 1821	» 952
Shirley Jackson :	(Μετάφραση): Νικολάου Λώλη: Ἡ Λοτταρίτς (διήγημα)	» 953

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ : Σημειώματα : Τσακάλωφ—Τὸ νέο κύμα—Ἡ Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη—
Ἀγαθὴ ἔρις (Δ. Γ.).—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Γιάννη Φάτση: «Ἐξολοθρευτὸς»—Ἡλία Κατσο-
γιάννη: «Ἀναλαμπὲς στὸ λυκόφωσ»—Εὐρυπίδη (Μετάφραση—Ἐισαγωγή: Γ. Ι. Παπαγεωργίου): «Ἰ-
φιγένεια στὴν Αὐλίδου»—Κύπρου Χρυσάνθη: «Ἐτοί ἄρχισε ἡ Κυριακή...»—Βάσου Μάρμαρα: «Κοιτὰ
στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου»—Χρ. Β. Ζιάκα: «Τί λένε οἱ σοφοὶ καὶ τί ὁ κόσμος» (Δ. Κόκκινου).—Βι-
βλία πού λάβαμε.—Ἀνάπτυξη.—Διάφορα.—Διόρθωσις.—Ἀνακαινώσεις.

Ἡ ΠΑΙΡΩΤΙΚῆ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ι'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1961

ΤΕΥΧΟΣ 114ov

ΗΛΙΑ ΒΑΣΙΛΑ

ΠΡΕΒΕΖΑΝΟΙ ΚΑΙ ΠΑΡΓΗΝΟΙ*

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΛΟΓΙΟΙ 18^{ΟΥ} ΚΑΙ 19^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

*Αγάπιος Ιερομόναχος Ρήγας σελ. 176 ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Παν. Ἀραβαντινοῦ

«Οὗτος ἐγεννήθη εἰς Πάργαν κατὰ τὸ 1759, διδαχθεὶς δὲ ἐκεῖσε ὑπὸ Ἀναστάσιον τὸν Μοσπινιώτην καὶ Ἀγάπιον τὸν ἀπὸ Δημητσάνης, ἀπεδήμησεν εἰς Γερμανίαν ἐλπίζων εἰς φίλον του τινά, ἵνα τῇ ἐκείνου συνδρομῇ ἐκπαιδευθῇ εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστήμιον, ἀλλ' ἀποτυχῶν, διέβη εἰς Βλαχίαν καὶ ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τοῦ Βουκουρεστίου διέτριψεν ἀκροώμενος τὰ ἐπιστημονικὰ μαθήματα, μεθ' ὃ προσκληθεὶς εἰς Φωξάνην κατέλαβε τὴν σχολαρχίαν τοῦ ἐκεῖσε φροντιστηρίου, ἣν διετήρησεν εὐδοκίμως μέχρι τοῦ 1815. Τότε δὲ ἱκανὰ ἔχων ἐφόδια ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἵνα ἐκεῖσε διαβίωσῃ καὶ ὡς μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κατηχήσῃ τινὰς τῶν συμπολιτῶν του. Ἀπεμποληθείσης τῆς Πάργας ἀπώκησε μετὰ τῶν συγγενῶν του εἰς Κέρκυραν καὶ ἀπεβίωσεν εἰς Αἴγινα κατὰ τὸ 1829, ὅπου πρὸ ὀλίγου διωρίσθη δημόσιος διδάσκαλος. Ἀπεβίωσε δὲ πένης, διότι τὰ χρηματικά του ἐφόδια ἐξηντλήθησαν εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ ἔκδοσιν τῆς Πρακτικῆς Ἀριθμητικῆς του, τῆς τε Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς, πονημάτων οἷς ἐχορῆτο σχολαρχῶν εἰς Φωξάνην, ἅτινα ἀκατάλληλα ὡς πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἐποχῆς φανέντα καὶ ὄντα ἔμειναν ἀνεκποίητα. Ὑπῆρξε σεμνοήθης, φιλόθρησκος καὶ λίαν φιλογενής, κάτοχός τε τῆς Λατινικῆς καὶ γερμανικῆς καὶ μαθηματικὸς ἄριστος».

Δυστυχῶς, μολονότι ἔψαξα δὲν μπόρεσα νὰ ἀνακαλύψω πουθενὰ τὰ δύο περιφημα σχολικὰ ἐγχειρίδια, πὺν ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός, τοῦ Ἀγαπίου ιερομονάχου Ρήγα, τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι γνωστὸν καὶ τὸ κατὰ κόσμον ὄνομα καὶ ἐπώνυμον.

Ὁ Ἀναστάσιος Μοσπινιώτης πλησίον τοῦ ὁποίου μορφώθηκε ὁ Ἀγάπιος ιερομόναχος Ρήγας, ἦταν διάσημος διδάσκαλος ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ὁ ὁποῖος διετέλεσε Σχολάρχης τῆς Μαρουτσαίας Σχολῆς, χρηματίσας προηγουμένως μαθητῆς τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου (1695—1760) καὶ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως. Ἐκαμε κατόπιν σχολάρχης στὴ Μυτιλήνην, σύμβουλος ἔπειτα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας (1763—1765) Σταυράκογλου. Ὅταν οὗτος ἐθανατώθηκε ἀπὸ τὴν Πύλην ὡς προ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 781

δότης, ὁ Μοσπινιώτης ἐπέρασε στήν Ἰταλίαν, κάμνοντας τὸν οἰκοδιδάσκαλον, εἰς τὰ παιδιὰ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς Ἰταλίας. Ἐπέρασε κατόπιν στήν Κέρκυραν διὰ Βενετίας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πάργαν. Πόσον καιρὸ ἔμεινεν στήν Πάργαν, κάμνοντας κηρύγματα καὶ διδάσκοντας τὰ παιδιὰ τῶν πλουσίων Παργηνῶν, δὲν ξέρουμε. Ἀπὸ τὴν Πάργα ἀνεχώρησε στήν Πρέβεζαν κλητευμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὡς συνένοχος τοῦ Σταυράκογλου. Ἐπέρασε πολλὰ ἑλληνικὰ μέρη γεμάτος ὑποψίες καὶ φόβους καὶ ἔφθασε στήν Οὐγγαρία, ὅπου ἀπέθανε βασανισμένος ἀπὸ μεγάλη ἔνδεια σὲ βαθειὰ γεράματα στὶς ἀρχὲς τῆς 19ης ἑκατονταετίας.

Χρῦσανθος Κονοφάος (σελ. 90 τοῦ Ἀραβαντινοῦ), ἐγεννήθη εἰς Πάργαν κατὰ τὸ 1790 ὑπὸ γονέων ἐντίμων, νεώτατος δὲ τῆ ἡλικία μετέβη εἰς Ἰωάννινα, ἵνα ἐκπαιδευθῆ ἐκεῖσε δαπάνη τοῦ ἀπὸ πατρὸς θείου του, τοῦ τότε μὲν ἐπισκόπου Χειμάρρας, μετέπειτα δὲ Παραμυθίας κυρίου Ἀγαπίου. Ἐκπαιδευθεὶς δὲ τακτικῶς καὶ εὐδοκίμως ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Ψαλλίδα, ἀνεδείχθη ἱεροδιάκονος καὶ μετ' ὀλίγον προσέλαβεν αὐτὸν ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γαβριὴλ ὁ Γκάγκας, κατὰ τὸ 1814, ὡς ἀρχιδιάκονόν του, διορίσας αὐτὸν ὡς διευθυντὴν τῆς πρωτοσυγκελίας, δικαστὴν δηλ. τῶν ζητημάτων καὶ διενέξεων, ὅσα εἰς τὸ βῆμα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ὑπεβάλλοντο εἰς λύσιν παρὰ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, λυσιπώδης τῶν Παργίων ἐχθρὸς, ἐγένετο λυσιπώδιστος μετὰ τὸ ναυάγιον τοῦ κατὰ τῆς Πάργας καταχθονίου σκοποῦ του, ἔνεκεν τῆς ἀνδρείας τῶν ἐνοίκων τῆς καὶ τῆς ὑποβολῆς αὐτῶν εἰς τὴν Βρετανικὴν προστασίαν, ἔτρεφε σκοπὸν ἵνα συλλάβῃ πάντας τοὺς Παργίους, ὅσοι διέμενον ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ του, ἔσπευσεν ὁ ἐν λόγῳ Χρῦσανθος ἀποφυγῶν τὴν θηριωδίαν τοιοῦτου τυράννου καὶ δὴ διὰ νυκτὸς καταλιπὼν τὰ Ἰωάννινα, ἔφυγε δι' ὄρεων καὶ ἀποκρήμων θέσεων καὶ διεσώθη μετὰ πλείστους ἀγῶνας καὶ κινδύνους εἰς Πάργαν ἀφικθεὶς τῇ 1817.

Μετὰ τὴν περιβόητον ἀπεμπόλησιν τῆς πατρίδος του, διέβη οὗτος εἰς Κέρκυραν μετὰ τοῦ ρηθέντος θείου του καὶ τῶν γονέων καὶ ἀγαθῶν του καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Τεργέστην, προσκληθεὶς ἐκ τῶν ἐκεῖσε ὁμογενῶν ὡς διδάσκαλος τῆς νεολαίας τῆς καὶ ἱεροδιάκονος τοῦ ναοῦ. Ἐκεῖσε διατρίψας εὐπολῆπτως, ἐπηύξησε καὶ τὰς γνώσεις του, ἐσχέτισθη μετὰ πλείστων διασῆμων ὁμογενῶν καὶ τὸ κατὰ δύναμιν συνέπραττε μετὰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Ὅτε ὁ αἰμίμητος Καποδίστριας ἀνεδείχθη Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, γνωρίζων τὴν ἀξίαν τοῦ ἐν λόγῳ κληρικοῦ, αὐτογράφως προσεκαλέσατο αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔσπευσε μεταβῆναι, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ χρηματικὰ τινὰ βοηθήματα, συλλεγέμενα ὑπὸ διαφόρων ὁμογενῶν τῆ συμπράξει αὐτοῦ, τοῦτε ἐπιστηθίου φίλου του Μιχαὴλ Ἀποστολίδου, τοῦ νῦν Ἀχαΐας. Ἀποβὰς εἰς Αἴγινα τῇ 1829 ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου τὴν διοργάνωσιν καὶ διάταξιν τοῦ ἐκεῖ Ὀρφανοτροφείου καὶ τὴν ἐγκύμνασιν διδασκάλων τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου. Ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, ἱερὸς γενόμενος, διορίσθη πρωτοσύγκελος τοῦ ἁγίου Ἀκαρνανίας καί, τούτου ἀποβιώσαντος, διηύθυνεν ἐπὶ τινὰ ἔτη τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὡς τοποτηρητής. Παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ταύτης, μετέβη εἰς Ἀθήνας, ἵνα ἐγκατασταθῆ μονίμως καὶ ἐκεῖσε διορίσθη ἔφορος τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων ἄνευ μισθοῦ καὶ συγχρόνως ἐκήρυττεν ἐν τοῖς ναοῖς τῆς πόλεως τὸν Θεῖον λόγον. Διὰ τὰς ποικίλας δὲ ἀρετὰς του εὐαρεστήσας τῇ Κυβερνήσει ἐτιμήθη διὰ τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.

Ὅτε δὲ αἱ κοινὰ ἐπισκοπικὰ θέσεις ἐπληροῦντο, ἐγένετο αὐτῷ πρότασις παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἵνα παρουσιασθῆ ὡς ὑποψήφιος, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὴν εὐεπίτευκτον αὐτῷ ταύτην θέσιν, διότι ἐγνώριζεν ὀπίσθον βαρὺ ἦν τὸ τοιοῦτον ἱερὸν φορτίον. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Ἰουλίου τοῦ 1857 καὶ διὰ πλείστης ἐπισημότητος ἐνεταφιάσθη, ἀφείς μνήμην ἐθνωφελούς καὶ ἀλη-

θούς κληρικού και πατριώτου». Είς αυτά του 'Αραβαντινού προσθέτω και τὰ ἐπόμενα.

Κατὰ τέλη 'Ιουλίου τοῦ 1821 ἑκατὸν ὀγδόντα Παργηνοὶ καὶ πενήντα Σουλιῶτες ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ἀποβιβάσθησαν κοντὰ στὴν Πάργα (στὴν θέσιν ἀγία 'Ελένη) καὶ προσέβαλαν τὴν ἐγκαταλειμμένη ἀπὸ τὸ 1817 ἀγαπημένη τους πατρίδα, πού τὴν ἐκιβέρινα ἔξ ὀνόματος τοῦ 'Αλῆ πασᾶ ὁ Χουσεῖν Μπέης. Καὶ μολονότι ἔσπευσαν 180 Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγούς τὸν Δαγκλῆ, Διαμάντη, Ζέρβα καὶ Νάσην Φωτομάραν εἰς βοήθειάν τους, οἱ δικοὶ μας εὐρεθέντες μπροστὰ σὲ πολὺ ἀνώτερη δύναμη τουρκαλβανῶν καὶ τσάμηδων φιλοσοουλτανικῶν ἀναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν στὴν Ρηνιάσαν. «Οἱ Πάργιοι, χάσαντες λοιπὸν τὰς ἐλπίδας διὰ τὴν ἀπολαυσιν τῆς πατρίδος, μέρος ἔξ αὐτῶν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Κέρκυραν, μέρος ἀνεχώρησαν διὰ Μεσολόγγιον καὶ ἄλλοι ἔμειναν μετὰ τοῦ φρουράρχου, ὅλοι ὅμως κοινῶς ἠγανάκτουν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν, ὑβρίζοντές τους ὡς ἀχαρίστους». Χρ. Περραιβοῦ 'Απομνημονεύματα τομ. Α' σελ. 91 ἡ Μάχη τῆς Πάργας. "Ἐκδοσις Σεφερλῆ 'Αθῆναι 1956.

Οἱ Παργηνοὶ τὰ ἔχουν μὲ τοὺς Σουλιῶτες, γιατί δῆθεν δὲν τοὺς ἐβοήθησαν, ὅσο ἔπρεπε νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν πόλιν τους, εἰὼ αὐτοὶ ἕως ἓνα αἰῶνα συνεχῶς τοὺς ἀνεφοδιάζαν σὲ τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια καὶ ἔτσι διατηροῦσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους.

'Απὸ τοὺς Παργηνοὺς λοιπὸν, πού ἐνήργησαν τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐπιχείρησιν ἐναντίον τῆς Πάργας (αὐτὴ εἶχε περιέλθει στὰ χέρια τοῦ 'Αλῆ Πασᾶ ἀπὸ τὸ 1819 μὲ τὴν γνωστὴν ἐπονείδιστη συνθήκη μετὰ τοῦ ἀρμοστοῦ τῆς 'Ἑπτανήσου Θωμᾶ Μαίτλανδ καὶ τοῦ τυράννου τῆς 'Ηπείρου 'Αλῆ πασᾶ), ἓνα μέρος συνθηκολόγησε μὲ τὸν τοῦρκον φρούραρχον τῆς Πάργας Χουσεῖν μπέη, γιὰ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἀπὸ τὸ Δέλβινον, ἓνα ἄλλο μέρος ἐπέστρεψε στὴν Κέρκυρα καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἔφυγε μὲ ἔξοδα καὶ πλοῖα τοῦ 'Ιωάννη Κεφαλαῖ, πρεβεζιάνου, γιὰ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ἀγωνίσθηκε καθ' ὅλην τὴν θρυλικὴν ἐποποιίαν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους ἐλεύθερους πολιορκημένους. Μεταξὺ αὐτῶν στὸ Μεσολόγγι εἶχαν ἔλθει ὡς πολεμιστὰ καὶ ντόπιοι Πρεβεζᾶνοι καὶ παλληκάρια ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Λάκκας Σούλι. Ἕνας ἀπὸ τοὺς Παργηνοὺς ἦταν καὶ κάποιος Κονοφάγος πιθανῶς ἀδελφὸς ἢ ἐξάδελφος τοῦ κληρικοῦ Χρῦσανθοῦ Κονοφάγου. Γιὰ τοῦτον γράφει ὁ ἱστορικὸς Κασομούλης πὼς ἀκοιῶθηκε κατὰ τὴν πολιορκίαν (1825—1826) τῆς ἐνδοξῆς πόλης.

'Ἐγράψαμε ἄλλοτε στὸν «'Αγῶνα Πρεβεζῆς» γιὰ μερικὰ ὀνόματα Πρεβεζανῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. 'Ἰδὲ ἐφ. «'Αγὼν Πρεβεζῆς» 20—1—1958 ἕως 12—4—58 καὶ Μέρος Β' 8—12—58 ἕως 12—4—1959. Εἰς τὸν τόμον ἔτους 1954 τῆς «'Ηπειρωτικῆς 'Ἐστίας», σελ. 259 ὁ κ. Κ. Κώνστας δημοσιεύει μιὰ μελέτη σχετικὴ μὲ τὸν θάνατον καὶ τὰ φορέματα καὶ χρυσαφικὰ τῆς περιφημοῦς Κυρᾶ - Βασιλικῆς, συζύγου τοῦ σατράπη τῆς 'Ηπείρου 'Αλῆ πασᾶ, ἡ ὁποία ἀπεβίωσε στὸ Αἰτωλικὸ καὶ ἐτάφη στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν τὴν 11 Δεκεμβρίου 1834. Στὴν μελέτη αὐτὴ καταχωρίζεται καὶ μιὰ ἔκκλησις τοῦ 'Αρχιμανδρίτου τῆς Μητροπόλεως Χρῦσανθοῦ Κονοφάου, προσυπογραφέντος καὶ τοῦ ἀρχιδιακόνου Γερασίμου Σαλογγίτη, πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ προεστοὺς τῆς περιφέρειας νὰ ἀποδώσουν στὸν ἀδελφὸ τῆς Κυρᾶ—Βασιλικῆς Συνταγορχὴ Γεωργ. Κίτσον τὰ ἀρπαγμένα πράγματα τῆς ἀδελφῆς του. Νὰ ἡ ἔκκλησις.

'Αριθ. 611356. 'Ἐν Μεσολογγίῳ τῆ 14 Μαΐου 1835.

Εὐλαβέστατοι 'Ιερεῖς, Πρωτοδημογέροντες καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ ἀπὸ 'Ανατολικὸν καὶ Κατοχήν, χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ.

'Ο Γεώργιος Κίτςου, συνταγματάρχης, ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὅτι εὐρισκόμενος εἰς Ναύπλιον διὰ τινὰς ὑποθέσεις του καὶ ἀποθανούσης τῆς ἀδελφῆς του Βασιλικῆς, διεσκορπίσθησαν πολλὰ καὶ διάφορα πράγματα τῆς ἀδελφῆς του, δηλ. πολὺ-

τιμα στολίδια, λαμπρά φορέματα, ἀσημικά, τζοβαϊρικά, ἐν κοινῇ μὲ ἀγία λείψανα καὶ ἄλλα διάφορα ζῶα καὶ συγύρια τοῦ σπιτιοῦ καὶ σπιτικά. Ὅθεν γράφοντες εἰς ἀνακάλυψιν τούτου ἀποφαινόμεθα ὅποιος τῶν χριστιανῶν ἤξεύρει ἢ ἔχει καὶ κρατεῖ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἂν μὲν φοβηθῇ τὸν Θεὸν καὶ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν, καλῶς ἔχει, εἰ δὲ τὰναντία φερόμενος θελήσῃ νὰ σταθῇ εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ ἀδικίαν, ὁ τοιοῦτος, ὅποιος καὶ ἂν ὑπάρχη καὶ ἀδικον εἶη ὡς ἐκ στόματος Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Ἁγίου Ἀκαρνανίας ἀφορισθῆτω κ.τ.λ. ἕως οὗ μετανοήσῃ καὶ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τότε τεύξεται συγχωρήσεως.

Ἐπιγραφή » Ἀρχιμ. Χρῦσανθος Κονοφάος

Ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεράσιμος Ζαλογγίτης.

Ὁ συγγραφέας τῆς παραπάνω μελέτης κ. Κ. Κώνστας ὑποσημειώνει ὅτι ὁ Χρῦσανθος Κονοφάος ἦταν κληρικὸς ἀπὸ τὴν Πάργα, ἀρχιδιάκονος τοῦ Μητροπολίτου τῶν Γιαννίνων Γαβριὴλ Γκάγκα καὶ πρωτοσύγκελλος ὕστερα τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας, διωρισμένος στὰ 1833 μὲ Κυβερνητικὴ ἀπόφαση. Στὰ ἀρχεῖα τῆς Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας σώζονται ἀκόμα πολλὰ ἔγγραφα συνταγμένα ἀπὸ αὐτόν.

Τὸ πιθανώτερον εἶναι πὼς ὁ πρόγονος τῆς σημερινῆς οἰκογενείας τῆς Πρέβεζας τῶν Κονοφάων δὲν ἦλθε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὅπως ἰσχυρίζονται αὐτοί, ἀλλὰ μαζί μὲ ἄλλους Μεσολογγίτες, ἀφοῦ πιάσθηκε αἰχμάλωτος κατὰ τὴν εἴσοδο τῶν Ἀλβανῶν στὸ Μεσολόγγι στὶς 9 Ἀπριλίου 1826, μεταφέρθηκε εἰς τὴν Πρέβεζα, ὅπου ἀπελευθερώθηκε μὲ λύτρα ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς μυστικῆς ἐνεργούσης Φιλικῆς Ἐταιρείας. Αὐτὰ τὰ ἐξιστορήσαμε ἄλλοτε ἀπὸ τὶς στήλες τοῦ «Ἀγῶνος Πρεβέζης» στὰ ἀρθρα μας γιὰ τοὺς Πρεβεζάνους Ἀγωνιστὰς τοῦ 1821.

Καὶ τώρα ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ Ζαλογγίτη.

Δημήτριος ἱερεὺς Ζαλογγίτης σελ. 61 τῆς συλλογῆς τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ. «Εὐπατριδὴς τῆς πόλεως Πρεβέζης ὁ ἐν λόγῳ ἀνὴρ ἠκροάσατο πρὸς τὰ τέλη τῆς παρελθούσης τὰ ἐν τῇ πατρίδι του ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Διονυσίου τοῦ Ἀκαρνανοῦ παραδιδόμενα ἑλληνικὰ μαθήματα, μεταβὰς δὲ εἰς Μεσολόγγιον ἐφοίτησε τακτικῶς ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Παλαμᾶν. Ἐπανακάμψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐνυμφεύθη καὶ τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα ἐνηγκαλίσθη. Ὡς τοιοῦτος δὲ καὶ ὡς συνετὸς καὶ φιλόπατρις διῆλθεν εὐπολῆπτως, διδούς παράδειγμα τῆς εὐγενικῆς του διαγωγῆς πρὸς τοὺς συγχρόνους του ἱερεῖς καὶ προκρίτους Πρεβεζάνους, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὑπῆρξε κέντρον συναναστροφῆς τῶν εὐμαθῶν καὶ πεπαιδευμένων πολιτῶν καὶ ξένων, κατέχουσα βιβλιοθήκην ἰκανῆς ἀξίας, ἐκ φιλολογικῶν καὶ θρησκευτικῶν βιβλίων συνισταμένην. Ἀπεβίωσε δὲ κατὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1817 ἐν Πρεβέζῃ, οἰκογενειάρχης ὢν καὶ μόλις τὰ πρὸς συντήρησίν του ἐξοικονομῶν, ἀφοῦ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τῷ ἀφήρσε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κτημάτων του».

Τέκνον αὐτοῦ εἶναι ὁ ἱερεὺς Ἀνδρέας Ζαλογγίτης. Γιὰ τοῦτον γράφει στὸ βιβλίον θανάτων τοῦ ναοῦ Ἁγίου Νικολάου ὁ ἐφημέριος ἱερεὺς Κωνστ. Λαχανᾶς τὰ ἐξῆς : «23 Μαΐου 1898. Ἀπεβίωσεν ὁ ἱερεὺς Ἀνδρέας Ζαλογγίτης ἐξ ἐνορίας καὶ ἐφημέριος τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Κοιμήσεως ἐτῶν 75 καὶ ἐνταφιάσθη εἰς τὸ ἐνταῦθα Νεκροταφεῖον τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἦτον εἰς τὸ ὄψικιον σκαιοφύλαξ».

Οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου ἀναφέρουν ὅτι βοηθὸς τοῦ ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ, πρὸς συνεπολιορκεῖτο μαζί μὲ τὴν ἐνδοξη φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου (1825—1826) ἦταν καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ζαλογγίτης. Ἐάν λοιπὸν εἶναι ἀληθινὴ ἡ χρονολογία τοῦ Ἀραβαντινοῦ ὅτι αὐτὸς ἀπεβίωσε τὸ 1817, τότε δὲν ἦταν μέσα στοὺς πολιορκημένους. Ἐάν ὅμως ἡ χρονολογία γίνῃ 1827, τότε πᾶσι νὰ πῆ ὅτι γλύτωσε καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς, πιάσθηκε αἰχμάλωτος, ὠδηγήθηκε εἰς τὴν Πρέβεζα, ὅπου ἀπελευθερωθεὶς ἀπέθανε

τὸν ἐπόμενον χρόνον (1827). Τέτοια χρονολογικὰ λάθη θανάτων γίνονται συχνὰ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς. Ἴσως ὁ Ἀραβαντινὸς νὰ μὴ ἦλθε στὴν Πρέβεζα τὸ 1817 δηλ. σὲ ἡλικία 9 ἐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ 1827 δηλ. σὲ ἡλικία 19 ἐτῶν, ὅποτε θὰ ἐγνώρισε τὸν Δημήτριον Ζαλογγίτην, λίγο προτοῦ πεθάνει. Ὅσο γιὰ τὸν ἀρχιδιάκονον Γεράσιμον Ζαλογγίτην ποὺ ἀναφέραμε πρὸ πάντων ὁ κ. Κ. Κώνστας ὑποσημειώνει ὅτι ἦτο Πρόεδρος τῆς Ἐπισκοπικῆς Ἐπιτροπῆς Αἰτωλοακαρνανίας δύο φορές ἀπὸ τὸ 1835—1842 καὶ ἀπὸ τὸ 1847—1852. Ὁ ἐν λόγω πρέπει νὰ εἶναι νεώτερος γιὸς τοῦ Δημητρίου Ζαλογγίτου ἢ κάποιος ἀνεψιὸς του, ὅχι ὅμως ὁ πολιορκηθεὶς μέσα στὸ Μεσολόγγι Δημήτριος.

Ἡ περίφημος ἐπιστολὴ τοῦ πάτερ—Κοσμᾶ πρὸς τοὺς Πρεβεζάνους, νὰ συστήσουν Σχολεῖο, τοῦ ὁποίου διορίζει καὶ τοὺς ἐπιτρόπους καὶ διδασκάλους, γραμμένη τὸ ἔτος αψοθ (1779) Ἀπρίλιος, σώζεται στὸ πρωτότυπὸν τῆς (1) στὴν Πρέβεζαν στὰ χέρια τοῦ φίλου Ἰω. Τάλλαρου, ποὺ τὴν ἐκληρονόμησε ἀπὸ τὶς κόρες τοῦ Παπαντρέα Ζαλογγίτη, τὴν Μάρθα καὶ Ἀγγελικὴ. Νὰ τι γράφει σχετικῶς ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἡπείρου ἱατρός Λαμπρίδης στὸ βιβλίον του «περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» σελ. 111, ἔτος 1880: «Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εὑρέθη ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἱερέως καὶ οἰκονόμου Δημητρίου Ζαλογγίτου καὶ εὐχαρίστως ἡμῖν παρὰ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ φιλοπάτριδος Ἀθανασίου Ἀθανασιάδου πρὸς δημοσίευσιν ἐνταῦθα παρεδόθη». Φαίνεται πῶς μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτζῆ (Ἰούλιος 1774) ποὺ ἔκλεισε τὸν πόλεμον Ρωσσίας—Τουρκίας (1768—1772), τὰ ὀρθωτικά, ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σαμουὴλ ὁ Χαντζερῆς ἐπέτυχεν ἄρθρον νὰ ἐνδιαφέρεται ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀγωγὴν τῶν ἐλλήνων ραγιαδῶν καὶ κάτω ἀπὸ τὸ παραπέτασμα αὐτὸ γινόταν ἡ μόρφωσὴ τους καὶ ἡ τόνωσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ποὺ εἶχε πολὺ καταπέσει μὲ τὸ ἄτυχο καὶ καταστρεπτικὸν ἐκεῖνο πόλεμον. Σώζονται ἄλλα δύο ἀντίγραφα τῆς πρὸς τοὺς Πρεβεζάνους ἐπιστολῆς τοῦ πάτερ—Κοσμᾶ, παλαιὰ καὶ αὐτὰ ἀλλὰ δὲν φαίνονται νὰ εἶναι γραμμένα μὲ τὸ ἴδιον τὸ χεῖρ τοῦ Ἰσαποστόλου, ἕνα στὸ σπῆτι τοῦ Μαλτέζου καὶ δεύτερον στὴν ἱερὰ Μητρόπολιν. Ἐγὼ τὴν γνώμην ὅτι τὰ ἔκαμαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ποὺ τοὺς εἶχε διορίσει ὁ Μέγας Κληρικὸς μέλη τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας, πρὸς χρῆσιν τους. Ἀφοῦ ὅλα ἔχουν τὴν ἴδιαν εἰσαγωγὴν εἴτε ἀφοροῦν τὸ σχολεῖον τοῦ χωριοῦ Παπαδάτης, εἴτε τῆς Καμαρίνας καὶ πρόκειται γιὰ ἴδρυση Σχολείων, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἰδρυτικὰ ἔγγραφα σχολῶν. Ὁ Κοσμᾶς εἶχε πληρεξουσιότητα νόμιμη καὶ κατωχυρωμένη ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ Καϊναρτζῆ νὰ προβαίῃ σὲ σύστασις Σχολείων καὶ διορισμὸν ἐφόρων καὶ διδασκάλων. Καταχωρίζω τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς ἀπὸ παλαιὸν ἀντίγραφον ποὺ ἀνήκει στὴν οἰκογένειαν Μαλτέζου τῆς Πρέβεζας. Ὁ μακαρίτης Φάνης Μιχαλόπουλος τὴν δημοσιεύει στὴν γνωστὴ μονογραφίαν του «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς» 1940.

«Εὐγενέστατοι ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν χώραν Πρέβεζαν σᾶς ἀσπάζομαι καὶ περικαλῶ τὸν ἅγιον Θεὸν διὰ τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν σας ὑγείαν.

Ἐγὼ ἀδελφοὶ ὡς δοῦλος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀνάξιος περιερχόμενος καὶ διδάσκων τὸ κατὰ δύναμιν τοὺς Χριστιανοὺς ἦλθα καὶ ἐδῶ καὶ βλέποντας ὅτι δὲν

1. Ὁ φίλος μου κ. Α. Βρανούσης ποὺ τοῦ ἐπέδειξα τὸ φωτογραφικὸν ἀντίτυπον τῆς ἐπιστολῆς ἀμφισβητεῖ τὴν γνησιότητα τῆς ἰδιόχειρης γραφῆς τοῦ Πάτερ—Κοσμᾶ, χωρὶς ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα. Ὁ Λαμπρίδης ποὺ τὴν ἀντέγραψε ἀπὸ τὸν Ἀθαν. Ἀθανασιάδην, βεβαιώνει τὴν γνησιότητά της «εὑρέθη ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἱερέως καὶ οἰκονόμου Δημητρίου Ζαλογγίτου» γράφει. Καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἐγνώριζε καὶ τὴν ἱστορίαν της, τὴν ὁποίαν δυστυχῶς δὲν μᾶς τὴν ἀναφέρει. Δὲν νομίζω ὅτι ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ εἶναι σίγουρο μέσο νὰ ἀναγνωρίσουμε ἢ νὰ ἀπορρίψουμε τὴν γνησιότητα μιᾶς παλαιᾶς ἐπιστολῆς, ὅταν δὲν ἔχουμε τοῦ ἴδιου συγγραφέα καὶ ἄλλα ἰδιόχειρα γράμματα. Πρέπει νὰ βασισταθῶμεν ἐν τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Λαμπρίδου, ποὺ ἦταν σοβαρὸς καὶ προσεκτικὸς μελετητής. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χαρτὶ ποὺ εἶναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ἔχῃτε σχολεῖον ἐπιρακίνησα τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἔδωσαν τὸ κατὰ δύναμιν καὶ προαίρεσιν διὰ τὸ σχολεῖον σας, πρέπει δὲ καὶ ἡ εὐγενία σας πάντες νὰ βοηθῆτε πάντοτε τὸ σχολεῖον σας ἐξ ἰδίων πόνων ἢ κοινῶς ἀπὸ τὴν χώραν καὶ ἀπὸ βακούφια διὰ νὰ λάβητε καὶ ἀπὸ Θεοῦ τὸν μισθὸν σας καὶ τιμὴν παρὰ ἀνθρώπων.

Εἶμαι δὲ καὶ ἐγὼ χρεώστης νὰ παραλῶ τὸν Κύριον τὸν εὐλογοῦντα τὰ πάντα νὰ εὐλογήσῃ τὴν χώραν σας, καὶ τὸ σχολεῖον, καὶ τὰ παιδιὰ σας καὶ νὰ σᾶς ἀξιώσῃ νὰ ζήσετε καὶ ἔδῳ καλὰ καὶ θεάρεστα καὶ νὰ σᾶς βάλῃ καὶ εἰς τὸν Παράδεισον νὰ χαίρεσθε καὶ νὰ εὐφραίνεσθε νὰ δοξάζητε τὴν Ἁγίαν Τριάδα ἀμήν.

Ἔβαλα δὲ καὶ ἐπίτροπον τὸν παπᾶ κυρ. Νικόλαον Κεραμίδα καὶ τὸν κυρ. Ἀναστάσιον Παπαρίζου νὰ κρατοῦν καὶ κυβερνοῦν τὸ ἀνοθεν σχολεῖον. Ἔτι δὲ καὶ ἐπιστάτας καὶ βοηθοὺς αὐτῶν τὸν κυρ. Δῆμον τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν κυρ. Σπύρον τοῦ Γεωργίου Λάμπρου καὶ τὸν κυρ. Χρῆστον Γεωργίου νὰ βοηθοῦν τὸ αὐτὸ σχολεῖον καθὼς ὁ Κύριος τοὺς φωτίσει. Καὶ ἂν σᾶς τύχει κανένα ἐμπόδιον ἀπὸ τοὺς ἐξουσιαστὰς τῆς αὐτῆς χώρας νὰ τὸν εὐγάνετε ἔξω ἀπὸ τὸ σύνορον ὅθεν σᾶς φανῇ εὐλογον. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

αψοθ Ἁπρίλιος

Κοσμάς ἱερομόναχος εὐχέτης σας».

Ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιτρόπων καὶ βοηθῶν ἐξακρίβωσα τὸν κυρ. Ἀναστάσιον Παπαρίζου πού εἶναι ὁ ζωγράφος τῶν ἱερῶν μεγάλων εἰκόνων τοῦ τέμπλου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαρολάμπους καὶ Χριστοῦ Μαρμάτη. Στὸ σπῖτι αὐτοῦ ἔκαμε τὶς κρυφῆς συγκεντρώσεις ὁ Μέγας Πατριώτης καὶ κληρικὸς μὲ τοὺς καπετανεοὺς τοῦ Ξηρομέρου, καὶ κατέστρωναν τὰ σχέδια τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴν μεγάλη ἐκείνη ἐπανάσταση, τὰ Ὁρλωφικά, πού ἐγίνε μὲ τὴν ὑποκίνηση τῆς αὐτοκράτειρας τῆς Ρωσσίας Αἰκατερίνης Β'. Τὸ ὅτι ἦταν πράκτωρ καὶ τῆς Ρωσσίας καὶ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κων)πόλεως, πού συνειργάσθησαν στὴν ἐτοιμασία καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Τουρκίας, σήμερον θεωρεῖται ἀναμφισβήτητο.

Ἡ τελευταία παράγραφος τῆς ἐπιστολῆς φέρει σὲ δύσκολη θέση τοὺς μελετητὰς τῆς ζωῆς τοῦ πάτερ—Κοσμᾶ.

Μὲ ποῖο δικαίωμα τοὺς ἐξουσιαστὰς τῆς Πρέβεζας δηλ. τὶς Βενετικὲς Ἀρχεὲς θὰ μπορούσαν οἱ Πρεβεζάνοι ὑπήκοοι τῆς Βενετίας νὰ τοὺς ἐκδιώκουν (ἔξω ἀπὸ τὸ σύνορον); Μήπως αὐτοὶ οἱ ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς ἦσαν Τοῦρκοι ὑπήκοοι καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Σχολῆς ἐθεωρεῖτο τουρκικὸν κατὰ τὴν συνθήκην Ρωσσίας—Τουρκίας (1774); Βέβαια ἡ Βενετικὴ ἐξουσία ἦτο τότε σὲ παρακμὴ τῆς καὶ ἀδυναμία. Λίγα ἀκόμη γιὰ τὸν Ζαλογγίτη. Ὁ κ. Χρ. Εὐαγγελάτος στὸ περὶ τῆς Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου ἄρθρον του στὸν τόμον 16 σελ. 956 τῆς Μ. Ἑλ. Ἐγκυκλοπαιδείας γράφει τὰ ἑξῆς, «...Ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ βοηθούμενος ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτην Ζαλογγίτην καὶ τοὺς ἱερεῖς Πλαπούταν, Βάλβην καὶ Ἀγγλοκάνον κοινωεῖ τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὅλους τοὺς ἐν τῇ πόλει». Ὁ παλαιὸς Δημοσιογράφος Γ. Δ. Κορομηλᾶς γράφει στὴν ἴδια Ἐγκυκλοπαιδεῖα τὰ ἑξῆς: Ζαλογγίτης ἀγωνιστῆς ἐκ Ζαλόγγου ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του, Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, 2) Κώστας Ζαλογγίτης πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου καὶ ἀρχηγὸς μικροῦ σώματος, μετὰ τοῦ ὁποίου ὑπηρετεῖ ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρη, ἐφονεύθη τῷ 1823 εἰς Καρπενήσιον.

Ζαλογγίτης Λάμπρος, ἀγωνιστῆς ἐκ Ζαλόγγου πρῶτος ἐν Ἀθήναις τῷ 1827.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

ΑΙ ΣΛΑΥΙΚΑΙ ΔΙΕΙΣΔΥΣΕΙΣ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ*

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Σ Τ'

ΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ

78. Η ΕΙΣΔΟΧΗ ΑΛΛΟΓΕΝΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 103 τοῦ Συντάγματος 1952 παρεχομένη εὐχέρεια ἀποκτίσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας ὑπὸ ἀλλοδαποῦ, δοκίμου ἢ μοναχοῦ, ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς κανονικῆς καὶ νομίμου εἰσδοχῆς αὐτοῦ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει. Ἐκ τούτου δύο θέματα προκύπτουσι. Τὸ τῆς μὴ κανονικῆς εἰσόδου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς τηρήσεως προϋποθέσεων τινῶν κανονικῆς καὶ νομίμου εἰσόδου, προκαθορισθεισῶν ὑπὸ τῆς πολιτείας. Καὶ περὶ τοῦ πρώτου διελάβομεν ἀνωτέρω (Παρ. 76). Ἐνταῦθα ἐξεταστέα ἡ δευτέρα περίπτωσις.

Μὴ ὑπάρχοντος Συνταγματικοῦ περιορισμοῦ ἢ διεθνοῦς πράξεως ἄλλως ἐπιτασσοῦσης, εἰς τὴν διακριτικὴν τῆς πολιτείας ἐξουσίαν ἐναπόκειται ὁ καθορισμὸς τῶν διατάξεων τῶν ὀριζουσῶν τὰς προϋποθέσεις εἰσδοχῆς ἀλλογενῶν μοναχῶν. Αἱ διατάξεις ὅμως αὗται δὲν πρέπει νὰ σκοπῶσι τὴν, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς εἰσόδου, μείωσιν ἢ ἐξάλειψιν ξένου τινὸς μοναχικοῦ στοιχείου ἢ τὴν ἐνέργειαν ἀντιποίνων, διὰ πράξεις ὁμοφύλων κρατῶν τῶν μοναχῶν ἢ δι' οἰονδήποτε ἕτερον λόγον, ἀλλὰ τὴν προστασίαν αὐτῆς ταύτης τῆς πολιτείας καὶ τοῦ Ἀγιορειτικοῦ μοναχισμοῦ ἐν γένει. Ἀναντιρρήτως θὰ ἀπειτέλη σολοικισμὸν καὶ ἀσυγχώρητον ἀδιαφορίαν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἰδίας πολιτείας καὶ ἀδικίαν κατὰ τοῦ Ἀγιορειτικοῦ μοναχισμοῦ, ἢ ἀνευ ἐλέγχου τινὸς ἐλευθέρου εἰσόδου ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τῶν ξένων. Ἴσως μία νέα κατάστασις τῶν ἐτῶν 1875 καὶ 1913 θὰ ἐνεφανίζετο. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη, δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρηται βεβαίως εἰς θέματα ἐθνικῆς καὶ μόνον ἀσφαλείας ἀλλὰ καὶ εἰς ζητήματα θρησκευτικά.

Κυρίαρχος λοιπὸν οὖσα ἡ Ἑλληνικὴ πολιτεία ἐπὶ τῷ ρυθμίσει τὸν τρόπον εἰσόδου παντὸς ἀλλογενοῦς μοναχοῦ, ἐθέσπισε νῦν τὰς ἀκολουθοῦσας διατάξεις, αἵτινες σκοποῦσιν οὐχὶ εἰς τὴν περιστολὴν τῆς ἀθρόας τυχόν εἰσόδου, ἀλλὰ εἰς τὴν παρεμπόδισιν τῶν Ἐθνικῶς καὶ Θρησκευτικῶς ἐπιζημιῶν καὶ μόνον. (1)

α) Ἀπαιτεῖται ἡ προσκόμισις πιστοποιητικοῦ γεννήσεως τοῦ μέλλοντος νὰ εἰσέλθῃ. Ἡ ὑποβολὴ τοῦ στοιχείου τούτου εἶναι ἀπαραίτητος, διότι τὸ ἀρθρον 93 τοῦ Κ.Χ. ἀπαγορεύει τὴν κουρὰν μοναχοῦ ἔχοντος ἡλικίαν μικροτέραν τῶν 18 ἐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπαιτεῖται τριετὴς κατ' ἀνώτερον ὄριον δοκιμασία διὰ τὴν κουρὰν τοῦ δοκίμου εἰς μοναχόν, ἔπεται, ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ εἰσδοχὴ παντὸς, ἔχοντος συμπληρωμένον τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. (2)

β) Ἀπαιτεῖται ἡ προσκόμισις πιστοποιητικοῦ τῆς ἀρμοδίας Εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς. Καίτοι ἡ προσκόμισις τοῦ πιστοποιητικοῦ τούτου δὲν παρουσιάζει πάντοτε

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 789

1. Αἱ διατάξεις αὗται ἐθεσπίσθησαν διὰ διαταγῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (Δ)νσεως Ἐκκλησιῶν) καὶ τῆς Δ)νσεως Ἀγίου Ὄρους.

2. Ὑποβολὴ τοῦ πιστοποιητικοῦ ἔδει νὰ μὴ ἀπαιτῆται διὰ τοὺς αὐτοπροσώπως ὑποβάλλοντας τὰ δικαιολογητικά των καὶ ὄντας προφανῶς ἐν μεγαλυτέρῃ ἡλικίᾳ.

δυσχερείας (1), ἐν τούτοις θεωρεῖται ἐντελῶς περιττή, διότι καὶ οἱ ὁμογενεῖς, οἱ κεκτημένοι τὴν Ἑλληνικὴν Ἰθαγενεῖαν, εἰσέρχονται καὶ κήρονται μοναχοί, ἀδιακρίτως ποινικῆς καταστάσεως, ἐφ' ὅσον βεβαίως δὲν διώκονται. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη στερεῖται πρακτικῆς σημασίας, διότι δὲν ἀποκλείεται ἢ μετὰ τὴν χορήγησιν τοῦ πιστοποιητικοῦ καὶ μέχρι τῆς εἰσόδου, — χρόνος συνήθως μακρὸς — διάπραξις ἐγκληματικῶν πράξεων.

γ) Ἀπαιτεῖται ἡ προσκόμισις πιστοποιητικοῦ τῆς ἀρμοδίας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ὅτι ὁ αἰτῶν ἀνήκει εἰς τὸ δόγμα τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐκ γενετῆς. Τοῦτο λίαν ὀρθῶς, διότι βάσει τοῦ ἀρθρου 5 παρ. 2 τοῦ Κ. Χ. ἀπαγορεύεται ἡ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐγκατάστασις ἑτεροδόξων καὶ σχισματικῶν (2), πλὴν λίαν αὐστηρῶς θεσπίζεται ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν μὴ ἀσπασθέντων τὸ δόγμα τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ γενετῆς. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ἀπαιτούμενον ὑπὸ τῆς Διοικήσεως καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Κ. Χ., ὡς μὴ ὁμιλοῦντος διὰ τοὺς ἐκ γενετῆς, πρέπει κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ παρακάμπτηται. *De lege ferenda ἐπιβάλλεται ἡ κατάργησις του.* (3).

δ) Ἀπαιτεῖται ἡ ὑποβολὴ ὑπευθύνου δηλώσεως ἐκ μέρους τοῦ αἰτοῦντος τὴν πρόσληψιν, ὅτι τελεῖ ἐν γνώσει τῶν διεπουσῶν τὸ Ἀγιορειτικὸν καθεστὼς διατάξεων. Ἡ δῆλωσις αὕτη οὐδεμίαν θεωρητικὴν ἢ πρακτικὴν ἀξίαν ἔχει.

ε) Εἰς ἢν περίπτωσιν ὁ αἰτῶν εἶναι κληρικός, δέον νὰ προσκομίσῃ ἄδειαν τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, περὶ ἐξόδου τούτου ἐκ τοῦ κλίματος εἰς ὃ ἀνήκει. Τοῦτο εἶναι σύμφωνον πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας.

Ἡ ὑποβολὴ καὶ ἔγκρισις τῶν δικαιολογητικῶν τούτων ἀκολουθεῖ τὰ ἐξῆς στάδια.

Ἡ μέλλουσα νὰ δεχθῇ τὸν μοναχὸν Ἱερὰ Μονή, ὑποβάλλει τὰ δικαιολογητικὰ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἣτις, διὰ τῆς Διοικήσεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους, διαβιβάζει ταῦτα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Τοῦτο ἀφοῦ ἔγκρινῃ ἢ ἀπορρίψῃ μερικῶς ἢ ὀλικῶς τὰ δικαιολογητικά, τὰ ἐπιστρέφει διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, ἣτις τὰ ὑποβάλλει ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Ἀνωτάτην Πνευματικὴν Ἀρχήν, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (4), ὅπερ τελικῶς ἀποφαίνεται ἐπὶ τῆς εἰσδοχῆς ἢ οὐ, μόνον τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐγκριθέντων. Εἶτα ἀκολουθεῖ ἐπιστροφὴ τῶν δικαιολογητικῶν εἰς τὴν Ἱερὰν Κοινότητα καὶ ἐν συνεχείᾳ χορηγεῖται ἡ ἔγκρισις τῆς προσλήψεως τῶν μοναχῶν. (5)

Ἡ ὑποχρέωσις τῆς ὑποβολῆς τῶν δικαιολογητικῶν ὅμως, μὴ θεσπισθεῖσα διὰ διατάξεως νόμου, ἀλλὰ δι' ἀπλῆς διαταγῆς, παρέχει εὐρὴν πρὸς σκανδαλοθηρίαν πεδῖον. Διὰ τοῦτο λυσιτελὲς θὰ ἦτο ἡ διαταγὴ αὕτη νὰ περιεβάλετο νομοθετικὴν ἔγκρισιν. Ἐν τῇ πράξει πολλάκις δὲν ἐφημερόσθη καὶ μοναὶ τινὲς δεχθεῖσαι ἄλλοδαποὺς μοναχοὺς, ἄνευ οὐδεμιᾶς διατυπώσεως, ὑπεχρέωσαν τὴν Διοίκησιν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας.

1. Παρουσιάζονται δυσχερεῖαι προσκομίσεως τοῦ πιστοποιητικοῦ ἐκ μέρους τῶν φυγάδων ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρῶν, ὧν τὸ ποινικὸν παρελθὸν εἶναι ἄγνωστον.

2. Οὕτω καὶ τὸ ἀρθρον 103 παρ. 2 (*in fine*) τοῦ Συντάγματος 1952.

3. Διότι ἄλλωστε ἀντίκεινται εἰς τὸ Σύνταγμα, μὴ ἀπαιτοῦντας τὸ ἐκ γενετῆς στοιχεῖον.

4. Κατὰ τὸ ἀρθρον 5 παρ. 1 τοῦ Κ.Χ., ἅπασαι αἱ ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Ἱερὰ Μοναὶ ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

5. Εἰρήσθω, ὅτι ὁ κύκλος τῆς ἐργασίας βραδύνει ἐπὶ πολὺ, πολλάκις καλύπτων ὀλόκληρον διετίαν. Πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων καὶ δυσφοριῶν ἐκ μέρους τῶν Μονῶν—αἰτινες συνήθως εἶναι αἱ ξέναι τοιαῦται—ἡ ἐργασία αὕτη δέον ὕπως συντομεύηται εἰς τὸ ἀπολύτως δυνατόν.

Ἄτυχως, αἱ αὐταὶ διατυπώσεις ἀπαιτοῦνται καὶ διὰ τοὺς ὁμογενεῖς τοὺς ἔχοντας ἀλλοδαπὴν ὑπηκοότητα. (1)

79. Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΑΛΛΟΓΕΝΩΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ

I. Ἱστορικόν

Ἀπαρνηθέντες πᾶν ἐγκόσμιον οἱ Ἄγιορεῖται μοναχοί, ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν ἐν Ἄθῳ ἐγκαταστάσεως καὶ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἀνευ ὀχλίσεως ἀφοσίωσιν εἰς τὴν θεϊκὴν λατρείαν, οὐχὶ εὐχαρίστως, καίτοι στοργικῶς, προσέβλεπον πρὸς τοὺς μεταβαίνοντας πρὸς ἐπίσκεψιν κοσμικούς, διότι μόνον ζημίαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν, κατὰ κύριον λόγον, ἐπήνεγκον ἐν Ἄγιῳ Ὄρει καὶ παρεῖχον πάντοτε ἔδαφος καὶ λαβὴν πρὸς δημιουργίαν ἐκτρόπων. Ἐπισκέπται ἀνεξελέγκτου προελεύσεως, θήλεα, νεανίσκοι, ἦσαν οἱ πρῶτοι διασπασταὶ τῆς μοναχικῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς τροπῆς τῶν μοναχῶν εἰς ἔργα ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν ιδιότητα αὐτῶν. Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ καταστροφεῖς τῆς ἀγνότητος τῶν ἀσθενῶν μοναχῶν καὶ οἱ φορεῖς ἐπὶ τοῦ Ἄγιου Ὄρους τοῦ ἐκάστοτε ἐν τῷ Κόσμῳ κρατοῦντος φιλοπροόδου πνεύματος. (2)

Τὰς ἀσθενεῖς ταύτας ἐκδηλώσεις τῶν εἰσερχομένων κοσμικῶν, οἱ μοναχοὶ ἀντιμετώπισαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως, προκαλέσαντες σειρὰν βασιλικῶν ἐγγράφων, ἀπαγορευόντων τὴν εἴσοδον νεανίσκων, θηλέων, εὐνούχων, ὑπόπτων, ὡς καὶ παντὸς θεωρουμένου εἰς τὴν μοναστικὴν ζωὴν ἐπιζημίου. (3) Αἱ διατάξεις αὗται κατὰ καιροὺς παραβιασθεῖσαι ἀνεναιοῦντο, ὥστε μία ἄλυσσος νὰ σχηματισθῆ, ἀποτελέσασα ὀλόκληρον περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως δίκαιον. (4)

Τὴν παραμονὴν τῶν ἐπισκεπτῶν πολλάκις ἠναγκάσθησαν νὰ περιορίσωσι χρονικῶς, ὄρισαντες μάλιστα ποτὲ ταύτην εἰς τριήμερον. (5)

Τὴν παρεμπόδισιν εἰσόδου ἀλλογενῶν ἐπισκεπτῶν, ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ δὴ κατὰ τὸν ἸΘ' τοιοῦτον. Οὕτω ὡς εἶδομεν, θελήσαντες οἱ Ρῶσοι νὰ περιορίσωσι τὴν ἐν Ἄγιῳ Ὄρει μετάβασιν τῶν ὁμογενῶν τῶν καταδιωκόμενων, ἀλητῶν ἢ τῶν ὑποκειμένων εἰς στρατεύσιν, προεκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. (6)

Ἐπίσης διὰ Βεζυρικοῦ διατάγματος (7), καταργοῦντος τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Χουσανῆ—Πασσᾶ, οἱ μέλλοντες νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἄγιον Ὄρος ξένοι ὑπήκοοι, ἔδει νὰ τηρήσωσιν ὠρισμένην διαδικασίαν. (8)

1. Καὶ οὕτω παρατηρεῖται τὸ περίεργον φαινόμενον τῆς μὴ ἀναγνωρίσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας εἰς τοὺς ἐκ Κύπρου ἐκδιωχθέντας καὶ ἐν Ἄγιῳ Ὄρει ἐγκατασταθέντας μοναχοὺς, λόγῳ ἀδυναμίας προσκομίσεως τῶν ἀπαιτουμένων δικαιολογητικῶν.

2. Εἶδομεν ἀνωτέρω παρ. 9 τὰς καταστροφὰς ὡς ἐπήνεγκον ἐν Ἄγιῳ Ὄρει οἱ ἐγκατασταθέντες Βλαχορρηγῆνοι καὶ Σαγουνδαῖτοι.

3. Τὴν πρώτην ἀπαγόρευσιν ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ Α' Τυπικὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Τζιμισκῆ (ἔτ. 872), Τύπος ΙΣΤ. βλ. Σμυρνάκην σελ. 297 ἐπομ.).

4. Βλ. Δ. Πετρακάκον: Τὸ Μοναχικὸν Πολίτευμα τοῦ Ἄγιου Ὄρους σελ. 52 σημ. 18. Ἐπίσης ἴδιον: Αἱ νέαι πηγαὶ τῶν θεσμῶν τοῦ Ἄγιου Ὄρους σελ. 144. Ἀπάσας, (κατὰ τὸ δυνατόν) τὰς ἀφορώσας ἐν προκειμένῳ διατάξεις βλ. εἰς ἡμετέραν ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον: Τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀβάτου τοῦ Ἄγιου Ὄρους.

5. Τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα εἶναι ἤκιστα ἀνεπαρκές διὰ τὴν ἐπίσχεψιν, τινῶν ἔστω, τῶν Ἱερῶν Μονῶν.

6. Ἐν ὠτέρῳ παράγραφος 30, ὅπου καὶ παρατίθενται τὰ σχετικὰ ἔγγραφα.

7. Ὑπ' ἀριθμ. 208)1861.

8. Τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ἀνωτέρω διατάγματος καθώριζεν ὅτι: «Οἱ διευθυνόμενοι ξένοι ὑπήκοοι εἰς Ἄγιον Ὄρος, εἴτε εἰς προσκύνησιν, εἴτε διὰ νὰ μονάσωσιν, ὀφείλουσι νὰ καθυποβάλλωνται εἰς τοὺς κανόνας τοὺς πάντοτε διατηρηθέντας πρὸ τοῦ ταξιδίου τοῦ Χουσανῆ—Πασσᾶ εἰς Ἄγιον Ὄρος». Μὴ δυνηθέντες νὰ ἀνεύρωμεν τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Χουσανῆ—Πασσᾶ εἰς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἰσχύοντας κανόνας εἰσόδου ἐν Ἄγιῳ Ὄρει, περιοριζόμεθα εἰς ἀπλὴν μνείαν τοῦ Βεζυρικοῦ διατάγματος.

Οὐχὶ ὅμως διὰ τοὺς κοσμικοὺς μόνον ὑπῆρχε περιορισμός, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μὴ Ἄγιορείτας κληρικούς. Φοβούμενοι τὴν εἴσοδον καὶ τὴν τέλεσιν τῶν Ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ἐκ μέρους ἑτεροδόξων ἢ σχισματικῶν, οἱ Ἄγιορεῖται, ἀπ' ἀρχῆς ἀπηγόρευσαν παντελῶς τὴν εἴσοδον καὶ ἱερουργίαν κληρικῶν ἄνευ ἀδείας. (1)

Οὕτω λοιπόν, τὸν περιορισμὸν τῆς εἰσόδου ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἐπισκεπτῶν ἀδιακρίτως ἐθνότητος καταγωγῆς, ἀναζητῶμεν εἰς διατάξεις θεσπισθείσας ἀπὸ τῆς πρώτης ὀργανώσεως τῶν μοναχῶν εἰς Μοναχικὴν πολιτείαν. Ἡ κατὰ καιροὺς ἀνανέωσις τῶν διατάξεων τούτων, ἐδημιούργησε νομικὴν κατάστασιν, ὑπαχθεῖσαν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν «ἀνέκαθεν κρατούντων ἐν Ἀγίῳ Ὄρει θεσμίῶν» καὶ τοῦτο δικαιολογεῖ ἀπολύτως, τὴν κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν θέσπισιν ὁμοίων διατάξεων. *Ἡ ἀπαγόρευσις ἢ μᾶλλον ὁ ἔλεγχος τῆς εἰσόδου, ἀποτελεῖ ἱερὰν παρακαταθήκην διὰ τοὺς μοναχοὺς, καὶ παράδοσιν οὐχὶ ἄνευ συνεπειῶν δυναμένην νὰ παρακαμφθῇ.*

II. Αἱ ἀπαγορευτικαὶ διατάξεις

Κατὰ τὰς ἰσχύουσας νῦν νομικὰς διατάξεις, ἡ εἴσοδος, παραμονὴ καὶ ἐργασία ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἀπεριόριστος, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς παρουσιάσεώς των εἰς τὴν οἰκείαν ὑπηρεσίαν Χωροφυλακῆς καὶ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα, (2)

Ἡ εἴσοδος ἀλλοδαπῆς Ἰθαγενείας κεκτημένων ὁμογενῶν, ρυθμίζεται ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἀλλοδαπῶν

Ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς ἡ εἴσοδος ἐν Ἀγίῳ Ὄρει, ἀπαιτεῖται ὁ ἐφοδιασμὸς αὐτῶν δι' ἀδείας παρεχομένης ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἢ τοῦ Ὑπουργείου Βορείου Ἑλλάδος. (3)

Ὁ περιορισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἐνδεδειγμένος. Ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος τοῦ ἀλλοδαποῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, τοῦ ὁποῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον καὶ αὐτοτελὲς τμήμα, ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐφοδιασμοῦ δι' εἰδικῆς ἀδείας δὲν σηρίζεται εἰς λογικὴν βᾶσιν, δεδομένου, ὅτι ἐὰν συνέτρεχον λόγοι ἀρνήσεως χορηγήσεως ἀδείας, θὰ συνέτρεχον καὶ λόγοι ἀπελάσεως αὐτοῦ. De lege ferenda ἐπιβάλλεται ἡ κατάργησις τῆς διατάξεως ταύτης, ἵνα ἡ εἴσοδος τῶν ἀλλοδαπῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα.

Διὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν οἱ ἀλλοδαποί, δέον νὰ ἔχωσιν ἐφοδιασθῇ δι' εἰδικῆς ἀδείας τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν ἢ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τὴν διάταξιν ταύτην ἦν θεσπίζει καὶ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης ἐν ἀρθρῷ 185 παρ. 2 εὐρίσκομεν ἀδόκιμον, διότι οἱ πρὸς τὸ Ἁγιον Ὄρος διευθυνόμενοι ξένοι, λόγῳ τοῦ περιορισμένου τῆς παραμονῆς των ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν αὐτῷ, δὲν δύνανται ἐγκαίρως νὰ τύχωσι τῆς ἀδείας ταύτης, ἐν τῇ πράξει δὲ οὐδέποτε ἐφαρμόζεται, διότι πάντοτε αἱ βιβλιοθῆκαι τῶν Μονῶν ἀνοίγονται εἰς τοὺς ξένους ἐπισκέπτας. (4)

Οἱ εἰσερχόμενοι πάντως ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἀλλοδαποί, ὑποχρεοῦνται ὅπως πρῶτον παρουσιασθῶσιν εἰς τὴν οἰκείαν Ἀστυνομικὴν ἀρχὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Κοινότητα.

Ἄλλοδαποὶ θεωρούμενοι ὑποπτοὶ ἢ ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν Δημοσίαν Ἀσφάλειαν

1. Βλ. Σμυρνάκην σελ. 29 καὶ Α'. Τυπικόν, Τύπος ΙΑ'.

2. Κατὰ τὸ ἀρθρὸν 37 καὶ 176 τοῦ Κ. Χ. Ὁμοίως δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Ἐπιστασίας ὑπ' ἀριθμ. ΞΠ. τῆς 14—8—1952 (Παλαιὰ ἡμερομηνία).

3. Αἱ διατάξεις αὗται ἐθεσπίσθησαν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 8835)ΕΚ. 18β τῆς 19—4—1955 διαταγῆς Ὑπ. Ἐξωτερικῶν (Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν) «Διατυπώσεις περὶ μεταβάσεως Ἄλλοδαπῶν εἰς Ἁγιον Ὄρος».

4. Διαφέρει βεβαίως ἡ περίπτωσις τῆς μελέτης ἢ φωτογραφίσεως χειρογράφων, ὅτε ἡ Μονή, ἀπολύτῳ δικαίωμάτι, παρέχει τὴν σχετικὴν ἀδειαν.

λειαν ἢ ἀσεβεῖς πρὸς τὰ Ἀγιορειτικὰ θέσμια ἢ προπαγανδίζοντες ὑπὲρ ἑτέρου δόγματος, ἀπελαύνονται τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀποφάσει τῆς Ἱεραῆς Κοινότητος (1), ἔστω καὶ ἂν ἔχωσιν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Διὰ τὴν μετάβασιν ἀλλοδαπῶν Κληρικῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἀπαιτεῖται καὶ ἄδεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ταύτην δύναται νὰ ζητήσωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. (2)

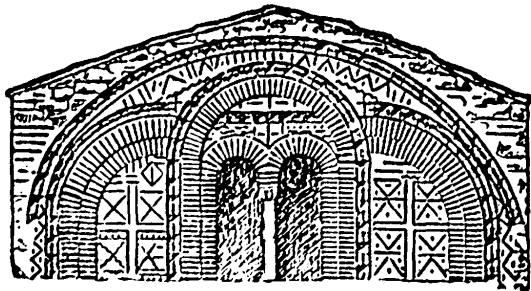
Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι ὀρθή, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀνήκει εἰς τὸ Κλίμα τοῦ Πατριαρχείου καὶ συνεπῶς οὐδεμία ἑτέρα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἔχει ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποφεύγεται ἡ εἴσοδος ἑτεροδόξων ἢ σχισματικῶν, ὧν ἡ εἴσοδος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ρητῶς ἀπαγορεύεται. (3)

Ἀληθές εἶναι, ὅτι οἱ ἀνωτέρω περιορισμοί, καίτοι ἐν πολλοῖς ἀδικαιολόγητοι, οὐδὲν σοβαρὸν ἐμπόδιον προβάλλουσιν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ὅπως ἐπισκεφθῶσι τὸ Ἅγιον Ὄρος, διότι αἱ διοικητικαὶ ἀρχαὶ παρέχουσιν εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν.

1. Κατὰ τὰ ἄρθρα 37 καὶ 184 τοῦ Κ.Χ.

2. Κατὰ τὸ ἄρθρον 173 τοῦ Κ.Χ.

3. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 παο. 2 καὶ ἄρθρον 184 τοῦ Κ.Χ.

ΚΩΝΣΤ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΣΠΕΡΙΑΝ*

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Α Ι

13

Χριστ. Φιλητᾶς ἐκ Ὁξφρόδης τῆ 23-2-1820 πρὸς Κων. Ἀσώπιον εἰς
Γοτίγγην (Ἐθν. Βιβλ. Ἀρχ. Ἀσωπίου ἀριθ. 247)

Ἀσώπιε φίλτατε, χαῖρε.

Τῆ 23 Φεβρουαρίου 1820

Oxford at Mr Hopkins's Broad Street
(Οὕτω γράφε εἰς τὸ ἑξῆς τὴν σημείωσιν
τῆς οἰκίας μου)

Δὲν ἔχω ἀκόμη ἀπόκρισίν σου εἰς τὸ
γράμμα μου. Ἴσως προσμένεις ἰδικήν μου
καὶ εἰς τὸ δεύτερόν σου τὸ περιέχον δηλα-
δὴ τοῦ Βενιαμίν τὴν ἐπιστολήν. ἀλλὰ προ-
τοῦ δώσω τὴν ἀρχὴν εἰς ταύτην, συγχώρη-
σέ με παρακαλιῶ νὰ εὐχαριστήσω τὴν περι-
έργειάν σου περὶ τῶν φίλων, Βιδάκου καὶ
Βασιλείου καὶ περὶ οὗτινος ἄλλου μὲ ἐρώ-
τας εἰς τὴν πρώτην σου ἀπὸ 16 Δεκεμβρίου
καὶ ὁ μὲν Βαδάκος ἦτο βαρῆα ἀσθενής,
σχεδὸν δύο μῆνες κλινήρης πάσχων ἀπὸ
Γαστρίτην χρονι... διὰ τὴν ὥραν εὐρίσκε-
ται καλύτερα, μὲ γράφει, πάσχει ὅμως τε.
...belinente...ρίαν! ὁ αὐτὸς εἶχε καὶ ἀπὸ
τὸν Νίτζον γράμμα εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ἔφα-
νέο...ἐνασχολήσεων ἐνδοξὸν ἀπαλλαγὴν Βα-
βαί! καὶ τὴν κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου
...εἰς τὴν Πατρίδα. Δὲν ἠξεύρω ὅμως ἂν
γυρῶ ἀπὸ Τεργέστης ὅπου τὸν προσ...
αβέλης. Τὰ τοῦ Βασιλείου νομίζω σὲ τὰ
ἔγραφα ἀπὸ Τεργέστης, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ..ίοις
διετίαν διατρίψας ἠσθένησε καὶ αὐτὸς ἀ-
σθένειαν ἀνίατον καὶ θανατηφόρον..., καὶ
κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα ἔφθασεν εἰς Λι-
βοῦρνον διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν...βέβαια
εἶναι μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ ἴσως ἐμακαρί-
σθη εἰς τὴν μέσσην τῆς Θαλάσσης καὶ ἔπιεν
...ρόν ὕδωρ. Ἀποδίδουσι τὴν βλάβην τῆς

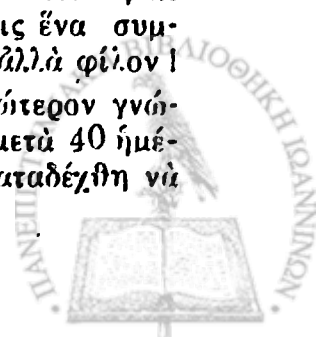
ὑγείας τοῦ εἰς τρόπον αὐτοῦ τοῦ ζῆν, εἰς
τὴν ἄκραν γλισχρότητα καὶ ἐκούσιον στέ-
ρησιν καὶ αὐτῶν τῶν ἀναγκαιοτάτων, πρὸς
τροφὴν, κατοικίαν καὶ ὕπνον, εὐκολιῶν.
Εἰς τὸ φαινόμενον ἠθέλε νομίσει τις τὸν
Βασιλείου πλέον παρὰ πένητα, ἀλλὰ λέ-
γουσι, καὶ ἴσως εἶναι βέβαιοι, ὅτι δὲν τὸν
ἔλειψαν ποτὲ τρεῖς χιλιάδες φράγκων ἀπὸ
ἐπάνω του· ὁ ἦρωσ εὐρίσκετο ἐν Φλω-
ρεντία μελαγχολικὸς καὶ ὑποχονδριακὸς
κατὰ τὸ σύνηδες.

Καὶ ταῦτα μὲν ἔξεύρω. φίλτατε, νὰ σὲ
εἶπω περὶ τῶν γνωρίμων μας. Περὶ δὲ τοῦ
ποιοῦ οἱ ἐν Παρισίοις πλέον τῶν ἄλλων
διαπρέποντες ἐπὶ παιδείᾳ ἐπειδὴ αὐτὴν τὴν
φορὰν ἐστάθην πολλὰ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ,
δὲν δύναμαι νὰ προσδιωρίσω καὶ μάλιστα
ὅτι, καθὼς ἀκούω καὶ εἶδα ἐκ πείρας κα-
νεῖς ἀπὸ τοὺς προπερυσινούς τοὺς ἐγὼ ἠ-
ξευρα εἶναι πλέον ἐν Παρισίοις, μ' ὅλον
τοῦτο, ἂν θέλωμεν νὰ νοήσωμεν τὴν κλασ-
σικὴν λεγομένην μάθησιν μὲ τοιαύτην ἐκεῖ
δὲν εἶναι κανεῖς παρὰ μόνον ὁ Κορτῆς
πρῶτος καὶ τελευταῖος· οἱ νέοι, ὡς ἠξεύ-
ρεις, δὲν καταγίνονται εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ
τῆς παιδείας, τὸ ὁποῖον εἰς Γερμανοὺς καὶ
Ἄγγλους συνιστᾷ τὴν βᾶσιν καὶ τὸ θεμέ-
λιον τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, ἀλλ' ὅλους τοὺς
ἀκούεις λέγοντας ὅτι σπουδάζουν, ποῖος
χειρουργίαν, ποῖος χημικὴν, ποῖος μαθη-
ματικά, εἶναι δ' ὅστις μὲ εἶπέ ποτὲ ὅτι
σπουδάζει τὸν ἄνθρωπον κατὰ τρεῖς σχέ-
σεις, φυσικῶς, πολιτικῶς καὶ ἠθικῶς, ter-
que quaterque beatus! Ἡ λεγομένη φιλο-
λογία τῶν τολμηροτέρων συνίσταται εἰς
τὴν ἀνάγνωσιν πολιτικῶν γαλλοδιακροτή-
σεων, ἢ τῶν βιβλίων τοῦ Laharpe καὶ τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 786

Batten και εξαίρουνται ἴσως ἀπὸ τὸν διμ-
 λον τοῦτον εἰς ἡ δύο. ἐκ τῶν ὁποίων ὁ
 μὲν εἶν' ὁ Πίκκολος (75), ἀλλὰ τὸν ὅποιον
 δὲν μ' ἔτυχε ποτὲ νὰ τὸν γνωρίσω· γνω-
 ρίσας τον καὶ ἐκτιμήσας τον ἀπ' ὅ,τι ἔγρα-
 ψεν ἢ μετέφρασεν διὰ τὸν Λόγ. Ἑρμῆν.
 Ὁ ἄλλος εἶναι ὁ Νικολόπουλος. Ὁ δὲ Κο-
 δορικᾶς (76) πόσῃν προκοπῇν ἔχει. τὸν
 ἐγνώρισες καὶ ἀπὸ τὸ «Μελέτης τῆς κοινῆς
 Ἑλληνικῆς διαλέκτου», καὶ ἀπὸ τὰ πολεμικά
 του φυλλάδια, καὶ τελευταῖον ἀπὸ τὰ εἰς
 τὴν Καλλιόπην ἄρθρα του, εἰς τὰ ὅποια
 καὶ ἀνεδέχθη τὸ πρόσωπον τοῦ Μάτζου,
 ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔφευρεν ὁ λόγος, εἶπέ με
 παρακαλῶ, ἂν ὁ Μάτζος αὐτὸς εἶναι πρό-
 σωπον ἀληθινὸν ἢ πλαστόν. Τὴν Καλλιό-
 πην ἀνέγνωσα κατ' αὐτὰς σταλθεῖσάν με
 ἀπὸ Λονδίνον ὑπὸ τοῦ φίλου Σχινᾶ ὅστις
 μὲ ἔστειλεν ἀκολούθως καὶ ἕξ μηνῶν τε-
 τράδια τοῦ Λ. Ε. ἕκαμα μίαν παρατήρησιν
 εἰς τὴν συλλογὴν αὐτὴν τοῦ Λ. Ε. τὴν ἀ-
 κλόουθον· ἐστοχάσθη ἐὰν διαιρεθῆ εἰς 30
 μέρη ἤθελεν εὑρεθῆ ὅτι τὰ 15 εἶναι μετα-
 φράσεις ἀπὸ συγγράμματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
 στον ἱατρικὰ καὶ μαθηματικὰ, τὰ 10 πολε-
 μικὰ καὶ πραγματεῖαι κατὰ Κοδορικᾶ, τὰ δὲ
 λοιπὰ 5 σχεδὸν προκηρύξεις βιβλίων καὶ
 κατάλογοι πωλουμένων κτλ. Καὶ εἰς ὅλην
 τὴν συλλογὴν, σὲ λέγω ὡς ἀδελφός, ἐπειδὴ
 δὲν ἔχω αἰτίαν νὰ σὲ προσφέρω θυμίαμα
 κολακείας, τὰ μόνα ὅπου ἀρμόζουσι εἰς τὸ
 ἀληθὲς νόημα τῶν τοιούτων περιοδικῶν
 συγγραφῶν, εἶναι ἢ πρὸς ἐμὲ ἐπιστολὴ σου
 καὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς πρὸς Ρώταν περὶ
 κλασσικῶν. Ὁ φίλος μου Βιβλιοθηκᾶριος
 μὲ ἤνυρεν μίαν ἡμέραν ἀναγινώσκοντα ἢ
 φυλλολογοῦντα τὰ τετράδια, λοιπὸν μὲ ἐρώ-
 τησε τὸ τί περιεῖχον, καὶ ὅτε τοῦ ἀνέγνωσα
 τὸν πίνακα ἔμεινε ἐκστατικός, παρόμοιόν
 τι ἔπαθεν καὶ ὁ μακαρῆτης Μορέλλιος,
 βιβλιοθηκᾶριος τῆς Μαρκεσιανῆς. Κατὰ παρα-
 κίνησιν ἄλλων ἢ κατ' ἐλπίδα ὅτι ὁ Λ. Ε.
 τῶν Ἑλλήνων ἤθελεν ἔχει τι περιεργον ἢ
 ὠφέλιμον τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ ἀναφερόμενα
 εἰς τὰ νῦν Ἑλληνικά πράγματα ἀπὸ Ἀλώ-
 σεως καὶ καθεξῆς, ὑπέγραψε διὰ τὴν βιβλιο-
 θῆκην ἀλλὰ ταχέως μὲ εἶπαν, ἔξυπέγραψεν
 ἂ...δε γελασμένος τὰς ἐλπίδας του. Ὁ
 Ἑρμῆς τῶν ἕξ μηνῶν κατ' ἐμὲ ἤθελεν εἰ-
 σθῆαι οὗτος...μικρὰ εἰδήσεις «περὶ Βασιβᾶ-

κη» (77), σημείωσις εἰς...νειδέρου. «Ἐπι-
 στολὴ Ἀσωπίου πρὸς Φιλητᾶν». «Περὶ
 Ζω...Ἰάκωβον Ρώταν» τὴν δὲ ἄλλα ἄλλοτι
 παρὰ ἐφημερίδος κριτι...μειώσω ὅτι χω-
 ροῦν καὶ πάντες βάρβαροι εἰς αὐτὸ τὸ ἑξά-
 μηνον. Ὁ περὶ Μαθ...γική τις διατριβὴ
 Ὀκτωβρίου 1η » Ἡρωϊκὴ ἐποποιία τοῦ
 συμπατριώτου...ἐνὸς Μεγιστᾶνος Μανουήλ
 Βερνάρδου γλαφυρώτατα ἐπιγράμματα ἀ-
 φί...Διονυσίου πρὸς Νίτζον, τὸν ὅποιον...
 τὸν καημένον...ἐδιάβασες...καὶ δὲν ἐδιά-
 βασες τόν...καὶ δὲν ἤξεύρεις Γερμανικά,
 λαλῶν καὶ γράφων ἀπαρράλλaktως καθὼς
 ὅτε ἦτον εἰς τοὺς Νεγάδες διδάσκαλος! εἰς
 τὰ ὀλίγα ταῦτα ὅσα περὶ τοῦ Ἑρμοῦ σὲ
 σημειῶνω, ἔδωκεν αἰτίαν ἢ νεαρὰ ἐποψία
 αὐτοῦ καὶ ἀνάγνωσις καὶ τὰ κοινολογῶ
 πρὸς σέ, ὡς ὁμόφρονα καὶ τὰ αὐτὰ αἰσθα-
 νόμενον, καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι μετὰ και-
 ρὸν ἤθελεν ἀποβῆ ἐφημερίς ἀξία τοῦ δνό-
 ματός της, πλήν! ὄχι ἂν ἀκολουθῆ νὰ ἐκ-
 δίδεται δις τοῦ μηνός. Τὰ καλὰ θέλουσι
 σπουδὴν καὶ καιρὸν. Ἦτον καλύτερον κατ'
 ἐμὲ νὰ ἐκδίδετο κατ' ἐκάστην διμηνίαν.
 Ἀφήνω τῶρα τὸν Ἑρμῆν τοῦ ὁποίου μὴν
 ὑπονόησες ὅτι εἶμαι ἐχθρὸς ἢ ὅτι ἐκάκισα
 διὰ τὸ νὰ μὴν ἔδωκε τόπον εἰς τὴν ὑπερ
 Παρογητῶν ἀπόκρισιν τοῦ νέου, εἶμαι μά-
 λιστα φίλος καὶ ἀγάπησα πάντοτε τὴν βελ-
 τίωσίν του καὶ εἰς ξένους δὲν ἔπαυσα νὰ
 παραστήσω τὴν ἐφημερίδα μας αὐτὴν εἰς
 τὴν καλλιωτέραν ὕψιν, μὲ ὅλον ὅτι δὲν
 εὐκαίρησα ποτὲ νὰ συνεργήσω καὶ ἐγὼ εἰς
 τὴν σύνταξίν της. Ἐρχομαι νὰ σὲ εἰπῶ
 πῶς ἠθέλησα νὰ γνωρίσω τὸν Κορδικᾶν
 εἰς τὴν ἐν Παρισίοις διατριβὴν μου τὴν
 πρώτην· ἤξευρε εἰς ὀλίγα λόγια, ὅτι τόσον
 ἤμουν καταφρονημένος τότε, διότι πιεζό-
 μενος ὑποκάτω εἰς τὴν κατάχρησιν ἐνὸς
 πλουτοῦ πλήν Γραικουναθρεμμένου νέου,
 ὥστε δὲν μ' ἔτυχε νὰ γνωρίσω ὁμογενεῖς
 εἰμὴ μόνον τὸν φίλον Νίτζον εἰς τὸν ὅποι-
 ον εἶμαι καὶ ὑπόχρεως διὰ τὴν καλὴν του
 πρὸς ἐμὲ καὶ πατριωτικὴν ἀληθῶς συντρο-
 φίαν. Πόσον εἶναι εἰς τὴν ξενιτείαν φίλε
 μου παρηγορητικὸν νὰ εὔρη τις ἕνα συμ-
 πατριώτην του καὶ γνώριμον, ἀλλὰ φίλον!
 ἦτον καὶ ὁ Βασίλειος ὄχι ὀλιγώτερον γνώ-
 ριμος, ἀλλ' ὁ Βασίλειος μόλις μετὰ 40 ἡμέ-
 ρας τῆς ἀφίξεώς μου ἐκεῖ ἐκαταδέχθη νὰ

μέ ἰδῆ! ὁ μελλογολικός μου χαρακτήρ ἴσως, ἢ πενιχρά ἐνδυμασία μου ἴσως δὲν ἔκαμαν οὐδὲ εἰς τοὺς ἄλλους καλοφορεμένους ὁμογενεῖς τύπον πρὸς ὑφελός μου· ἢ ὁμίλια μου λοιπὸν ἦτον μετὰ τοῦ συμπατριώτου μας, καὶ ἐνίοτε μὲ κανέναν ἄλλον ὁμοιοπαθῆ, καὶ τὸν Πολίτην, Τυπάλλον καὶ τοὺς ἄλλους νέους δὲν τοὺς ἐγνώρισα παρὰ εἰς τὰ ὕστερα. Εἰς τοιαύτην κατῴτασιν ἤμην ὅτε ἐκ τύχης καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Νίτζος ἐγνώρισάμεν τὸν Κ(=οδρικῶν)· νὰ ἴδωμεν ἓνα ἄνθρωπον λοιπὸν ἡμεῖς νὰ μῶς προσφέρῃ ξενίαν, νὰ μῶς κάμῃ νὰ λησμονήσωμεν δι' ὀλίγας στιγμὰς τὰ πόθη τῆς μακρῆς μας ξενιτείας, ἔξεγάσαμεν καὶ τὴν «πρὸς τοὺς οἰκελούς» καὶ τὴν «καὶ αὐθις» καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλεις καὶ δὲν ἐθεωρήσαμεν εἰς αὐτὸν παρὰ τὸν ὁμογενῆ ξενίζοντα ὁμογενεῖς. Τὰς δὲ παραδοξολογίας του ἢ τὰς ἀπεφύγαμεν πάντοτε ἢ τὰς ἀπαντήσαμεν μὲ ὄλην τὴν δυνατὴν γλυκύτητα. Εἰς τὴν ἐνὸς χρόνου διατριβὴν μου ἐν Παρισίοις δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ μὲ ἐπρόσφερε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς πλουσίους Γραικοὺς μήτε ξενίαν μήτε γνωριμίαν μ' ὄλον τοῦτο διὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς Μελέτης του καὶ διὰ τὰς φλυαρίας του τὰς ἄλλας ἥσας εἰς τὴν Καλλιόπην ἔξεμεῖ κατὰ τοῦ χρηστοῦ Κοραῆ ἐνυχαρίσθη τὸ πρὸς αὐτὸν αἰσθημα τῆς φιλίας μου, καὶ μένω εἰς τὸ ἐξῆς ἀδιάφορος. Ὁ Κορδικῶς εἶναι καλὸς Γερμανὴς ὡς λέγομεν ἡμεῖς οἱ Ἑπειῶται πλὴν ἔχει ὄλας τὰς κακίας τῆς παιδείσεως τῶν σχολείων μας αἰτινες δύσκολον εἶναι νὰ ἐξαλειφθῶσιν ὅταν μίαν φορὰν βάλωσι βαθείας αἰζας. Ὁ Κ(=οδρικῶς) ἔξενιτεύθη πολλὰ ἄργα καὶ μάλιστα ἔτυχε νὰ χρηματίσῃ καὶ Μεγιστάν, τὸ χειρότερον! Οἱ τοιοῦτοι ἂν τοὺς ἀκούσης, ἠξεύρουν ὄλην τὴν σοφίαν τοῦ Κόσμου.

Ὁ Νέγρης (78) con vana testa ἔστειλεν ἐπιγραφὴν λατινικὴν καὶ τὰ παράσημά του π...εἰς τὴν Ὀ...ικὴν Ἀκαδημίαν! Ὁ Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος ὑπάγει εἰς τὴν Πελοπόννησον...πότε; Ὅταν συστήσῃ...Πελοποννήσιοι σχολὴν ἔχουσιν τ' ὀλιγώτερον δύο Ἑπιστημονικοὺς ἔ...γαθὸν Γραμματικ...διδασκάλους ξένους τῶσον κυριεύεται ὁ Ἀγριοκαλόγηρος οὗτος ὁ Συμπατριώτης τοῦ Πιττακοῦ ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς φιλ-

αρχίας ὡς ἐξώδευσε καὶ δεκαετηρίαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς αἰτίας. Ἡ ἀπόκρισις του ἐστάθη εἰς τὸν Λόρδ, τοῦ ὁποῖου καὶ ἐδ... ἀκόμη εἶχε...τὰ δέοντα περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Σχινῶς καὶ ἐγὼ. Περὶ τοῦ κηνημοῦ τί ἠξεύ...νὰ σὲ εἰ...ορεῖ νὰ εἶναι ἔρηκτος καὶ τότε θερμοβροχία καὶ ἀφειρήματα Σαρσαπαρόλλης...μοίων...ὅτι, ἡμπορεῖ νὰ εἶναι αἰμορροῖδων σύμπτωμα καὶ ἂν τοῦτο ἐπίπεθσις βδελλῶν ἐγκαθίσου...γλιαρὸν ὕδισσος εὐκολύνουν αἷματος τὴν ἔξοδον καὶ τὸ κλίμα δὲν ἐπιρροεῖ ὀλίγον εἰς τὰ το..., ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ἐπέχον τὴν ἐγκαθειρογον τὴν ἀτθῆλον διαφύρησιν. Συμβουλευσοῦ μὲ αὐτότητας καὶ αὐτηκόους λατροὺς τὸ καλύτερον. Περὶ τοῦ Βησσαρίωνος ἔχω σκοπὸν νὰ στείλω ἐντὸς ὀλίγου σημειώσεις τινὰς ἱστορικὰς τ...ἐπιστολῆς πρὸς σέ, καὶ ἂν τὰς εὔρης ἀξίας φωτός, νὰ τὰς στείλῃς εἰς τὸν Ἑρμῆν, καθὼ...ἤθελα καὶ οἱ λόγοι μου νὰ ἐτυπώνοντο οἱ ἐν Τεργέστη ὁμιληθέντες, ἐρώτα τὸν Κύριον...τον περὶ τοῦτου ἂν εἰς τὸν Ἑρμῆν ἤθελεν τυπωθῆ. Πρόσφερον πρὸς τὴν ἀγισσύνην του τὰς φιλικὰς μου προσρήσεις καὶ ὅτι τὸν εὐχαριστῶ διὰ τὴν καλὴν του πρὸς ἐμὲ μνήμην.

Τὰ ἀγγλικά δυσκολεύομαι ἀκόμη νὰ τὰ ἐννοήσω εἰς τὴν ὁμίλιαν τῶσον ἢ προσφορά των εἶναι παράξενος· βιβλία στέλλει καὶ ἡ Ὁξωνιακὴ καὶ ἡ Κανταβρυγιανὴ Ἀκαδημία εἰς τὴν ἡμετέραν τὴν Κεφαλληνίτισσαν ἥσα ἐξ ἰδίων ποτὲ ἐτύπωσαν εἰς τὰ πιεστήριά των, καὶ εἰς αὐτὰ τοῦλάχιστον εἶναι ὄλοι οἱ Κλασσικοὶ Συγγραφεῖς Ἑλληνες, ἴσως καὶ οἱ Λατῖνοι. Ὁ Αἰσχύλος τοῦ Buttler τιμᾶται 4 Γυνέας. Τοῦ δὲ Blomfield (79) ἡ ἐκδοσις εἶναι ἀτελής ἀκόμη. Σήμερον εἶδα καὶ γαλκοῦν νόμισμα Ἑπτανήσου κομμένον ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τὸν ἐν μέρος εἶναι πτερωτὸς λέων κρατῶν εὐαγγέλιον εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι κλειδιωμένα ἐπὶ βέλη σύμβολον τῶν Ἑπτανήσων, ὀλόγυρα δὲ ἐπιγραφὴ Ἑλληνιστὶ οὕτως: IONIKON ΚΡΑΤΟΣ, ἀπὸ δὲ τὸ ἄλλο ἡ Βρετανία ἐπισφαίρας καθημένη μετὰ τὴν δεξιὰν κατέχουσα κλάδον ἐλαίας μετὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν τρίαιναν ἐρειδομένην ἐπὶ ἀσπίδος· καὶ ὀλόγυρα ἢ ἐπιγραφὴ λατινιστὶ BRITANNIA. Ἐχω γράμμα ἀπὸ τὸν Ρώταν, παλαιὸν 25 Λεκεμβρίου. Μετὰ γράφει ὅτι διδά-

σκαλεν ἀκόμη δὲν ἦσαν, ὅτι ἀπέθανεν ὁ πατήρ του καὶ διὰ τοῦτο τὸν Ἀπρίλιον ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Κέα· ὅτι ἦλθεν ὁ Προκόπιος μετὰ Πατρινῆς νύμφης· ὅτι ἡ ἐπιγραφή μου ἐστάλη εἰς τὸν Κοραῖν καὶ ἐκρίθη καλὴ ἀπ' αὐτὸν ἐξαιρουμένης μόνης τῆς λέξεως ἐπὶ οἶσαν τὴν ὁποῖαν κρίνει καλὸν νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἐδείμαντο. Τρεῖς ἐφάνησαν, λέγει, οἱ ἀνταγωνισταί μου, ὁ Μουστοξύδης, ὁ Μαννίσης ὁ Καγκελλάριος, καὶ ὁ ἄλλος εἶναι ἄγνωστος· καὶ τῶν τριῶν τούτων ἀνεγνώσθη τὸ πόνημα παρουσίᾳ ὅλων τῶν ἐν Τεργέστη λογίων ὁμογενῶν, οἵτινες ἔκριναν καλήν, λέγει, τὴν ἐδικὴν μου, καὶ μετ' ὀλίγον θέλει κοληθῆ εἰς τὸ μέτωπον τῆς ἐκκλησίας! Βαβαί! Ταῦτα, φίλε Ἀσώπιε, μακρὰ ἴσως καὶ πέραν τοῦ δέοντος, σὺ δὲ ὑγίαινε καὶ γράφε με ὡσαύτως μακρὰ.

Ὁ σὸς Φιλητᾶς

(ἐπὶ τοῦ νότου)

A Monsieur M. Constantin
Asopius Göttingen

(75) Πίκκολος Νικόλαος (1792—1866) ἐκ Τυρνάβου τῆς Βουλγαρίας. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν καὶ ἦτο ἄριστος ἑλληνιστής. Μετέφρασεν ἔργα καὶ ἔγραψεν ὁ ἴδιος. Τὰ μὲν δημοσιεύματά του δύναται τις νὰ εὑρῇ εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Βιβλιογραφίαν» Γκίνη—Μέξα, εἰδήσεις δὲ ποικίλας εἰς τοὺς τόμους τοῦ περιοδ. «Ἐρμῆς ὁ Λόγιος», εἰς τὸ Ἀρχεῖον Ἀσωπίου καὶ τὰς ἕξ αὐτῶν μελέτας τοῦ καθηγητοῦ κ. Σ. Β. Κουγέα, εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν τοῦ Ἀ. Παπαδοπούλου

Βροτοῦ καὶ εἰς τὴν τοῦ Κ. Ν. Σάθα καὶ ἀλλὰχοῦ. Ἐπίσης εἰς τὰ περὶ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας δημοσιεύματα.

(76) Κοδρικᾶς Παναγιώτης—Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 1751 καὶ μετὰ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἦλθεν εἰς Κων/πολιν. ἔνθα προσελήσθη καγκελλάριος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μιχαὴλ Σούτσου. Τῷ 1802 μεταβὰς εἰς Παρισίους διωρίσθη διερμηνεὺς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Ἦτο ἀντίπαλος τοῦ Κοραῖ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπλοποιήσεως τῆς γλώσσης. Τῷ 1818 ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις πόνημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Μελέτη τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου», ὅπερ ἐπεκρίθη ὑπὸ τοῦ «Λογίου Ἐρμού» καὶ ἐπηκολούθησε διένεξις μετὰ Κοραϊστῶν καὶ Κοδρικιστῶν. Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1821.

Κ. Ν. Σάθα, Νεοελλην. Φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1868 σελ. 654—655.—Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, Δεύτερη ἔκδοσις, Ἀθήναι 1956, σελ. 112, 121, 148, 155, 207 ἔ. καὶ Παράρτημα Σημειώσεις—πίνακες σελ. 37, 38, 44.

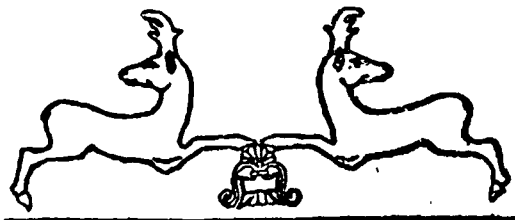
(77) Βαρβάκης Ἰωάννης—Ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρὰ ὀλίγον πρὸ τοῦ 1750. Ὁρτολόγος ἠνδραγάθει κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ ἐμπόριον συνεχέντρωσε πλοῦτον μέγαν, τὸν ὅποιον διέθεσεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεδείχθη μέγας σύρογέτης. Ἀπέθανεν ἐν Ζακύνθῳ τῇ 12 Ἰαν. 1825.

Ἀν. Ν. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1870 σελ. 155—192.

(78) Νέγρης Θεόδωρος—Γεννηθεὶς περὶ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ. ἐν Κ)πόλει ἐμορφώθη κατ' ὄκλον. Εἰς Μολδαβίαν ἐχρημάτισε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος. Ἐκεῖ κατηχήθη καὶ εἰς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας τῷ 1818. Κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐδρασεν ὡς πολιτικός. Ἀπέθανε τῇ 22 Νοεμβρ. 1824.

Ἀν. Ν. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, τ. ΣΤ', ἐν Ἀθήναις 1874 σελ. 289—310.

(79) Blomfield, C. J., 1786—1857. Ἐσχοπος Λονδίνου.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΑΤΘ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
Δημοδιδασκάλου

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΥΡΕΩΝ*

Τὸ λαμπρὸν τοῦτο πνευματικὸν ἔργον τοῦ Ματθαίου, προστιθέμενον εἰς τὰ τόσα ἄλλα ἡμῖν γνωστά, ἀναδεικνύει τοῦτον δεινὸν χειριστὴν, οὐ μόνον τοῦ πεζοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπιπέδου λόγου. Τὸ μεστὸν ἘθνικοΘρησκευτικοῦ περιεχομένου ἀξιόλογον τοῦτου ἔργον τονώνει τὸ εἰς τοὺς πολλοὺς, λόγῳ τῆς ἐπαράτου δουλείας καὶ τῶν ἐκ ταύτης προκνηφάντων πολλῶν αἰτίων, εὐροισκόμενον ἐν λανθανούσῃ καταστάσει Ἐθνικὸν φρόνημα καὶ συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ Θρησκευτικοῦ Ἰδεώδους.

Ἡ «Ἐπιπέδος Ἱστορία τοῦ Ματθαίου», ἡ πολλακίς ἐκδοθεῖσα (1) ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἄνω Βιβλίου τοῦ Legrand. Ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς σελ. 231 καὶ λήγει εἰς τὴν 333ην τοιαύτην. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο χιλιάδας ὀκτακοσίας ἐξήκοντα (2.860) στίχους δεκαπεντασυνάλλοις ξιγαρωτοῦς καὶ ὁμοιοκαταλήκτους. Τὸ ἔργον τοῦτο, κρινόμενον ἀπὸ ἀσθηρῶς λογοτεχνικῆς πλευρᾶς δὲν δύναται βεβαίως νὰ συγκριθῇ μὲ τὰ ποιητικὰ ἔργα, τὰ κατὰ τὸν μετέπειτα αἰῶνα, μὲ τὴν ὁσημέραι ἐξέλιξιν τῆς Νεοελληνικῆς ποιηθέντα, πολὺ δὲ περισσότερον μὲ τὰ σημερινὰ τῶν δεδοκιμασμένων λογοτεχνῶν μας. Ἀσφαλῶς οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ ἰδίως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν σφαῖραν τῶν λογοτεχνῶν, γνωρίζουσιν, ὅτι ἡ ποίησις, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς τὴν Νεοελληνικὴν, ὅτε ὁ Ματθαῖος συνέγραψε τὴν Ἐπιπέδου Ἱστορίαν του, εὐρίσκετο εἰς νηπιώδη κατάστασιν, ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὸ παθητικὸν του, ἀν τὸ ἐν λόγῳ ἔργον του δὲν παρουσιάζει λογοτεχνικὴν ἀξίαν, ἣν σημερινὴ ἀπαιτεῖ ἡ ἀσθηρὰ κριτικὴ τοῦ ἐπιπέδου Νεοελληνικοῦ λόγου. Ἀντιθέτως μάλιστα, δέον νὰ ἐξαρθῇ ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Ματθαίου, διότι ἀντελήφθη ὅτι, τὰ πνευματικὰ ποιητικὰ ἔργα δέον νὰ γράφονται εἰς τὴν Νεοελληνικὴν, διὰ νὰ γίνονται κτῆμα τῶν λαϊκῶν τάξεων, ἀναγνωσζουσῶν ταῦτα.

Ὅθεν οἱ σημερινοὶ μας ποιηταὶ καὶ Λογοτέχνη θὰ ἀδικήσωσι τὸν Ματθαῖον καὶ τοὺς συγχρόνους του, ἀν κρινώσιν τοίτους ἀσθηρῶς.

Ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἑλληνοφρονεῖς, ἀναμνηστικῶς εὐγνωμόνως τοὺς πρωτοπόρους τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης, τὸν Γεώργιον Κλεόβουλον τὸν Φιλίππου-πολίτην, τὸν εἰσαγαγόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα μας τὴν Ἀλληλοδιδασκατικὴν Μέθοδον καὶ τὸν πολὺν Herbart, τὸν μέγαν τῆς τότε ἐποχῆς Παιδαγωγόν, μολονότι ἀπεδείχθη μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ψυχολογίας τοῦ Παιδιοῦ ὅτι ἐστηρίζοντο εἰς ἐσφαλμένας ψυχολογικὰς βάσεις, οἴτω καὶ οἱ σημερινοὶ μας Λογοτέχνη δέον νὰ ποιῶσι. Ἄν δὲν ὑπῆρχον πρωτοπόροι τοῦ Ἐπιπέδου Νεοελληνικοῦ λόγου, ὡς ὁ Ἄ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 812.

1. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1672. Εἶτα τῷ 1688, ὡς ἀναφέρει ὁ Ζαβίμας, τῷ 1710 εἰς τὴν Ἑνετίαν παρὰ Νικολάῳ Σάρρω, τῷ 1724 καθ' ἣν ὁ E. PREDESKY ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματα ἐν τῷ Βιβλίῳ του «MAGASA ISTORIEPENDRY DACIA-BUCURESTI» τῷ 1768 ὡς ἀναφέρει ὁ Σάβας, τῷ 1785 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, τῷ 1806 καθ' ἣν ὁ THEODOR M. ELIAT μετέφρασεν ταύτην εἰς τὴν Ρωμουνικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «VESTITTE VITEG ALI LUI MINAS FODA» καὶ τέλος ἡ τοῦ 1881 ἀπὸ τοῦ EMILE-LEGRAND (Ἰδὲ Νέον Ἑλληνομνημόνα, Τόμον Σον σελίδα 495).

ώνυμος τοῦ Θρήνου Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀντώνιος Ἐπαρχος μετὸν Θρήνον εἰς τῆς Ἑλλάδος τὴν καταστροφὴν, ὁ Σταυρινός, ὁ Ματθαῖος καὶ τόσοι ἄλλοι, πῶς θὰ ἐξελιίσσεται εἰς οἷαν λαμπρὰν κατάστασιν εὐρίσκεται σήμερον ἡ Λογοτεχνία μας; Φρονῶ ὅτι, δεόν νὰ ἀτενίζωμεν μετ' εὐλαβείας τὸ παρελθόν, νὰ ἐξετάζωμεν μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὸ παρὸν καί, ἔχοντες ταῦτα ὡς ὀρηκτῆρα, νὰ βαδίζωμεν πρὸς νέας λεωφόρους. Εἶμαι, ὅθεν τῆς γνώμης ὅτι ἐφάνη αἰσθηρὸς κοιτῆς τοῦ ἔργου τοῦ Ματθαίου ὁ ἐξαίρετος Λογοτέχνης Κ.Δ. Δημαρῶς εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας»(1) ὅστις, κἀμινον κριτικὴν τῶν ἔργων τοῦ Ἀρσενίου Ἐλασσόπου, ὡς καὶ τοῦ ἀοιδίου Ματθαίου γράφει: «Ὁ Ἀρσένιος, ὅσο κι ἂν γράφῃ σὲ στίχους πολιτικούς δὲν εἶναι λογοτέχνης, εἶναι ὅμως προσεκτικὸς παρατηρητῆς· μᾶς μεταβιβάζει με εὐσυνειδησίαν τὰ ὅσα βλέπει καὶ ἔχει κατόπιν ἀπλότητα, ποῦ δὲν εἶναι χωρὶς χάριν...».

Ἡ Ἑλληνικὴ γλωσσικὴ καλλιέργεια τοῦ Ἀρσενίου, ποῦ μᾶς ἔχει ἀφήσει καὶ περὶ ἀπομνημονεύματα, εἶναι πολὺ πλεονεκτήσιμη, ἀπὸ τὴν γλώσσαν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται στὸ στιχοῦργημά του.

Κἀτι ἀνάλογο θὰ ἤμποροῦσε νὰ λεχθῆ καὶ γιὰ τὸν Ματθαῖο τῶν Μυρῶων, σύγχρονο καὶ γνώριμο τοῦ Ἀρσενίου. Ὁ Ματθαῖος εἶναι γνωστός, ἰδίως ἀπὸ ἓνα ἔργο του, τὴν Ἐπιμετρο χρονολογίαν τῆς Οὐγγροβλαχίας, πού εἶναι γραμμὴν σὲ ζευγαρωτοὺς πολιτικούς στίχους. Τὸ ψυχρὸ αὐτὸ γιὰ μᾶς ἀνάγνωσμα, διαβάστηκε πολὺ στὸν καιρὸ του καὶ βοήθη πλήθος μιμητῶν. Ὁ ἴδιος εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τοῦ Βεστιάου Σταυρινοῦ ἀνάλογο ἔργο μετὸν τίτλο: «Ἄνδραγαθία τοῦ Εὐσεβεστάτου καὶ ἀνδρειοτάτου Μιχαὴλ Βοεβόδα»(2).

Καὶ ὁ ἀείμνηστος Σπ. Λάμπρος, ποιῶν κριτικὴν τοῦ ἀποσπασμάτος τοῦ Θρήνου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἐκληφθέντος ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἔργον τοῦ Παπατῶν Σεροῶν Συναδινοῦ, γράφει(3). «Ἐἶναι δὲ γεγραμμένος διὰ στίχων πολιτικῶν ὁμοιοκαταλήκτων, οἵτινες συνήθως ρέουσι πλὴν σπανίων περιπτώσεων. Ἡ ὁμοιοκαταλήξια δὲν εἶναι πάντοτε ἀπταιστος. Χαρακτηρίζεται ὡς θεῖαν ὁργὴν τὴν συμφορὰν τοῦ Γένους καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μόνον ἀπεκδέχεται τὴν ἀπὸ τῶν δεινῶν ἀπαλλαγὴν. Ἡ πίστις αὐτοῦ ἔχει τι τὸ συγκινητικὸν καὶ τὸ βαθὺ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας, δίδει ἐνίοτε τόνον εἰς τὰς χορδὰς τῆς ψαλτικῆς του λύρας. Διὰ τοῦτο δὲν ἐθεώρησα ἀλυσιτελεῖ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Θρήνου τούτου».

Ἀσφαλῶς ὁ μέγας ἱστορικὸς μας Σπ. Λάμπρος, εἰάν εἶχε μελετήσῃ ὀλόκληρον τὸν ἐκ 448 στίχων Θρήνον τοῦ Ματθαίου καὶ οἶχι τὸν εἰς 158 τοιοῦτους ἀτέχνως διασκευασθέντα καὶ δολίως καὶ ὑστεροβούλως κολοβωθέντα ὑπὸ τοῦ Συναδινοῦ καὶ μάλιστα ὀλόκληρον τὴν Ἐπιμετρον του ἱστορίαν δὲν θὰ ἠδίξει ἀκουσίως τὸν συγγραφέα, γράφων ὅτι ἡ ὁμοιοκαταλήξια δὲν εἶναι πάντοτε ἀπταιστος. Τὸ ἔργον αὐτὸ βεβαίως δὲν δύναται νὰ ἔχη ἄλλας λογοτεχνικὰς ἀξιώσεις. Οἶχι ἦττον ὅμως, κρινόμενον ὡς πρὸς τὸ μέτρον καὶ τὴν ὁμοιοκαταλήξιαν, δύναται τὰ θεωρηθῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον, ἄψυχον.

Ἡ Ἐπιμετρος λοιπὸν αὕτη ἱστορία τοῦ ἀοιδίου Ματθαίου ἀρχεται ἀπὸ τὸ προοίμιον, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Μπάνον Ἰωάννην Ἀλεξ. Καροτζῆν μέχρι τοῦ στίχου 45, ὁπότε ἀρχεται τὸ Κεφάλαιον «Περὶ Φιλίας» καὶ οἶχι οὐκ ἔστιν ἀβλαχίαν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1326 μέχρι καὶ τοῦ 2.860 περιέχει συμβολὰς, παρασχεθεῖ-

1. Κ. Θ. Δημαρῶς «Ἱστορία Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» σελὶς 62.

2. Αὕτη προηγείται τῆς τοῦ Ματθαίου ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ *Emile Legrand*. Ἀρχεται ἀπὸ τῆς σελίδος 183 καὶ λήγει εἰς τὴν 23ην ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 1.380 στίχους.

3. Ὁ Μιχαὴλ Βοεβόδας οὕτινος πλέκει τὸ ἐγκώμιον ἤτο αὐθέντης Οὐγγροβλαχίας, Τρανσυλβανίας καὶ Μολδανίας.

3. Σπ. Λάμπρος «Ἐστία» 1886, σελ. 823.

ἔχει ἱστορικὸν χαρακτήρα, ἀφηγοῦμενος τὰ λαβόντα χώραν εἰς τὴν ΟὐγγροΜολδοβλαχίαν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1326 μέχρι καὶ τοῦ 2.860 περιέχει συμβολάς, παρασχεθείσας, ὡς ὁ ἴδιος γράφει, εἰς τὸν ὡς ἄνω Ἰωάννην, ὃν ὀνομάζει «Ἐκλαμπρότατον». Οὗτος κηδεμονεῖται, τρόπον τινά, ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ Ἱεράρχου Ματθαίου, ὡς ὁ ἀρχαῖος Δημόνικος ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἴσως διὰ τοῦτο θὰ ἦτο προτιμώ- ὡς ὁ ἀρχαῖος Δημόνικος ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους, Ἴσως διὰ τοῦτο θὰ ἦτο προτιμώ- ἀπὸ 1.535στίχους— νὰ ἔφερε τὸν τίτλον «Συμβουλαὶ Ματθαίου πρὸς Ἰωάννην». Τὸ σπουδαῖον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον μετὰ τόσης εὐχαριστήσεως καὶ ἐνδιαφέροντος ἀνεγιγνώσκειτο κατὰ τὰς παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας, ἀφοῦ δεκάκις ἀνετυπώθη, θὰ ἤξιζε, ἵνα παραθέσω ὀλόκληρον εἰς τὴν παροῦσαν μου πραγματείαν. Ὅμως, διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς μου, θὰ περιορισθῶ εἰς τὰ κυριώτερα.

* Ἀρχεται λοιπὸν τοῦ Προομίου οὕτω:

Κύρ Ἰωάννη ἐνδοξε Μπάνε(1) τειτυμηένε,
φίλιαιτε, περιπόθητε καὶ πολυχρονουμένε
κλάδος ἐκ ρίζης ἀγαθῆς εἶσαι ἀπὸ προγόνων
καὶ ἄξιος νὰ κνθερονᾷς τὸν τῆς Κοραγιόβας(2) Θρόνον.

5 Καὶ τῶρα καὶ μειτέπειτα ὥσπου τε νὰ γερόσης
ζωὴν καλήν, εἰρηρικήν, νὰ ζήσης νὰ περάσης,
ν' σ' ἔχομεν σὰν σ' ἔχομεν πολλὰ ἡγαθημένον
μαζὶ μὲ τὸν ἀφέντη μας τὸν πολυχρονουμένον(1)
καὶ νὰ αὐξήσῃ ὁ Θεὸς χρόνους καὶ τὴν ζωὴν σου

10 προσδήκην περισσότερον ἐπάνω σὴν τιμὴν σου
νὰ εἶσαι εἰς ὠφέλειαν πολλῶν ἀδικουμένων
πολλῶν πωρῶν καὶ ὀσφρανῶν καὶ στενοχωρουμένων.
Νὰ σοῦ χαρίσῃ ὁ Θεὸς πολλὴν τιμὴν καὶ ἰάξι
καὶ ὡς καλὸν Χριστιανὸν νὰ σὲ διαφυλάξῃ.

15 Κοιτὰ εἰς τὸν ἀφέντη μας νὰ εἶσαι τιμημένος
πάντα μὲ πρόσωπον καλὸν νὰ εἶσαι δοξασιμένος
νὰ στέκεσαι σὶ τὸ πλάγι του σὰν πρόπει, σὰν τυγαίνει
καὶ ὅλες σου ταῖς ἀρεταῖς Θεὸς νὰ ταῖς πληθαίνει.
ὅτι εἶσαι ἄξιος τιμῆς καὶ γνώσεως τελείας.

20 καὶ κνθερονᾷς μὲ φρόνησιν πολλὰς ὑπηρεσίας.
Γράμματα ἔμαθες καλὰ διὰ νὰ κνθερονήσῃς
καθένας μὲ τὴν ἰάξι του καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃς.
Ἄς εἶσαι μέλι, ἰάχαρι, ἄς εἶσαι καὶ πιπέρι
νὰ σνγκροάνῃς τὸ πικρὸ μὲ τὸ γλυκὸ τὸ μέλι.

25 Καὶ μετ' αὐτὸ φελάττειται ἰάξις τῆς ἀφεντίας
καὶ ὁ καλὸς ἔχει τιμὴν, ὁ δὲ κακὸς πικρίας,
εἰς τοῦτο μὲ τὴν γνώσιν σου καλὰ τὰ κνθερονᾷεις
ἀοχιρεῖς καὶ ἱερεῖς προεπρίτως τοὺς τιμάεις,
καὶ εἰς τὴν ἀφεντίαν σου ἔχομεν παρορησίαν,

30 καὶ ἐρχομέσθε θαρρετά, χωρὶς τὴν ἔπορσαν
ὁ λόγος μας ἀκούεται, ὅταν παρακαλοῦμεν
καὶ γίνεται μετὰ χαρᾶς τὸ εἶ τι σου ζητοῦμεν
διότι εἶσαι πρόθυμος εἰδὸς τῆς Ἐκκλησίας

1. Μπάνος=1ον Τοποτηρητής, 2ον) Ὑπουργός.
2. Πρωτεύουσα τῆς τότε Μικροῦς Βλαχίας.
3. Ἐννοεῖ τὸν Γαβριὴλ Βορβόδαν.

καὶ κάμνεις εἴ τι θέλομεν μετὰ περιχαρείας.

35 δεικνύεις ἐκ τῶν ἔργων σου τὴν πίστιν ὅπου ἔχεις
διότι ἔχεις παιδεύειν καὶ γράμματα κατέχεις
ἐκεῖνα ὅπου δύνωνται διὰ τὰ σὲ σοφίσουν
καὶ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν τὰ σὲ καθοδηγήσουν
καὶ πρῶτον μὲν ἐκ φύσεως ἔχεις τὴν καλωσύνην.

40 δεύτερον ἐκπαιδεύεως τιμὴν καὶ σωφροσύνην
κ' εἰς τὰ πολλὰ σου τὰ καλὰ θέλω τὰ σ' ἀνταμέψω
ἐγὼ τὴν ἀφεντίαν σου καὶ τὰ σὲ κανισκέρω(2)
μὲ ἱστορίαις εὐμορφαις, ὄχι μὲ ἄλλην χάρι
καὶ δέξαι τὸ κανίσκι μου σὰν ἀκριθὸ λιθάρι.

Β' «Περὶ Φιλίας καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῆς ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων οὐδέν».

45 Φίλον πιστοῦ ἀντάλλαγμα, λέγει ὁ Θεολόγος
δὲν εἶναι ἄξιος ποτὲ μηδὲ ὁ κόσμος ὅλος.

85 Νὰ γράψω προῖτα ἠδέλα ἅπαντα τοῦ Μιχάλη
καὶ χρεῖα δὲν μᾶς ἔκαμε ὅτι ἐγράψαν ἄλλοι
Εἰς τοῦτο βαίνομεν ἀοχὴν τὰ κατὰ τὸν Σερμπάνον
ἀκούσε τὰ γραφόμενα ὅπου σ' ἀναθιβάω.

Γ' Περὶ τοῦ Σερμπάνου Βοεβόδα πῶς ἐπολέμησε μὲ τὸν Σέκελ Μαύση καὶ ἐνί-
κησε αὐτόν.

90 Ἄνθρωπος ἦταν φρόνιμος, καλὸς ἀνδρειακίμος
ἡμερος ἐλεήμονας καὶ εὐημερομήνος.

195 Μέσα σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο εὐρέθη σκοτωμένος
αὐτὸς ὁ Σέκελ Μαύσης ὁ Τροισκαταραμένος
νεκρὸς γυμνὸς καὶ ἄθλιος, αἱματοκυλισμένος
καὶ μέσα εἰς τὸν βόσβορον σὰν χοῖρος λαοπωμένος,
ἔτσι ἐκαταστήθηεν ἐκ τὴν ἀλαζονείαν
διότι δὲν ἠθέλησεν ἀγάπην καὶ φιλίαν.
Ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν του ἔχασε τὴν ζωὴν του
ἔχασε τὰ φουσαῖα του, Θρόνον καὶ τὴν τιμὴν του.
Καὶ ἐν ὑπέροισ ἐχασε μαζὶ καὶ τὴν ψυχὴν του
διὲν δὲν εἶχε μνελά ποσῶς ἢ κορυφὴ του.

Δ' Ἐδῶ γράφομεν πῶς ἐγύρισε ὁ Σερμπάνος νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος
εἰς Τριγόβυστον(1).

205 Ὅμως μὲ δόξαν μὲ τιμὴν ἀφέντης ὁ Σερμπάνος
μὲ ὅλους του τοὺς ἀρχόντες καὶ μὲ τοὺς Ταραυπάνους

1. Νὰ σοῦ προσφέρω ὡς δῶρον. Λέξεις συνήθης καὶ σήμερον εἰς Πωγόνιον, ἰδίως
τὸ κανίσκι ἐξ οὗ παράγεται τὸ κανισκέω.

2. Πρωτεύουσα τότε τῆς Μεγάλης Βλαχίας. Εἶναι ἡ πόλις ἐξ ἧς ἐξέπεμψεν ὁ αἰ-
μνηστος Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐπιστολὴν, ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς ἐν BRASSOU ἄρ-
χοντας. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, ἀφοῦ μὲ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα ἀνεσκεύαζε διαφόρους
κατηγορίας, στρεφόμενας ἐναντίον του ἀπὸ δολίους ἐχθροὺς τοῦ Κινήματος, παρέχει ὁδη-
γίαν ὡς πρὸς τὸ μελλοντικὸν πολίτευμα τῆς ἐλευθερωθησομένης χώρας των. Ἐν τῇ αὐτῆς
αὐτῆς φέρεται: Ἐν Τριγόβυστῳ τῇ 10ῃ Ἀπριλίου 1821—Ἐπισημ. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάν-
της—Ἰδὲ «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας Ἑλλάδος». Τόμος ΙΑ'. 1956
σελίς 156.

ὑπῆγε καὶ προσκύνησε μέσα στήν Ἐκκλησίαν
τοῦ Παντοδύναμου Θεοῦ ἔδωκε Ἐυχαριστίαν.
«Ἐυχαριστῶ Σοι» ἔλεγε «Κύριε καὶ Θεέ μου
ὅπου ἐταπεινώθηκε Σέκείης ὁ ἐχθρός μου».

230 Ἐδώσαν δόξαν τῷ Θεῷ καὶ τῆς Ὑπεραγίας.
Ἀπέρασε πολὺς καιρός, πέντε καὶ ἕξη χρόνοι
ὅπ' ἔλειψαν τὰ σκάνδαλα καὶ οἱ περίσσιοι πόντοι
καὶ ἤμασταν εἰρηνικοὶ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν χάριν
ἀλλ' ὁ ἐχθρός ὁ ποιηρός ἔροϊξε τὸ λιθάριον
κι' ἐχάλασε τὴν ἔνωσι καὶ τὴν πολλὴν εἰρήνην
κι' ἐπανεβῆκαν σκάνδαλα καὶ δάκρυα καὶ θρήνοι.

Ε' Πῶς ἐκατέβηκεν ὁ Μπατοργάμπορος καὶ ἐδίωξε τὸν Σερμπάνον καὶ
ἀφάνισε τὴν Βλαχίαν.

238 Κάποιος Μπατοργάμπορος ἀναθεματισμένος
λωλός, μωρός, κενόδοξος, καὶ μεγαλειωμένος
ἐσήκωσε τὸν πόλεμον νάσθῃ νὰ πολεμήσῃ
τὴν γῆν καὶ τὰ περὶχωρα νὰ καύσῃ, ν' ἀφανίσῃ.

280 Νὰ χάσῃ τὸ κεφάλι του, δόξαν καὶ τὴν τιμὴν του
Καὶ ἄκουσον πῶς ἔγινε νὰ ἰδῆς καὶ νὰ θανατώσῃς
τὸν Παντοδύναμον Θεὸν εὐθύς νὰ τὸν δοξάσῃς,
ὅπ' ἔδωκε τὴν ἀμοιβὴν ἐκείνου τοῦ θηρίου
καὶ ἦλθε του ὀργήγορα ὀργὴ παρὰ Κυρίου.

ΣΤ' Πῶς ὁ Σερμπάνος ἦλθε κατὰ τοῦ Μπατοργάμπουρου, καὶ ἐνίκησε
αὐτὸν κατὰ κράτος.

Σερμπάνος διὰν ἔφυγε, πῆγε στὴν Μπογδαρία(2)
τὸ πῶς ἐπῆγεν ἕξαφνα εἶχεν τὸ αἰμίαν
καὶ ἔβαλεν εἰς λογισμὸν φοιῶντα νὰ μαζώσῃ
νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Γάμπορον νὰ τοῦ ἀνταποδώσῃ
καὶ παρενθὺς εἰσέβηκε μέσα εἰς τὴν Λεχίαν(3)
καὶ μάζωξε στρατεύματα διὰ τὴν Ἐρδελίαν(4)

308 Καὶ παρενθὺς ἐπέρσαν Βουνὸν τοῦ Μπρασσοβίου(5)
πόλεμον μέγαν ἔδωσαν μηνὸς τοῦ Ἰουνίου,
ἦταν ἡμέρα ἐορτῆ τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου
ἐχθροὺς ἐκατασύντριψαν ὅπου δὲν εἶχαν μέτρον.
Ἐἴκοσι πέντε ἀριθμὸν χιλιάδων στρατιώταις
ἔπεσαν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τὴν ὥραν ἰότες,
καὶ ἦτον τὰ κορμιά τους νεκρὰ καὶ γυμνωμένα
καὶ ἄρχισαν τὰ ὄργανα νὰ τραγοῦν τὸν καθένα.

337 Δὲν ἔβλεπε πῶς ἔφειγε νὰ σώσῃ εἰς τὸ Σιμπίνι
νὰ ἔμπῃ μέσα νὰ κλεισθῇ καὶ μέσα ν' ἀπομείνῃ

1. Μπογδαρία—Δεύτερον ὄνομα τῆς Μολδαβίας.

2. Λεχία. Εἶναι ἡ Πολωνία.

3. Ἐρδελίαν, πιθανῶς χώραν τῆς Βλαχίας.

4. Βουνὸν τοῦ Μπρασσοβίου. Εἶναι τὸ ἀνατολικῶς τῆς Βαρσοβίας τῆς σήμερον πρω-
τευούσης τῆς πολωνίας, κείμενον.

351 Ἄλλ' ὁ Θεὸς τοῦ ἔδωκε μεγάλην ἀτιμίαν
 κί ἔχασε τὰ φουσαῖα του κί δὴν τὴν δικτατειάν
 κ' εἰς τὸ Σιμπίνι ἔφυγεν μὲ ἐντροπήν μεγάλην,
 ὅτι δὲν εἶχε μυαλὰ ποσῶς εἰς τὸ κεφάλιν.

Z' Καταστροφή τοῦ Σερμπάνου Βοεβόδα καὶ πάλιν ἀποκατάστασις εἰς τὴν ἀφεν-
 τίαν τοῦ Ράδουλ Βοεβόδα.

355 Σερμπάνος σὺν ἐνίκησε τὸν μικρὸν τὸν κράλην(1)
 ἦλθεν εἰς τὸ Τριγόβυστον νὰ ἀφεντέψη πάλιν.
 Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν ἤθελεν πάλιν νὰ ἀφεντέψη
 μὰ εἰς τὴν Ἀλαμάνιαν (Γερμανίαν) μακρὰν νὰ τὸν ἐπέμψη
 νὰ ἐνθυμᾶται τὴν Βλαχίαν, νὰ καίεται ἡ καρδιά του
 ὅτι δὲν ἐκυβέρνησε καλὰ τὴν ἀφεντιά του.
 Ἐσέβηκεν ὁ Ράδοιλος μέσα εἰς τὴν Βλαχίαν
 καὶ τοῦτος τὸν ἐδίωξεν ἕως τὴν Μολδοβίαν
 κατοπὶν ἔδραμον πολλοὶ καὶ Τοῦρκοι καὶ Τατάροι
 ἔκοπαν Λέχους περισσοὺς καὶ σκλάβους εἶχαν πάρει
 Καὶ μοναχὸς ἐγλύτωσε καὶ πῆγε σὴν Νεμιζίαν(2)
 ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὸν χωρὶς τὴν ὑποψίαν
 μεγάλως τὸν εἰμίησε καὶ ἔδωκέ του τέλη
 ἔξοδα εἰς τὴς χεῖρας του νὰ τῶγγῃ εἴ τι θέλει.
 Ἄς τὸν ἀφήσωμεν ἐκεῖ καὶ ἄς ἔλθωμεν ὀπίσω
 Τοῦ Ράδουλ τὰ καμῶματα νὰ σᾶς ἀναθυμῶσω.
 Ἀφόντας τὸν ἐδίωξαν ἦλθε μὲ τὴν τιμὴ του
 μέσα εἰς τὸ Τριγόβυστον ὁποῦναι τὸ σκαμνὶ του(3).
 Ἐκάθισε κί ἀφέντεψε καλὰ στερεωμένος
 ὡσὺν ἀφέντης ἄξιος καὶ εὐήμερημένος.

390 Κι ἓνας μεγάλος ἄρχοντας ἐπιβουλεύθη πάλι
 μὲ ἄλλους ἄρχοντες ὁκτῶ ὀνόματι Παρκάνος,
 λοιπὸν μεγάλον Σιόλνικον τὸν εἶχεν ὁ Σερμπάνος.
 Τὸν Ράδουλ Βόδα ἤθελαν ἔξαφρα νὰ σκοτώσουν
 Μιχάλην Κομαράσιον ἀφέντην νὰ σηκώσουν.

405 Διότι σὺν τὸ ἔμαθεν ὁ Ράδουλ Βοεβόδας
 τὰς κεφαλὰς τοὺς ἔκοψε τότε κατὰ τῆς ὥρας
 νεκροὺς, γυμνοὺς τοὺς ἔσχιξεν ὄξω ἀπὸ τὴν θύρα
 τοῦ καθενοῦς ἢ σύζυγος ἐγίνη τότε χήρα.
 Νὰ μάθουσιν οἱ δέλοιποι νὰ μὴν ἐπιβουλεύουν
 ποτὲ τοὺς ἀφεντιάδες τοὺς μονὲ νὰ τοὺς δουλεύουν,
 μὲ πίστιν, μὲ εὐλάβειαν μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη,
 ἂν θέλουν τὸ κεφάλι τοὺς εἰς αὐτοὺς ν' ἀπομείνη.
 Ρωμαίους τοὺς Χριστιανοὺς νὰ μὴν καταφρονοῦσιν
 μόνον νὰ τοὺς εὐλάβουνται καὶ νὰ τοὺς ἀγαποῦσιν.
 Ὅτι εἶναι Γένος ἅγιον, γένος εὐλογημένον
 Γένος ὀρθοδοξώτατον ἀπ' ὅλους τιμημένον.

1. Κράλης: Σλαβικὸς τίτλος σημαίνων α' βασιλέα, β' κραταιὸν κύριον.

2. Πιθανὸν Γερμανίαν.

3. Ὁ θρόνος του, ἡ ἔδρα του.

Αὐτοὶ ἔγινον πού ἐγέμισαν τὸν κόσμον με σοφίαν
 με γράμματα με ἄσματα με τὴν Θεολογίαν.
 Τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν αὐτοὶ τὴν ἐδεχθῆκαν
 κι' εἰς ὄλους τὴν ἐμοίρασαν, Χριστιανούς ἐποίησαν(4)
 Αὐτοὶ ἐοῶς ἐδάπυσαν με τὴν Ὁρθοδοξία
 τῶρα γὰ τοὺς σκοτιώσετε δὲν εἶναι ἁμαρτία;

445 Ἐξω λοιπὸν ἐβγήκαμεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν
 ἄς ἐλθόμεν εἰς τὸν λόγον μας ὅπου μᾶς κάμνει χροίαν.
 Νὰ εἰποῦμε διὰ τὸν Ράδουλο Βοεβόδα πού ἐγεννήθη
 καὶ ποῖος τὸν ἀνέθρεψε καὶ τὸν ἐπεριποιήθη;

Η' Περὶ τοῦ Ράδου. Βοεβόδα ἀπὸ τί γένος κατὰγεται καὶ περὶ τοῦ θανάτου
 τοῦ Μπατοργάμπουρον.

450 Αὐτὸς ἦταν τὸ γένος του ἀπὸ τοὺς Μιγαλιῖδας
 εἰς τὴν αἰθενίαν τῆς Βλαχίας εἶχαν πολλὰς ἐλπίδας.
 Ἀφέντεψεν ὁ πάππος του ὀπίω, ἐννέα χρόνους,
 κατόπι ὁ πατέρας του ἐκοίτησε τοὺς θρόνους.
 Ἦταν ἀφέντης ἄξιος, καλὸς καὶ τιμημένος
 με ἄρχοντες καὶ με πωροὺς ἦτανε ἀγαπημένος.
 Κάποιος Μπάνος ἦτανε τὸ ὄνομά του Γιάννης
 μικρὸς, γονδοῦς, ἀπάνθρωπος, ἀδικητής, ἀβάνης(1).
 Τὴν Πόρτα(2) ἀνακάτωσε μέσῳ στὴν Βασιλείαν
 καὶ ἐβγαλέν τον τὸν πωροὺν ἀπὸ τὴν ἀφεντίαν.
 Πολλὰ τὸν ἐφοβέριζεν διὰ γὰ τὸν σκοτιώση
 καὶ μουσονιμᾶνος ἔγινε ζωὴν του γὰ γλυτιώση.
 Ὁ Ράδου. Βόδας ἦτανε τότε μικρὸ παιδάκι
 τὴν Βενετίαν ἔφυγε γὰ παιδευθῆ λιγάκι

513 Ὅμως ἐκάμμοι βουλήν καὶ τὸν ἐθανατώσαν (τὸν Μπατοργάμπουρον)
 καὶ ἔλειψαν τὰ σκάνδαλα καὶ μικρὰ τὰ ἴσα
 καὶ γύρισεν ὁ Ράδουλιος ὀπίσω τιμημένος
 χωρὶς κανέναν πόλεμον γὰναι ζημιωμένος.
 Ὅμοίως καὶ ὁ Στέφανος με ὄλην τὴν οἰκουμένην
 ἐγύρισε χαρούμενος πῆγε στὴν Μολδοβίαν.

Θ' Ἐδῶ γράφομεν πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Βοεβόδας ἐπολέμησε με τὸν Στέφανον
 καὶ ἐνίκησεν ὁ Στέφανος.

(Ὁ Κωνσταντῖνος πῆγεν εἰς τὴν Λεχίαν γὰ μαζεύση στρατεύμα-
 τα διὰ γὰ πολεμήση τὸν Στέφανον, τὸν ὁποῖον ὁ Βασιλεὺς ἔστει-
 λεν ἡγεμόνα εἰς Μολδαβίαν. Ὁ Στέφανος τὸν ἐνίκησε).
 Τότε τὸ ἀρεντόπουλο, αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος
 μόνος ἐγίνη ἄφαντος κι' ἐγίνη μέγας θρήνος.
 Τινὰς δὲν τὸ ἐγνώρισε πού ἦτον, τί ἐγίνη
 Τατάροι τὸν ἐπήρσαν ἢ ποῖοιτες ἐνίγη.

1. ἐποίησαν=ἐποίησαν, ἔκαμαν.

2. Ἀβάνης, λέξις Ἀραβικὴ *havan*=ἄπιστος, δόλιος, κακοῦργος.

3. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δηλ. ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις.

Νὰ ἔχωσι τὸ κοῖμα του οἱ ἄρχοντες ἐκεῖνοι
 πὸν τὸν ἐπαραινέσαν καὶ ἄφαντος ἐγίνη.

615 Ἐκάθισεν ὁ Στέφανος χωρὶς ἀμεριμνίαν,
 δι' οἱ ἐχθροὶ του ἐκάθισαν πάντες ἡμέραν μίαν
 ἠγάπη ἢ καρδία του καὶ ἐγινε μεγάλος
 καὶ ἔλεγαν ὡσάν αὐτὸς κανεὶς δὲν εἶναι ἄλλος.

(Περίληψις τῶν κατοπτέρω γεγονότων. Τούτου ἕνεκεν ἐπαναστατοῦν οἱ
 ἄρχοντες καὶ πολεμοῦν μετὰ τὸν Στέφανον, ἀλλ' ἐνικήθησαν).

641 Ἀπόφρασις ἐγίνηκε νόμιμος καὶ δικαία
 νὰ κόψουν τὸ κεφάλι τους καὶ νὰ μὴ ζήσουν πλέα.

Ιον) Περί τῆς δόμνας (συζύγου) τοῦ Ἱεροσίου Βοεβόδα καὶ περὶ τοῦ ἀφανισμοῦ
 αὐτῆς.

Καθὼς ἐπάρ' ἐγράψαμε διὰ τὸν Κωνσταντῖνον
 τὸ πῶς ἐγίνη ἄφαντος εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον,
 ἢ μάννα του ἠθέλησεν ἐκδικησθῆναι νὰ κάμη
 φουσόα μαζῶξε πολλὰ καὶ ἐγέμισαν οἱ κάμποι
 ἀπάνω εἰς τὸν Στέφανον τὸ εἶχε εἰς τὸν νοῦν της
 νὰ ἔλθῃ νὰ ἐκδικηθῇ τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ της.

(Τότε ὁ Σουλτᾶνος στέλλει τὸν Σκεντέρ Πασᾶν διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν
 ἐπανάστασιν. Οὗτος μετεχειρίσθη δόλον, ὅτι δῆθεν ὁ Σουλτᾶνος
 θὰ τῆς παραχωρήσῃ τὴν Ἡγεμονίαν. Ὅμως ἐπιτίθεται αἰφνιδίως,
 τὴν νικᾷ καὶ τὴν σιλωαμβάνει αἰχμάλωτον).

700 Πῆγαν τὴν σιὸ Βυζάντιον χωρὶς τὸ θέλημά της
 καὶ Τούρκισσαν τὴν ἑκάμαν καὶ αὐτὴν καὶ τὰ παιδιὰ της.

ΙΑ') Ἐδῶ γράφομεν πῶς ὁ Γαβριήλ Βοεβόδας ἦλθεν ἀπὸ τὴν Λεχίαν καὶ περὶ
 τῆς ἀφεντίας Ἀλεξάνδρου Βοεβόδα.

755 Ὅμως ὡσάν ἐσκόλασαν δόμναν καὶ τὰ παιδιὰ της
 ἐκάθησαν τὸν Στέφανον διὰ τὸ ὄνομά της
 καὶ ἐπῆγε σιὸ Βυζάντιον μαξίλου(1) καμαμένος,
 ὡσάν αὐτὸς δὲν ἠθέλει ἦτον ὠνειδισμένος,
 ὅτι δὲν ἦτον ἄξιος μ' αὐτὴν νὰ πολεμήσῃ
 μιὰ γυναῖκα ὡσάν αὐτὴν νὰ τὸν καταπατήσῃ.
 Καὶ ὁ Σουλτᾶνος ὥμοσε νὰ πάγουν σιὴν Λεχίαν
 νὰ φέρουν τὸν κύρ Γαβριήλ ἀφέντην σιὴν Βλαχίαν.

769 Υἱὸς ἦταν τοῦ Συμεὼν ἀπὸ τὴν Μπογδαλίαν
 γνήσιον εἶχεν ἀδελφὸν τὸν κύρ Ἱεροσίαν

(Περίληψις τῶν κατοπτέρω. Ἐνῶ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμο-
 νίαν, πηγαίνει ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ
 ραδιοουγκίας τοῦ Μεγάλου Βεζίρη γίνεται αὐτὸς ἡγεμὼν. Ὁ λαὸς
 ὅμως θέλει νὰ ἐγκαταστήσῃ διὰ τῆς βίας τὸν Γαβριήλ).

790 Ἀφέντην τὸν ἐοῆκοσαν καὶ ἐκεῖνος ἐβαρέθη

1. καθηρημένος.

«Ἡμεῖς ἐσένα θέλομεν, ἐσένα ἀγαποῦμεν
 γὰ σ' ἔχωμεν ἀφέντη μας καὶ γὰ σὲ προσκυννοῦμεν.
 Ἀφέντης ὁ κύρ Γαβριήλ ὡς φρόνιμο κεφάλι
 «Ἐσᾶς τὸ λέγω ἄρχοντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι.
 Ἐγὼ χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Τούρκου τοῦ Σουλτάνου
 Ἀφέντη σας δὲν γίνομαι μόν, τὸν καιρὸν μου χάνου,
 δι ἡ ἰζάρα(2) εἶν' αὐτοῦ καὶ αὐτουνοῦ γραδῖνα(3)
 ὅποιος κάθεται στανιό, παιθνήσκει ἐκ τὴν πεῖνα.

815 Κι ἐκεῖνος, πὸν σᾶς ἔρχεται συμπροσκυνήσετέ τον
 δσον ὀρίση ὁ Θεὸς τιμᾶτε κι ἔχετε τον.

834 Καὶ ἦλθεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τὴν μεγάλη χώρα
 μὲ δόξαν καὶ εὐπρόπειαν καὶ μὲ τὴν παροησίαν
 εἰς τὸ σκαμνὶ του ἐκάθισεν ἀφέντης σὴν Βλαχίαν
 Πάντες τὸν ἐπροσκύνησαν μικροὶ τε καὶ μεγάλοι
 αὐτοὶ γὰ εἶναι τὸ κορυὶ κι' ἐκεῖνος τὸ κεφάλι.
 Ἦτανε ἄνθρωπος καλὸς, νέος χαριτωμένος
 δὲν ἦταν ὑπερήφανος καὶ μεγαλειωμένος.

(Συνεχίζεται)

-
1. =Χώρα.
 2. δικαιοδοσία.

ΜΑΝΘΟΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΙΖΑΡΑΙ*

Περὶ τῶν ἐθνικῶν αὐτῶν εὐεργετῶν δὲν θὰ μνημονεύσωμεν οὐδὲν διότι ἄλλοι ἔχουν ἀσχοληθῆ, ἀλλὰ θὰ δημοσιεύσωμεν μόνον ἐπιστολὰς σχετικὰς μὲ αὐτούς, τὰς ὁποίας ἀνεῦρον εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἀρχεῖον τῆς ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. (1)

1) ἀριθ. 15186

Μαναδένδρι Τιμιώτατοι κύριοι ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας μας ἀγίου ἀθανασίου Μαναδενδρίου προσκυνῶσας.

1811 Ὀκτωβρίου 20 καὶ πλενι (;)

Μὲ τὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἐφετιῆς μου ὑγεία σας, οἷς ἰδοποιῶ ὅτι ἀπὸ Μόσχαν ἢ κύριοι Μάνθος καὶ γεώργιος Ἰηζάρι Μοῦ ἐπεμψαν δύο κάσες περιεχοῦσας οἰκόνες δεσποτικὰς ἀφιερωμά τον νὰ κατατεθοῦν εἰς τὴν αὐτῶ σας ἐκκλησίαν χωρίου μας ἀγίου ἀθανασίου, εἰς μνημόσυνον αὐτὸν καὶ τὸν γονέον των, ὅθεν ἰδοῦ ὑποὶ σὰς τὰς ἐξαποστέλω μὲ τὸν ἐπιφέροντα τὸ παρὸν μου κῦρ ἀποστέλλην Ἰωάννου Καλύβαν χωριανὸν μας ὡς τε μισοὺς ἀπὸ ἐδῶ διὰ θαλάσσης νὰ εἴγῃ εἰς τὸν βόλον καὶ ἀπὸ ἐνὸς διὰ αὐτοῦ, εἶναι αἱ αὐτὲς κάσες πολλὰ καλὰ κυβερνημένες καθὼς ἀπὸ μόσχαν ἐσφαλίσθησαν χωρὶς νὰ ἀνιχθοῦν οὐταί εἰς τὸ Ὀδέσσης γυμπρούκιον ἀλούται ἐδῶ διὰ τὰς πολλὰς παρακαλέσσεις μου ὑποὶ ἔκαμα καὶ τοῦ ἐδῶ γυμπρουτζῆ ὑποπτευόμενος μὴν τύχη καὶ τίποτε εἰς τὸ ἀνιγμα, καὶ δὲν τὰς ἀνιξεν, λάβετέ τας λοιπὸν θέσατέ τας εἰς τὴν ἐκκλησίαν μας ἀγίου ἀθανασίου ὡς ἡ θέλιαις τῶν ἄνω Ἰηζαρίδων, τοὺς ὁποίους πολὺ αἰτίσεται ὅλη κοινῶς τοῦ χωρίου μικρὶται καὶ μεγάλη διὰ τὸν ἄκρον πόθον ὑποὶ ἀπὸ καλοκαγαθίαν τους καὶ παρακηρίσεις μου δυκνίους εἰς τὸ χωρίον μας, τοὺς ἐφανέροσα καὶ περι ἑλληνικὸν σχολίον ὅπου αὐτοῦ εἰς τὸ χωρίον μελετάται νὰ συστίσεται ὡς πρὸ πολλοῦ μοῦ ἔγραφον ἀπὸ Ἰωάννινα οἱ χωριανοί μας, τοὺς ἐπαρακήνισα νὰ συνδράμωσι μὲ αἰώνιον κατάθεσιν ἀσπρῶν καὶ μὲ ἔδωσαν ἐκ μέρους τους πληρεξουσιώτητα. ζητούσιν ὅμως νὰ βεβαιωθοῦν περὶ τὸν στεραιωτάτον καὶ αἰώνιος ἀκλόνητον σύστασιν τοῦ αὐτοῦ μας σχολίον, λοιπὸν ἀγωνισθῆται διὰ τὸ αὐτὸν κοινὸν καλὸν διότι εἶναι μεγίστου ἁμαρτία νὰ τὸ παρατρέξεται τῶρα ὅπου ἡ ἄνω καλοθελίται τοῦ χωρίου μας ἔχουσι πόθον καὶ ἰδοποιῶσατέ μοι διὰ νὰ τοὺς βεβαιώσω περὶ τὴν στεραιωσίν τους διὰ τρεῖς χιλιάδας γρόσια μὸν ἔδωσαν ὄρδηνον ὅτι τὰ καταθέτουσιν αἰώνιος ἀσύκωτα λοιπὸν ἔστω πρὸς ὑέγουλαν σας, μὴν τὸ κοινολογίται ὅμως διότι θέλουσι νὰ εἶναι πολλὰ μυστικόν, διὰ τὰς ἄλλας οἰκόνες προσταλμένας τους, ὅπου εὐρίσκεσθαι αὐτοὶ θέλουσιν νὰ τὰς καταθέσεται, ἢ εἰς τὸν ἅγιον ἀθανάσιον ἢν κάμνουν χρεῖα, ἢ εἰς τὸν ἅγιον μὴναν. μὴν ἔχοντας ἕτερον σὰς ξανὰ προσκυνῶ ἐπὶ ποθὸν νὰ εὐδοκίση ὁ κύριος τὴν καλήν μας ἀντάμωσιν.

Εἰς τοὺς ὠρισμούς σας ὕλος πρόθυμος
ἀναστάσιος Ἰωαννου κόννιαρης,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 797.

1. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν διετήρησα τὴν ὀρθογραφίαν, σημεῖα στίξεως, ὅπως ἔχουν.

» αἱ αὐτὲς κάσσεσ με τὲς οἰκόνεσ ἔχουσι τὸ παρὸν Μάρκαν Μ' Νι α 2 πλε-
ρόσεται τον ἀπὸ ἐδῶ ἕωσ βόλον γαῦλον, ὁμοίωσ καὶ ἀπὸ βόλον ἕωσ αὐτοῦ ἔξοδα
πρὸσ κὺρ καλύβαν.

Τοὺσ Ἱερεῖσ εὐλαβῶσ προσκυνῶ, ὁμοίωσ προσκυνῶ καὶ ὄλουσ τοὺσ χωριανοὺσ
ὀνοματικῶσ καὶ κατεξοχὴν τὸν τιμιώτατον κύριον θεόδωρον μπαζάκαν (1) προσκυνῶ.

Ἐκ τῆσ ἐπιστολῆσ αὐτῆσ καταφαίνεται ὅτι πολὺ γλήγορα ἤρχισεν ἡ εὐεργε-
σία τῶν ἀδελφῶν Ῥιζάρη πρὸσ τὴν γενέτειράν των, ἀποστέλλουν εἰκόνας διὰ τὰσ
ἐκκλησίασ αὐτῆσ, καταθέτουν τρεῖσ χιλιάδασ γροσίων διὰ τὴν σχολὴν τοῦ Μονο-
δενδρίου, ἡ ὁποία ἐμελετᾶτο ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἰδρυθῆ καὶ ἡ ὁποία ἰδρύθη βραδύτερον.

2). ἀριθμὸσ 15190

Πρὸσ τοὺσ εὐλαβεστάτουσ Κυρίουσ Σακελλάριον, καὶ Παπᾶ Ἰωάννην καὶ
λοιποὺσ ἅπαντασ χωριανοὺσ τοῦ Μαναδενδρίου τὸν ἀκριβέστατον ἀσπασμόν.

Τὸ τίμιόν σας γράμμα ἀπὸ 20 νοεμβρίου τοῦ παρελθόντου ἔτουσ ἀσμένωσ ἔ-
λαβον, ἔξ οὗ τὸ εὐλογον τῆσ ποθητῆσ μου ὑγίασ σας ἄκρωσ ἱπερήσθη. Ἴδον ὅτι
διὰ τῆσ καλῆσ ἐπιμελείασ σας καὶ φροντίδοσ τὸ παρ' ἐμοῦ σχηματισθὲν Ἑλληνικὸν
σχολεῖον εἰσ τὸ πατρικὸν μου ὀσπήτιον πρὸσ τὴν ἀληθῆ παιδείαν καὶ διδασκαλίαν
τῆσ κοινῆσ καὶ Ἑλληνικῆσ γλώσσησ τῆσ νεωλαίας, οὐ μόνον τοῦ χωρίου μας, ἀλλὰ
καὶ ἄλλων χωρίων τέκνα ὄσα ποθοῦν τὴν μάθησιν καὶ παιδείαν ἀποτεينوμένην πρὸσ
τὴν ὁδὸν τῆσ ἀληθοῦσ εὐδαιμονίας, κατὰ τὸ διὰ τοῦ κυρίου Μ. Μισίου πεμφθέν
μοι σχέδιον ἔγινεν ὠραῖον καὶ εὐρύχωρον, με οἰκοδομὴν στερεὰν εἰσ τὸ νὰ προ-
φυλάττωται οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὰσ κατὰ καιροὺσ ἐπιδρομάσ τῆσ ἀτμοσφαιράσ.

Σᾶσ εὐγνωμονῶ Κύριοι διὰ τοὺσ κόπουσ τοὺσ ὁποίουσ ἐκαταβάλλετε εἰσ αὐτὸ
τὸ κοινοφελὲσ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἱερὸν κατάστημα εἰσ τὸ ὁποῖον ὡσ πατριότησ ἐγὼ χρέοσ
μου ἔκρινα εἰσ τὴν φίλην μου πατρίδα νὰ ρίψω τὸν πρῶτον λίθον, διο καὶ ἡ τιμιό-
τησ σας κινούμενοι ἀπὸ τὸν πατριοτικὸν διακαὴ ζῆλον δὲν ἐλείψατε ἀπὸ τὸ νὰ κά-
μετε συνεισφορὰν ὑλῆσ πρὸσ τὴν κρείττονα αὐτοῦ ἀποκατάστασιν. Ἐγκαλεσθῆτε λοι-
πὸν τοῖλάχιστον ὄσον δύνασθε καὶ τοῦ λοιποῦ με τὸ ἴδιον πρόθυμον πνεῦμα διὰ
τὴν βελτιώσιν τού, καὶ ἡ τοῦ παντεπότιου Θεοῦ ἀνταμοιβὴ θέλει ἀποτείνεσθαι μᾶλ-
λον πρὸσ τοὺσ διατηροῦντασ, ἢ πρὸσ ἐμὲ αὐτόν. Ἐν δυσκοπότερον ἀργυροῦν πρὸ πολ-
λοῦ ἔστειλα πρὸσ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Κυριάκον Βητάλην, διὰ νὰ τὸ ἔξαπο-
στείλλη εἰσ περιλαβὴν τοῦ κυρίου Μ. Μισίου, τὸ ὁποῖον ἀφιερώνεται παρ' ἐμοῦ εἰσ
τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, καὶ ἐλπίζω ἄχρι τοῦδε νὰ σᾶσ ἐστάλη καὶ νὰ ἐνεχειρίσθη
τοῖσ ἐπιτρόποισ τῆσ ἐκκλησίασ, ὄθεν διὰ τὴν μικρὰν ταύτην ἀφιέρωσιν νὰ ἤθελαν ἐν
τῇ μνησταγωγίᾳ ἐσ μνημόσυνον αἰώνιον τὰ ὀνόματα Ριζου, καλῆσ γονέων καὶ τέ-
κνων αὐτῶν.

(ἐφθαρμένον)

ἀσπαζόμενόσ σας μένω

ἐτοιμώτατοσ διὰ πάντοτε
δοῦλοσ

Φεβρουαρ. 9 1836 Τριέστι

Γεώργιοσ ριζάρησ

Εἰσ τὸ τέλος τῆσ ἐπιστολῆσ ὑπάρχουν καὶ τὰ ἑξῆσ:

«Τοὺσ αἰδεσιμωτάτουσ Κυρίουσ Σακελλάριον καὶ Παπᾶ Ἰωάννην καὶ λοιποὺσ
τοὺσ κατὰ τῆσ Ἠπείρου Κώμησ τοῦ Μαναδενδρίου χωριανοὺσ
ὑγιαίνετε»

Διὰ τῆσ ἐπιστολῆσ αὐτῆσ ὁ Γεώργιοσ Ριζάρησ συγκαίρει τοὺσ Μονοδενδρίτασ
ἐπὶ τῇ συστάσει τῆσ Ἑλληνικῆσ Σχολῆσ.

1. Ὁ Θεόδωροσ Μπαζάκασ ὑπῆρξεν ἀρχιτελώνησ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

ΚΑΘΩΣ ΧΑΡΑΖΕ Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ*

«Μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος —συνε-
χίζει ὁ πληροφοριοδότης μας Κ. Μέρ-
τζιος— πρώτος συνελήφθη καὶ ἐνεκλείσθη
εἰς τὰ μπουδρούμια ὁ Χατζῆς καὶ κατόπιν
ὁ Κούτσιος. Ὁ Τζαβέλλας, εἶχε φύγει.
Κατεσχέθησαν ὅλα τὰ χειρόγραφα τῆς
«Ἠλείου», μετὰ τῶν ὁποίων ἦσαν τοῦ
Χατζῆ, τοῦ Τζαβέλλα, τοῦ Σαγκούνη καὶ
τὰ δικὰ μου. Τὸν Χατζῆν, τὸν ἐνλογο-
ποῦν, τὸν βασανίζουν γὰρ μαρτυροῦν τίνος
εἶναι τὰ χειρόγραφα. Ἀλλ' αὐτὸς ἀντί-
σταται. Δὲν μᾶς ἐπρόδωσε, καὶ ἀπέδωκε
τὰ χειρόγραφα εἰς τοὺς ἀπόντας: Γ. Τζα-
βέλλαν, Ἰ. Βαδαλούζαν καὶ Ἀριστοτέλην
Χορησιδῆν. Ἐγὼ εἶχα κρυβεῖ μέσα στήν
πόλιν τῶν Γιαννίνων. Μὲ εἶχον καλέσει
γὰρ ὑπηρετήσω εἰς τὸν Τουρκικὸν στρατὸν
τὸ 1910 καὶ εἶχον ἐξαγοράσει τὴν θη-
τείαν ἀπὸ 50 Τουρκικῶν χρυσῶν λιρῶν.
Ἀλλὰ, διαρκούσης τῆς πολιτοκρίας μὲ εἶ-
χαν ξανακαλέσει καὶ μὲ ἐξητοῦσαν καὶ μὲ
χίλια βάρανα κατώρησεν ὁ μακαρίτης ὁ
πατέρας μου γὰρ μὲ ἀπαλλάξῃ μὲ ἐν φίλο-
δώρημα ἐκ 15 λιρῶν. Ἀλλὰ δὲν ἔβγαίνα
ἔξω. Δύο μῆρας μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ
πολέμου, ὅτε εἶχεν ἀρχίσει στενὴ ἡ πολιτο-
κρία τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἑλληνικὸς
πρωτὸς εἶχε καθήλωνεῖ εἰς τὸ Μπιζάνι,
ἦλθε κάποιος μεμνημένος καὶ μοῦ εἶπεν
ὅτι εἰς τὸ σπίτι τοῦ μακαρίτη Γιαννάκη
Λάππα εἶχεν ἐγκυβερνηθεῖ ἐν Γραφεῖον
κατασκοπείας, καὶ ὅτι ἐξητοῦσαν καὶ τὴν
ἰστορίην μου. Ἔσπευσα ἀμέσως. Ἐκεῖ εἰσ-
τάξοντο ὁ πρόην διερωτηθεὶς τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ Προξενείου Νικόλαος Χανιέλης, ὁ
Γιαννάκης Λάππας, διευθυντὴς τοῦ Γαλ-
ικοῦ Πρακτορείου Ἰωαννίνων, ἡ σύζυ-
γός του Εὐφροσύνη, ἡ δεσποινὶς Ἀντιγό-
νη Τζαβέλλα καὶ ἐγὼ. Εὐφοροῦμεθα εἰς
την γῆν ἐπαυρῆν καὶ μὲ ἄλλα μεμνημένα μέ-
νη καὶ ἴδια μὲ τὸν Φίλιππον Σαγκούνην

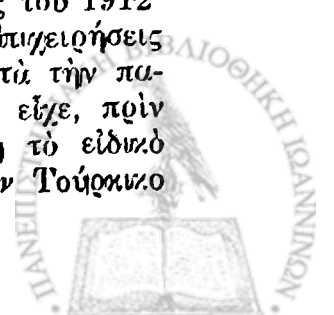
καὶ συνεκεντρώναμε πληροφορίες περὶ
τῶν κινήσεων τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ,
τὰς ὁποίας, διὰ τῆς κρυπτογραφικῆς τοῦ
Προξενείου κλειδὸς μεταβιβάσαμε δι' ἀγ-
γελιοφόρων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Στρατη-
γεῖον.

»Τὰ κρυπτογραφήματα ἐγράφοντο εἰς
ἓνα μικρὸ φύλλο χαρτοῦ τὸ ὁποῖον ἐδι-
πλώνετο καὶ κατατιοῦσε σὰν μιὰ λεπίς
ξυρομύριον Ζιλλέι. Αὐτὸ, τὸ ἐπαιτραν οἱ
ἀγγελιοφόροι καὶ διὰ τῆς Κοβύλλιανης,
Ψίνας καὶ πέραν, τὸ ἐνεχειρίζαν εἰς τὸ
Στρατηγεῖον τοῦ Συνόρχου Μαλάμου καὶ
ἐκεῖθεν εἰς τὸ Γενικὸν Ἀρχηγεῖον. Τὸν
ἴδιον δρόμον ἐπαιτραν καὶ τὰ πρὸς τὸ κέν-
τρον κατασκοπείας ἀποστελλόμενα. Ἀγγε-
λιοφόροι μας πιστοὶ ἦσαν ὁ Νικόλαος Μα-
γιάπουλος ἐκ Κοβύλλιανης, ὁ ἀειθαλής
πάντοτε συνταξιούχος δημοδιδάσκαλος ἐκ
Σαδοβίτης (Μαρμάρων) Δ. Παπαϊωάν-
νου καὶ οἱ Μιχ. Παπαγεωργίου καὶ Ἀν.
Παπανικολάου, καὶ Ἰωάννης Κύργιος ἐκ
Κωσταντιανῆς. Τὰς πληροφορίες πρὸς με-
τέδιδε τὸ Κέντρον μας, τὰς ἐμαρτυροῦμε
ἀπὸ διαφόρους μεμνημένους συμπολίτας
καὶ ἀγρότας».

Ὅσον τῶν κρυπτογραφημάτων, πρὸς
κατὰ τὸν πρῶτον τρόπο στελλόταν στὸ
Γενικὸ Στρατηγεῖο, Ἐμὴν Ἀγα, ἔχουν κρυ-
πτηρῆ ἀπὸ τὴν Ἀντιγόνη Τζαβέλλα ἀντί-
γραφα, καταχωρημένα ἀπὸ τὴν ἴδια σ' ἓ-
να βιβλίον ἀντιγραφῆς τους, πρὸς σὺνεται
καὶ σήμερον.

Στὴν πολεμικὴ ἐκθεσὴ τοῦ Γεν. Ἐπι-
λείου Στρατοῦ, πρὸς ἐκδόθηκε στὰ 1932 μὲ
τὸ γενικὸν τίτλον, «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς
κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912
—1913», στὸν τόμον Β' —Ἐπιχειρήσεις
ἐν Ἠλείῳ, στήν σελίδα 12, μετὰ τὴν πα-
ράθεσιν τῶν πληροφοριῶν, πρὸς εἶχε, πρὸς
κηρυχθεῖ ὁ πόλεμος παράσχη τὸ εἰδικὸν
αὐτὸ μυστικὸ Ἐπιτελεῖο γιὰ τὸν Τούρκικον

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον σελ. 808.

Στρατό της 'Ηπείρου, αναφέρονται τὰ ἐξῆς:

«Αὗται ἦσαν ἐν συνόλω, αἱ πληροφοροίαι περὶ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ 'Ηπείρου, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθησαν οἱ ὑπολογισμοὶ τοῦ Ἐπιτελείου τοῦ ἐκεῖ συγκεντρωθέντος Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, διὰ τὴν περαιτέρω διεύθυνσιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀπασαὶ αἱ ἐν λόγῳ πληροφορίες, παρείχοντο ἐξ Ἰωαννίνων, παρ' ὑπηρεσίας ὀργανωθείσης ἐκεῖ, συμφώνως διαταγῇ τοῦ Στρατηγείου, δέον δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Ὑπηρεσία αὕτη πληροφοριῶν, ἐξυπηρέτησε θανμασιῶς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου».

Γιὰ νὰ γίνῃ δὲ προκαταβολικὰ ἀντιληπτό, ἴσαμε ποῖο σημεῖο ἦταν ὠργανωμένη καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ἡ ὑπηρεσία κατασκοπείας, παραθέτω πρὸ πάντων δύο ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ χειρόγραφο βιβλίον ἀντιγραφῆς κρυπτογραφημάτων:

«21 Ὀκτωβρίου 1921»

«... ..»

»Εἰς Δουρούτην, ἐποποθετήθησαν τηλεβόλα τῶν 10 ἐξ ὧν τέσσαρα πρὸς βορρᾶν καὶ 6 πρὸς νότον. Τὰ 4, τοῦ Κροῦπ τοῦ 1886 καὶ 1, τοῦ 1876, τῶν 12 σαντιμέτρο, τοῦ 2915 Νο, ταχύτης 1' 425 μέτρα, εἰς δύο ὠρῶν ἀπόστασιν. Τὰ βλήματα εἶναι ὀβίδες σσιήματος, 1ον Νιανὲ τῶν 17 κιλ. 5 γραμ. πυρῆτις 1 κιλὸ 90 γραμ. καὶ εἰς ὑψος 20 γραμ. δυναμίτιδος.
2ον ... ..»

«11 Ἰανουαρίου»

«Ὁ Τουρκικὸς Στρατὸς ἠγύρασε 10.000 μέτρα φανέλλας πλάτους 40 ἑκατοστῶν, ἵνα τινίξῃ σφαιρας μικρῶν διαστάσεων, διὰ νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ, εἰς χαλκίνας, μᾶλλον πλατείας (κάννας) τηλεβόλων τοπομαχικῶν τῶν 15, ὧντινων δὲν ἔχουσι πλέον ὀβίδας βολιδοφόρους ἐτοιμοὺς, καὶ τὰς γεμίζουσι ἤδη ἐνταῦθα!».

Ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο Παράρτημα (τόμ.

Β' σελ. 10) τῆς πρὸ πάντων Πολεμικῆς αὐτῆς Ἐκθέσεως, παίρνω γιὰ τὴν ἱστορίαν τὰ κείμενα μερικῶν σχετικῶν διαταγῶν.

«Ἀριθμ. 35»

«Φορέστην Γεν. Πρόξενον»

«Ἰωάννινα»

«Ἀπόρρητον. Ἐξακριβώσατε ἐν πάσῃ μυστικότητι ἂν διαβάσεις ἢ κορυφαί Ἐξουσοῦνι κατέχονται ὑπὸ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ποία ἡ δύναμις αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐὰν ὑπάρχῃ Πυρὸκόν, εἰς ποία σημεῖα εὐρίσκειται τοποθετημένον καὶ ποία ἡ δύναμις του. Ἰδιαιτέρως ἐξακριβώσατε διὰ χωρίον Κομμονιζάδες, ἂν στερὸν Κιάφας κατέχεται ὑπὸ στρατοῦ καὶ ποίας δυνάμεως. Ἐπίσης εἰς ποία ἄλλα μέρη πρὸ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ λοιπὰς θέσεις. Ἄν ἐν τῷ μεταξύ, διακοπιουμένων σχέσεων μετὰ Τουρκίας ἀπέλθῃτε, ὀργανώσατε ὑπηρεσίαν, ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σας χορηγήσῃ ἡμῖν ἀνωτέρω πληροφορίας καὶ πᾶν σχετικὸν περὶ δυνάμεως καὶ κινήσεως Τουρκικοῦ Στρατοῦ. Τηλεγραφήσατε ἡμῖν διὰ λεξικῶν Β. ἢ Κ.».

«Ἄρτια 4—10—1912

Σαπονιζάκης»

«Ἀριθμ. 35α»

«Φορέστην Γεν. Πρόξενον»

«Ἰωάννινα»

«Ὄργανώσατε παρακαλῶ ὑπηρεσίαν ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὑμῶν ἐκεῖθεν, ἐξακολουθήσῃ παρέχουσα ἡμῖν ἀκριβεῖς καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίες περὶ δυνάμεων καὶ στρατιωτικῶν κινήσεων Τούρκων».....».

«Ἄρτια 4—10—1912»

«Σαπονιζάκης»

Μὲ ἀριθμ. 36 καὶ 37, παραθέτονται ἐκεῖ καὶ δύο πίνακες «προοδειτικῆς αὐξήσεως», «κατὰ τὰ διάφορα στάδια» τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, πρὸς ἢ σύνταξις τους ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ οὐδὲ πληροφορίες τῆς εἰδικῆς ὑπηρεσίας κατασκοπείας τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀποκριπτογράφος, κρυπτογράφος καὶ Γραμματέας αὐτῆς τῆς ὑπηρεσίας, καὶ γιὰ

ένα διάστημα, και αναπληρωτής του μακαρίτη Νικόλα Χαντέλη, Γραμματέα του Ελληνικού Προξενείου, που δὲ μπόρεσε νὰ μείνῃ στὰ Γιάννινα, ἦταν ἡ Ἀντιγόνη Τζαβέλλα.

Τὸ κέντρο τῆς ὑπηρεσίας κατασκοπείας ἦταν στὸ σπῆτι τοῦ ἀπὸ μητέρα θείου τῆς Ἰωάννη Λάππα, πὸν εἶχε ὅπως εἶπαμε κι' ἄλλοῦ τὸ πλεονέκτημα τῆς διαλωματικῆς ἀσφάλειας, σὰν Προξενικὸς στὰ Γιάννινα Πράκτορας τῆς Γαλλίας.

Τὰ ἀιτόγραφα πὸν δίνω πὸ κάτου πιστοποιοῦν τὴ σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας αὐτῆς, καθὼς καὶ τοῦ χειρόγραφου βιβλίου ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ τὰ παίρνω.

«Εἰς ἀνάμνησιν τῆς πολυτίμου καὶ μετ' αὐταπαρήσεως ἀξιολόγου συνεργασίας τῆς χαριεσιᾶτης δεσποινίδος Ἀντιγόνης Τζαβέλλα, ἐν ἡμέραις δειναῖς, καθ' ἃς, τὸ Μέγα Ἔθνος μας ἠγωνίζετο τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα».

«Ν. Χαντέλης»

«Ὁμολογῶ τὴν πολυτίμον ἐργασίαν τῆς φιλοπάτριδος δεσποινίδος Τζαβέλλα, συντελεσάσης εἰς τὸ νὰ διαφωτίσῃ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν περὶ τῶν Τουρκικῶν δυναμειῶν κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον».

«Π. Δαγκλῆς»

Ἰπάρχει ὅμως καὶ μίᾳ ἀκόμα πιστοποίηση τῆς σπουδαιότητος τοῦ χειρόγραφου βιβλίου ἀντιγραφῆς τῶν κρυπτογραφημάτων 1912—1913. Τὸ κύριό του σῶμα, φτάνει ἴσα με τὶς 19 Φλεβάρη 1913, ἡμερομηνία τοῦ τελευταίου ἀντιγραφόμενου κρυπτογραφήματος τοῦ Στρατηγείου, πὸν εἶναι τὸ ἐξῆς:

«Φιλίππιας 19 Φεβρουαρίου»

«Σήμερον ἤρξατο ἐπιθέσεως φροντίσατε νὰ τηρήτε ἡμᾶς μετὰ ταχύτητος ἐνημέρους ἀποτελεσμάτων ἐπιθέσεως, καὶ ἐν γέγει πάσης ἐνδιαφεροσύνης στρατιωτικῆς πληροφορίας».

Στὴν ἀμέσως δὲ ἐπόμενη σελίδα διαβάω τὸ ἐξῆς αὐτόγραφο:

«Τῇ πολιτίμῳ συνεργάτιδι, ἀγαπητῇ μοι ἀνεμιᾷ Ἀντιγόνη Γ. Τζαβέλλα, συναγωνιστῇ τῶ ἀριλοκεδεσιᾶτι καὶ εὐτυχεσιᾶτι ἀγῶνι τῆς ἐθνικῆς μας ἀπελευθερώσεως, τῆς τόσον ἐνφῆμως ἐπιβραβεύσεως, τεκμήριον πολυτίμων ἡμερῶν καὶ συγκινήσεων».

«Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 21 Φεβρουαρίου 1913»

«Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Κρυπτογραφικοῦ Ἐμπιστευτικοῦ»

«Ἰωάννης Β. Λάππας».

Κατὰ τὶς ἡμέρες τῆς ἐπίθεσης (19 μὲ 21 Φλεβάρη 1913) πρέπει βέβαια νὰ ἦσαν ἀπὸ καὶ νὰ στάλθηκαν κι' ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κι' ἄλλα κρυπτογραφήματα καὶ μηνύματα. —Καὶ θάχαν αὐτὰ, τόσο παλλόμενο ἐνδιαφέρον!...

Ὅμως οἱ μέρες αὐτές, ἦταν γεμάτες ἀπὸ τόσο ἐναγῶνια προσδοκία· κι' ἔπαιε ἀπάνου μας, τόσο σύντομα, τόσο ἀπροσδόκητα, τόσο χαρὰ, τόσο συγκίνηση!... Καὶ μέσα σ' αὐτὴ, ἦταν τόσο φυσικὸ νὰ λησμονηθῇ καὶ τὸ βιβλίον τῶν ἀντιγράφων!...

Ἡ θέση πὸν πῆρε στὴν ὑπόθεση αὐτὴ ἡ Ἀντιγόνη Τζαβέλλα, ὀφείλεται στὸ ὅτι, ἀπὸ περιστατικά πὸν γι' αὐτὰ ἔχοιμε πὸ πάνω μιλήσει, ἡ οἰκογένειά τῆς, κατὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1912 καὶ σὲ ὄλη τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, βρέθηκε στὰ Γιάννινα χωρὶς φικὸ τῆς προσιᾶτη, καὶ γι' ἀσφάλειά τῆς, ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ ἀσπίλον στὸ συγγενικὸ τῆς καὶ προξενικὸ σπῆτι τοῦ Γ. Λάππα.

Νὰ κι' ἓνα ἀκόμα ἔγγραφο, παρμένο ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ἀρχεῖο τοῦ κάτοχου τοῦ κρυπτογραφικοῦ λεξικοῦ, Γ. Λάππα, ἀπ' ὅπου πιστοποιεῖται ἡ ἐξαιρετὴ ὀργάνωση τοῦ δίκτυου κατασκοπείας, καὶ συνεπῶς κι' ἡ σπουδαιότητα τοῦ χειρογράφου βιβλίου.

«Ἀξιότιμη Κύριε Ἰωάννη Λάππα»

«Ἐισελθὼν εἰς Ἰωάννινα, δρᾶτομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐκφράσω ὑμῖν τὴν εὐαρέσκειάν μου διὰ τὴν συνδρομὴν ἣν παρέσχετε εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀποσιέλλοντες

καθ' ἐκάστην πρὸς ἐμὲ εἰς Μπαουσσούς, ὡς Ἀρχηγὸν τοῦ ἐκεῖ Στρατοῦ, κρυπτογραφικὰς ἐπιστολάς ἐξ Ἰωαννίνων, καθ' ἅλην τὴν διάρκειαν τῆς πολιτορκίας αὐτῶν, παρέχοντες οὕτω πολυτίμους πληροφορίας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατεύματος».

«Μετ' ἐξαιρέτιον ὑπολήψεως καὶ ἐπιμήσεως».

«Ὁ Διοικητὴς τοῦ Μικτοῦ Στρατοῦ»

«Χ. Μαλάμος»

«Ἀντιστοχης Μηχανικοῦ»

«Ἰωάννινα 28 Φεβρουαρίου 1913».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΠΠΑΣ

Ὁ Ἰωάννης Β. Λάππας, γεννήθηκε στὰ Γιάννινα στὰ 1861· μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν στὴ Ζωσιμαία Σχολή, σπούδασε Νομικὰ στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀθήνας, καὶ ἀπὸ τὰ 1888 διηγοροῦσε στὴν πόλιν μας.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, συνέβαλε στὴν ὀργάνωσιν ὁδοφραγματῶν καὶ περιχαρῶσεων γιὰ προστασίαν τῶν Ἑλληνοχριστιανῶν τῶν Γιαννίνων, στὴ συνοικίαν τῶν Προξενείων (περὶ τὸ Μέγαρο Οἰκοτροφεῖο), παρασημοφορηθεὶς γι' αὐτὴν τὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησιν, μετὰ τὸ Στανὸν τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτήρος.

Μετὰ τὴν διακοπὴν τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων (1912) καὶ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Γεν. Προξένου τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Διευθύνοντος ὑποπρόξενου Τσερέτη, ὁ Νικολάκης Χαντέλης, διερμηνέας τοῦ Ἑλλην. Προξενείου, ἐμπιστεύθηκε στὸν Ἰωάννη Λάππα, Προξενικὸν τότε Πράκτορα τῆς Γαλλίας, τὴν κρυπτογραφικὴν κλεῖδα.

Ὄργανώθηκε καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τὴν μοιρὰν Σατουντζήκη, μετὰ πλῆρες δίκτυον πληροφοριῶν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ συνδέσμων μετὰ τὸν Γεν. Ἀρχηγεῖον.

Στὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν, ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους συνεργάτας του καὶ ὀργανωτῆς δίκτυου συνδέσμων, ἦταν —ὅπως καὶ ἄλλοι εἶπαμε— ὁ ἀπὸ τῆς Σαντοβίτσα

καταγόμενος δημοδιδάσκαλος Παπαϊωάννου.

Ὁ Ἰωάννης Λάππας πέθανε στὰ Γιάννινα στὰ 1936.

Συνεχίζεται τὼρα τοῦ κ. Μέρτζιου τοῦ πληροφοροκρατοῦ γράμμα:

«Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους μῆνας, καταρωθώσαμε νὰ πλησιάσωμε δύο ἀξιωματικούς τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, Χριστιανούς, Μικρασιάτας, ἕνας ἐκ τῶν ὀποίων, ἂν δὲν μετὰ ἀπατῆ ἢ μνήμη, ὀνομάζομαι Οἰκονομίδης. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐπῆραμε ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ὀρχοῶν τοῦ Μπιζανίου, τὴν ὀποίαν καὶ διεβίβασαμεν ἐπειγόντως, διότι κατ' ἐπατάληψιν μᾶς εἶχε ζητηθεῖ. Ἐνθυνοῦμαι τότε ὅτι οἱ Τούρκοι εἶχαν οἶξιν κακοποιοδὲς ἀπὸ τὸ Φρούριον ἵνα ἐφορῶσιν τὸ Κορυμπῶν Μπαζοῦ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι. Τὸ Στρατηγεῖον ἀνηύχθη, φοβηθὲν μήπως ἐβουαρδίσθη ἡ πόλις, ὅπως ἠπειλοῦντο ὅτι θὰ κάμουν, ἴδια ὁ Βεῖπ Πασῶς, καὶ μᾶς εἶχε στείλει ἐπεῖγον κρυπτογράφημα μετὰ τὴν ἐρώτησιν ἂν ἐβουαρδίσθη ἡ πόλις. Ἀληθῆραμεν μετὰ τὸν ἴδιον ἀγγελιαφόρον περὶ τίνος ἐπρόκειτο.

»Καὶ ἐνῶ τὸ Κέντρον κατασκοπείας εἰργάζετο εἰς τὸ κέντρον τῆς πολιτοκομιμένης πόλεως, ὅπου εἶχε κηρυχθῆ καὶ ἐλειτούργει ἀτεγκτος ὁ Στρατιωτικὸς Νόμος, τὸ Στρατοδικεῖον εἰργάζετο τὰ μεσάνυχτα, ἐξέδιδε τὰς εἰς θάνατον καταδικὰς καὶ πρῶτ—πρῶτ ἐπεροῦσαν τοὺς καταδικῶν ἀγροῦν διαφόρων χωριῶν, οἱ ὀποῖοι εἶχον λάθει τὰ ὄπλα καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ στρατοῦ, τοὺς ἐπεροῦσαν ἀπὸ τὸν δρόμον πρὸς χωρίζει τὸ σπίτι μου ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Λάππα, ὅπου ἐλειτούργει τὸ Κέντρον κατασκοπείας καὶ τοὺς ἐχορευοῦσαν ἐπάνω στὰ Διὸ Ἀδέλφια. Ἐτοῖς ἕνα πρῶτ ἐχορέμασαν τρεῖς γνωστοὺς μου ἀπὸ τὸ Ἐκκλησιολογικὸν (Τσαρκοβίτσα). Φόβος καὶ τρόμος ἐπεκράτει παντοῦ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ἡμεῖς ἀτάραχοι ἐκάμαμε τὴν δουλειάν μας καὶ εἶχαμε τόσον ἀποθρασυνθεῖ, ὅστε ἐβγαίναμε μετὰ τὰ τηλεγράμματα ἐπάνω εἰς τοῦ Βελισσαρίου καὶ παρηκολογηθῶμε τὴν μοιρομανίαν τοῦ προσδο-

λικού εις τὸ Μπιζάνι καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (7 Ἰανουαρίου 1913).

»Απὸ τὸ Κέντρον μας, τέλος, τῆς κατωκοπέας, εἶχεν ὑποδειχθεῖ εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον ἢ ὄχι κατὰ μέτωπον εἰς τὸ Μπιζάνι ἐπίθεσις, ἀλλὰ ἢ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως (Μαρωλιάσσα— Ἅγιος Νικόλαος) ὅπως καὶ ἔγινεν.

»Καὶ ὅταν τὸ πρωτὶ τῆς 21 Φεβρουαρίου κατέφθασε δρομαῖον τὸ Σύνταγμα ἱππικὸν εἰς τὴν Κεντρικὴν Πλατεῖαν καὶ οἱ ὀλίγοι παριστάμενοι, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων—κατόπιν διαταγῆς τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Συντάγματος Σούτσου: ΚΑΤΩ ΤΑ ΦΕΣΙΑ! ἐσχίσσαμε τὰ φέσια μέσα εἰς ἓνα παραλήρημα ἐνθουσιασμοῦ, οἱ κάποικοι ἦσαν ἀκόμη μαρταλωμένοι εἰς τὰ σπίτια των, διότι δὲν ἐπίστευον εἰς τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ Ἴππικοῦ, ἴσως ἐνωρίς (ἦτο καὶ ἡ ὀργὴ προωρὴ), ἔτροξα ἀπὸ τὶς Καμάρες, ἔρημες ἀπὸ κόσμον καὶ δρομαῖος ἔφθασα εἰς τὰ Μπουδρούμια ὅπου ἀνήγγειλα τὸ εὐφροδύμον γεγονὸς εἰς τὸν ἐγκάθειρκιον Γ. Χατζῆν, ὁ ὁποῖος ἐδυσκολεύετο νὰ πιστεύσῃ πῶς ὁ ἥλιος τῆς λευθερίας εἶχεν ἀνατεῖλει εἰς τὰ θρονικά Γιάννινα καὶ ἰδοὺ διατί: Πρωτὶ—πρωτὶ κατὰ τὰς 4, εἶχον ἀρχίσει νὰ βροντοῦν τὰ κανόνια τοῦ Μπιζανίου, διότι οἱ ὑπερασπισταὶ δὲν εἶχον ἀκόμη πληροφορηθῆ ὅτι τὸ βράδυ τῆς 20ῆς ὁ ἀεμνηστὸς ταγματάρχης Βελισσαρίου εἶχε κατεβῆ διὰ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην Μπουνίλας, ἐνῶ τὴν νύχτα ὁ Ἐσάτ Πασσᾶς εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Περιστερᾶς καὶ εἰς μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ προύχοντας νὰ διαπραγματευθῶν, ἐξ ὀνόματός του τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.

»Αὐτὸ λοιπὸν τὸ κανοῖδι τοῦ Μπιζανίου τὴν πρωτὴν τῆς 21ης Φεβρουαρίου εἶχε δημιουργήσει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Μπιζάνι ἀντίστατο ἀκόμη καὶ ὁ κόσμος ἔτριβε τὰ μάτια του ἀπὸ ἐκπληξιν, ὅταν

διεδόθη ἀστραπιαίως ἡ ἀγίξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἴππικοῦ εἰς τὴν Κεντρικὴν Πλατεῖαν καὶ μόνον τότε ὁ λαὸς, ἀναθροσθεύσας, ἐξεχύθη εἰς τοὺς δρόμους ἑξαλλος ἀπὸ χαρᾶν καὶ ἀγαλλίαςιν.

»Αὐτὰ εἶναι τὰ σημεῖώματα πὸν μόρρου καὶ χαίτησα σὴ μνήμη μου. Καὶ τὰ χαίτησα διότι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη μοῦ ἔμεινε χαραγμένη, διότι εἶναι ἡ ὠραιότερα ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου, διὰ τὴν ὁποῖαν εἶμαι ὑπερήφανος. Ἀλλὰ ὅπως σοῦ εἶπα σὴν ἀρχή, δὲν ἤθελα νὰ σοῦ τὰ γράφω, διότι μορροσιὰ σὲ ἴσους πὸν ἔχισαν τὸ αἷμα τους διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὰ Γιάννινα, ἡ δική μου ἢ περιπέωσις δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία ἀπλῆ ὑπηρεσία πρὸς τὴν πατρίδα μας.

»Μόνον ἀπὸ τὸ ἄστρον πὸν σοῦ ἐπισυνάπτω—πὸν καὶ ὀλόκληρον πιδ πάνον δόθηκε—, ἂν θέλης δημοσθεύσει τὲς κυριώτερες περικοπὲς γιὰ νὰ καταδειχθῆ σὲ σήμερινούς, ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποῖα μᾶς ἔκαμε νὰ μὴ λογαριάζωμε τὴ ζωὴ μας. Εἶναι ἓνα ἄστρον ἱστορικό».

Σὲ ἀσπάζομαι

Κ. Μέρτζιος

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς προαπελευθερωτικῆς αἰτῆς δράσης καὶ ἀντίδρασης—τόσο κατὰ τοῦ κατακτητῆ ὅσο καὶ κατὰ τῶν ξενικῶν διεισδύσεων, πρέπει νὰ μνημονευθῆ καὶ ἡ ἔντασις τῆς δράσης, ἢ καὶ ἡ ἴδρρσις καὶ ἄλλων σοσιατειακῶν, ἐπαγγελματικῶν (ἱσνάφια), κοινωνικο—φιλανθρωπικῶν ὀργανισμῶν καὶ τέτοιους θὰ ἀναφέρωμε πρὸ χειρα τὴν Ἐπαγγελματικὴ—μὲ οἰκοτροφεῖο— ἀρρῆνων Σχολή, πὸν τὴ διεῖθνε ὁ προμνημονευθεῖς Θεωαῖδης, τὴν παρόμοια ὀργάνωσις θηλέων, Ἀδελφότητα Κυριῶν ἢ «Ζωὸδόχος Πηγὴ», καθὼς καὶ ἡ εὐρίστατη κοινωνικῆς προοπτικῆς καὶ δράσης, δημοσθευτικο—κοινωνικῆ ὀργάνωσις τῆς Ἀδελφότητας «Ἡ Θεοτόκος».

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΤΟΥΡΚΟ - ΠΕΡΣΟ - ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ*

κα κ λ α κ ί δ α (ή)=τὸ ἔσωτερικὸ τοῦ καρποῦ τῆς βαλανιδιάς· στά τ., κ ά κ, ξηρός καρπός.

κα λ ά ι (του)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα λ α μ π α λ ί κ ι (του καλαμπαλίκι) =καὶ πλῆθος, φόρτος, συρροή, σύγκλιση σκευῶν· ἀθρόα πελατεία, στά ά., γ α λ α μ π α λ ί κ ι, ἴδ. σ.

κα λ λ α ν τ ζ ῆ ς (ου)=ὁ γανωτής, ἀπὸ τὸ καλάι—τζῆ· καὶ ἐπώνυμο.

κα λ α φ α τ ί ζ ω (-ζου)=στά τ., κα λ α φ ά τ, πίσσωμα.

κα λ έ μ ι (του)=στά ά., ἴδ. λέξη, ἴδ. σ.

κα λ ε μ κ ι ε ρ ι (του)=στά τ., ἴδ. σ.

κα λ λ ι α ν τ έ ρ η ς (ου—ρ'ς)=στά τ., κα λ ι α ν τ έ ρ, εἶδος ἱερωμένου μουσουλμάνου ἢ ντερβίση.

κα λ λ ι κ ά ν τ ζ α ρ ο ς (ου—ους)=στά τ., κ ο ν τ ζ ά λ ο ς, ἴδ. σ. καὶ κ ο ρ κ ο ύ ν τ ζ, φοβερός, τρομερός.

κα λ κ ά ν ι (του—άν)=προώθηση πιδὸ ψηλά ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς στέγης μεσότοιχου, προληπτικὸ μετáδοσης πυρκαϊάς· στά τ., κα λ κ ά ν ά σ π ί δ ι α.

κα λ ν τ ε ρ ί μ ι (του—ίμ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα λ ο ὕ π ι (του—οὐπ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα λ ο υ π ώ ν ω (-ου)=ἀπὸ τὸ κα λ ο ὕ π ι.

κα λ π ά κ ι (του—κ!)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα λ π ι κ ο ς (ου κάλπ'κους)=στά τ., κα λ π, ἴδ. σ.

κα λ π ο υ ζ ά ν ο ς (ου—ους)=ἀπατεώνας, δόλιος· στά τ., κα λ π ο υ ζ ά ν, ἴδ. σ.

κα λ τ ά κ α (ή)=γυναίκα πρόστυχη, πολύξερη, βρωμοῦσα· στά τ., ἴδ. σ.

κα λ φ α ς (ου)=στά ά., χ α λ ι φ ε, προγυμναστής, ἀρχιτέκτονας, ὑπάλληλος.

κα μ α (ή)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα μ π α ά τ ι κ ο ς (ου—τ'κους)=ἀδέξιος, ἀγασρπος, βαρύς, στά ά., κα μ π ά, χοντρός, ἀγροϊκος, κοινός, χυδαϊός· κα μ π α ά τ, ἀμάρτημα.

κα μ π α ν ί τ σ α=τὸ νά φορῆ κανένας τὸ παλτὸ ἢ σακκάκι ριχτό, στίς πλάτες, με ἀπέραστα τὰ μανίκια· στά τ., κα π α ν ί τ σ α, ἱμάτιο με γούνα γιά τίς γιορτές· (ἰταλ. gabbanò).

κα μ π ι λ ῆ ς (ου)=ἐπώνυμο ἑβραϊκό· ἴσως ἀπὸ τὸ κα μ π ο ὐ λ (δὲς λ.).

κα μ π ο ὐ λ ι (του—ούλι)=στά ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα μ π ο ὐ ρ η ς (ου—ρ'ς)=στ. τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα μ τ σ ί κ ι (του—τσι'κ!)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα ν α β ο ὕ ρ ι (του—ούρ')=σπόροι, τροφή πουλιῶν σὲ κλουβί, στά τ., κ ε ν ε β έ ρ, ἴδ. σ.

κα ν ά τ ι (του—άτ')=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα τ α ί φ ι (του γκανταίφ)=δὲς γκα—κ αν τ ά ρ ι (του—άρ')=στά ά., κ ι ν τ ά ρ ἴδ. σ. (λ. ξ).

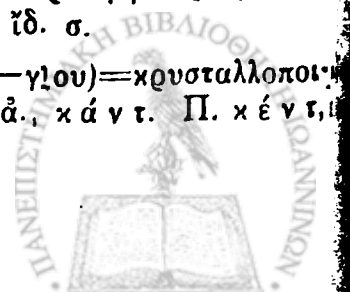
κα ν τ α ρ τ ζ ῆ ς (ου—τζ'ῆς)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.· καὶ ἐπώνυμο.

κα ν τ έ ρ ι (του—έρ')=πεπρωμένο, μοῖρα· στά ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα ν τ ζ ι α (ή)=ἀρπάγη πυροσβεστών κτλ.· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κα ν τ ι ο (του—γιου)=κρυσταλλοποιήμενη ζάχαρι· στά ά., κά ν τ. Π. κ έ ν τ, ἴδ. σ.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο σελ. 824.

καπάκι (του--κι)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καπακώνω (—ου)=ἔπὸ τὸ καπάκι (δὲς λ.).

καπαμαῖς (οὐ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καπαρτίζομαι (—ουμι)=στολίζομαι, συμμορφώνομαι σὲ ἐμφάνιση, στολισμό, στρώνω σὲ ὠμορφιά, φορμάρομαι κ.τ.π. στά τ. καπαρτμάκ, ἐξωγκώνομαι, ὑπερρηφανεύομαι, φκιάνομαι.

καπαρτίζω (—ου)=τὸ ἐνεργητικὸ τοῦ κ—μαι (δὲς λ.).

καπή (ἦ)=πόρτα· ἀτὰ τ., καπού, ἴδ. σ.

καπλαμαῖς (οὐ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καπλάν (του)=θεριὸ μυθολογικόν, τίγρης· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καραβάνα (ἦ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καραβάνι (του·άν)=στά τ., ἴδ. λ., π., κερβάν, ἴδ. σ.

καραγκιόζης (οὐ—λόις)=ὑπάρχει ἴσως καὶ ἐρμηνεία, ἀπὸ τὸ γνωστὸ καρά=γκιόζ, μαῦρα μάτια.

καρακάσης (οὐ—ἰσι)=ἀπὸ τὸ καρά, μαῦρος, κάσι, φρύδι, ἐπώνυμο.

καρακόλι (του—όλι)=ἀστυν. σταθμός· στά τ., ἴδ. λ., φρουρὸς καὶ φύλακας, (λ. ξ.).

καραμπατάκας (οὐ)=δὲς λ. καράς καὶ μπατάκας.

καραμπογιὰ (ἦ—ου)=δὲς λ. καρά καὶ μπογιὰ.

καραοῦλι (του—ούλι)=στά τ., γράφεται ὅπως τὸ καρακόλι.

καράρι (του—άρι)=στὸ μέτρο, στήν ἀναλογία, ἰσορροπία· (π.χ., πλάστιγγας)· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καράς (οὐ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ. καὶ ἐπώνυμο.

καρασεβντάς (οὐ—σι—)· στά τ., ἴδ. λ. μελαγχολία, βαρεῖα κατάθλιψη (δὲς καὶ σεβντά).

καρατζιάς (οὐ)=ἐπώνυμο στά τ., ἴδ. λ., ζαρκάδι καὶ μαυριδερός.

κάργλα (ἦ)=στὸ γιανν. ἰδίωμα γκαίλα· στά τ., κόργα, κόρακας.

καρκάντζαλος (οὐ—ους)=δὲς καλλί—.

καρναμπίκι (του—(κι))=στά τ., καρναμπίτ, ἴδ. σ.

καρντάσιης (οὐ—άισι)=στενὸς φίλος, σύντροφος, ἀδερφός· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καρπούζι (του—ούζι)=στά τ., ἴδ. λ., π. χαρπούζι ἴδ. σ. (μήπως ἀπὸ τὸ καρπός);

καρσίη=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

καρσίηλαμαῖς (οὐ)=στά τ., καρσίηλαμάκ πάω γιὰ συνάντηση, εἶμαι σύμμετρος, ἀντικρούζω.

κασίαῖ (ἦ)=σιδερένια βέργα καθαρισμού καὶ γόμωσης ὄπλου, δπισθόγεμου, κυρίως· στά τ., ξίστρα ἀλόγου κτλ.

κασέρι (του—σέρ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ., (ἦ ρίζα, κάσι, καὶ στὸ κασί· καβάλι, καὶ στὸ Μάλε—κάσι (Μαλακάσι), τυροκόμος.

κασσαβέτι (του—έτ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κασσαμπᾶς (οὐ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κασσάρι (του—άρι)=καμπύλο κλαδευτήρι δέντρων· στά τ., κεσσέρ, σκεπάρι, μικρὸ τσεκούρι.

κασσατούρα (ἦ)=ξιφολόγη· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κάτι—ια (του—άτ—ια)=μερίδες, πατώματα, σκάλες· στά τ., ἴδ. λ., μέρος, πλευρά, πάτωμα, πτυχή.

κατήλ=στή φράση «ἦταν κ—» πικραμένος, χολιασμένος, φαρμακωμένος (καὶ φαρμακερός)· στά ἄ., ἴδ. λ., δολοφονημένος, σκοτωμένος καὶ φονηᾶς, θανατηφόρος.

κάτηνα (ἦ)=μεγάλη κυρία· στά τ., κατήν, δέσποινα· ἴσως καὶ τὸ θηλ. τοῦ κατήνης (δὲς λ.).

κατήνης (οὐ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κατηφές (οὐ)=δὲς κατ'φές.

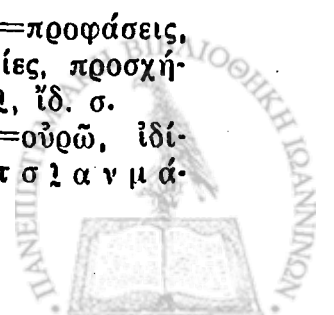
κατιμάς (οὐ—τ'μάς)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κατράμι (του—άμι)=στά τ., κατιράν, ἴδ. σ. (λ. ξ.).

κατσιάκης (οὐ—κίς)=στά τ., ἴδ. λ., μέσο φυγῆς, διαφυγῆς.

κατσιάμάκλα (τά)=προφάσεις, ἐπιτήδειες, ψεύτικες δικαιολογίες, προσχήματα· στά τ., κατσιαμάκι, ἴδ. σ.

κατσιαντάω (—ου)=οὐρῶ, ἰδίως γιὰ γυναῖκες· στά τ., κατσιανμά—

κ 1, ἴδ. σ., γιά μουλάρι, γαῖδοῦρι κτλ.
κατσαρομας (οὐ)—λαθραῖο· στά
τ., ἴδ. λ., λαθρεμπόριο.

κατ'φές (οὐ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.,
(δὲς καὶ κατηφές).

καφάσι (τοῦ—άσ')=στά π., κα-
φές, ἴδ. σ.

καφές (οὐ)=στ. ἄ., καχβέ, ἴδ. σ.

καφετζής (οὐ—ιτζής)—ἀπὸ τὸ κα-
φές.

καφτάνι (τοῦ=άν')=ἄξιωμα, τί-
τλος· στά τ., ἴδ. λ., πολυτελὴς μανδύας
(ρωσσ. καφετά, φόρεμα τιμητικό).

καφτάντζιολοῦ (οὐ)=ἐπώνυ-
μο· ὁ γυιὸς τοῦ κατασκευαστοῦ καφτα-
νιῶν· (δὲς λ.).

καχπὲ (ἦ)=πόρνη, ξεσχισμένη, δη-
μόσια· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κάχτα (ἦ)=καρύδα, κουκόσια· στά
τ., κακ, (δὲς λ.).

καψιμάλης (οὐ—άλ'ς)=ἐπώνυ-
μο· στά ἄ., καψιμάλ, εἰσπράκτορας,
ταμίας.

κεῖφλῆς (οὐ—κι)=αὐτὸς ποὺ ἔχει
κέφι, (δὲς λ.) εὐχαρις.

κεῖφσίϊς (οὐ)=αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει
κέφι (δ. λ.) δύσθυμος.

κεκές (οὐ)=βαθμὸς εὐήθους καὶ ἄ.,
βαθμὸς συζύγου ἀπατώμενου· στά τ., ἴδ.
λ., τραυλός.

κελάρι (τοῦ—άρ')=στά τ., κελλί
(πρβλ. ὀ-κέλλα, χαμωκέλλα, γερμ. Kellar).

κελεποῦρι (τοῦ κιλιπούρ')=στά
π., κελεπούρ, ἴδ. σ.

κελίμι (τοῦ κιλίμ')=στά π., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

κεμέρι (τοῦ κιμέρ)=στά π., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

κεμπάπ (τοῦ κι—)=στά π., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

κεμπάμπτζής (οὐ κι—)=ἀπὸ τὸ
κεμπάπ (δὲς λ.).

κεμπάρης (οὐ κιμπάρ'ς)=ἄξιοπρε-
πής, πρόπιος, ὅπως πρέπει· στά τ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

κενέφι (τοῦ κινέφ)=ἀποχωρητήριο·
στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κερεστές (οὐ κιριστές)=στά τ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

κερεστετζής (οὐ κιριστιτζής)=
δὲς κερεστέ.

κερέτσι (τοῦ κι—)=ἄσβεστη στή
φράση κερέτσι—μπνά, λίθινη οἰκο-
δόμηση μὲ μίγμα ἄμμου καὶ ἄσβεστης· στά
τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κεσάτια (τοῦ κι—)=στά ἄ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

κεσέμι (τοῦ κι—)=στά τ., κλο-
σέμ, ἴδ. σ.

κεσές (οὐ κι—)=στά π., κλασέ, ἴδ. σ.

κετσιές (οὐ κι—)=στά τ., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ., (εἶδος ὑφάσματος).

κετχουντάς (οὐ)=ἐπιτετραμμένος,
ἀντιπρόσωπος, κεχαγιᾶς· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κεφαλίέτι (τοῦ κιφαλιέτ)=πιστο-
ποιητικὸ ἀτομικοῦ μητρώου· στά ἄ., ἴδ. λ.,
ἔγγυση.

κέφι (τοῦ κέφ')=στά ἄ., κέιφ, ἴδ. σ.

κεφλῆς (οὐ κι—)=δὲς κέφι· ὄρε-
ξάτος.

κεφσίζης (οὐ κιφσίϊς)=δὲς κέφι·
ἄκεφος.

κεφτές (οὐ κι—)=στά τ., κλοφτέ,
ἴδ. σ.

κεχαγιᾶς (οὐ κι—)=στά π., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

κεχριμπάρι (τοῦ κι—άρ)=στά
ἄ., καχρουμπᾶ, ἴδ. σ.

κημέτι (τοῦ—έτ)=συντέλεια, χα-
λασμός· στή φράση: «μᾶς ἴφιρις τοῦ κ—»,
τὸ χυλασμός· στά ἄ., ἴδ. λ., δευτέρη πα-

ρουσία.

κησιλάς (οὐ κλουσιλάς)=στρατώ-
νας καὶ χειμαδιό· στά τ., κήσι, χειμώνας
καὶ ἴδ. σ.

κιγλαμέτι (τοῦ)=δὲς κη—).

κλατίπης (οὐ—π'ς)=στά ἄ., —ίπ,
ἴδ. σ.

κλαφίρης (οὐ—ρ'ς)=στά ἄ., —ίρ,
ὁ ἄπιστος (κατὰ τοὺς μουσουλμάνους) ὁ μὴ
μουσουλμάνος· παραφθορά του εἶναι τᾶ:

κλαβούρης γκλαούρ.

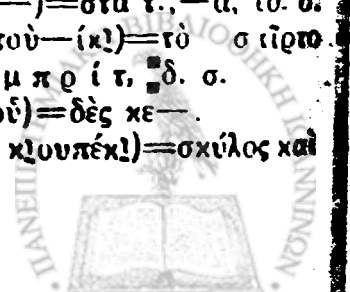
κιβούρι (τοῦ κιβούρ)=στά ἄ.,
κομπούρ, σωλήνος, θήκη, τάφος.

κιμάς (οὐ κι—)=στά τ., —ά, ἴδ. σ.

κιμπρίκι (τοῦ—ικ')=τὸ σιῖρω
(πυρεῖν)· στά τ., κιμπρίτ, ἴδ. σ.

κιμπάρης (οὐ)=δὲς κε—.

κιοπέκι (τοῦ κλουπέκι)=σκύλος καὶ

βρυσιά· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ 1 ὀ ρ ῖ ς (οὐ) = τυφλός, γκαβός· στά π., κ1 ὀ ρ, ἴδ. σ.

κ 1 ο σ ἔ ς (οὐ κ1 ο σ1 ἔ ς) = γωνία, ἀπό-μερο, ἡσυχαστήριο· στά π., ἴδ. σ.

κ 1 ο ὕ γ κ ι (τοῦ γκ1) = στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ 1 ο υ σ τ ἔ κ ι (τοῦ—έκ1) = ἄλυσσιδα ρολογιού· εἰδικές πέδες ἄλόγων, γιὰ νὰ τοὺς μάθουν τὸν εἰδικὸ διποδισμό ρ α β ἄ ν (δ. λέξη)· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ 1 ο ὕ π ι (τοῦ—π') = στά τ., ἴδ. λ., π., κ 1 ο ὕ μ π, ἴδ. σ.

κ ι ρ α τ ζ 1 ἦ ς (οὐ—) = ἀγωγιάντης, ἐκ-μισθωτῆς ὑποζύγιων· στά τ., ἴδ., λ., αὐ-τὸς ποὺ ἐκμισθώνει.

κ ι ρ κ ἰ δ ι (τοῦ—ιδ') = ὁ γρῦλλος· στά τ., τ ζ ἰ ρ - τ ζ ἰ ρ, ἴδ. σ.

κ ι ρ μ ε ζ ἦ ς (οὐ κιρμ1—) = κόκκινος· στά τ., κ ι ρ μ ἰ ζ, τὸ πρινοκόκι (πρβλ. Kermess).

κ ι σ 1 ἰ τ ι α (τὰ) = ἐμπορεύματα ἀπό-λητα, στόκ· στά ἄ., κ ε σ 1 ἰ ν τ, ὁ μὴ πω-λούμενος.

κ ἰ σ 1 τ (τοῦ) = δόση ἔναντι χρέους, τμῆμα. στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ ι σ μέ τ ι (τοῦ—ἐτ) = στά ἄ., ἴδ. σ.

κ ι τ ἄ π ι (τοῦ—ἄπ) = τὸ βιβλίον, στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ ἰ τ σ ι ρ - μ ἰ τ σ ι ρ (τὰ) = παπαδίτσες· ἀραποσίτι σκαστό· στά τ., κ ι τ ἰ ρ τραγα-νὸ καί μ ι σ σ ἰ ρ, Αἴγυπτο καὶ ἀραμποσίτι.

κ λ ο ὕ κ ι (τοῦ—κ1) = ἀστυνομικὸς στα-θμός· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ λ ο ὕ ν τ ζ 1 α (τὰ) = ρέουλα, δίαιτες, περιποτήσεις ἰδιαιτέρες, μὲ κάποια δόση ὑπερβολῆς καὶ βαρεμάρας· στά τ., κ ο υ λ ο ὕ ν τ ζ ι κωλικόπωνος.

κ λ ο ὕ φ ι (τοῦ—φ') = γενικά, θήκη ἐπι-μήκης γιὰ στενόμακρο ἀντικείμενο, κελύ-φι, μαξιλαροθήκη· στά τ., κ η λ ἦ φ, ἴδ. σ. (λ. ξ. λ.).

κ ὀ κ κ ο ρ ο ς (οὐ—κουρους) = πετεινός· καὶ τοῦ ντουφεκιού· στά τ., χορὸς ἴδ. σ.

κ ο λ α ο ὕ ζ ο ς (οὐ κου—ους) = στά τ., κ ι λ α γ ο ὕ ζ· αὐτὸς ποὺ δείχνει τὸ δρόμο.

κ ο λ λ 1 ἄ ν τ ζ α (ἡ κου—) = ὄξεις ρευ-ματισμοί· στά τ., δὲς κ λ ο ὕ ν τ ζ ι.

κ ο λ τ ζ 1 ἦ ς (οὐ κου—) = φύλακας καὶ δώκτης λαθρεμπόριου (Μονοπόλιου στά

Γιάννινα) καπνοῦ· στά τ., ἴδ. λ., τελωνο-φύλακας.

κ ο μ τ σ 1 ἦ ς (οὐ κου—) = γείτονας· στά τ., κ ο υ μ σ 1 ο ὕ, ἴδ. σ.

κ ο ν ἄ κ ι (τοῦ κου—κ1) = στά τ., ἴδ., λ., ἴδ. σ.

κ ο ν τ ἄ κ ι (τοῦ κου—κ1) = στά τ., ἴδ., λ., ἴδ. σ.

κ ο ν τ ρ α χ τ σ ἦ ς (οὐ κου—) = (;)

κ ὀ π ι τ σ α (ἡ κόπ'τσα) = μικρὸ θηλυ-κωτάρι ἐνδυμασίας· στά τ., ἴδ. λ., πόρπη.

κ ὀ ρ ι ζ α (ἡ κόρ'ζα) = κοριός· στά τ., κ ὀ ρ τ ζ α ἀπόκνιση, ἐρεθισμός (λ. ξ.).

κ ο τ ζ ι α μ ἄ ν = δὲς γκό—.

κ ὀ τ σ ι (τοῦ κότσ') = ἀστράγαλος· στά τ., κ ὀ τ σ 1, κριάρι.

κ ὀ τ σ 1 α (τὰ) = παιδιῶν παιγνίδι μὲ κ ὀ τ σ 1 α (δὲς κότσι).

κ ο τ σ 1 ἄ ν ι (τοῦ κου—ἄν) = στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ ο υ β ἔ τ ι (τοῦ—ἐτ) = δύναμι, κέφι, διάθεση· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ ο υ ζ ο ὕ μ = χαϊδευτικὴ προσαγόρευ-ση, ἀγάπη μου, καλή μου· στά τ., κ ο υ ζ ο ὕ, ἄρνι.

κ ο ὕ κ λ α (ἡ) = στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ ο υ κ μ ο ὕ λ α (ἡ) = μικρὸ χάλκινο δοχεῖς μεταφορᾶς νεροῦ· γ κ 1 ο ὕ μ — ι ο ὕ (δὲς λ.)· στά ἄ., κ ο υ κ ο ὕ μ α ἴδ. σ., ἐ-πίσης κ ο υ μ κ ο ὕ μ, ὕδρια χάλκινη.

κ ο υ κ ο υ ν ἄ ρ α (ἡ) = στά τ., κ ο υ κ ν ἄ ρ, ἐλάτη.

κ ο υ λ ἄ ν ι (τοῦ—ἄν) = (;) στά τ., ἴδ. λ., περιζωμα, μασχαλιστῆρας.

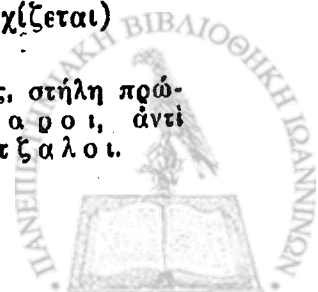
κ ο υ λ 1 ο υ μ π α ν ἰ (τοῦ) = τὴν ὄψη καὶ τὴν ἐμφάνιση, σὰ φάντασμα, σκιαχτρο, ἴσκιωμα, στά π., γ ο υ λ α μ ἰ γ ι α μ π α ν ἰ ἢ γ ο ὕ λ γ ι —, φάντασμα, πνεῦμα κα-κοποιό.

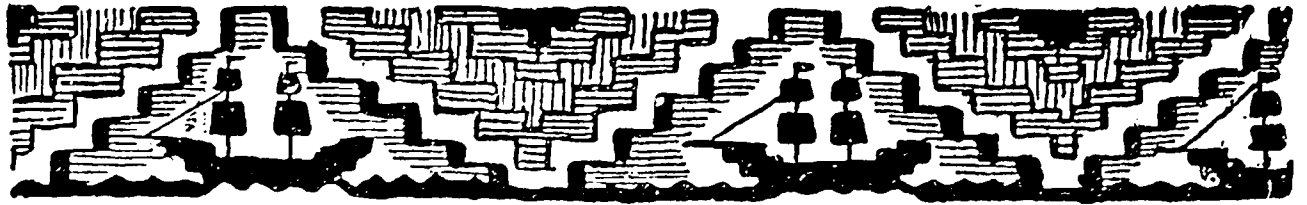
κ ο υ μ ἄ ρ ι (τοῦ κου—ἄρ) = τυχερὸ παιγνίδι μὲ ζάρια· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

κ ο υ μ ἄ σ ι (τοῦ—ἄς) = στά ἄ., κ ο υ μ ἔ ς, ἴδ. σ. (λ. ξ.).

(συνεχίζεται)

Στὴ σελ. 908 τοῦ παρόντος τεύχους, στήλη πρῶ-τη, στὴ λέξη κ α λ λ ι κ ἄ ν τ ζ α ρ ο ι, ἀντὶ κ ο ν τ ζ ἄ λ ο ι, νὰ διαβαστῆ κ ὀ ν τ ζ α λ ο ι.

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΑΛΗ

ΤΟ ΖΑΓΟΡΙΣΙΟ ΣΠΙΤΙ*

Ε΄.

ΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΙ' Ο ΓΑΜΟΣ

Ο γάμος είναι ένα σημαντικό γεγονός στην ανθρώπινη ζωή. Δε μπορούσε λοιπόν, παρά να περιβληθῆ με ένα σωρό διατυπώσεις και ἔθιμα και να δοθῆ σ' αὐτὸν ἕλλη ἐκείνη ἢ ἀπαραίτητη γιορτάσιμη αἴγλη ἀπὸ κάθε πλευρά. Ἐνα πλῆθος ἔμως ἀπὸ τὰ ἔθιμα αὐτὰ μένουν μονάχα στὴν ἀνάμνηση τῶν γεροντοτέρων. Ἀκόμη και ἀπὸ κείνα ποὺ θ' ἀναφέρουμε πῶς κάτω, πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ μέρα με τὴν ἡμέρα σβήνουν στὸ ρεῦμα τῶν σύγχρονων καιρῶν και ὑποχωροῦν κάθε τόσο στὶς νέες ἀντιλήψεις.

Ὅταν δύο νέοι ἀποφασίσουν νὰ παντρευτοῦν ἢ ὅταν οἱ γονεῖς τους βροῦν τὸ συνοικέσιο αὐτὸ καλὸ, καθὼς γινόταν τὰ παλιότερα χρόνια χωρὶς τὴ ρώτηση τῶν ἐνδιαφερομένων, ἀπὸ τὸ σπῖτι τῆς νύφης, μετὰ τὰ ψιψιλίσματα, καθὼς τὰ λένε ἢ τὰ σύρτα και τὰ φέρτα, θὰ πῆγαινε ὁ προξενητής, ποὺ θὰ ἦταν κανένας θεῖος ἢ ξάδερφος ἢ ὁποῖος ἄλλος στενὸς συγγενῆς ἢ και φίλος ἀκόμη, νὰ ζητήση ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ γαμπροῦ ἢ τὴ μάνα, ἂν ἦταν ἔρφανός, νὰ συμπεθερέψουν. Πολλὲς φορές αὐτὸ γινόταν, ἀφοῦ πρῶτα με διάφορους ὑπαινιγμοὺς στὰ καλημερίσματα και στὶς ἄλλες σχέσεις τὶς κοινωνικὲς δινόταν ἢ ἀφορμὴ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι ὑπῆρχε διάθεση γιὰ τὸ συνοικέσιο και ἀπὸ μέρος τῶν δύο ἐνδιαφερομένων.

Ἀφοῦ γίνουν τὰ παζαρέματα, καθὼς τὰ λένε, με κάθε λεπτομέρεια, φκιάχνουν τὸ προικοσύμφωνο (ποὺ ὑπογράφεται ἀπὸ τοὺς γονεῖς και τοὺς προξενητάδες και τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ). Στὸ προικοσύμφωνο ἀναγράφεται λεπτομερῶς κάθε τι ποὺ παίρνει

ἢ νύφη γιὰ προίκα, ἀπὸ τὰ γιδοπρόβατα, τὰ μετρητὰ και τὰ ρούχα κ.λ.π. ὡς τὶς κάλτσες. Ἀφοῦ ὑπογραφῆ τὸ προικοσύμφωνο, οἱ συμπεθέροι δίνουν τὰ χέρια και ἀνταλλάσσουν εὐχές και ἀμέσως κάποιος ἀπὸ τοὺς παριστάμενους θὰ πάρη τὸ ντουφέκι και θὰ πυροβολήση τρεῖς φορές σὲ κανονικὰ διαστήματα ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ σπιτιοῦ ἢ και τὴν αὐλὴ ἂν δὲν προσφέρεται γιὰ τέτοια δουλιὰ. Οἱ τρεῖς ντουφεκιὲς πληροφοροῦν τὸ χωριό, πὼς οἱ διαπραγματεύσεις τελειώσαν. Μεγάλο σούσουρο γίνεται, ὅταν οἱ συμπεθέροι κατορθώσουν ἐντελῶς μυστικὰ νὰ κάνουν τοὺς ἀρραβῶνες, ὅποτε ἢ περιέργεια τῶν χωριανῶν εἶναι μεγάλη και βγαίνουν στὶς ἐξώπορτες και ρωτοῦν ποῦ πέρασαν οἱ ντουφεκιὲς και ποιοὺς ἀρραβωνιάστηκε.

Οἱ ντουφεκιὲς ποὺ εἶπαμε και ποὺ πέφτουν κοντὰ-κοντὰ, σὲ ἰσόχρονα διαστήματα, εἶναι πολυγεμισμένες γιὰ ν' ἀντιλαλήση τὸ χωριό ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη. Τὶς ντουφεκιὲς αὐτὲς ποὺ πέρασαν στὸ σπῖτι τοῦ γαμπροῦ θ' ἀκολουθήσουν κι ἄλλες τρεῖς ἀπὸ τὸ σπῖτι τῆς νύφης. Ἐν τὸ ἀρραβωνίσιμα δὲν ἔγινε στὸ σπῖτι τοῦ γαμπροῦ, ἀλλὰ σὲ κάποιος ἄλλο συγγενικό, οἱ ντουφεκιὲς πρέπει ἀπαραίτητα νὰ πέρουν ὄχι ἀπὸ τὸ ξένο σπῖτι, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ γαμπροῦ.

Μὲ τὴ διαδικασία αὐτὴ τὸ προξενίδι θεωρεῖται τελειωμένο. Δὲ χωράει πιά καμιὰ ἀμφισβήτηση. Εἶναι γεγονός. Αὐτὴ τὴ σημασία ἀποδίδουν στοὺς πυροβολισμοὺς. Ὅπως δηλ. ἐκεῖνοι ρίχτηκαν και φύγαν και δὲ μπορεῖ πιά νὰ ξαναγυρίσουν, ἔτσι και τὸ συνοικέσιο. Νομίζω, πὼς ὁ λόγος εἶναι μᾶλλον πρακτικός. Οἱ ντουφεκιὲς εἶναι μιὰ ἀναγγελία σ' ὄλο τὸ χωριό και μιὰ ἐνδειξη χαρᾶς ποὺ ἐκδηλώνεται με τὸν τρόπο αὐτό, ὅπως σὲ ἄλλες παρόμοιες.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 817.

Ὅσο γιὰ τὸν ἀριθμὸν, εἶναι καὶ αὐτὸ παρ-
 μένο ἀπ' τῆ θρησκεία γιὰ τὸ τρία θεω-
 ρεῖται ἱερὸς ἀριθμὸς καὶ ἀκόμα λόγοι δεισι-
 δαιμονίας τὸν ἐπέβαλαν. Ὅπως τὸ κακὸ
 ἅμα τριτῶσει σταματᾷ, ἔτσι καὶ τὸ καλὸ
 στερεώνεται καὶ δὲν ἐπιδέχεται καμιὰ με-
 ταβολή.

Ἔστω ἀπ' δλα αὐτὰ, τὴν ἐρχόμενη
 ἀμέσως Κυριακὴ μετὰ τὴν ἀρραβῶνες, οἱ
 συγγενεῖς τῆς νύφης θὰ πᾶνε στὴ σπίτι τοῦ
 γαμπροῦ γιὰ νὰ εὐχηθοῦν. Ἔτσι οἱ ἀρρα-
 βῶνες πέρνουν κίποιο ἐπίσημο χαρακτήρα.
 Οἱ γονεῖς καὶ ὄλοι οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμ-
 προῦ ἀκόμη καὶ οἱ φίλοι, περιμένουν τοὺς
 συμπεθέρους ἀραδιασμένοι ὄλοι στὴ γραμ-
 μὴ καὶ δέχονται τὴν εὐχὴν. Κατόπι θὰ πε-
 ράσουν μέσα στὸ σπίτι ὅπου θὰ κεραστοῦν.
 Προσφέρουν γλυκὸ, ρακὶ καὶ καφέ τὰ πα-
 λιότερα χρόνια. Τώρα μόνις κάπου-κάπου
 ἀρχίζουν νὰ τὸν κόβουν γιὰ τὸ καφέ συ-
 νηθίζεται σὲ κάθε ἐκδήλωση καὶ γίνεται
 μεγάλη χρήση καὶ δὲ θεωρεῖται ἀπαγορευ-
 μένος στὴν χαρμόσυνες μέρες.

Τὴν ἴδια μέρα, τὸ βράδυ δηλ. τῆς Κυ-
 ριακῆς, ὁ γαμπρὸς θὰ μαζέψῃ τοὺς ἀδερ-
 φούς, τὴν ἀδελφὴν καὶ τὸν ἀνδρῆ, τὰ ξαδέλ-
 φια του καὶ τοὺς φίλους καὶ θὰ πᾶνε στὸ
 σπίτι τῆς νύφης, ὅπου θὰ τοὺς προσφέρουν
 τηγανίτες καὶ κατόπι θὰ βάλουν τὴν νύφη
 νὰ χορέψῃ. Ὁ γαμπρὸς θὰ τὴν «κεράσῃ»
 τότε ἔχει μὲ ἄλλο δῶρο, ἀλλὰ συνήθως μὲ
 χρήματα καὶ κυρίως μὲ κάποιον χρυσὸ νό-
 μισμα, λίρα π. χ. Ναπολεόνι, ντούπια,
 φλουρί ἢ καὶ Κωνσταντινάτο. Ὅλα αὐτὰ
 τὰ φυλάνε οἱ γονεῖς στὰ σπύτια γιὰ τέτοιες
 μέρες. Τὸ νόμισμα αὐτὸ οἱ νυφάδες τὸ κρε-
 μᾶνε στὴν τραχηλιά τους καὶ τὸ κρατοῦν
 ἐρχετὸ καιρὸ μετὰ τὸ γάμο μᾶζι μὲ τ'
 ἄλλα κοσμήματα.

Ὁ χορὸς ποὺ γίνεται τώρα στὸ σπίτι
 τῆς νύφης, ἔχει σκοπὸ νὰ δοῦν οἱ συμπέ-
 θεροι καὶ ὁ γαμπρὸς κάπως καλύτερα τὴν
 νύφη καὶ νὰ ἐρθοῦν σὲ κάποια ἐπαφὴ μ'
 αὐτή.

Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ ὄλοι οἱ
 κρεμμυρισκόμενοι τραγουδοῦν τὰ ἐξῆς τρα-
 γούδια :

A'.

Σήμεραν ἄσπρος οὐρανός, σήμεραν ἄσπρη
 μέρα,

σήμερα ἀρραβωνίζεται (1) αἴτος καὶ πιλι-
 [στέρα,
 Ἡ πιλιστέρα εἶν' χρυσοῦ καὶ αἴτος περι-
 [γραμμένος.
 Παίρνει νερὸ στὰ νύχια του καὶ χιόνι στὰ
 [φτερά του,
 νὰ λούσει τὸν ἀφέντη τῆς νὰ λούσει τὴν
 [Κυρά τῆς.
 Κυρά χρυσοῦ, κυρά ἀργυροῦ κυρά μαλαμα-
 [ιτένια
 κυρά μ' ὅταν στολίζεσαι καὶ πᾶς στὴν ἐκ-
 [κλησιά σου
 δάνεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι
 [κύκλο
 δάνεις καὶ τὸν αὐγερινὸ καθάριο δαχτυλίδι.

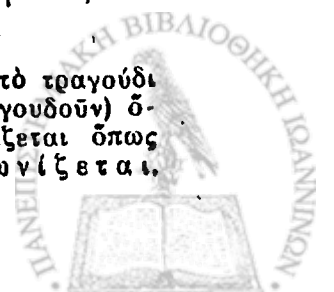
Ἄλλο τραγούδι ποὺ λέγε εἶναι :

B'.

Ἀνάμεθα τρεῖς θάλασσες,
 τριανταφυλλάκι μ' κόκκινο,
 πύργος θεμελιωμένος
 νεράντζι καὶ λεμόνι.
 Καὶ κάτω κόρη κάθεται
 καὶ τὰ φλουριά ἀρμαθιάζει.
 Ἀρμαθιάζει, ξαρμαθιάζει
 ἔννια ἄρμαθοῦλες φκιαχνεῖ.
 Τὴν πέντε δάζει στὸ λαιμὸ
 τὴν τέσσερις στὸ χέρι
 χεῖμῶνα καλοκαίρι.
 Καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε
 μὲ τὸν ἥλιο μαλώνει.
 Γιὰ ἔβγα γήλιε μ' γιὰ νὰ δῶ
 γιὰ λάμψε γιὰ νὰ λάμψω
 πολλὲς καρδιὲς νὰ κάψω.
 Ἔσὺ καὶ ἂν λάμψης ἥλιε μου
 μαραίνεις τὰ χορτάρια
 καὶ ἐγὼ ἂν λάμψω ἥλιε μου
 μαραίνω παλληκάρια.

Μὲ τὸ τραγούδι αὐτὸ ἐξαίρεται ἡ ὁμορ-
 φιά τῆς νύφης κατὰ τρόπο μάλιστα ἐγωϊ-
 στικὸ, γιὰ τὴν καὶ ἡ ἴδια ἡ νύφη ζητάει ἀπ'
 τὸν ἥλιο νὰ παραβγοῦν στὴν ὁμορφιά. Ὁ
 τέταρτος στίχος «νεράντζι καὶ λεμόνι», κα-

Ἄπ' ὅσες γυναῖκες τ' ἄκουσα τὸ τραγούδι
 αὐτὸ (γιατὶ κυρίως γυναῖκες τὸ τραγουδοῦν) ὅ-
 λες τὸ τραγουδοῦσαν ὄχι ἀρραβωνιάζεται ὅπως
 θὰ περίμενε κανεὶς, ἀλλὰ ἀρραβωνιάζεται.

θώς και ο παρακάτω «χειμώνα καλοκαίρι» ή «χειμών' κι καλοκαίρι» καθώς τ' ακουσα σέ άλλη παραλλαγή του, δέν έχει σχέση μέ τò ελο νόημα τού τραγουδιού, παρά μπήκε για γύρισμα, πού χρειάζεται όταν τραγουδιέται. Αυτό τοῦτο, τò βρίσκει κανένας και σ' άλλα τραγούδια για τόν ίδιο λόγο.

Ἡ ὁμορφιά τῆς νύφης δὲ σταματᾷ νὰ ἐξυμνῆται ἴσως ὅω. Τὸ συγγενολοῖ συνεχίζει ν' ἀνακαλύπτει τὰ χαρίσματα τῆς καὶ τὴν παρουσιάζει ὡς Σερβοπούλα, δηλ. λιανή, γραμμένη κατὰ ἐρμηνεία πού δίδεται στὴ λέξη Σερβοπούλα. Ἀπέχει ὅμως πολὺ ἢ σημασία τῆς «λιανῆς» ἀπὸ τῆς «γραμμένης».

Ἡ νύφη, πού ὕστερα ἀπὸ τὸ κέρασμα μπαίνει στὸ χορὸ, μένει ἀμίλητη καὶ ντροπαλή καὶ δέν ἀνοίγει κἂν τὸ στόμα τῆς νὰ τραγουδήσῃ, γι' αὐτὸ τὴν παρακινοῦν γιὰ νὰ «στολώσῃ» ὁ χορὸς. Παρ' ὅλ' αὐτὰ θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ μένῃ ἀμίλητη καὶ χαμηλοβλεπούσα κι ἀγέλαστη. Δέν πρέπει μάλιστα νὰ δείχνῃ κἂν πὼς εἶναι χαρούμενη. Αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε, πὼς δέν ἐβλεπε τὴν ὥρα νὰ παντρευτῆ. Ὅσο πάει ὅμως, εἰ σημερινὲς νύφες, δὲ κρύβουν καὶ τόσο ἐνδεικτικὰ τὴν χαρὰ τους. Ἵπάρχουν πολλὲς κοπέλλες πού γελοῦν καὶ χορεύουν χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκη νὰ παρακινοῦνται γι' αὐτό.

Παρ' ὅλα αὐτὰ, τὸ τραγούδι ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν παρακαλεῖ ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα τῆς καὶ τὴν ἀποκαλεῖ μικροαρραβωνιασμένη, σημεῖο κι' αὐτὸ τῆς ὁμορφιάς τῆς, γιατί τις πιδὸ πολλὲς φορές, οἱ ὁμορφες παντρεύονται γρήγορα, πρὶν νὰ ρθῆ καλά καλά ἡ ὥρα τοῦ γάμου. Ἀλλ' ἄς δοῦμε τί λέει τὸ τραγούδι:

Γ'.

Ἄνοιξε τ' ἀχειλάκι σου μικροαρραβωνια-
καὶ πὲς ἕνα τραγούδι, μικροπαντρεμένη,
γιὰ νὰ στολώσῃ ὁ χορὸς μικροαρραβωνια-
σμένη.

Νὰ μπῆ ὁ κόσμος ὅλος μικροπαντρεμένη.
Καὶ μὲς στὴ μέση τὸ χορὸ

χορεύει ἡ Σερβοπούλα. (1)

Κι ὁ βασιλιάς ἐπέρασε
στέκεται καὶ κοιτάζει.
Μωρ' νὰ μὴν ἔμουν βασιλιάς
νὰ χόρευα τὴ Σέρβου
πού στράφουν τὰ ματάκια τῆς
καὶ λαμπ' τὸ πρόσωπό τῆς.

Τὸ τραγούδι αὐτὸ λέγεται καὶ στὸ γάμο, ἂν μάλιστα δέν ὑπάρχουν ὄργανα πού ἀποκλείονται λόγω πένθους, τότε εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ περάσουν τὴ νύχτα οἱ καλεσμένοι τραγουδώντας, χορεύοντας καὶ λέγοντας διάφορα ἀστεῖα, γιὰ νὰ διώξουν τὴ νύχτα. Δέν εἶναι εὐκόλο νὰ τραγουδάει κανεὶς καὶ νὰ χορεύῃ, μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα μὲ ἕνα-δύο τραγούδια πού ἀναφέρονται στὸ γάμο. Στὴν περίπτωση αὐτῆ τραγουδάει ὁ κανένας ὅ,τι θέλει.

Ἵστερ' ἀπ' αὐτὰ τοιμάζονται γιὰ τὸ γάμο, πού θὰ γίνῃ συνήθως Κυριακὴ ἀπόγευμα.

Τὴν Τετάρτη, πρὶν δηλ. ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ γάμου, θὰ γίνῃ τὸ «ἀνάπιασμα» τῶν προζυμιῶν, καὶ στὰ δύο σπίτια καὶ τοῦ γαμπροῦ δηλ. καὶ στῆς νύφης, πρὸ πάντων ὅμως τοῦ γαμπροῦ γιατί ἐδῶ θὰ γίνουν μὲ μεγαλύτερη ἐπισημότητα.

Θὰ πάει ἕνα κορίτσι σὲ τρεῖς Γιάννηνες πρωτοστέφανες, νὰ πάρῃ προζύμι. Θὰ γυρίσῃ κατόπι στὸ σπίτι καὶ μ' αὐτὰ τὰ τρία προζύμια θ' ἀναπαύσῃ τὸ προζύμι πού θὰ ζυμωθῆ τὸ ψωμί γιὰ τὸ γάμο. Πρὶν ἀρχίσῃ τὸ ζύμωμα τὸ κορίτσι πού κάνει αὐτὴ τὴ δουλιὰ θὰ φορέσῃ ἄσπρο μαντήλι στὸ κεφάλι, ἕνα πιστόλι στὴ ζώνη καὶ ἕνα μαχαίρι (χαντζάρι).

Ἐνῶ ἀναπιάνεται τὸ προζύμι, ὅλοι οἱ παριστάμενοι ρίχνουν μέσα στὴ ζύμη ἀσημένια νομίσματα γιὰ τὸ κορίτσι πού ζυμώνει. Ἀκόμη, κατ' ἄλλο ἔθιμο, ὅλα τὰ κορίτσια καὶ τ' ἀγόρια πού παρευρίσκονται ἐκεῖ, ἐνῶ ζυμώνει τὸ κορίτσι τὸ περιτριγυρίζουν καὶ ρίχνουν διάφορα νομίσματα καὶ ζαχαρὰ καὶ ἔτσι, καθὼς προσπαθοῦν ἔλοι νὰ τὰ βροῦν μέσα στὸ σκατίδι, ἀνακατεύουν τ' ἀλεύρι καὶ ἀναπιάνεται τὸ προζύμι.

1. Τὴ λέξη Σερβοπούλα, τὴν ἀκουσα κατὰ τὸ τραγούδιμα σὲ ἄλλη παραλλαγή καὶ Ζερβοπούλα καὶ ἀντὶ Σέρβου παρακάτω, Ζέρβου.

ἀπὸ ἀπὸ πολλὰ χέρια. Ὅταν γίνεται αὐτὴ ἡ δουλειά, τραγουδοῦν τὸ ἔξης τραγούδι:

Ἀνέβαινε προζύμι, κατέβαινε σκαφίδι,
κοράσιο ν' ἀναπιάνει μὲ μάνα καὶ πατέρα,
μ' ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια
μὲ θεῖες καὶ μὲ λαλάδες,

—Γιὰ φκῆστε με γονεοὶ μου
σήμερα στὰ προζύμια.

—Μὲ τὴν ἐφκὴ μου γυιέ μου
θεὸς νὰ σὲ προκόψει.

Τὰ τραγούδια δὲ σταματοῦν σὲ τοῦτο μονάχα, συνεχίζονται γιατί ξυπνάει ἡ διάθεση γιὰ γλίντι καὶ ἀρχίζει κάθε ἕνας ἀνάλογα μὲ τὸ κέφι του νὰ τραγουδάει, ὅτι δὴποτε ἄλλο τραγούδι ἐκτός ἀπὸ τὰ καθιερωμένα γιὰ τὴν περίστασι.

Τὴν ἀμέσως ἐρχόμενη Παρρασκευή, θὰ γίνῃ τὸ «κάλεσμα» τῆς νύφης. Ἀδελφός ἢ πρῶτος ἐξάδελφος ἢ καὶ θεῖος ἀκόμη τοῦ γαμπροῦ, πού λέγεται πρωτοσυμπέθερος, πηγαίνει στὸ σπίτι τῆς νύφης γιὰ νὰ τὴν κηλέσει. Ἐχει κοντά του ἕνα παιδάκι πού κρατᾷ ἕνα δισάκκι στὴν πλάτη του, πού μέσα ἔχει ἕνα ψωμί, μιὰ πλόσκα κρασί, ρύζι, σιτάρι, κουφέτα, ὄλα μαζί ἀνακατωμένα. Ὁ πρωτοσυμπέθερος, ξεκινώντας ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ θὰ ρίξῃ τρεῖς ἀντουφεκιές οἱ ὁποῖες θὰ ἐπαναληφθοῦν ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐδῶ ὁ πρωτοσυμπέθερος θὰ βρῆ στραμένο τραπέζι μὲ λογιῆς-λογιῆς φαγητά, μέσα σ' ὄλα ὅμως ἀπαραίτητη εἶναι ἡ ριζόπιτα. Θ' ἀνταλλάξῃ εὐχὲς μὲ τοὺς συμπεθεροὺς, πού δὲν ἔχουν τελειωμὸ ὅπως: «Νὰ ζήσουν, καὶ στῶν ἄλλων τῶν παιδιῶν νὰ χαροῦμε, στὰ στέφρανα μὲ ὑγεία, νὰ προκόψουν, χαϊρλίτικα, νὰ χαροῦμε κ' ἀπ' τὴν καρδιά σας, καὶ στὸ γάμο σας ἀνύπαντροι» καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλα τέτοια.

Ἰστερα ἀπὸ αὐτὰ θὰ βγῆ ἡ νύφη γιὰ νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι τοῦ πρωτοσυμπέθερου ἀκόμη καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ πού τὸν συνοδεύει, ὅσο χρονῶν κι' ἂν εἶναι αὐτό, γιατί προέρχεται ἀπὸ τὸ συγγενολοῖ τοῦ γαμπροῦ. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα σεβασμοῦ τῆς νύφης πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ.

Στὸ τοιμασμένο τραπέζι, καθὼς εἶπαμε πατιὸ πάνω, θὰ καθίσῃ ὁ πρωτοσυμπέθερος

νὰ φάῃ μαζί μὲ τὸ μικρό. Αὐτὸ δὲ θὰ διαρκέσῃ πολὺ. Εἶναι κάτι πού γίνεται χωρὶς ἐπισημότητα, ἀπλῶς γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς πλόσκας τοῦ κρασιοῦ πού σημαίνει τὴν ἐναρξὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο σπιτιῶν, τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης, στὸ δόσιμο καὶ πάρσιμο. Ἐπειτα, τὸ ψωμί, πού φέρνει ὁ πρωτοσυμπέθερος, ἢ κουλούρα (κλούρα) καθὼς τὴ λένε, εἶναι τὸ ἐπίσημο κάλεσμα τῆς νύφης ἀπ' τὸ γαμπρὸ καὶ μιὰ προειδοποίηση γιὰ νὰ τοιμαστῆ γιὰ τὸ γάμο τὴν Κυριακή. Ὅσο γιὰ τὸ ρύζι (1), γιὰ νὰ ριζώσῃ ἡ νύφη, ἀπὸ καθαρά δηλ. ἀκουστικὴ παρήχησι τῶν λέξεων ρίζα καὶ ρύζι, γιατί κάθε ἄλλο παρὰ γερὲς ρίζες ἔχει τὸ ρύζι. Τὸ σιτάρι δίδεται συμβολικὰ, γιὰ τὴ σημασία πού ἔχει στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ διατροφή του, τὰ δὲ κουφέτα, συμβολικὰ κι αὐτά, γιὰ τὴ γλύκα τους. Νὰ εἶναι δηλ. ἡ ζωὴ τῶν νεόνυμφων γλυκειὰ σὰν τὰ κουφέτα. Μετὰ ἀπὸ αὐτά, εἶναι ἕτοιμοι γιὰ τὸ γάμο ἀφοῦ ἔγινε τὸ ἐπίσημο κάλεσμα τοῦ γαμπροῦ.

Ἀναφέρω ἀκόμη ἕνα παλιότερο ἔθιμο πού τὸ λένε χωρὶς νὰ γίνῃ πιά, ἀλλὰ παρέμεινε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια στὰ Γιάννινα. Τὴν Πέμπτη, πρὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ γάμου, ὄλα τὰ προικιά τῆς νύφης βρῖσκονται κρεμζομένα, ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βλέπῃ εὐκολὰ γιὰ νὰ γίνῃ τὸ ζετίμημα, (νὰ ζιτμήσῃ) καθὼς λένε οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ τὴν ἀξία τους, ὁ δὲ γραμματέας τῆς Μητρόπολης τὰ κατέγραφε στὸν κώδικα ὅπως λέγανε, ἕνα-ἕνα ὀνομαστικὰ μὲ τὴν ἀξία τους. Αὐτὸ δὲ γίνῃ στὴν Ἀρίστη. Τὰ προικιά καταγράφονται λεπτομερῶς στὸ προικοσύμφωνο.

ΤΟ ΚΑΛΕΣΜΑ

ΤΩΝ ΠΡΟΣΚΑΛΕΣΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΓΑΜΟ

Στὸν πρωτοσυμπέθερο καὶ στὸ νουνὸ τὸ κάλεσμα θὰ γίνῃ μὲ κουλούρα. Φκιάχεται δηλ. γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ εἰδικὸ ψωμί καλοζυμωμένο πού λέγεται κανίσκι (δῶρο), τὸ πλαστάρι καθὼς λένε σ' ἄλλα χωριά. Ποτὲ ὅμως δὲ λέγεται ἐδῶ πλαστάρι, διὰν πρόκειται νὰ ποῦν ὅτι ἔγινε τὸ

1. Σπεῖρε ρύζι νὰ ριζώσῃ καὶ κριθάρι νὰ φυτρώσῃ.

κάλεσμα «στείλαν π. χ. τοῦ πρωτοσυμπέθερου πλαστάρι» θὰ ποῦν «τοῦ ἐστείλαν κανίσκι» ἢ σπανιώτερα κουλούρα. Λέγεται κάπου κάπου μονάχα, ἔταν ζυμώνεται, ἴσως γιατί κατὰ τὸ πλάσιμο τοῦ ψωμοῦ αὐτοῦ καταβάλλεται ἰδιαίτερη φροντίδα. Τὸ κανίσκι θὰ γίνῃ μὲ ψιλοσιτισμένο καθαρό σιταρένιο ἀλεύρι ἢ ἀγορασμένο, τὴν ἄχνη ἔπως τὴ λένε. Κάπου-κάπου τὸ ζύμωμα γίνεται μὲ μαγιά, παρμένη κι αὐτὴ ἢ συνήθεια ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνιση τὸ κανίσκι ποικίλλει, ἀνάλογα μὲ τὴ συνήθεια κάθε σπιτιοῦ καὶ τὴ δεξιότητα τῆς νοικοκυρᾶς ποῦ τὸ ζυμώνει.

Μετὰ τὸ ζύμωμα τὴν ὥρα ποῦ τὸ ρίχνουν στὸ φούρνο τοῦ κάνουν διάφορα σχέδια μὲ τὸ πιρουνί, σταυρωτὰ σὲ τρόπο ποῦ ὀλη ἢ ἐπιφάνεια τοῦ ψωμοῦ νὰ φαίνεται κεντημένη. Πολλές φορές στὸ κανίσκι ρίχνουν ἐπάνω σπασμένα καὶ ξεφλουδισμένα ἀμύγδαλα, ἀκόμη καὶ μέσα στὸ ψωμί, ἀφοῦ δὲ ψηθῆ καὶ τὸ βγάλουν, τὸ ἀλείφουν μὲ μέλι συνήθως, καὶ σπανιώτερα μὲ πετιμέζι, καὶ τὸ πασπαλίζουν μὲ ψιλὴ ζάχαρι.

Τὸ κανίσκι κατόπι δένεται στὸ φῦ, (μεταξωτὸ μαντῆλι), τὸ παίρνει ὁ καλεστής καὶ τὸ πηγαίνει στὸ νουνὸ καὶ τὸν πρωτοσυμπέθερο. Φυσικά, τὰ ψωμιὰ εἶναι δύο, ἓνα γιὰ τὸ νουνὸ καὶ τ' ἄλλο γιὰ τὸν πρωτοσυμπέθερο. Ὁ καλεστής θὰ δώσῃ τὸ κανίσκι λέγοντας τὸ στερεότυπο «κοπιάστε στὸ γάμο». Σὲ μερικὰ χωριά τοῦ Ζαγορίου καὶ ἄλλοῦ ἀκόμη, ἔπως στὰ Γιάννινα, μαζὶ μὲ τὸ κανίσκι, ἀπχραίτητο ἦταν καὶ μιὰ νταμιζάνα ἢ πλόσκα κρασί ποῦ ἔφερνε ὁ καλεστής, ἓνα ἀρνὶ ζωντανό, ἔταν μάλιστα

πρόκειται ὁ γάμος νὰ γίνῃ μὲ ἐπισημότητα καὶ θ' ἀκολουθοῦσε δεῖπνο μὲ πάρα πολλοὺς κάλεσμένους. Τὸ ἀρνὶ καὶ τὴν πλόσκα τὴ στέλιζαν μὲ λουλούδια. Τὰ πεσκέσια ἀπὸ τὰ Γιάννινα συνήθιζαν νὰ τὰ πηγαίνῃ στὸ σπίτι τοῦ πρωτοσυμπέθερου καὶ τοῦ νουνοῦ μιὰ καλογοριά.

Ὁ καλεστής θὰ συνεχίσῃ κατόπι νὰ καλεῖ ἔλους τοὺς ἄλλους συγγενεῖς καὶ φίλους, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πολὺ στενοὺς συγγενεῖς, γιατί αὐτοὶ σὰν πολὺ δικιοί, θὰ πάνε στὸ γάμο ἀπρόσκλητοι καὶ ἀπὸ πολλὰς μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο γιὰ νὰ βοηθήσουν στὶς διάφορες προετοιμασίες.

Τὸ κάλεσμα συνήθως δὲ γίνεται σὲ ἔλους τὴν ἴδια μέρα. Οἱ συγγενεῖς θὰ προσκληθοῦν τὴν Παρασκευή, τὸ Σάββατο οἱ πιδ μακρνοὶ καὶ οἱ φίλοι ἢ καὶ τὴν Κυριακὴ τὸ πρῶτ.

Ἄν ὁ γάμος γίνῃ Σάββατο ἀπόγευμα, ἀπὸ τὸ πρῶτ τῆς ἴδιας ἡμέρας θὰ μαζευτοῦν οἱ πηρετάδες ἢ τὴν Κυριακὴ τὸ πρῶτ ἂν ὁ γάμος ἀποφασίστηκε γιὰ τὸ ἀπόγευμα. Οἱ πηρετάδες εἶναι στενοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι, νέοι καὶ νέες συνήθως γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ὑπηρετοῦν. Μόλις πάνε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ θὰ τοὺς ζώσουν μιὰ ποδιά ποῦ εἶναι ἴδια γιὰ ἔλους καὶ θ' ἀρχίσουν τίς προετοιμασίες, ἔπως τὸ κουβάλημα τῶν τραπεζῶν ἀπὸ τὰ διάφορα σπίτια, τῶν πιάτων καὶ ἄλλων χρειζόμενων γιὰ τὸ γάμο, γιατί, μὲ τὰ μέσα ποῦ διαθέτει τὸ ἴδιο σπίτι, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνταποκριθῆ σὲ τόσο κόσμο ποῦ πολλὰς φορές εἶναι ἔλο τὸ χωριὸ ἢ τὸ μεγαλύτερο μέρος.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΣ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ

Η ΕΠΑΡΣΙΣ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ ΕΝ ΠΟΜΠΗ, ΓΑΜΟΥ ΩΣ ΙΣΧΥΟΝ ΕΘΙΜΟΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ, ΙΔΙΑ,

Ι.—Τὸ ἔθιμον

Α'. Εἰσαγωγικῶς. Διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 7602]4 τῆς 19—1—1959 καὶ 19013 τῆς 19—2—1959 ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργοῦ (1) πρὸς «ἀπάσας τὰς Δικαστικὰς Ἀρχὰς καὶ τοὺς Δικηγορικοὺς καὶ Συμβολαιογραφικοὺς Συλλόγους» ἀνετέθη εἰς τοὺς ἀποδέκτας τῶν ἢ περισυλλογῆ καὶ ὑποβολῆ αὐτῶ τῶν δικαστικῶς ἀνεγνωρισμένων ἐθίμων, ἅτινα κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἐγκυκλίων ἀποτελοῦσι στοιχεῖα «τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ» καὶ «πηγὴν τοῦ δικαίου».

Ἡ καθ' ὅλα ἐπαινετὴ αὐτῆ ἐνέργεια ὅμως, περιορίζει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς εἰς τὰ δικαστικῶς ἀνεγνωρισμένα ἔθιμα, ἐνῶ κρίνεται ἐπιβεβλημένη καὶ ἡ συλλογὴ τῶν μὴ δικαστικῶς ἀνεγνωρισμένων ἐθίμων (2).

Πιστεύοντες, ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς ἐπάρσεως τῆς Σημαίας ἐν πομπῇ γάμου, δὲν ἔχει δικαστικῶς ἀναγνωρισθῆ, ἐξ ὧν τουλάχιστον ἠδυνήθημεν νὰ διακριθῶσμεν, προβαίνομεν εἰς τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἵνα παράσχωμεν μικρὰν συμβολὴν εἰς τὴν πράγματι τεραστίαν προσπάθειαν τῆς περισυλλογῆς τῶν νομικῶν ἐθίμων καίτοι τὸ ἔθιμον τοῦτο δὲν καταλέγεται ἀμιγῶς εἰς τὰ ἔθιμα τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δὴ τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, δι' ἃ καὶ ἡ Ὑπουργικὴ ἐγκύκλιος καὶ ἡ Ἐπιστῆμη κυρίως ἐνδιαφέρονται.

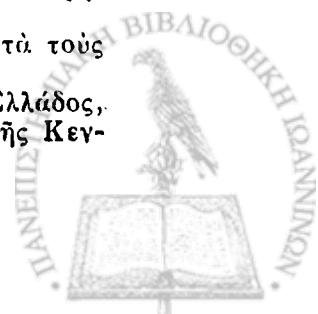
Β'. Περιγραφή τοῦ ἐθίμου. Ἐν Ἡπειρῷ (3) καὶ ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς αὐτῆς περιοχαῖς, κατὰ τὰς γαμηλίους τελετὰς ἐθίζεται ἡ ἐπαρσις τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας ἐπὶ ἰστοῦ φερομένου ὑπὸ εὐσταλοῦς νέου, προπορευομένου τῆς γαμηλίου πομπῆς.

Τὸ ἔθος τοῦτο, ἔχον τὰς βάσεις του εἰς τὰ βάθη τῶν χαλεπῶν καιρῶν τῆς μακραιώνου Τουρκικῆς δουλείας, συμβολίζει τὴν ἀγωνιώδη προσπάθειαν τοῦ ὑποδούλου τότε Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ξένου ζυγοῦ. Τότε τὸ Ἐθνικὸν Σύμβολον ἀντικατέστησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν λάβαρον, ὅπερ τῇ ἀνοχῇ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ μὲ δικαιολογίαν τὴν προσφορὰν λατρείας, ἐπαίρετο εἰς πᾶσαν πανηγυρικὴν ἢ θρησκευτικὴν ἐκδήλωσιν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς τελετὰς τοῦ γάμου. Ἐδίδετο οὕτω τῷ ὑποδούλῳ Ἕλληνι τότε ἡ εὐκαιρία τῆς ἀναπτέρωσεως τοῦ ἐθνικοῦ του φρονήματος καὶ ἡ ἰδέα τῆς μελλοντικῆς τῆς φυλῆς ἀναστάσεως διετεθεῖτο πάντοτε νωπῇ. Οἱ κυματισμοὶ τοῦ λαβάρου ἐγαλοῦχον τὰς καρδίας αὐτῶν καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν του εὐδαίμων ἀνεπαύετο ὁ ὄραματιζόμενος μίαν καλυτέραν καὶ ἐλευθέραν αὔριον.

1. Βλ. Νομικὸν βῆμα (1959) σελ. 344, Ἀρμενόπουλον (1959) σελ. 115, Ἐπιθεώρησιν Δημοσίου καὶ Διοικητικοῦ Δικαίου (1959) σελ. 98.

2. Βλ. Δ. Γ. Σερεμέτη: Προσπάθειαι περισυλλογῆς ἐθίμων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδ. Ἀρμενόπουλος, 1959 σελ. 776.

3. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀπαντᾶται καὶ εἰς ἑτέρας περιοχὰς τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ ἐνδοχώρα αὐτῆς. Ἐξ ὧν γνωρίζομεν, τοῦτο κρατεῖ εἰς περιοχὰς τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ὁ μικτός χαρακτήρ τοῦ λαβάρου, τῆς θρησκευτικῆς του δηλαδὴ ὑποστάσεως καὶ τῆς Ἐθνικῆς αὐτοῦ χροιάς διετηρήθη ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας μέχρι τῆς ἀποτινάξεως τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὅτε, τοῦτο ἀντικατέστησεν αὐτομάτως ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν Σημαία, ἀποκαλυφθέντος οὕτω τοῦ πραγματικοῦ ἐν τῷ παρελθόντι σκοποῦ τῆς ἐπίσεως αὐτοῦ. Ἡ ἄμεσος, αὐθόρμητος καὶ αὐτόματος ἀντικατάστασις τοῦ λαβάρου διὰ τῆς Ἐθνικῆς Σημαίας ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει, εἶναι ἡ ἔμπρακτος ἀπόδειξις τῆς ἀληθοῦς τοῦ λαβάρου ἀποστολῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἀγωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν τῆς ἐπιδιώξεων.

Ἡ κατὰ τὸ παρελθὸν μακρὰ τοῦ λαβάρου χρῆσις, δημιουργήσασα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἑλλήνος τὴν πεποίθησιν τῆς ἀναγκαιᾶς αὐτοῦ ἐφαρμογῆς, ἐδημιούργησεν ὑποχρεωτικῆς ἰσχύος ἔθιμον, εἰσαχθὲν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δικαίῳ διαδοχικῶς κατ' ἀπελευθερουμένας περιφερείας καὶ σήμερον ἰσχυρὸν, ὡς μὴ καταργηθὲν δι' ἀντιθέτου διατάξεως κανόνος δικαίου.

Γ'. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἔθιμου. Τὴν ἱστορικὴν προέλευσιν τοῦ ἔθιμου τούτου δὲν ἠλνῆθημεν νὰ ἀποκαλύψωμεν (1). Βέβαιον εἶναι, ὅτι τοῦτο σχεῖν ἔχει μὲ τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Βυζαντινῶν χρησιμοποίησεως λαβάρων κατὰ τὰς περιφορὰς τῶν Ἱερῶν Σκηνομάτων, λειτανιῶν καὶ εἰκόνων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου καὶ θρησκευτικὸς χαρακτήρ προσεδίδετο, βαθμηδὸν ἐθιμικῶς ἐκράτησεν ἡ χρῆσις τοῦ θρησκευτικοῦ λαβάρου καὶ ἐν τῇ πομπῇ ταύτῃ. Ὁ χρόνος ὅμως ἀρχικῆς χρησιμοποίησεως, ὁ τρόπος ταύτης καὶ τὸ εἶδος τοῦ λαβάρου δὲν εἶναι γνωστά.

Περιγράφων τὰ ἔθιμα τῆς Ἐπαρχίας Κουρῆνων ὁ Ἱατρός Ἰωάννης Λαμπρίδης (2) ἀναφέρει μόνον, ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, μὴ προσδιοριζομένην χρονικῶς ἀπολύτως, «τῆς νυμφικῆς πομπῆς τὴν δευτέραν τῆς ἑβδομάδος γιγνομένης προηγούντο δύο ἢ τρεῖς σημαῖαι, ἀναλόγως τῶν ἀδελφοπονητῶν τοῦ νυμφίου. Συνίστανται δ' αὐταὶ ἐξ ὑφάσματος ἐρυθροῦ, ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸν λευκὸν φέροντος καὶ τέσσαρα λευκὰ κατὰ τὰ ἄκρα ἄστρα...».

Καίτοι ἡ ἱστορικὴ τοῦ ἔθιμου προέλευσις καὶ ὁ ἀληθὴς τούτου προορισμὸς δὲν εἶναι γνωστά, ἐν τούτοις ἡ κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀντικατάστασις τοῦ λαβάρου διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας, δικαιώνει πλήρως τὴν περὶ χρησιμοποίησεώς του πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἐθνικῶν σκοπῶν γνώμην ἡμῶν.

II.—Ἡ περὶ σεβασμοῦ καὶ προστασίας τῶν ἐθνικῶν συμβόλων νομοθεσία

Α'. Αἱ Νομικαὶ διατάξεις. Τὸν τρόπον ἀπονομῆς σεβασμοῦ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Σημαίαν καὶ τὰ Ἐθνικὰ Σύμβολα, διέπει ὁ Α. Ν. 447 τῆς 20]25 Ἰανουαρίου 1937 (Φ.Ε.Κ. Α' 23]1937) «περὶ τρόπου ἀπονομῆς σεβασμοῦ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Σημαίαν καὶ γενικῶς εἰς τὰ ἔθνικα Σύμβολα». Ἐν τῷ ἀρθρῷ 1 τοῦ νόμου τούτου δρίζονται αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς ὑποχρεωτικῶς ἀναρτᾶται ὑπὸ δημοσίων καταστημάτων, καταστηματαρχῶν καὶ κατοίκων οἰκιῶν ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία ἀπὸ τῆς ἀνατελῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ Ἠλίου, δι' ἀστυνομικῆς δὲ διατάξεως ὑθμιζονται τὰ τοῦ σημαιοστολισμοῦ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἢ τοπικὰς ἐορτὰς ἢ ὑποδοχὰς ἐπισημῶν προσώπων. Τὸ ἀρθρὸν 9 τοῦ νόμου, τιμωρεῖ τοὺς παραβάτας διὰ προστίμου ἢ κρατήσεως ἢ δι' ἀμφοτέρων τῶν ποινῶν. Ἐτέρα διατάξεις ὑθμιζουσα τὸν τρόπον ἀπονομῆς σεβασμοῦ εἰς τὰ ἔθνικα σύμβολα, ἴδια δὲ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Σημαίαν, δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δικαίῳ.

1. Πολλῶς δὲ μᾶλλον καθ' ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τῆς συγγραφῆς (Ἰωάννινα) ἐλλείπουσιν αἱ ἀπαραίτητοι πηγαί.

2. Εἰς Ἑπειρωτικὰ Μελετήματα τεύχ. 3, 1888 σελ. 57.

Κατὰ τὸ ἀρθρον 181 § 2 Π.Κ. «μὲ φυλάκισιν μέχρι δύο ἐτῶν τιμωρεῖται, ὅστις δημοσίως περιυβρίζει ἢ πρὸς ἐκδήλωσιν μίσους ἢ περιφρονήσεως ἀφαιρεῖ, βλάπτει ἢ παραμορφώνει ἔμβλημα ἢ σύμβολον τῆς κυριαρχίας τοῦ κράτους, τοῦ Βασιλέως ἢ ἄλλα τῆς Βασιλικῆς ἀξίας σημεῖα». Σκοπὸς τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι ἡ προστασία τοῦ κύρους τῆς πολιτείας, ὅπερ τιτρώσκειται διὰ τῆς προσβολῆς τῶν συμβόλων της. Ἐν τοῖς Ἐθνικοῖς συμβόλοις περιλαμβάνεται καὶ ἡ Ἐθνικὴ Σημαία, ἡ προσβολὴ δὲ αὐτῆς ἐγκτεται εἰς τὴν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον περιύβρυσιν ἢ πρὸς ἐκδήλωσιν μίσους ἢ περιφρονήσεως, ἀφαιρέσιν, παραμόρφωσιν ἢ βλάβην ταύτης. Διὰ τὴν θεμελίωσιν δὲ τοῦ ἀδικήματος ἀπαιτεῖται δολία προαίρεσις τοῦ δράστου.

Β'. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν Νομικῶν διατάξεων. Ὑπὸ τοῦ Α. Ν. 447/1937, ὁμιλεῖται τὸ θέμα τῆς ὑποχρεωτικῆς Ἐθνικῆς Σημαίας ἐπάρσεως καὶ ὑποστολῆς κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ἢ δι' ἀστυνομικῆς διατάξεως ὀριζομενας ἡμέρας. Οὐδαμῶς ὅμως εὐρηται διάταξις ἀπαγορεύουσα τὴν κατ' ἄλλην ἡμέραν ἀνάρτησιν τῆς Ἐθνικῆς Σημαίας ἢ παρέχουσαν εἰς τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀναρτήσεως ταύτης, δι' ὃ καὶ ὀρθῶς ὁ Α.Π. ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 438/1957 (Ποιν. χρ. 1958 σελ. 151) ἀποφάσει του ἐδέχθη «ὅτι πταισματικὴν ἀξιόποινον παράβασιν συνίστησιν ἢ ὑπὸ τινος τῶν ὡς ἄνω ὑποχρέων μὴ συμμόρφωσις του πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν του πρὸς ἀνάρτησιν τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας κατὰ τινὰ τῶν ὡς ἄνω ἡμερῶν ἑορτασμοῦ, πένθους κλπ. ὡς καὶ ἡ μὴ συμμόρφωσις τούτων πρὸς τὴν μετ' ἀπόφασιν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ ἢ Νομάρχου ἐκδοθεῖσαν ἀστυνομικὴν διάταξιν περὶ ἀναρτήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας κατὰ τὰς τοπικάς, θρησκευτικάς ἢ ἄλλας τελετάς, ἑορτάς κλπ. οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ὑπὸ τούτων ἀνάρτησις τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας κατ' ἄλλας ἡμέρας, δι' οἷονδῆποτε λόγον ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρμοδίας ἀρχῆς, μὴ συνιστῶσα παράβασιν τῶν ἄνω σαφῶν νομικῶν διατάξεων, ὑπὸ τὴν προεκτεθεῖσαν ἔννοιάν των, οὐδαμῶς ὑπὸ τούτων τιμωρεῖται».

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς σαφοῦς διατάξεως τοῦ ἀρθρου 181 § 2 Π.Κ. ἡ ἐπαρσις τῆς Σημαίας εἰς ἡμέραν διάφορον τῶν καθορισθεισῶν δὲν ἀποτελεῖ προσβολὴν καὶ συνεπῶς ἀδίκημα, ἔπεται, ὅτι ἡ ἐπαρσις τῆς Ἐθνικῆς Σημαίας εἰς διάφορον τῶν ὡς ἄνω, ἡμέραν, κοσμίως ἐνεργουμένη καὶ δι' ἀποχωρῶντα ἀσφαλῶς λόγον, εἶναι ἐλευθέρη, ἀστυνομικὴ δὲ διάταξις περιορίζουσα τὸ πρὸς ἀνάρτησιν της δικαίωμα τῶν Ἑλλήνων Πολιτῶν ἔσεται ἀνίσχυρος.

III.— Γενικῶς περὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐθίμου ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ

Α'. Τὸ νομικὸν Καθεστῶς. Ἐν τῷ προῖσχύσαντι δικαίῳ ὁ νομοθέτης ὁμιλεῖ τὰς σχέσεις νόμου καὶ ἐθίμου διὰ τοῦ β'. δ'. τῆς 23ης Φεβρουαρίου 1835 ἀνεγνώρισεν τὴν ἰσότημον τούτων ἰσχύν, πλὴν διὰ τοῦ ἀρθρου 2 τοῦ Ἀστικοῦ Νόμου Τ' ἢ Α' τοῦ ἔτους 1856 ὁρῶν ἀπέκλεισε τὴν δι' ἐθίμου δυνατότητα καταργήσεως διατάξεως γραπτοῦ νόμου.

Ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ, ἀκολουθήσας τὰς ἐπὶ τοῦ προκείμενου ἀντιλήψεις τῆς ἐπιστήμης ἐν ἀρθρῳ 1 αὐτοῦ ὥρισεν ὅτι «Οἱ κανόνες τοῦ δικαίου περιλαμβάνονται εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα» ἐν ἀρθρῳ 2 δὲ ὅτι «ὁ νόμος.... διατηρεῖ δὲ τὴν ἰσχύν του ἐν ὅσῳ ἕτερος κανὼν δικαίου δὲν καταργήσῃ αὐτὸν ῥητῶς ἢ σιωπηρῶς». Τὴν υἱοθετηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Α.Κ. ὅμως ἰσοτιμίαν μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου ἀνῆρε τὸ «περὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ Α.Κ. καὶ τοῦ Εἰσαγωγικοῦ αὐτοῦ Νόμου» ν. δ. τῆς 7/10 Μαΐου 1946, ἐν ἀρθρῳ 2 αὐτοῦ ὀρίσαν ὅτι «τὸ ἔθιμον δὲν καταργεῖ νόμον».

Συνεπῶς, ὑπὸ τὸ κρατοῦν καθεστῶς, τὸ ἔθιμον δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς ἰσότημος πρὸς τὸν νόμον πηγὴ τοῦ δικαίου καὶ δὲν δύναται νὰ καταργήσῃ αὐτόν. Εἶναι ὅμως δημιουργικὴ δικαίου πηγὴ καὶ συμπληρωματικὴ τοιαύτη.

Β'. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος. Ἡ παρὰ τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦσα γνώμη ἐν τῷ προἰσχύσαντι καὶ τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ, ἀναγνωρίζει πλήρη καὶ καθολικὴν ἰσχύν εἰς τὸ ἔθιμον. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἔθιμον οὐχὶ μόνον *inter* καὶ *praeter* ἀλλὰ καὶ *contra legem* ἐνεργεῖ, τοῦτο δὲ διότι τὸ ἔθιμον πηγάζει ἐκ τῆς κοινῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ, Ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ τινων συγγραφέων ἀρνεῖται πᾶσα ἰσχύς εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ ν.δ. τῆς 7/10 Μαΐου 1946 ὑπὸ τὴν ὀρθὴν δικαιολογίαν, ὅτι «τουλάχιστον ἀπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 καὶ ἐφεξῆς ἐκ τῆς ὅλης κοσμοθεωρίας τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας συνάγεται ὅτι τὸ δίκαιον πηγάζει ἐκ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως» (1).

Καίτοι ἡ διάταξις τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ ν. δ. τῆς 7/18 Μαΐου 1946 καθ' ἣν «τὸ ἔθιμον δὲν καταργεῖ νόμον» δεσμεύει τὸν δικαστὴν, ὑποχρεούμενον εἰς συμμόρφωσιν (2), ἐν τούτοις ἡ περὶ τοῦ ἀνισχύρου ταύτης γνώμη ὡς ὀρθωτέρα σθεναροῦς ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμῃ εὐρίσκει ὑποστηρικτὰς (3).

ΙΥ.—Ἡ ἰσχύς τοῦ ἔθιμου τῆς ἐπάρσεως τῆς Σημαίας ἐν Πομπῇ Γάμου, ἐν τῷ συγχρόνῳ Ἑλληνικῷ δικαίῳ

Α'. Ἡ φύσις καὶ ἡ Τυπικὴ ἰσχύς τοῦ ἔθιμου. Ἡ ἔπαρσις τοῦ λαβάρου, νῦν δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Σημαίας κατὰ τὰς γαμηλίους τελετάς, ἐδημιούργησεν ὑποχρεωτικῆς ἰσχύος ἔθιμον. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐκπηγᾶσαν ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν τῶν ὑποδούλων συνειδήσιν (4) κατ' ἐποχὰς χαλεπὰς, ἐξηκόντισε τὰς περὶ τοῦ ἀντιθέτου τυχόν ὑπαρχούσας διατάξεις γραπτὰς ἢ ἐθιμικὰς τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικαίου καὶ ὑπερίσχυσεν αὐτοῦ. Κρατῆσαν ἐπὶ αἰῶνας σταθερόν, εἰσήχθη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δικαίῳ καὶ αὐτὸς ἐθιμικῶς, διατηρῆσαν τὴν ἰσχύν του πλήρως μέχρι σήμερον.

Δεδομένου, ὅτι τὸ ἔθιμον ἐκπηγάζει ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἔθνους, ὁμοιόμορφως ἐκδηλωθείσης καὶ ἀσκηθείσης ἐν συνειδήσει δικαίου ἐπὶ μακρὸν (*opinio necessitali*), ἡ ἔπαρσις τῆς Σημαίας ἐν πομπῇ γάμου, οὔσα συνέχεια τῆς τοῦ λαβάρου τοιαύτης, πληροῖ ἀπάσας, τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ὡς Νομικοῦ ἔθιμου, προϋποθέσεις.

Ἡ ἐν προκειμένῳ ἔπαρσις τῆς σημαίας, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον κατὰ τὰς γαμηλίους τελετάς λαμβάνουσα χώραν, ὑπάγεται ὡς ἔθιμον, ὡς διάταξις δικαίου, ἐν τῷ δικαίῳ τοῦ γάμου. Εἶναι ἄρα διάταξις Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου.

Ἡ τυπικὴ τοῦ ἔθιμου ἰσχύς εἶναι ἡ τοῦ συνήθους Τυπικοῦ νόμου. Ἐν τῷ ἔθιμῳ ὁμως τῆς ἐπάρσεως τῆς σημαίας ἐν πομπῇ γάμου, εἰσέτι συμβολίζεται ἡ ἀγωνιώσα τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ Ἑλληνικῆ ψυχῆ διαρκῶς σκιροῦσα καὶ μεταφέρεται διὰ τοῦ κυματισμοῦ τῆς Γαλανολεύκου εἰς τοὺς αἰῶνας τὸ μήνυμα τοῦ μεγαλείου τῆς. Ἡ ἔπαρσις τῆς Γαλανολεύκου ἀνατρέχει εἰς τὰ βᾶθη τῶν αἰώνων καὶ ἀναζωογονεῖ τοὺς ἐθνικοὺς παλμούς, τοὺς θεσπίσαντας δὲ τὸ ἔθιμον, ὡς ὑπογραμμὸν τοῖς ἐπερχομένοις παρέχει. Τὸ ἔθιμον λοιπὸν ὁμιλοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἐλευθέ-

1. Οὔτω Χ. Φραγκίστας : Δικαστικὴ Ἀνεξαρτησία, Θεσ/νίκη 1940, σελ. 11.

2. Πρβλ. Α. Μάνεση : Αἱ ἐγγυήσεις τηρήσεως τοῦ Συντάγματος I, 1959, σελ. 143 συμ. 8.

3. Βλ. ἐπὶ τοῦ θέματος Χ. Φραγκίσταν : Ἐθν. ἀνωτ. Ν. Πανταζόπουλου. Ἀπὸ τῆς «λογίας» παραδόσεως εἰς τὸν Α.Κ. σελ. 310 ἐπ., Ἰδίου : Ἀστικὸς Κώδιξ καὶ «Ἐθνικὸν» δίκαιον σ. 62 ἐπ., Ἰδίου : Γένεσις καὶ ἀνέλιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου σελ. 42 ἐπ., Κ. Καραβάν : Ἐμπορικὸν δίκαιον τ.α. (1947), Κ. Τριανταφυλλόπουλον εἰς Ν. Δίκαιον τ. 2/1946 σελ. 169 ἐπ., Χ. Πράτσικαν Θ.Ν.Α. σελ. 711 ἐπ., Α. Λιτξερόπουλον : Ἡ Νομολογία ὡς παράγων διαπλάσεως τοῦ δικαίου σελ. 15 ἐπ., Ἰδίου : Ἡ σχέσις νόμου καὶ ἔθιμου κατὰ τὸν νέον Α.Κ. Θ.Ν.Β. σ. 97 ἐπ., Γ. Βαλλήνδαν : Ἀστικὸς Κώδιξ τ. Α' (1946) σ. 10 ἐπ., Γ. Μπαλῆν : Γενικαὶ ἀρχαὶ σ. 10 ἐπ., Δ. Σερεμέτην : Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 776.

4. Ἦτις μετὰ τοῦ τοπικοῦ ἀπομονωτισμοῦ ἦσαν οἱ κυριώτεροι παράγοντες δημιουργίας ἐθιμικοῦ δικαίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Πρβλ. Α. Σερεμέτην : Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 654.

ρου Ἕλληνας καὶ πλημμυρίζον αὐτὴν μὲ συναισθήματα εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἀπελθόντας, ἀναθέτει αὐτῷ βαρεῖαν τὴν εὐθύνην τῆς διατηρήσεώς του ἀναλλοιώτου. Ἡ συναίσθησις αὕτη τῆς ἱστορικῆς εὐθύνης καὶ ἡ ἐπιταγὴ τῆς ἀπαρράλλακτου διατηρήσεώς του, παρεχόμεναι ἐκ τοῦ ἄγχους καὶ τῆς ἀγωνίας τῆς ἀδουλώτου Ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἐμποδίζουσι τὸν σύγχρονον νομοθέτην πρὸς θέσπισιν νεωτέρας ἀντιθέτου διατάξεως νόμου.

Ὡς ἐκ τούτου, καίτοι ἡ Τυπικὴ τοῦ ἐθίμου ἰσχὺς δὲν κεῖται πέραν τῆς τοιαύτης τοῦ Τυπικοῦ νόμου καίτοι δηλαδὴ εἶναι δυνατὴ ἢ διὰ νεωτέρου νόμου (1) κατάργησις τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη τοῦ ἐν λόγῳ ἐθίμου κατάργησις, διὰ τοὺς προεκτεθέντας λόγους, ἱστορικῶς καὶ ἐθνικῶς ἀντενδείκνυται, δεδομένου δέ, ὅτι τὸ ἱστορικὸν στοιχεῖον, ἡ ἱστορικὴ δηλαδὴ πραγματικότης, ἀποτελεῖ τὸν κυρίως διαμορφωτικὸν τοῦ δικαίου παράγοντα (2) καὶ οὐδὲν ἄλλως πρέπει νὰ παραγνωρίζεται, ἢ κατάργησις τοῦ ἐθίμου τούτου εἶναι καὶ νομικῶς ἀνεπίτρεπτος.

Β'. Ἡ τοπικὴ ἰσχὺς τοῦ ἐθίμου. Τὸ ἐθίμον τῆς ἐπάρασεως τῆς Σημαίας ἐν πομπῇ γάμου ἀποτελεῖ τοπικὸν δίκαιον, ἥτοι ἰσχύει εἰς ἅς περιφερείας καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας ἴσχυε καὶ ἐφ' ὅσον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν εἰσῆχθη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ δικαίῳ καὶ οὐχὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν. Τυχὸν ἐπέκτασις του σήμερον εἶναι νομικῶς ἀνεπίτρεπτος καίτοι εἶναι δυνατὴ ἢ δημιουργία ἐπὶ ἑτέρας νομικῆς δικαιολογίας παρομοίου ἐθίμου, ὡς μὴ ὑπαρχούσης ἀπαγορευτικῆς, διατάξεως (3).

Γ'. Ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐθίμου ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ. Ἐκ τῆς συντόμου, ὡς ἀνωτέρω, ἐρεῦνης προκύπτει, ὅτι ἡ ἔπαρσις τῆς σημαίας ἐν πομπῇ γάμου, ἀποτελεῖ ἐθίμον μὴ καταργηθὲν δι' ἀντιθέτου νεωτέρας διατάξεως, διότι αἱ περὶ σεβασμοῦ τῶν ἐθνικῶν συμβόλων καὶ αἱ ποινικῶς κολάζουσαι τὰς προσβολὰς αὐτῶν νομικαὶ διατάξεις οὐδὲν ἄπτονται τοῦ ἐθίμου τούτου, ἑτέρα δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διατάξις νόμου δὲν ὑπάρχει. Συνεπῶς, ἡ ἔπαρσις τῆς Ἑθνικῆς Σημαίας ἐν πομπῇ γάμου, κοσμίως ἐνεργουμένη, εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρη.

1. Δι' ἀστυνομικῆς διατάξεως βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ κατάργησις τοῦ ἐθίμου, διότι τοῦτο εἶναι κανὼν δικαίου μείζονος τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως Τυπικῆς ἰσχύος.

2. Βλ. ἐπὶ τοῦ θέματος. Ν. Πανταζοπούλου : Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου σελ. 9 ἐπ.

3. Τοῦτο ὅμως νῦν οὐδένα ἐξυπηρετεῖ σκοπόν.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ Ι. ΜΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

Λ Α Ο Γ Ν Ω Σ Ι Κ Ε Σ Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ *

ΠΑΠΑΔΙΚΑ ΚΑΙ ΘΕΟΤΙΚΑ

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΙ Η ΦΟΒΕΡΑ

Ένας τσομπάνος, βόσκοντας τὸ κοπάδι του, ἔφτασε κατάκορφα ἑνὸς βουνοῦ. Ἐκεῖ ἦταν τὸ Ἐκκλησάκι τ' Ἀϊ-Θανάση. Τ' ἄρνια ξεχύθηκαν γύρω του στὸ παστρικὸ (1) χόρτο, κι' αὐτός, μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα πάνω ἀπὸ τὴν γκλίτσα πού τὴν εἶχε στεριωμένη στοὺς ὤμους του, ἔκαμνε χάζι ὅλα τὰ πάντα. Καὶ πότε - πότε σαλαγοῦσε τὰ πρόβατα—ἔτσι, γιὰ ν' ἀκούει ἀνθρώπινη φωνή... Θάταν, λέω, τώρα κοντὰ ρογιασμένος σ' αὐτὸ τὸ χωριό. Γιατὶ ὅταν σίμωσε στὸ Ἐκκλησάκι, πού ἡ πόρτα του ἦταν ἀνοιχτή, εἶπε :

—Ἄς σέβω νὰ γιδῶ πῶς εἶνι μέσα !

Κάνοντας ὅμως νὰ σεβεῖ, βλέπει κάτι τὸν ἐμποδίζει. Βάνει τὰ δυνατά του, πάλι τίποτα !

(Μὲ τὴν γκλίτσα του, ὅπως τὴν εἶχε πλαγιαστὴ πέρα-πέρα στοὺς ὤμους του, δὲ χωροῦσε νὰ περάσει ἀπὸ τὴ στενὴ πορτούλα τῆς Ἐκκλησίτσας...)

—Θὰ μ' ἀφή'εις νὰ σιβῶ, Ἄγιϊ ; λέει.

Ἄμ' δέ !

—Κάτμι σ' ἔν μπάντα, Ἄγιϊ, σ' λέου !

Ἄδιαφόρετα !

Κατεβάζει τὴν γκλίτσα ἀπ' τὸν ὄμο του καὶ ἀρχίζει νὰ βαράει μὲ δαύτη στὴν πόρτα καὶ στὰ περβάζια σὰ μουρλός ! Ἐπειτα ἔκαμε μπρὸς ἀγριεμένος, καὶ δὲν ἐμποδίστηκε, μπῆκε μέσα λεύτερα. (Γιατὶ μ' ὀλίγη τὴν γκλίτσα τὸν χωροῦσε...)

—Ἄμ' κι' οὐ Ἄγιους φουβέρα θέλ' ! μουρμούρησε...

Γ Ι Ω Ω Ω Ρ Γ Ι

* Ἦταν φιλοξενούμενοι στὸ χωριό—πατέρας καὶ μικρότερος γιός.

Εἶχαν κατέβει, ἔχεεε !, ψηλὰ ἀπὸ κείνο τὸ βουνὸ πού βλέπεις πέρα στὸ βάθος. Μιὰ μέρα δρόμο μὲ τὸ μουλάρι—ὄλο, ὄλο ὄχτῶ σπίτια τὸ χωριό τους, δίχως παπὰ, δίχως σκολειό, δίχως τίποτα.

* Προτίμησα τὸν ὄρο αὐτό, γιὰ σὺγκέντρωση τῆς Δυτικομακεδονικῆς ἱστορίας μου σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ ΛΑΟΓΝΩΣΙΚΟΥ. (ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, τεῦχος 105, Γεννάρη 1961, σελ. 22 καὶ συν.). Οἱ αὐτοῦ διατυπωμένες γνώμες καὶ ὑποδείξεις, γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν πνευματικῶν μνημείων τοῦ Λαοῦ, μοῦ φαίνονται οἱ πιὸ σωστὲς ὡς τώρα. Καὶ ἀκόμα πιὸ πολὺ τὸ πιστεύω αὐτό, γιὰτὶ εἶδα πῶς οἱ σοφοὶ μας Καθηγηταὶ τῆς «Λαογραφίας» τὶς ἀκούσαν μὲ καταυκτικὴ...σιωπὴ ! Κανένας τους δὲν ἀπάντησε ὡς τώρα, ἂν καὶ τὸ μᾶθημα ἦταν πολὺ σκληρό.

1. Χόρτο παστρικὸ=Ἄφθονο καὶ καθαρὸ χόρτο.

Ξημέρωσε, λοιπόν, Κυριακή, χτύπησε ὁ σήμαντρος (1) κι' ὁ πατέρας καὶ τὸ παιδί τοιμάστηκαν μάνι-μάνι νὰ πᾶνε στὴν Ἐκκλησιά, νὰ τοὺς βγεῖ ἓνα μεγάλο μεράκι...

Πᾶνε. Ἐκεῖ ὁ πατέρας, μὲ τὰ ὄσα βλέπει, ἀποξεχνιέται, καὶ τὸ παιδί του, ὁ Γιώργης, ξεκόβει ἀπὸ κοντά του. Στεναχωρέθηκε στὴν κλεισοῦρα καὶ βγήκε στὸν καθαρὸ ἀέρα, ἔξω στὴν αὐλή...

ἽΟταν τὲ πρόσεξε αὐτὸ ὁ πατέρας του, φώναξε κάμποσο δυνατά :

—Γιώωωωργ'!

Καμμιά ἀπόκριση. Φώναξε ἀκόμα πιὸ δυνατά :

—Γιώωωωωωωργ'!

—Σσσσσσσσι !.. ἔκαμαν ὁ παπᾶς κι' οἱ ψαλτάδες ἀγριεμένοι !

—Τί σουτ ! καὶ μουτ ! ἀρέ ; Μ' ἓνα σουτ ! καὶ μ' ἓνα μουτ ! δὲ χάνου ἰγὼ τοῦ Γιώργη μ'.

Καὶ μ' ὄση εἶχε φωνή : «ΓΙΩΩΩΩΩΩΡΓ !» ἔσκουξε μιὰ πού ταράχτηκε ὁ θόλος, καὶ οἱ ἀρματωμένοι Ἄγιοι στὸ τέμπλο τους...

Ν Α Μ Α Ν Ι Γ Ω, Ν Α Μ Α Ν Ι Γ Ω !..

Τὸ φυσικό του ἦταν ν' ἀρέσει στὶς γυναῖκες καὶ νὰ περνᾶει τὸν καιρό του μ' αὐτές.

Εἶχε ἓνα φρύδι κι' ἓνα μάτι, κατάμαυρα, σὰ νᾶπαιζε φτεροὸ κοράκου αὐτοῦ...

ἽΕνα μέτωπο, μιὰ μύτη, καίτι δάχτυλα κοντυλένια !

ἽΟμως, ἔγινε παπᾶς...

Τί σὰν ἔγινε ! ἽΟλες οἱ χωριανές, λεύτερες καὶ παντρεμένες καὶ χηριές, ἦταν ξετρελλαμένες μαζί του. Κι' αὐτὸς πάλι φρόντιζε νὰ μὴ ἀφήνει καμμιά παραπονεμένη.

Κάποτε, περνώντας ἀπ' τὸ ποτάμι, βλέπει τὴν Παύλενα τὴν ἀψηλὴ—ὄμορφη, ἢ ἀφορεσμένη !—ἰᾶναι σκυμένη στὸ νερὸ καὶ νὰ πλένει.

Οἱ μέλισσες πετοῦσαν στὰ λουλούδια, ὁ ἀγέρας μοσκοβολοῦσε, ὁ ἥλιος κι' οἱ ἀσπράδες τῆς Παύλενας ἔλαμπαν στὸ νερό...

ἽΟ ἄνθρωπος, ξέρετε, εἶτε παπᾶς, εἶτε ζευγάς, εἶναι τὸ ἴδιο. Κι' ἔχει ἢ δὲν ἔχει θάρρος, ἀνάλογα μὲ τὴ φκιασιά του καὶ μὲ τὸ τί ἔτυχε στὴ ζωή. Λοιπόν, «ἢ ἽΑφέντ'ς» παραεἶχε θάρρος. Πῆγε πίσω ἀπὸ τὴν Παύλενα, ὄμως δὲν τὴν ἔφτανε, καὶ βίρα πεδεύουνταν...

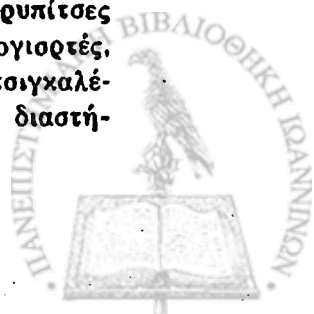
ἽΗ Παύλενα εἶχε, ἢ καυμένη, τὸ νοῦ της στὴ δουλιά. Κι' ὄπως συνηθοῦν

1. ἽΟ σήμαντρος=Ξύλο παχὺ πού ἔχει μᾶκρος 1,80 καὶ πλάτος 25 πόντους, μὲ τρύπες στὶς ἄκρες του γιὰ νᾶναι καλόηχος. Κρούεται μὲ ξύλινο σφυρί, τὸν τοῖοχο. Φκιάχνεται πιὸ πολὺ ἀπὸ ξύλο πλατάνου, καὶ κρεμιέται στὸ νάρθηκα τῆς ἽΕκκλησιᾶς, ἢ δίπλα στὴν ἽΕκκλησιά, ὡς πρὸχειρο σήμαντρο, καὶ ψηλὰ στὸ καμπαναριό, δίπλα στὴν καμπάνα. Πρῶτα βραοῦν τὸ σήμαντρο καὶ στὸ τέλος τὴν καμπάνα. Νομίζεις πὼς ἀκοῦς στὰ χτυπήματά του τίς λέξεις : «Τὸν ἽΑδάμ ! Τὸν ἽΑδάμ ! Τὸν ἽΑδάμ ! (ἀργά)

Τὸν ἽΑδάμ ! ἽΑδάμ ! ἽΑδάμ ! (γοργά)».

Τὸ χτύπημά του σύντομο κατὰ τὴν ὠρα τοῦ ἐσπερινοῦ, εἶναι διαρκείας κατὰ τὴν ὠρα τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς λειτουργίας.

Μικρότερο σήμαντρο σιδερένιο, μὲ μιὰ λαφριά καμπύλη στὴ μέση καὶ μὲ τρυπίτσες στὶς ἄκρες γιὰ τὸ καλόηχο, πού χτυπιέται μὲ σιδερένιο σφυρί μονάχα τίς μεγαλοιοιστές, σὲ ἀρμονία μὲ «τὸν σήμαντρο» (τὸ ξυλένιο σήμαντρο), καὶ τὴν καμπάνα, εἶναι «ὁ τσιγκαλένιος». Τότε ἓνα παιδί βαρᾶ τὸν σήμαντρο, ἄλλο τὸν τσιγκαλένιο, καὶ ἄλλο, κατὰ διαστήματα, τὴν καμπάνα.

οἱ δουλευτᾶδες νὰ κάμνουν, γιὰ ξεκούρασμα, ἄρχισε ἓνα τραγούδι, καὶ τὸ τραγούδι ἔλεγε :

«Νᾶμαν Ἰγῶ, νᾶμαν Ἰγῶ
Θᾶβανα πέτρα ν' ἀνιβῶ !»

ΚΟΥΚΟΣΗΤΑΝ...

«Οὐ' Ἀφέντ'ς» εἶχε ἀραθυμήσει τὴν πεθερά του, πού ἔμενε σ' ἓνα διπλανὸ χωριό ! Λοιπόν, ἀποφάσισαν, αὐτὸς κι' ἡ παπαδιά, νὰ κινήσουν τὴν ἄλλη μέρα καὶ νὰ τὴν ἐπισκεφθοῦν.

Ἡ παπαδιά, τώρα, ἀγαποῦσε κάποιον—ἔτσι λέει ἡ ἱστορία. Τοῦ μηνάει κρυφὰ—«καὶ νὰ τοὺς καρτεράει στοῦ τάδι μέρους, κι' ὅταν πιρνοῦν, νὰ λαλήσ' σὰν κούκους !

—Καλά ;

—Καλά !..

Τὸντις, ὅταν τὴν ἄλλη μέρα περνοῦσε ἀπὸ κείνο τὸ μέρος ὁ παπᾶς μὲ τὴν παπαδιά του, ἕνας κούκος πῆρε νὰ λαλεῖ.

Λέει ἡ παπαδιά :

—Οὐχ' διαβολ—τσαλαπετεινὲ μὶ τοῦ λάλ'μα σ'.

—Δὲν εἶνι τσαλαπετεινός ! λέει ὁ παπᾶς. Κούκους εἶνι...

—Ὅχ', τσαλαπετεινός εἶνι ! ἐπέμεινε ἡ παπαδιά.

—Κούκους, ἰβλουγημέν' ! Δὲν τὸν ἀκοῦς ;

—Ἰγῶ θὰ πάου νὰ γιδῶ, λέει.

Τί νὰ κάμει ὁ παπᾶς ;

—Σὰ δὲ βαριέσι, πᾶνι ! Καὶ στρώνεται σ' ἓναν ἡσκιο νὰ τὴν καρτερέσει...

Ἡ παπαδιά—ἀβάρετος ἄνθρωπος—πῆγε, τίς οἶδε τί ἔκαμε, καὶ γύρισε.

—Δίκιου ἔχ'ς, παπά ! Κούκους ἦταν... Ἔχει γούστου νὰ μὴ πεῖς τώρα κι' εἰ θὰ μᾶς φ'λέψ' ἡ μάννα μ' γιὰ τοῦ μισ'μέρ' !

—Κι' αὐτὸ νὰ στοῦ πῶ ! Σοῦπα ἀπὸ κουτόπουλου. Κόκουραν μᾶσκου. Πιλάφ' μὶ σκουτάκια. Κι' καλὸ κρασί, βέβια...

—Γιὰ, κι' θὰ τοῦ ἰδοῦμι, λέει ἡ παπαδιά.

Φτάνουν στὸ χωριό, ἡ παπαδιά παίρνει παράμερα τὴ μάννα της.

—Οὐ' Ἀφέντ'ς θέλ' νὰ τὸν φ'λέψεις αὐτὸ κι' αὐτό...

«Οὐ' Ἀφέντ'ς θέλ' ;» Κομμάτια ἔγινε ἡ πεθερὰ νὰ τὰ ἐτοιμάσει.

Βάζουν τὸν τράπεζο. Βλέπουν : Σοῦπα ἀπὸ κουτόπουλο. Ὑστερα, κόκουραν μᾶσκο. Νά, καὶ τὸ καλὸ κρασί. Νά, καὶ τὸ πιλάφι μὲ σκουτάκια.

—Ἀφέντ', πῶς τᾶξιρις ;

—Ἄμ' ἰτοῦτα τί σὴν εὐχὴ τᾶχου ; εἶπε κι' ἔδειξε τὰ γένεια του. Γιὰ νὰ νουγῶ (1), κι' νὰ βλουγῶ...

Κι' εὐλόγησε μάνι-μάνι «τὴν τράπεζαν», γιατί εἶχε ξελιγωθεῖ ἀπ' τὴν πείνα !

1. Νουγῶ=Καταλαβαίνω, ἐννοῶ.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ

ΟΙ ΤΥΨΕΙΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀπογίνει ὁ ἴδιος του ὁ ἥσκιος.

Τὸν ἔβλεπε παντοῦ—στὸ γραφεῖο, στὸ σπίτι, στὸ δρόμο—κι' ἐνιωθε νὰ τὸν ἀγγίζει στὸ κορμί, νὰ στέκει μπρὸς του καὶ νὰ τὸν ἀτενίζει ἐπίμονα μὲ κείνα τὰ δυὸ γαγάζια γιάλινα μάτια του πὺ τοῦ πάγωναν τὴν ἀνάσα. Ὁ ἥσκιος ἔπαιζε κιόλας μαζί του: Στριφογύριζε γύρω του, τὸν τρουποῦσε μὲ τὰ νύχια του, τὸν τράβαγε ἀπ' τὸ σακάκι, τὸν παιτοῦσε στὸ πόδι, ἔβγαζε πότε-πότε κι' ἓνα μυτερό, γυαλιστερό μαχαιράκι πὺ τοῦ τῶφερνε κατὰῖσια στὴν καρδιά.

Ἐκεῖδὰ ὁ Στυλιανὸς ἀπλωνε ἀπὸ ἐνστικτο τὰ χέρια του, ἔσπρωχνε τὸν ἐφιάλη μὲ τὸ μαχαίρι καὶ φώναζε:

—Μή! Ὅχι σήμερα... Ὅχι!

Ὁ ἄλλος σὰ νὰ τὸν λυπόταν, ἔβαζε τὸ μαχαιράκι στὴν τσέπη, ἔχωνε καὶ τὶς χεῖρες του στὴν ἴδια μεριά καὶ τὸν κοίταζε, στηλά. Ὁλος ὅλος ἦταν ἓνα πρόσωπο κίτρινο σὰν ξεβαμένο φλουρί, ἀνέκφραστο, ἀσύλευτο. Τὸ πρόσωπο ἔμενε ξέκρεμο θαρρεῖς στὸ χάος, παγερό, ἀνήλιο καὶ σὲ λίγο διαλυόταν σὲ μιὰ ὠχρὴ ἄχνα πὺ μύριζε πάντα ἄσχημα, πόνου κι' ἐκδίκηση.

Ἀργότερα πὺ συνερχόταν ὁ Στυλιανός, ἔψαχνε δῶ κι' ἐκεῖ, τὰ γύρω του καὶ τὸν ἑαυτὸ του, μὴν ἦταν κάπου κρυμμένος ὁ Ἀντρέας, ἢ μὴν τοῦχε ἀφήσει φεύγοντας κάποια πληγή.

**

Καιρὸ τώρα βέβαια δὲν τὸν καλοῦσε τὸ γραφεῖο του, οὔτε κείνος πήγαινε.

Ὁ Στυλιανὸς Ἀβαντίδης ἦταν Διευθυντὴς στὴν Τράπεζα κι' ὁ Ἀντρέας ἓνας κοδιορισμένος ὑπολογιστής. Ἀφόντας ἦρθε ἐμετάθεση ἀπὸ τὴ Ρόδο, κανένας δὲν εἰσέδοσε ἰδιαίτερη σημασία ὡς τὴν ἡμέρα αὐτὴν τοὺς παρουσίασε τὴ γυναίκα του.

Κεῖνη ἦταν ἓνα πλάσμα ἀέρινο, ἄπια-

στο. Ντελικάτη, μὲ ρόδινο πρόσωπο καὶ χεῖλη ἀπὸ κόκκινη σάρκα, ἔμοιαζε σὰ νὰ φτερούγιζε ἀντὶ νὰ περπατάει. Ἀπ' τ' ἀνοιχτοπράσινα μάτια της ἔβγαине κάποιο παράξενο φῶς, μεθυσμένο ὅλες τὶς φορές. Νέα γυναίκα, οὔτε στὰ εἰκοσιπέντε ἀκόμα, ἀνέμιζε τὰ καστανόμαυρα μαλλιά της λὲς καὶ εἶχε φέρει μαζί της τὸ μαῖστρο τοῦ Αἰγαίου ἀφήνοντάς τον νὰ παίξει μὲ δαῦτα...

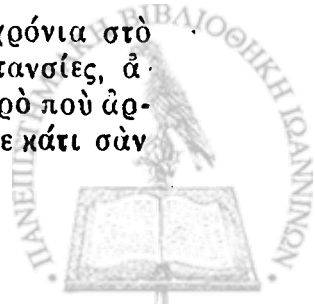
Μόνο στὸ σπίτι τοῦ Διευθυντῆ του ἀνέβηκαν μιὰ μέρα μὲ τὴ Λύντα. Ἡ γυναίκα τοῦ Στυλιανοῦ ἦταν ἀπὸ τὴ Ρόδο, μὰ εἶχε χρόνια νὰ ξαναπαίει στὸ νησί. Στὸ τέλος μάλιστα ἔπαθε κι' ἓνα φοβερό κακό: παραλύσαιε τὰ πόδια της καὶ περπατοῦσε πιά μὲ δυὸ μαγκουρίτσες, σερνάμενη.

Ἡ κυρία Ἰλεάνα κρατοῦσε ὅλες της τὶς ἀναμνήσεις, τὰ δάκρυα καὶ τὶς χαρὲς, φτυγεμένες σὲ γλάστρες ἀπὸ ὄρτανσία. Οἱ ὄρτανσίες εἶχαν σκορπίσει σ' ὅλα τὰ δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ καὶ γέμιζαν, ἓνα γύρω, τὸ πεζούλι τῆς βεράντας βγάζοντας μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά τους κάτι φανταχτερά λουλούδια—μαβιά, μισοκίτρινα ἢ ρόζ.

Ἡ Λύντα ἔφερε πολλὰ νέα ἀπὸ τὴ Ρόδο, ἀπ' τὴν πόλη καὶ τὴ θάλασσα, ἀπ' τὸ Κάστρο τῶν ἵπποτῶν καὶ τὸ φάρο τοῦ Ἀη Νικόλο, ἀπ' τὸ βουνὸ τὸ Παραδείσι κι' ἀπ' τὶς τράτες πὺ βγαῖναν στ' ἀνοιχτὰ φαρεύοντας. Τὸ τοπίο, οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ πράγματα γέμισαν τὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ κι' ἡ κυρία Ἰλεάνα μέθυσε ἀπὸ τὴ χίμαιρα, πὺς τάχατε κεῖ μέσα εἶχε ξαφνικὰ ξεχυθεῖ ὀλάκερη ἢ γῆ τῆς πατρίδας της, τριανταφυλλένιο θάμπος...

Στὸ τέλος ἡ Λύντα σηκώθηκε κι' ἔπαιξε πιάνο.

Τὸ πιάνο εἶχε κλειστεῖ ἀπὸ χρόνια στὸ μαῦρο μαόνι, ἀνάμισσα σὲ δυὸ ὄρτανσίες, ἀμίλητο καὶ θλιμμένο. Ἀπ' τὸν καιρὸ πὺ ἀρρώστησε ἢ κυρία Ἰλεάνα, ἐνιωθε κάτι σὰν

πανικό μόλις έβλεπε τὰ πληκτρα. "Όταν άκουσε όμως τή Λύντα νά σέρνει τὰ χέρια σέ μελωδικές νότες από τὸ Μπράμς, άναστέναξε μ' άνακούφιση.

Τότε γύρισαν, κι' αὐτὴ κι' ὁ Στυλιανός, καὶ πρόσεξαν τὰ δάχτυλα τῆς Λύντας: Μακρουλά ἦταν, διάφανα, φεγγερά, σάν από μέσα τους νάβγαινε άχνά· άχνά ένα τρυφερό άνοιξιάτικο γλυκοχάραμα.

"Επειτα τῆς ζήτησαν νά ξανάρθει γιά μουσική κι' ἡ Λύντα τὸ ύποσχέθηκε. Μόνο ὁ άντρας τῆς δέν εἶπε λέξη. "Ερριξε πάνω σ' ὄλους μιὰ παγωμένη ματιὰ καὶ ρώτησε γιά τὶς ὀργανοσίες:

— Έχετε πολλές, κυρία Άβαντίδη;

— Τριάντα πέντε γλάστρες. Νά πᾶμε νά τὶς δοῦμε.

"Η κυρία Ίλεάνα πιάστηκε σὶς μαγκουρίτσες τῆς καὶ σηκώθηκε τραβώντας γιά τὴ βεράντα. Ξοπίσω τῆς πήγαιναν κι' οἱ ἄλλοι, σιωπηλοί. Κεῖνη χτυποῦσε τὸ πάτωμα άνυπόφορα ρυθμικά, μουρμούριζε κάτι άκατανόητα λόγια κι' ὅταν ἔφτασε σὶς ὀργανοσίες άρχισε νά μιλάει μαζί τους σὰ νάχαν ψυχὴ καὶ νά τὴν άκουγαν.

"Ο Στυλιανὸς ύπόφερε χρόνια τώρα αὐτὴ τὴν ἱστορία κι' εἶχε κουραστεῖ, εἶχε γεράσει πρῶϊμα. "Η γυναίκα του πάλευε άνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ στὴν τρέλλα, κάθε μέρα γινόταν καὶ πιὸ άβάσταχτη. Κεῖνες οἱ δυὸ μαγκουρίτσες μὲ τὶς άσημένιες λαβὲς χτυποῦσαν έννευριστικά πάνω στὰ ἴδια του τὰ μηνίγγια.

"Όταν φύγαν ὁ Άντρέας μὲ τὴ Λύντα, ἔπρεπε πάλι στὸ σπίτι ἡ μοναξιά. Τὸ ἴδιο ἦταν καὶ μέσ' στὴν καρδιά τοῦ Στυλιανοῦ: μοναξιά.

* *

"Ο Άντρέας άγωνίστηκε καὶ μὲ τὸ καλὸ καὶ μὲ τὸ άσχημὸ νά μὴν πάει ἡ γυναίκα γιά μουσική στὸ σπίτι τοῦ Στυλιανοῦ, στὸ τέλος όμως δέν τὸ πέτυχε.

"Η Λύντα εἶχε αρκετὰ χρόνια σπουδάσει πιάνο, μὰ άφόντας παντρεύτηκαν, κείνος τῆς εἶπε ὅτι ἔπρεπε νά ξεχάσει καὶ τὴ μουσική ὅπως κι' ὄλη τῆς τὴ ζωὴ, καὶ τὸν ἑαυτὸ τῆς. "Η γυναίκα άγαποῦσε τότε δυνατὰ καὶ τὸ δέχτηκε. Μάζεψε λοιπὸν τὶς παρτιτούρες ποῦχε στὸ σπίτι, ἔχτισε ένα

βωμὸ νότες καὶ τὶς ἔκαμε—σὸλ, ρέ, μί, φά, ὄλο φωτιά.

"Ο Άντρέας τὴ ζήλευε τρομερὰ καὶ τῆς κατάντησε σιγὰ· σιγὰ τὴ ζωὴ μαρτυρική. Τὸν κυνηγοῦσε πάντα ὁ ἐφιάλτης τοῦ χαμοῦ τῆς. Ξυπνοῦσε τὴ νύχτα καὶ ψαχοῦλενε τὸ κρεβάτι μήπως σηκώθηκε άνάλαφρη καὶ εἶχε φύγει μέσ' απ' τὰ ἴδια του τὰ χέρια. "Ο ἴδιος φόβος τὸν παρακολουθοῦσε καὶ τὴν ἡμέρα: τῶσκαζε απ' τὸ γραφεῖο κι' ἔτρεχε στὸ σπίτι γιά νά δεῖ ἂν ἦταν ἐκεῖ..

Μέσ' στὴν ψυχὴ τῆς Λύντας όμως ἡ νοσταλγία τῆς μουσικῆς εἶχε προσωρινὰ ἀποκοιμηθεῖ καὶ μιὰ μέρα ξύπνησε πρὸ ἀπαιτητικῆ. Στὴν άρχὴ άλλωστε κι' αὐτὴ ἴδια δέν ἔβλεπε στὸ σπίτι τοῦ Στυλιανοῦ τίποτ' ἄλλο παρὰ μόνο τὴ λύτρωσή τῆς: τὸ πιάνο. "Ακούμπανε ὄλο τῆς τὸν ἑαυτὸ πάνω στὰ πληκτρα καὶ ἀλάφρωνε, από τὴ βαριά λύπη. "Απέναντί τῆς ἀλάφρωνε τὸ ἴδιο κι' ἡ κυρία Ίλεάνα. "Ακουγε τὶς νότες καὶ νόμιζε πὼς αὐτὴ ποῦ τὶς παιχνοῖδε στὰ δάχτυλά τῆς, ἦταν τάχατε ἐλόγου τῆς!

"Ο Στυλιανὸς ἔμενε ὄλες κείνες τὶς ὥρες στὸ σαλόνι, παρακολουθώντας. Στὸ τέλος ξεπροβόδιζε τὴ Λύντα κοιτάζοντας τὰ χέρια τῆς καὶ τὰ φτερά τῆς. "Ο Στυλιανὸς εἶχε πρόωρα κάτασπρα μαλλιά, μὰ μπορούσε ακόμα νά λαχταράει καὶ νά κλαίει.

Κάθε φορά, ἐκεῖ κάτω στὴν ξόπορτα άγγιζε άνάλαφρα τὴ Λύντα στοὺς ὤμους καὶ τὴν παρακαλοῦσε, τὸ ἴδιο πάντα:

— Νά ξανάρθεις, Λύντα. Παίξεις τόσα περίφημα!

— Εὐχαριστῶ. Θά ξανάρθω.

— "Η μουσική, ξέρεις...

— Τί θέλτε νά πεῖτε!

— "Η μουσική άπαλαίνει τὴν ψυχὴ μαυρίζει ἴσως τὰ μαλλιά, ξαναφέρνει τὴν άνοιξη.

Κεῖνη γελοῦσε μὲ τὴν άνοιξη κι' ἔκλεινε δυνατὰ πίσω τῆς τὴν πόρτα.

* *

Μιὰ μέρα ποῦ ἔπαιξε Σοπέν, ἡ κυρία Ίλεάνα ἦταν άρρωστη καὶ δέν τὴν άκουσε.

"Ο Σοπέν ἦταν βίαιος κι' άναστάτωσε τὰ πάντα: Περδικλώθηκε άνάμεσα σὶς ὀργανοσίες, σάλεψε δῶ κι' ἐκεῖ τὸν πολυέλαιο, άνεβοκατέβηκε μὲ γατίσια πηδήματα σὶς βελούδινες πολυθρόνες, πῆγε ὕστερα μπερ-

δεύτηκε στα μαλλιά του Στυλιανού, μπερ-
δεύτηκε και στην καρδιά του...

Στὸ τέλος ὁ Στυλιανὸς πέταξε τὸ τσι-
γάρο του, ἔτρεξε στὸ πιάνο, ἄρπαξε τὴ
Λύντα ἀπὸ τὴ μέση, τῆς γύρισε τὸ πρόσω-
πο στὸ μέρος του καὶ τῆς σφράγισε τὸ στό-
μα μὲ τὰ χεῖλη του. Πιὸ κεῖ, ὁ Σοπὲν εἶ-
χε μείνει ἀναυδος. Καὶ τὰ δάχτυλα τῆς
Λύντας ἔρμαια πάνω ἀπ' τὰ πληκτρα ἄρχι-
ζαν νὰ κοκκινίζουν λάμποντας μέσ' στὸ
φῶς ἀπ' τὴ μέθη τῆς ἡδονῆς...

Κι' ὅταν ἀκόμα συνῆρθαν, δὲν εἶπαν
λέξη. Μονάχα πάλι στὴν ξώπορτα, ὅταν ἔ-
φευγε ἡ Λύντα, στάθηκε πιά μόνη της κι'
ἔπεσε ξανά στὴν ἀγκαλιά του. Ὑστερα ρώ-
τησε, κείνη τούτη τὴ φορά :

— Νὰ ξανάρθω, ἔ ;

— Κάθε μέρα, Λύντα.

— Κάθε μέρα, ναί.

Ἡ Λύντα ρώτησε καὶ γιὰ τὴν ἄλλη :

— Θὰ εἶναι πάλι ἄρρωστη αὐριο ;

— Ἐλπίζω, ναί.

— Θαρθῶ.

Φλεβάρης ἦταν, μὰ ὁ οὐρανὸς εἶχε πνι-
γεῖ στ' ἄστρα.

* *

Ἡ πολιτεία εἶχε μόνο δέκα χιλιάδες
ἀνθρώπους, ὑπόφερνε χρόνια τώρα ἀπὸ
πλήξη καὶ τὸ σκάνδαλο ξέσπασε ὡς τὶς ἀ-
κραίες συνοικίες. Μόνο ἡ Λύντα δὲ γνιά-
στηκε καὶ τόσο γιὰ τὸ σούσουρο. Ἀπὸ πο-
λὺν καιρὸ δὲ ζητοῦσε παρὰ αὐτὴ τὴν ἀπο-
φασιστικὴ ὥρα : νὰ στηθεῖ ἀπότομα μιὰ
γέφυρα πάνω ἀπ' τὸ ποτάμι τῆς ἄχαρης
ζωῆς της καὶ νὰ περάσει ἔτσι τὴν ἀντι-
κρινὴ ὄχτη.

Αὐτὸς πού ἄρχισε νὰ ζεῖ δύσκολες μέ-
ρες, ἦταν ὁ Στυλιανός.

Τὸν πείραζε βέβαια ἄρκετὰ γιὰ τὴ θέ-
ση του στὴν Τράπεζα καὶ στὴν κοινωνία,
μὰ πιὸ πολὺ γιὰ κάτι πρωτόγνωρα φῆδια
ποὺ σέρνονταν μέσ' στὴν ψυχὴ του καὶ τὴ
χιλιοδάγκωναν. Οἱ τύψεις ἦρθαν μόνες
τους, ἄδικα ἢ δίκαια, ποῖος ξέρει ;

Τὸν Ἀντρέα δὲν τὸν συναντοῦσε, ἀλή-
θεια, στὸ γραφεῖο, μὰ ποιά σημασία εἶχε
αὐτό ; Κεῖνος ἐξακολουθοῦσε νὰ πηγαίνει
στὴ δουλιὰ του κι' ὀλοένα γινόταν πιὸ ἀμί-
λητος, πιὸ αἰνιγματικὸς. Ὁ Στυλιανὸς τὸν
ἐνιωθε ὅλη τὴν ὥρα καταμπροστά του : ἕνα

πρόσωπο πούχε ἀφόνταστα πιά σκλαβώσει,
καὶ δυὸ μάτια πού οἱ βολβοὶ τους σάλευαν
ἀργά, σκοτεινοὶ ἀπ' τὶς πιὸ ἀλλόκοτες σκέ-
ψεις. Κι' ἀναρωτιόταν : «Τί θὰ γίνεῖ λοι-
πόν ;»

Εἶχε περάσει ὅλα του τὰ χρόνια δίχως
νὰ πατήσῃ ξερὸ φύλλο στὸ δρόμο, καὶ τώ-
ρα τοῦ φαινόταν πὼς ἡ πράξη του ἄγγιζε
τὰ ὅρια τοῦ ἐγκλήματος. Ἐξάλου σὲ λί-
γες μέρες τόμαθε κι' ἡ γυναίκα του. Ζη-
τοῦσε ἐπίμονα τὴ Λύντα γιὰ μουσικὴ καὶ
κείνη δὲν ἐρχόταν. Ἡ Λύντα εἶχε κρυφτεῖ
σὲ κάποιο σπίτι κι' ἀνέβαινε στοῦ Στυλια-
νοῦ μόνο τὶς νύχτες. Μιὰ τέτια νύχτα τὴ
βρῆκε ἡ κυρία Ἰλεάνα σὲ κάποια γωνιά
τῆς βεράντας νὰ μιλάει ἐρωτικὰ χωμένη
στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἀντρα της καὶ λιποθύ-
μησε. Ἡ γυναίκα εἶχε σαπίσει πιά ἀπ' τὴν
ἀρρώστια, ἔπεσε στὸ πλακῆστρωτο κι' ἔ-
σπασε στὰ δυὸ κι' ἡ μιά της μαγκουρί-
τσα...

Ὁ Στυλιανὸς τὴν παρικόλεσε ἀπὸ ἴτε
πολλὲς φορὲς νὰ τῆς πάρει μιὰ ἄλλη μαγ-
κουρίτσα ἢ νὰ διορθώσει τὴν ἴδια, μὰ ἡ
κυρία Ἰλεάνα ἀρνήθηκε πάντα ἐπίμονα :

— Ὅχι ! Δὲ μοῦ χρειάζεται πιά...

Κεῖνος ἀντιγνωμοῦσε :

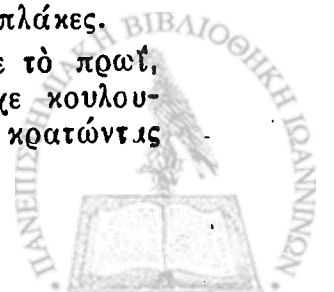
Μὰ, Ἰλεάνα, ἐδῶ εἶνε ὀλάκερη ζωὴ.
Πὼς θὰ βγεῖ πέρα ; Θὰ σὲ κουράζει τρο-
μερὰ ἢ μιά...

— Ἄς μὲ κουράζει ! Καὶ μὴν ξαναπεῖς
γιὰ τὴ ζωὴ.

Ἀνάμεσά τους ἔστεκε, ἀέρινη, ἡ Λύν-
τα. Ὁρθία πάντα, ἄφηνε τὰ μαλλιά της νὰ
παίζει μαζί τους ὁ ἄνεμος, καὶ κείνος μο-
σκοβολοῦσε ἀρμύρα τοῦ Αἰγαίου.

Ὅ,τι ἀπόμεινε στὴν κυρία Ἰλεάνα, ἦ-
ταν φυσικὰ οἱ ὀρτανσίες. Σερνόταν στὰ
δωμάτια καὶ στὴ βεράντα μὲ τὴ μιά της
μαγκουρίτσα, τοὺς μιλοῦσε καὶ τὶς χαϊδεύε.
Κάποια νύχτα ὅμως μιὰ ἀπ' τὶς γλάστρες
ἐγειρε κάτου ἀπ' τὴ βεράντα, ἴσως ἀπ' τὴν
ἀβάσταχτη λύπη της, κι' ἡ κυρία Ἰλεάνα
προσπαθώντας νὰ τὴ γλυτώσῃ ἀπ' τὸ θά-
νατο ἔπεσε μαζί της στὴν αὐλή. Τρία μέ-
τρα ὕψος ἦταν, καὶ τὸ γυναικεῖο κείνο σά-
ψαλο σκόρπισε πὲς χάμου στὶς πλάκες.

Ἡ κυρία Ἰλεάνα βρέθηκε τὸ πρωτὶ,
ἥσυχη πιά γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ. Εἶχε κουλου-
ριαστεῖ γύρω ἀπὸ τὴν ὀρτανσία κρατώντας

τη σφιχτά στα κοκκαλωμένα της χέρια, και πιδό πέρα ή μαγκουρίτσα της είχε άνασπκώσει λές τήν άσημένια της λαβή και τήν κοίταζε άπορώντας για τήν ανθρώπινη μοίρα...

* *

Κάθε μέρα πήγαιναν στο Στυλιανό και του λέγανε πώς θά τον σκοτώνε ο Άντρέας, μιά κείνος χαμογελοῦσε με μιά αλλόκοτη έκφραση. Έμοιαζε σά να μην τὸ πιστευε, ή σά να τὸ περιμένε. Οἱ τύψεις τὸν τρώγαν ανέλεητα. Άπ' τὸ πρόσωπό του φεύγανε θαρρείς σιγά-σιγά οἱ σάρκες και μένανε τὰ κόκκαλα. Γύρω του, ατέλειωτο μαρτύριο, πήγαινε κι' ἐρχόταν ὁ ἴδιος ἐφιάλτης: ὁ ἥσκιος μετὸ σουβλερὸ μαχαιράκι.

Ὁ ἄλλος δὲν εἶπε ποτὲ σὲ κανέναν τί σκεφτόταν, τί τελικὰ θ' ἀποφάσιζε. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Τράπεζας ποῦρθε ξελίτηδες ἀπ' τὴν Ἀθήνα για νὰ ἐξετάσει τὴν ὑπόθεση, τοῦ μίλησε μετὸ προσποιητὴ συμπάθεια και τοῦ ἔδειξε τὸ σωστὸ δρόμο: νὰ φύγει ἀπὸ κει. Ὁ Ἄντρέας ἀπάντησε κοφτά:

— Οὔτε ἰγώ, οὔτε κείνος!

— Ἐννοεῖς τὸν κύριο Ἀβαντίδη;

— Ναί. Αὐτόν.

— Μὰ δὲ μπορεῖτε νᾶσαστε πιά στο ἴδιο ὑποκατάστημα, παρατήρησε ὁ Ἐπιθεωρητὴς. Ἡ Τράπεζα...

Κείνος τὸν ἀντίσκοψε:

— Συμφέρον και στήν Τράπεζα και σὲ μᾶς εἶνε νὰ μείνουμε κι' οἱ δυὸ ἐδῶ.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνω.

— Ἴσως... Νὰ ξέρετε πάντως πὼς ἂν γίνε μιά ἀπ' τῖς δυὸ μεταθέσεις, ἡ λύση θάνε τρομερή.

— Ἀπειλεῖτε;

— Ὁχι. Ἀπλούστατα: θά τὸν σκοτώσω.

Γύρισε ὁ Ἐπιθεωρητὴς και τὸν κοίταξε κατάματα: πάνω στο πρόσωπό του εἶχε σταθεῖ ἀσάλευτα ἡ φοβερὴ του ἀπόφαση, παιχιδίζοντας σαρκαστικά...

Ὁ Στυλιανὸς σχεδίαζε σιγά-σιγά τὴ σκηνὴ τοῦ φόνου του. Κάθε ὥρα πρόσθετε και μιά λεπτομέρεια, ἀφαιροῦσε κατιτὶ τὸ περιττό, συμπλήρωνε τὰ λόγια και τῖς πράξεις. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ ἐρχόταν συχνὰ και τὸν ξεκούραζε. Τὴν ἔβλεπε σὰν ἀληθινή,

τὴ ζοῦσε κι' ἀνακουφιζόταν. Ἦξερε πὼς σ' ὄλη κείνη τὴν ἱστορία ἦταν τὸ μόνο πιά γεγονός πὸν θά τὸν λύτρωνε.

Ἡ Λύντα ἔκαμε τὰ χαρτιά της για τὸ διαζύγιο κι' ἔπεφτε πιδό θαρρετὰ στήν ἀγκαλιά του. Κείνος μεθοῦσε ἀπ' τὴν ἡδονὴ τοῦ κορμιοῦ της, μὰ τὸν πνίγανε τὰ φίδια ποῦτρεφε μέσα του και τὴν ἀπόδιωχνε. Ἡ νέα γυναίκα ἦταν μισόγυμνη και δὲ μπορούσε νὰ συνάξει τοὺς πόθους της. Ἄγριεψε κιόλας:

— Γιατί, Στυλιανέ; Γιατί!

Κείνος δυσκολευόταν νὰ τῆς ἐξηγήσει:

— Πὼς νὰ στο πῶ, Λύντα! Νά, νομίζω πὼς αὔριο δὲ θᾶμαστε πιά μαζί. Πὼς δὲ μπορεῖ, πὼς δὲ θά πρέπει νᾶμαστε ξανά μαζί. Μὲ καταλαβαίνεις;

— Ὁχι. Μὰ ἴσως νὰ μὴ με θές πιά...

— Δὲν εἶν' αὐτό, Λύντα. Κι' οὔτε εἶμαι δειλός. Εἶνε ὅμως ἓνα κακὸ πὸν θάρθει. Πὸν εἶνε τόσο φυσικὸ και τόσο μοιραῖο ναρθεῖ. Και τόσο, ἴσως, εὐχάριστο.

Ἡ Λύντα μάζεψε σιγά-σιγά τὰ ἐσώρουχα και τὸ φόρεμά της, μάζεψε και τῖς λαχτάρες της.

Δίπλα της, τόσο κοντά της, μ' ὄλο του τὸ εἶναι γεμάτο ἀπὸ τὴν ἀνοιξη και τὸ αἶμα της, ὁ Στυλιανὸς σιωποῦσε. Τότε ἦταν πὸν ὑπόφερε πιδό πολύ. Νόμιζε κάθε φορὰ πὼς ὁ Ἄντρέας ξεκινώντας ὀριστικὰ για τὸ φόνο, ζύγωνε. Ὁ Στυλιανὸς τέντωνε τὰ αὐτιά του, τ' ἀκούμπαγε στο κενὸ κι' ἀφοιγκραζόταν...

Ναί. Ὁ φονιας ἐρχόταν!

Εἶχε ξεπορτίσει ἀπ' τὸ σπῆτι του ἔτοιμος σὲ ὄλα, ἀτάραχος, παγερός ὅπως πάντα. Τὸ βῆμα του ἦταν ἀδιάφορο τάχα, μὰ σίγουρο και ρυθμικὸ. Περπατοῦσε χωρὶς νὰ προφυλάγεται, χωρὶς νὰ μετανιώνει, χωρὶς ν' ἀναβάλλει. Στὸ δρόμο χαιρετοῦσε πότε-πότε, μετὸ μισὸ σκληρὸ χαμόγελο, κλώτσαγε τῖς πετροῦλες και τὸ χῶμα, ἔφτανε σιγά σιγά στο σπῆτι.

Ὁ Στυλιανὸς ἔπαιρνε μιά μικρὴ ἀνάσα. Κι' ἔπειτα, πάλι ὁ ἐφιάλτης...

Τώρα, ὁ φονιας εἶχε φτάσει στήν πόρτα και τὴν ἀνοιγε εὐκολα, σὰ νάταν δική του. Ἡ πόρτα ἔκλεισε πιά πίσω του, ξερὰ και λυπημένα κι' ὁ Ἄντρέας ἀρχιστᾶνεβαίνοντας τὰ σκαλοπάτια. Ἐνα-ἓνα,

δυό-δυό, μισοσφυρίζοντας, λές και γύριζε από κάποια χαρά ή έρχόταν για να διασκεδάσει. Στο κεφαλόσκαλο άφησε τὸ τσιγάρο του μισοσβηστό στο σταχτοδοχείο, άναψε τὸ φῶς τοῦ χώλλ, πέρσσε χαζεύοντας δυο-τρία δωμάτια και τράβηξε για τὴν έρωτική φωλιά. Τὴν ἤξερε; Πάντως τὴ βρήκε εύκολα, από τὴ μυρουδιά τῆς ἡδονῆς.

Ὁ Στυλιανὸς χτυποκαρδοῦσε, μὰ περιμένε. Ὅλα γύρω του πάγωναν πιά, πάγωνε κι' ὁ ἴδιος. Ὅχι ὅμως από δειλία ἢ τρόμο. Μὰ από άνυπομονησία. Ἦθελε, βιαζόταν νὰ τελειώσει αὐτὴ ἡ ἱστορία, νάρθει ἡ μεγάλη γαλήνη... Πλάϊ του, άνάσαινε από πάθος κι' άγωνία ἡ Λύντα. Φούσκωναν τὰ στηθάκια της, παίζαν περιέργεια τὰ ματοσίνοῦρά της, τρέμαν γυμνά τὰ γόνατά της—άσπροι λαχταριστοὶ καρποί.

Σὲ λίγο ἡ πόρτα θ' άνοιξει—έτσι λογάριάζε ὁ Στυλιανός. Ἦρεμα, σὰ νάμπαινε αὐτὸς ἡ Λύντα, και μόνο με τὴ διαφορά πὼς κείνος πὸν έμπαινε τούτη τὴ φορά, ἦταν ὁ φονιάς. Σιωπὴ ὀλόγυρα, παντοῦ σιωπὴ, και στὴ ζωὴ σιωπὴ. Μιὰ άλλόκοτη στιγμὴ, άπερίγραπτα τραγική, άπερίγραπτα ὠραία.

Ἡ πόρτα μονάχα άπορεῖ: «Γιατὶ ὁ καλένας νάχει τὴ δύναμη νὰ γκρεμίσει τὴν ξένη ευτυχία;». Μὰ ὁ Ἄντρεάς άπλώνει τὸ χέρι του και τῆς κλείνει τὸ στόμα. Πάλι σιωπὴ.

Τὰ μάτια μέσα σὲ κείνο τὸν κόσμο εἶνε ἔξη, ἔξη σ' ὄλη τὴ γῆ, μπρὸς στὴ ζωὴ και στὸ θάνατο: δυὸ καστανά, δυὸ άνοιτοπράσινα, δυὸ γιάλινα. Κοιτάζονται μετξύ τους, θέλουν κάτι νὰ ποῦν, νὰ δώσουν ἔξηγήσεις, νὰ συμφωνήσουν. Στους ὀλβιούς τους άστράφτουν τὰ πιὸ παράξενα πράγματα—ἡ Ρόδος, τὸ πιάνο, ἡ κυρία Λεάνα, τὸ μαρτύριο τῆς ζήλειας, ὁ έρωτας, τὸ διαζύγιο...

Ἡ Λύντα θέλει νὰ φωνάξει, νὰ γλυπώσει ἴσως τὴ ζωὴ ὄλων, μὰ δὲν προφταίνει: Ἄπέναντί της ὑψώνεται ἕνα άποφασιστικὸ χέρι, κι' ἡ γυναίκα κολουριάζεται σω άπ' τὸν άγαπημένο της.

Ὁ λάκερος κείνος ὁ άνθρωπος μίσηνε, ἔχτηκε σ' αὐτὸ τὸ χέρι.

Πόσο θὰ περιμένουν;

Στὸ τέλος, τὸ χέρι δὲν άργεῖ—ποτέ δὲν άργεῖ τὸ χέρι τοῦ φονιά. Τὸ φῶς μαζεύεται

γύρω του, τὸ γεμίζει με σκληρὴ αἴγλη, τὸ άποθεώνει από κακία. Κεῖνο σηκώνεται άλαφρά, χώνεται σὲ μιὰ τσέπη, γυρίζει ξανά στὸ φῶς. Τώρα τὸ χέρι δὲν εἶνε μονάχο κι' άδειο ὅπως πρίν: κρατάει σφιχτὰ ἕνα περιστροφο, άσημὶ λές, άμετανόητο.

Τὸ περιστροφο στραφταλιάζει, ζυγιάζεται στὸ κενό, ζυγιάζει τὴ ζωὴ τοῦ ανθρώπου με μιὰ άνεπαίσθητη, τιποτένια κίνηση. Ὁ Στυλιανὸς τὸ βλέπει καταντικρῦ του, εἶνε σὰ νὰ τὸν κοιτάζει κατάματα, βάνουσα ἡ περιγελαστικά. Και γαρκώνεται. Τὸ άτενίζει κι' αὐτὸς ἡλίθια λές, ἡ σάμπως νὰ ἡδονίζεται. Θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ τὸν καιρὸ νὰ φύγει ἢ νὰ σηκωθεί άπότομα, νὰ χυμῆξει πάνω στὸ φονιά, νὰ τὸν γκρεμίσει στὸ πάτωμα και νὰ τοῦ πάρει τὸ περιστροφο. Μὰ δὲν κάνει καμμιά τέτοια προσπάθεια—ν' άμυνθεῖ ἢ νὰ έπιτεθεῖ. Στέκεται κειδὰ και περιμένει. Μονάχα πὸν άνασηκώνει λίγο τὶς πλάτες του και κρῦβει ἔτσι περισσοότερο πίσω του τὴ Λύντα.

Ὑστερα, δὲ μεσολαβεῖ παρὰ μιὰ στιγμή, τόσο μεγάλη και τόσο μικρὴ ὅσο εἶνε ὁ θάνατος κι' ἡ ζωὴ. Τὸ περιστροφο σαλεύει άλαφρά, πιέζεται τὸ σκαντάλι, άκούγεται μιὰ τόση δὰ φωνίτσα κι' ἔπειτα ἡ τελευταία κραυγὴ—ἡ σφαιρα. Ἡ σφαιρα φεύγει βιαστικὴ κι' άσύλληπτη, περνάει φτεροκοπόντος τὸ διάστημα, χτυπάει τὸ στυλιανὸ κατάσαρκα... Τίποτ' άλλο.

Ὁ Στυλιανὸς χαμογελάει πὸν τὰ ζεῖ και τ' άκούει ὄλ' αὐτὰ τώρα πὸν εἶνε ζωντανός, ὅσο θὰ γελοῦσε κι' ὅταν θὰ πέθαινε.

Ἡ Λύντα δὲν καταλαβαίνει λέξη από τούτη τὴν ἱστορία. Κείνος τὴ σφίγγει στὴν άγκαλιά του δακρύζοντας, ζητάει, ἔκει πὸν θὰ πάει αὔριο-μεθαῦριο νὰ πάρει μαζί του τὸ φῶς τῶν ματιῶν της. Κι' άνασαινει βαριά.

—Κουράστηκες; Ρωτάει ἡ γυναίκα.

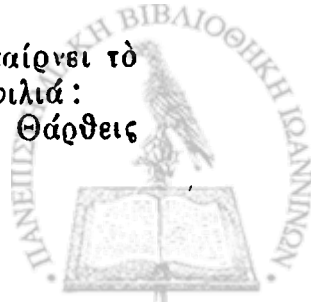
—Ὅχι! Λύντα. Γιατί!

—Μοῦ φαίνεται σὰν κίτρινο τὸ πρόσωπό σου. Και σὰ νὰ πάγωσες, Στυλιανέ...

Ἄπλώνει τὸ χέρι της και πιάνει τὸ σφυγμὸ του, μετράει.

Κείνος τὴν ἡσυχάζει, τῆς παίρνει τὸ χέρι και γεμίζει τὴ χούφτα της φιλιὰ:

—Δὲν εἶνε τίποτα, Λύντα. Θάρθεις αὔριο;

—Ναί, τὴν ἴδια ὥρα.

—Πρόσεχε μόνο στὸ δρόμο! Ἔχουμε καὶ φεγγάρι.

—Θὰ μὲ φωτίσει γιὰ νὰ φτάσω νορί-
τερο κοντά σου.

Ἡ βουὴ ἀπ' τὴ σφαῖρα ἔμεινε ἀρκετὴ ὥρα μέσ' στὸ δωμάτιο ἀφόντας ἔφυγε ἀπὸ κεῖ ἡ Λύντα. Ὁ Στυλιανὸς ψάχτηκε πού εἶχε πληγωθεῖ καὶ γέλασε, στὸ τέλος, μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

Τὸ Σάββατο τὸ βράδι ἔμειναν στὴν Τρά-
πεζα μόνο οἱ δύο τους: ὁ Διευθυντὴς κι' ὁ
Ἀντρέας. Οἱ ἄλλοι σκόλασαν ἀπὸ τὶς ἔξη
καὶ κείνοι κάθησαν πέρα ἀπὸ τὶς ὀχθῆς.

Ὁ Στυλιανὸς ἀκουγε ἀπὸ τὸ γραφεῖο
του τὴν ἀριθμομηχανὴ πὺν δούλευε ὁ Ἀν-
τρέας, καὶ μέτραγε τὶς στροφές της περι-
μέροντας νὰ σταματήσῃ κάποτε.

Μέσα του εἶχε ἀποκάμει πιά. Βαθιά
του ἔνιωθε μιὰ ψυχὴ κουρελιασμένη, ἔτοι-
μη κάθε στιγμή ν' ἀνοίξῃ τὰ σάπια της
φτερά καὶ νὰ πετάξῃ. Αὐτὸ τὸ φτερούγι-
σμα τὸ καρτεροῦσε ἀτάραχα, ἤρεμα, ἀπο-
φασιστικά. Δὲν εἶχε τὴ διάθεση, οὔτε τὴ
δύναμη, δὲν τὸ θεωροῦσε κἄν σωστὸ ν' ἀ-
ναχαιτίσει τὴ μοῖρα, νὰ βγεῖ στὸ δρόμο
καὶ νὰ τὴ γυρίσει πίσω, ἢ νὰ λιποταχτήσῃ.

Πάνω στὴ ράχη του βάραινε ἓνα ἀν-
υπόφορο φορτίο. Σὲ κείνους τοὺς ἀδύνα-
μοις, τοὺς γερασμένους πιά ὄμους εἶχαν
σωρευτεῖ τὰ πιὸ ἀβάσταχτα πράματα: ἡ
ἀνιπόληπτη θέση του στὴν Τράπεζα, τὸ
ένοχο πιάνο, ἡ τελευταία ὀργανοσία πὺν πέ-
θανε μαζί μὲ τὴν κυρία Ἰλεάνα, ἡ Λύντα
πὺν κέρδισε τὴ ζωὴ της γκρεμίζοντας τὴ
δική του...

Πῶς νὰ τ' ἀντέξῃ ὅλα;

Σὲ μισὴ ὥρα ἀκόμα ἡ ἀριθμομηχανὴ
ἔκαμε τὴν τελευταία της στροφή, μιὰ πρόσ-
θεση ἀπὸ νοῦμερα ζωῆς.

Ἐπειτα ἔγινε σιωπὴ, σ' ὅλο τὸ χτίριο
τῆς Τράπεζας, σ' ὅλο τὸν κόσμον. Μόνο τὰ
φῶτα καίγανε ἀμέριμνα, καίγανε κι' οἱ
σώμπες.

Ὁ Στυλιανὸς σταμάτησε νὰ γράφῃ, νὰ
σκέπτεται ἴσως. Ἀκουγε καὶ κάπνιζε. Κά-
πνιζε ἀπανωτὲς ρουφηξιές, μπούκωνε μὲ
γκρίζες τουλίπες τὸ στόμα του, τὸ γραφεῖο

του, τὴν ψυχὴ του. Γύρω στὸν ἑαυτὸ του
εἶχε κιόλας πῆξει μιὰ καταχνιά, θανάσιμη.

Μέσ' στὸ κρύσταλλο τοῦ γραφείου εἶχε
ζωγραφιστεῖ ἡ μορφή ἑνὸς ξεγραμμένου
ἀνθρώπου.

Ὁ ἄλλος ἦρθε ἀργότερα...

Ὁ Ἀντρέας ξεκίνησε ἀπ' τὴν αἶθλη ἀ-
κρὴ τῆς Τράπεζας, ἀλύγιστος ὅπως ἦταν
πάντα, βουβὸς Περιπατοῦσε σταθερά, γω-
ρὶς ἐπίδειξη καὶ τρόμος, δὲν εἶχε καμμιά
σπουδὴ νὰ φτάσῃ, μὰ καὶ κανένα δισταγμὸ.
Δὲν κοίταζε κἄν γύρω του —τ' ἄλλα γρα-
φεία, τοὺς γκισέδες, τὶς γραφομηχανές, τὶς
καλαμαριές καὶ τὰ νιαμπὸν πὺν τὸν παρα-
κολουθοῦσαν μ' ὀρθάνοιχτα μάτια.

Ἐπειτα πέρασε τὴν πόρτα τοῦ Στυλια-
νοῦ, προχώρησε δυὸ-τρία βήματα, στάθηκε
καταντικρῦ του.

Κείνος πνιγόταν μέσ' στὶς τουλίπες τοῦ
καπνοῦ, ἀνάσαινε βιαριά, εἶχε κι' αὐτὸς ἓνα
βλέμμα κρυαδερό.

Πάλι σιωπὴ, ἐλάχιστη ὅμως, πὺν μπο-
ρῆσε καὶ νὰ λείψῃ.

Δίσταζε ὁ φονιάς;

Ὁ Στυλιανὸς δὲ σάλεψε κἄν. Μόνο πὺν
ἀνοίξε τὰ χεῖλη του, μὲ μιὰ ἀλλόκοτη ἐλ-
πίδα:

—Δὲν εἶνε ν' ἀργεῖς. Περιμένω, ξέρεις,
τάσον καιρό...

Ὁ Ἀντρέας ἔβγαλε τὸ περίστροφο.

Ὁ ἄλλος εἶπε, πάλι:

—Ἀκουσες;

Τότε μόλις ἀκούστηκε κι' ἡ φωνὴ τοῦ
θανάτου, ἀπόλυτη:

—Ναί.

Ἐπειτα τὸ περίστροφο ἔκαμε μιὰ κί-
νηση σὺν ἀστραπή, ἡ σφαῖρα παραμέρισε
εὐγενικά τὶς γκρίζες τουλίπες πὺν τὴν ἐμ-
πόδιζαν, κι' ἔπεσε κατάστηθα στὸ Στυ-
λιανό.

Τὸ μόνο πὺν τραντάχτηκε, ἦταν τὸ κρύ-
σταλλο τοῦ γραφείου.

Τὸ κρύσταλλο δὲν ἔσπασε βέβαια, δὲν
ἔπαθε τίποτα σχεδὸν τὸ σημαντικό. Μοιά-
ζα πὺν λέρωσε καὶ θάμπωσε. Ἐκεῖδ' ἔ-
γειρε ἀπότομα ὁ Στυλιανὸς, καὶ τὰ αἵματα
μπερδεψαν τὸ πρόσωπό του μὲ τὴ ζωγρα-
φία τοῦ ξεγραμμένου ἀνθρώπου πὺν ἔφεγ-
γε ἀπὸ κρὶν μέσ' στὸ τζάμι.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΚΙ' "ΑΣΗΜΑΝΤΗ,, ΙΣΤΟΡΙΑ

Τὴν ἄκουσε κι' ὁ γέρο Μανούσης τὴν ἱστορία μὲ τὸ ποτάμι καὶ τ' ἄλογο, Ὁ πο-
κεμιστὴς τοῦ Ἀλβανικοῦ, τραυματίας μὲ
ῥύλινο πόδι καὶ παράσημο στὸ στῆθος, τὴν
εἶπε κι' αὐτὴ ἀνάμεσα σὲ τόσα καὶ τόσα
τοῦ μονολογοῦσε κάθε λίγο καὶ λιγάκι. Κι'
ὅταν τῷ φερονε ἡ ὥρα κι' ὅταν ὁ καιρὸς ἦ-
ταν κλεισμένος κι' οἱ χωριανοὶ μαζεύονταν
ἐπὶ τοὺς καφενε. Ἀτέλειωτες ἦταν οἱ
ἱστορίες του. Ἄλλος τὸν ἄκουγε κι' ἄλλος
ὄχι βαρυστάτος. Ἐξ ἄλλου δὲν ἦταν κι' ἡ
πρώτη φορὰ πού τῷ εἶπε. Δέκα ὀλίγα χρόνια
ἀπὸ τότε, τῷ εἶπε καὶ τὰ ξανάειπε καὶ
ὁ γέρο δὲν εἶχαν.

Τούτῃ ἡ καρδιά ποτὲ δὲν ἀδειάζε ἀπὸ
τῶν θύμησες καὶ τοῦτος ὁ ἄνθρωπος δὲν
ποροῦσε νὰ λυτρωθεῖ ἀπ' ὅσα εἶδε κι' ἀπ'
ὅσα ἔζησε.

Ἄν ἦταν Ὁμηρος θὰ τῷ εἶχε κάνει τρα-
γωδία καὶ θὰ τὰ τραγουδοῦσαν οἱ λυρά-
ρηδες στὶς γιορτὲς καὶ στὰ πανηγύρια κι'
ἄλλα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια. Θὰ τ' ἄκου-
σαν οἱ ἄνθρωποι καὶ θ' ἀποροῦσαν. Θὰ
ἐπαιρναν τὸ δῖχως ἄλλο γιὰ παραμῦθια
καὶ θὰ γοητεύονταν. Δὲν ἦταν ὁμοίως.

Ἦταν μόνο μιὰ καυτὴ ἀνάσα ἀπὸ ἡρώ-
δων τὴν ἡρωϊκὴ ἐποποιία τοῦ αἰῶνα μας.
Μιὰ ἀναλαμπὴ κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο
τῶν γενιῶν του. Ἐνα ἀποκαϊδὶ ἀπὸ τὴ με-
τὰ τὴν πυρκαϊὰ πού ρῆμαξε τοὺς τόπους. Ἦ-
ν, μάτια μου, ἕνας τραυματίας τοῦ πολέ-
μου, μὲ μιὰ βουρκομένη καρδιά καὶ δυὸ
τερίτσες.

Τὰ μάτια του γιομαῖα δρόματα σ' ἕναν
ἐλλοπαρῆδο χορὸ, πλημμύριζαν τὸν
ὄχι τῆς σακατεμένης ζωῆς του.

Στὴν ἀρχὴ ἄκουγαν τὶς ἀφηγήσεις του
ἐπισημάνθησαν κι' ἐνδιαφέρον. Πότε μ' αἰ-
σθημάτων θαυμασμοῦ, πότε μὲ πόνο, πότε
ἐπιφρίκη. Ἐπειτα ἀδιαφόρησαν καὶ τέλος
ἐπιβαρέθησαν καὶ τὸν εἶπαν καὶ παραμυθᾶ,
καὶ συχνὰ τὶς παράλλαξε τὶς ἴδιες ἱστο-

ρίες. Ἐβαζε ἢ ἀφαιροῦσε, ἀνάλογα μὲ τὴ
διάθεση τῆς ὥρας κι' ἀνάλογα μὲ τὴν ποιό-
τητα τοῦ ἀκροατηρίου.

Ἄλλὰ καὶ μήπως δὲν ἔμοιαζαν μ' ἀπί-
στευτα παραμῦθια ὅλα ἐκεῖνα;

Συχνὰ τὸν ἔκοβαν.—Καλὰ μᾶς τῶρες
αὐτά. Τώρα ἔχουμε ἄλλες ἔγνοιες. Τώρα τί
γινόμαστε. Αὐτὰ πάει πέρασαν. Θὰ τὰ πεῖ
ἡ ἱστορία, ἂν τὰ πεῖ κι' αὐτὴ κατὰ πού
πᾶμε.

Πολλὲς φορὲς ἔπιανε τὰ παιδιὰ. Αὐτὰ
μάλιστα τὰ προτιμοῦσε. Πρέπει, ἔλεγε, νὰ
τὰ μάθει κι' ἡ νέα γενιὰ ὅλα ἐκεῖνα. Νὰ
τ' ἀκοῦνε τὰ παιδιὰ τ' ἀγέννητα τότε καὶ νὰ
καταλάβουν, τί θὰ πεῖ πόλεμος καὶ τί εἰ-
ρήνη.

Μάζευε τὰ σχολιαροῦδια γύρω του, ὅ-
πως ἔκανε κάποτε, ἐκεῖνος ὁ Νορβηγὸς πα-
ραμυθᾶς—Ἄντερσον τὸν ἔλεγε, θὰ τὸν
ἔχετε ἀκουστὰ—καὶ τὰ μάγευε, μὲ τούτα
τ' ἀληθινὰ παραμῦθια του.

* * *

Τὴν ἱστορία τούτῃ τὴν εἶπε ἕνα βράδυ
μέσα στὸ καφενεῖο. Ἐπιασε τ' ἀκρινὸ τρα-
πέζι, ἄρχισε τὸ χαβᾶ του κι' ὅποιος τὸν
ἀκούσει. Δὲν ἦταν βέβαια ἀπὸ τὰ σπου-
δαῖα, οὔτε ἀπὸ τὰ συγκλονιστικά. Ἐνα μι-
κρὸ κι' ἀσήμαντο ἦταν αὐτὸ μπροστὰ στ'
ἄλλα. Τί ἦταν αὐτό, μπροστὰ στὸν ἡρωϊ-
σμὸ τῆς ομάδας του, πού μιὰ χούφτα ἄν-
θρωποι πισωγύρισαν χιλιάδες ἐχθρούς. Τί
ἦταν αὐτό, μπροστὰ στὴν ἀνδρεία ἐκείνου
τοῦ πολυβολητῆ πού μ' ἀνοιγμένη τὴν κοι-
λιά καὶ τ' ἄντερα ἀπ' ἔξω συνέχιζε νὰ γα-
ζώνει τὶς γραμμὲς τῶν ἐχθρῶν; Ἦ μπρο-
στὰ στὰ παγωμένα χιόνια πάνω σὲ θεόρατα
καὶ τραχεῖα βουνά; Μπροστὰ στὰ τυφλω-
μένα μάτια, στὰ ξεπαγιασμένα πόδια, στὰ
κομμένα μέλη, πού σ' ἀναγκάζουν ὕστερα
νὰ σέρνεσαι πάνω σὲ δυὸ ξύλα;

Τούτο ἦταν ἕνα παραμικρὸ μέσα στ'
ἄλλα.

Νά, ἕνας ποταμὸς φούσκωσε, ἕνα γιοφύρι στήθηκε, ἕνα ἄλογο ἔπεσε μέσα καὶ πνίγηκε. Αὐτὸ ἦταν κι' ὄλο. Δευτερεύοντα ἐπεισόδια τοῦ μεγάλου πολέμου.

Ὅμως, νὰ πὺ βρέθηκε ἕνας ἄνθρωπος νὰ τὸν ἀκούσει μ' ἀνοιχτὸ στόμα καὶ νὰ τὰ βάλει στὴν καρδιά του.

Στὸ τέλος μάλιστα τὸν παρακάλεσε νὰ τὸ ξαναπεῖ.

—Γιὰ ξαναπέστο, παιδί μου, ἀπὸ τὴν ἀρχή. Βαρνακούω καὶ δὲν τὰ πολυκατάλαβα ὅλα. Γιὰ πὲς το πάλι καλά.

Ἄ, ὁ γερο Μανούσης ἦταν αἰσθηματικὸς ἄνθρωπος. Εἶχε καρδιά. — Μετὰ χαρᾶς μπάριπα Μανούση...

—Ὡρα νὰ κλείσουμε λέει ὁ καταστηματαρχῆς. Αὔριο τὰ ξαναλέτε. Οὐί, αὐτὰ δὲν τελειώνουν. Ὅρεξη νᾶχετε νὰ τ' ἀκούτε—πρόσθεσε χαμογελαστά.

* *

Ὁ γέρος ἔφυγε βαλαντωμένος γιὰ τὸ σπίτι του. Ἐκεῖ δὲν τὸν περιμενε κανένας. Ἡ γρηὰ εἶχε πεθάνει ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς. Παιδιά δὲν εἶχαν. Ἐμεινε πίσω της μόνος, σὰν μισοκαμμένο κούτσουρο σὲ σβυστὸ τζάκι γεμάτο στάχτες. Ἄναψε τὸ φανάρι καὶ κατέβηκε στὸ σταῦλο. Ἐκεῖ ἄδειο καὶ παραπονεμένο ἔστεκε τὸ παχνὶ τ' ἀλόγου του ἀπὸ χρόνια. Στὸν τοῖχο κρέμονταν ἀκόμα, ἡ κόκκινη σέλλα καὶ τὰ χαλινάρια μὲ τὶς χάντρες. Ὅλα ἀπὸ τότε στὴν ἴδια θέση, σὰν νὰ περίμεναν ἀκόμα καὶ σὰν νὰ μὴν εἶχε περάσει τόσος καιρὸς. Σήκωσε τὸ φανάρι καὶ τὰ κύτταξε.

—Τ' ἄλογο ἐκεῖνο, τ' ἄσπρο μὲ τὴ μακρὰ χαίτη, τὸ γερό, τὸ περήφανο, τὸ δικό μας θὺ ἦταν, τὸ δίχως ἄλλο—τοὺς εἶπε κι' ἕνας κόμπος δέθηκε στὸ λαιμό του.

Τοῦ φάνηκε πὼς τώρα δὲ μὸλις ἄδειασε ξαφνικὰ καὶ πάγωσε ὁ τόπος.

Νὰ περίμενε μήπως ἀκόμα; Μὰ καὶ τί νὰ περίμενε; Κι' ἀπὸ ποῦ; Ποιὰ μυστηριακὴ δύναμη, ρίχνει στὶς καρδιὰς τῶν ἀδύναμων ἀνθρώπων, τὴν κρυφὴ ἀχτίδα τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς προσδοκίας; Ποιὸς ξέρει καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐρευνήσῃ τὰ μυστήρια τῆς ψυχῆς;

Κι' ἡ ἐλπίδα αὐτὴ τοῦ γέρο Μανούσης, ἔπλεκε περίτεχνα κάτι τέτοια. Μήπως καὶ λίγα ἔγιναν πὺ μοιάζουν μὲ θαύματα; Ἡ

Δέσπω τὸν ἔκλαιγε γιὰ σκοτωμένον τὸν ἄντρα της, Πῆρε κι' ἐπίσημο χαρτὶ μὲ βουλὲς καὶ κορῶνες. Κι' ὅμως νὰ πὺ γύρισε ξαφνικὰ τὸν περασμένο χρόνο. Ὁ Σταῦρος πάλι πῆρε γράμμα ἀπὸ τὸ χαμένο γιὸ του, ὕστερα ἀπὸ ὀχτῶ χρόνια.

Τί ξέρεις; Ὅλα γίνονται. Ὅλα αὐτὰ στοχάζονταν ὁ Μανούσης κι' ἔβριζε καὶ τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς τυχεροὺς.

—Μπορεῖ κάποτε νὰ γυροῦσε πίσω μονάχο του. Τί; Σάμπως καὶ δὲν ἴξερε τὸ δρόμο; Ἡ μήπως θὰ μπορούσε νὰ κρατήσει κανένας ἐκεῖνο τὸ λιοντάρι σὲ ξένον τόπο. Ἄ! αὐτὸ ποτέ! Ὅπου κι' ἂν τὸ πῆγαινες τὸ εὐλογημένο, αὐτὸ ἔφευγε καὶ γύριζε σπῆτι του. Κι' ὅταν κάποτε τῶχαν κλέψει καὶ τὸ τράβηξαν σὲ μέρος μακρινό, αὐτὸ ἔκοψε σκοινιά κι' ἄλυσιδες κι' ἦρθε χρομετίζοντας τὰ μεσάνυχτα.

Ὅλο τὸ χωριὸ ξύπνησε καὶ βγήκε νὰ τὸ καλωσορίσει.

Αὐτὸ δὲν ἦταν ζῶο, παιδί μου, εἶχε μυαλὸ πιότερο κι' ἀπὸ ἄνθρωπο. Τ' ἄλογο ἐκεῖνο, τὸ δικό του, ἡ χαρὰ του, τὸ καμάρι τοῦ τόπου.

Γι' αὐτὸ κι' ἡ περηφάνεια του, ἦταν μεγάλη ὅταν τοῦ τὸ ζήτησε ἡ Πατρίδα. Τί κι' ἂν δὲν εἶχε γιὸ νὰ δώσει, ἢ ἂν δὲν ἦταν ὁ ἴδιος υἱὸς νὰ πᾶει νὰ προστατέψῃ τὴν Πατρίδα; Ἐκεῖνο τ' ἄλογο, ἦταν καὶ γιὸς καὶ φίλος καὶ σύντροφος. Τ' ἄσπρο τ' ἄλογο τοῦ μπάριπα Μανούση μὲ τ' ὄνομα, πὺ κι' ἕνας βασιλιάς θὰ ζήλευε νὰ τὸ καβαλικέψῃ.

Δὲ βαρυγκόμισε ὁ Μανούσης ὅταν τοῦ τὸ πῆραν.

Μακρὰ ἀπ' αὐτὸν κι' ἀπὸ τὸ φλογερὸ πατριωτισμὸ του μιὰ τέτοια σκέψη. Μὰ πάλι, πὼς νὰ τὸ ποῦμε;

Ἡ ἀγάπη κι' ὁ καῦμός γι' αὐτὸ ἔμειναν ἀγιάτρευτα. Μὰ κι' ἡ ἐλπίδα καθὼς εἶπαμε δὲν ἔλειψε ἀπὸ τότε.

Μπορεῖ καὶ νᾶρθῃ, πὺ τὸ ξέρεις; Ὅπως ὁ γιὸς τοῦ Σταύρου κι' ὁ ἄντρας τῆς Δέσπως. Μήπως αὐτοὶ δὲν ἦταν ξεγραμμένοι; Θᾶμα θὰ πῆς. Μὰ καὶ τὰ θάματα γιὰ τοῦτον τὸν κόσμον εἶναι.

Ποτὲ ὅμως σὲ κανέναν δὲν εἶπε τίς ἀπόκρυφες σκέψεις του. Ποιὸς θὰ σὲ κατα-

λάβει ; Τὸ πολὺ πολὺ, νὰ τὸν πάρουν γιὰ παλαβὸ καὶ νὰ γελάσουν.

Τὸ ἀντίθετο μάλιστα. Ποτέ του δὲν ἔκανε λόγο γιὰ τ' ἄλογο. Κι' ὅταν κανένας ἔλεγε, πὼς τὸν θυμάται τὸν Ντορῆ του, αὐτὸς ἔκοβε τὴν κουβέντα καὶ τὴ γύριζε ἄλλοῦ. Λόγια χαμένα.

Τώρα ὅμως ἄλλαζε τὸ πρᾶγμα. Τοῦτα δὲν ἦταν λόγια χαμένα. Ἦταν μιὰ ἀληθινή ἱστορία, ἀπὸ τὸ σίωμα τοῦ ἴδιου τοῦ πολεμιστῆ.

Στὸν ἴδιο πόλεμο ἦταν κι' ἐκεῖνος καὶ τ' ἄλογο.

Ὅλη τὴ νύχτα τὸ φουσκωμένο ποτάμι καὶ τὸ πνιγμένο ἄλογο βασάνιζε τὸν ὕπνο του.

—Περνοῦσε, λέει τάχα, κι' αὐτὸς τὸ γιοφύρι, καβάλλα στὸ Ντορῆ κι' ἔπεσαν μαζί σι' ἀφρισμένα κύματα. Ἐκεῖ πάλευε ὡς τὰ ξημερώματα κι' ἀγκάλιαζε τὴν πλούσια χαιτή, μ' ἀγωνία.

* *

Σύθαμπα ξεκίνησε γιὰ τὰ κτήματα.

Πέρασε τ' ὀλοπράσινο λιβάδι. Ἐκεῖ βοσκοῦσε τότε τ' ἄλογο καὶ φάνταζε σὰν αὐγερινός. Ἀπλωσε πάνω του τὴ θολὴ ματιά του.

—Μὴ τὸν περιμένεις λέει τὸ Ντορῆ, πάει, χάθηκε. Ἄνοιξη ἦταν καὶ τὸ τριφύλλι λαμποκοποῦσε ἀπὸ τὴν αὐγινή δροσιά. Γαλήνιο, χαρούμενο ἀπλώνονταν τὸ λιβάδι πέρα ὡς πέρα.

Δὲν φάνηκε ν' ἀκουσε τὰ λόγια του, πὺρ ἀντήχησαν παράταιρα μέσα στὴν ὀμορφιά του.

Μετὰ πῆγε στὴ μεγάλη βαλανιδιά. Ἐκεῖ στὸν πυκνὸ ἴσχιό της, τὸν ἄφηνε τὰ μεσημέρια. Περῆφانو δέντρο, καμαρωμένο, σὰν ζωντανό.

—Ξέρεις, βαλανιδιά, ὁ δικός μας ὁ Ντορῆς θὰ ἦταν τὸ δίχως ἄλλο.

Σήκωσε τὰ μάτια ψηλὰ στὰ κλωνάρια της. Οἱ πρῶτες ἀχτίδες ἔπεφταν πάνω της καὶ τὴν τύλιγαν σὰν μεταξένια τούλια. Τὰ πουλιά γλυκοκελαδοῦσαν στὴ φυλλωσιά. Ἡ βαλανιδιά, ἐκεῖνη τὴν ὥρα κουβέντιαζε μὲ τὴν αὐρα. Ποῦ νὰ σκύψει ἀπὸ κεῖ πάνω καὶ ν' ἀκούσει τὰ λόγια ἐνός μικροῦ ἀνθρώπου, πὺρ τῆλεγε μὲ παράπονο στὴ ρίζα της ;

Ἀπὸ κεῖ πῆγε σι' ἀμπέλι καὶ τῶπε στὰ κλήματα.

Ἄλλὰ κι' αὐτὰ δὲ φάνηκε νὰ τὸν προσέξαν, κι' ὡς ἦταν χαμηλὰ κι' ὡς τὸν κυττοῦσαν κατάματα.

Βιάζονταν νὰ δέσουν τὰ σταφύλια, γιὰ νὰ τοῦ εἰτοιμάσουν τὸ βάλσαμο τοῦ καῦμοῦ του. Τῶπε στὰ πουλιά, τῶπε στὸν αἶρα, χωρὶς καμμιά ἀνταπόκριση ἀπὸ κανένα καὶ τέλος πῆγε στὴ βρύση.

Τραγουδιστὰ ἔτρεχαν τὰ κρουσάλλινα νερά της. Ἐκεῖ πότιζε τὸ Ντορῆ κι' ἔπινε κι' ὁ ἴδιος καὶ δροσίζονταν κι' οἱ δυὸ κι' ἀναγάλλιαζαν.

—Ξέρεις.., —ἄρχισε νὰ λέει—τ' ἄλογο...

Μὰ ὄχι. Οὔτε ἡ βρύση τὸν ἀκούγε. Συνέχιζε ἀμέριμνη τὸ σκοπὸ της κι' οὔτε τοῦδωσε σημασία. Κάθησε δίπλα συλλογισμένος κι' ἔβλεπε τὸ νερό. Ἐτρεχε βιαστικό, νὰ ποτίσει τὰ χορτάρια, νὰ μπεῖ στὴ ρίζα τῆς βαλανιδιάς, ν' ἀνταμώσει, ὅσα διψασμένα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, μποροῦσε νὰ φτιάσει ἢ μικρὴ της δύναμη. Οἱ σαῦρες φρουφρούριζαν γύρω καὶ τὰ βατράχια πηδοῦσαν ἀνάλαφρα.

—Ποιὸ ἄλογο ;—ρώτησε ἓνα βατραχάκι καὶ τᾶλλα μέσα ἀπὸ τὴ γούρνα ξεκαρδίστηκαν στὰ γέλια.

Τὸν πῆρε τὸ παράπονο μὲ τὴν ἀπονιὰ καὶ τὴν κρουάδα πὺρ τὸν κύκλωνε.

Ἐμεινε ἀσάλευτος ἐκεῖ ὥρα πολλή. Αὐτός, ἡ βρύση, ἡ ἀνοιξη κι' ὁ καῦμός του.

Πότε νὰ βραδυάσει νὰ ξαναπάει στὸν καφενὲ καὶ νὰ ξαναρωτήσῃ ;

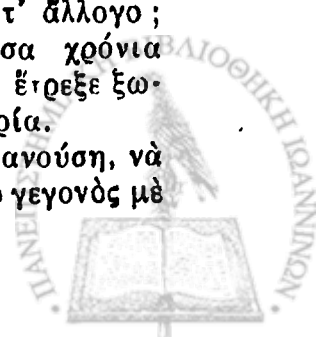
* *

Κάποιοι κρότοι ρυθμικοὶ ἀκούστηκαν πίσω ἀπὸ τοὺς φουντωμένους φράχτες. Κράκ, κράκ, σὰν νὰ περπατοῦσαν κομμένα ξύλα πάνω στὸ μονοπάτι.

Ξαφνιάστηκε. Γύρισε κι' ἀντίκρουσε τὸν τραυματία μὲ τὶς πατερίτσες. Κόπηκε ἡ ἀνάσα του.

Τί νᾶθελε καὶ πῆγε ὡς ἐκεῖ νὰ τὸν ἀνταμώσει ; Νᾶηταν μήπως γιὰ τ' ἄλογο ; Καὶ γιὰτὶ βιάζονταν τόσο ; Τόσα χρόνια τὸ φύλαγε τὸ μυστικὸ καὶ τώρα ἔτρεξε ξοπίσω του ; Τὸν κύτταζε μ' ἀπορία.

—Ἦρθα, λέει, μπάριμπα Μανούση, νὰ σοῦ ξαναπῶ, ἐκεῖνο τὸ ἱστορικὸ γεγονὸς μὲ

τὸ ποτάμι, μιὰ πούδειξες τόσο ἐνδιαφέρον.
 "Α! ἦταν πολὺ δραματικὸ πολεμικὸ ἐπισό-
 δειο. Ζωντανὸ τῶχῳ ἀκόμα στὰ μάτια μου.
 Φχαριστήθηκα πὺν σ' ἄρесе κι' ἦρθα νὰ
 στὸ πῶ καλύτερα. Οἱ ἄνθρωποι βλέπεις τῶ-
 ρα δὲν σκοτίζονται γι' αὐτά. Ξεχάστηκαν,
 μπάρμπα, ὄλα.

Ὁ ἀφηγητὴς, ἀκούμπησε τὶς πατερί-
 τες κοντὰ σιτὴ βρούση, ξάπλωσε σιτὴ χλόη
 κι' ἄρχισε τὸ παραμῦθι του.

—Καὶ πὺν λές, τότε πὺν πολεμούσαμε
 σὰν τὰ θεριὰ κι' οὔτε φόβο ἤξερε ἡ καρ-
 δια μας κι' οὔτε ἀνάπαψη τὸ κορμί μας,
 εἶδαμε καὶ πάθαμε πολλὰ.

Κάποτε ἔπρεπε νὰ περάσουμε ἓνα ξε-
 χειλισμένο ποτάμι. Τὸ γιοφύρι τ' ἀνατίνα-
 ξαν ὀπισθοχωρώντας οἱ Ἴταλοι. Τότε, στὸ
 ἄψε σβῦσε κόψαμε δέντρα, ξερριζώσαμε
 πλατάνια, καρφώσαμε μαδέρια καὶ τὰ ρί-
 ξαμε ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ὄχθη.
 Γιοῦρα, τὸ λοιπὸν, καὶ ριχτήκαμε ἀπάνω.
 Ἀπὸ 'κεῖ περάσαμε ὄλος ὁ λόχος, μὲ τὰ
 ζῶα καὶ τὰ κανόνια. Ὅταν διαβήκαμε τὸ
 γκρεμίσουμε πάλι. Προχωρήσαμε..

—Καλὰ παιδί μου καὶ τ' ἄλογο;

—Ποιὸ ἄλογο;—Νά, δὲν εἶπες ψές,
 πὺς ἔπεσε ἓνα ἄσπρο ἄλογο καὶ πνίγηκε;

—"Α ναί... Μᾶς πνίγηκε κι' ἓνα ἄλο-
 γο, μὰ τί θὰ πεῖ αὐτό; Τ' εἶναι ἓνα ἄλογο,
 μπροστὰ σ' αὐτὸ πὺν κατορθώσαμε; Ἄν-
 θρωπος κανέναν δὲν ἔπεσε.

"Ἐτσι εἶναι, τώρα τὸ ξαναθυμήθηκα.

Ἦταν ἓνα ἄλογο, ἄσπρο σὰν τὸ χιόνι, δυ-
 νατὸ σὰν λιοντάρι κι' ἀπὸ τὸ νταϊλίκι του
 καὶ τὴν περπατησιά του ἔσπασαν τὰ ξύλα
 κι' ἔπεσε στὸ ποτάμι.

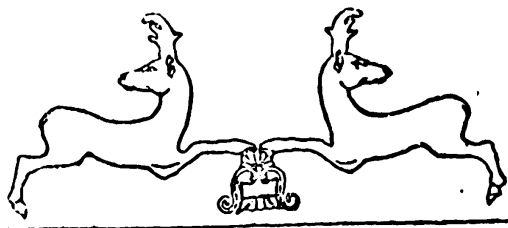
"Ἐνα ἄλογο, νά, σὰν τὸν δικό σου τὸν
 Ντορή, ἴδιο.

Τ' ὄνομα ἔπεσε ξαφνικὰ σὰν βόλι σιτὴν
 καρδιά του, μὰ δὲ μίλησε. Εἶπε νὰ ρωτή-
 ση.—Λές νᾶηταν αὐτό;—Μὰ δὲν τόλμησε.
 Τί μπορεῖ νὰ ξέρει τοῦτος; Μόνον ὁ ἴδιος
 τὸ ξέρει αὐτὸ καλά. Μόνον αὐτὸς ξέρει,
 πὺς ἄσπρο σὰν τὸ χιόνι, περήφανο σὰν τὸ
 λιοντάρι, μὲ τέτοιο νταϊλίκι, ἦταν μόνον
 τὸ δικό του τ' ἄλογο. Αὐτὸ καὶ κανένα ἄλ-
 λο, σ' ὄλον τὸ ντουνια. Δεύτερο ρῶτημα
 δὲν ἔχει λοιπὸν.

Σούφρωσε τὰ φρύδια κι' ἀπόμεινε ἄ-
 μίλητος.

Ὁ ἀφηγητὴς συνέχιζε μ' ἔξαρση τὰ
 «ἱστορικὰ πολεμικὰ γεγονότα». Μὲ ξανα-
 μένη φαντασία, ἀνέβαινε σὲ βουνοκορφές.
 κατέβαινε σὲ χαράδρες, ἔστηνε γιοφύρια,
 ξερριζωνε δέντρα κι' ἔπνιγε ἄλογα.

Ἐπειτα περνοῦσε ἀπὸ νοσοκομεῖα κι'
 ἔβλεπε κομμένα πόδια καὶ σακατεμένα κορ-
 μιὰ. Κι' ὅσο οἱ θύμησες τοῦ πολεμιστῆ
 κάλποζαν πάνω σ' ἄσπρα ἄλογα, τόσο ὁ
 νοῦς τοῦ Μανούση βάραινε, δὲν ἄκουγε
 τίποτε καὶ σέρνονταν μολυβένιος στὸ χῶ-
 μα, δίπλα σιτὶς πατερίτσες πὺν περίμεναν
 ὑπομονετικῆς, ὡς πὺν πῆρε τὸ γιῶμα κι' ὁ
 ἥλιος μεσουράνισε.

Χ Α Φ Ι Ζ Σ Ι Ρ Α Ζ Ι

Μεγάλο πρόβλημα απασχόλησε και θ' απασχολήσει πάντοτε όσους ασχολήθηκαν στη φιλοσοφία, ποιός νάναι τάχα ό άνθρωπος προορισμός και στις τρεις του μαζί μορφές. Προορισμός του ατόμου, προορισμός της κοινωνίας και προορισμός του είδους. Δέν ξεφεύζω έδω το ζήτημα αυτό, δέν περιορίζομαι ακόμα ούτε και στο μυστικισμό που ξεφεύζει λίγο πολύ αυτό το θέμα.

“Ετσι θάθελα νάναφέρω λίγα και για τον Πανθεισμό, λίγα και για το σκεπτικισμό και να ξαμώσω σ' όλα τα φιλοσοφικά συστήματα όλων των εποχών και να σταματήσω λίγο περισσότερο στις τρεις κυριώτερες του μορφές, του νεοπλατωνισμού δηλαδή, του μυστικισμού του μεσαίωνα και του μυστικισμού της νεώτερης εποχής. Ο σκοπός όμως της μικρής μας αυτής μελέτης δέν είναι αυτός και γι' αυτό θά περιουσιώ μόνον ν' αναφέρω το μυστικισμό που κυριαρχεί στην Περσική ποίηση και που έχει τις ρίζες του στις νεοπλατωνικές θεωρίες και στο μυστικισμό του 'Ιάμβλιου του ίδιου, κυρίως μιá μυστικοφιλοσοφική τάση, ένα σύστημα καλούμενο «Τεσσαβούθ» ('Ιλμ=ι—τασσαβούθ», γνωστό ερο με τ' όνομα σουφισμός, ένα σύστημα ηλαδή ιδανικού πανθεισμού, γιατί σ' αυτό το σύστημα ανήκει και ό δικός μας Χαλίζ Σιραζί.

Σουφισμός γενικά καλείται το σύστημα των μυστικοποθών Μουσουλμάνων άσκητών της Ανατολής, των λεγόμενων σουφί.

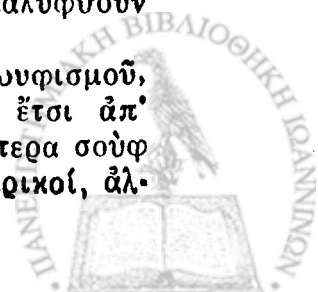
Οί Σουφί ή σουφίτες είναι ή σπουδαιότερη σχιίτική αίρεση. Οί Σχιίτες παραχονται μόνο το Κοράνι κατ' αντίθεση προς τους Σουνίτες, την άλλη μεγάλη διαίρεση της Μουσουλμανικής θρησκείας, που παραδέχονται έκτός από το Κοράνι και τη

Σουνά, τη γραπτή παράδοση, για το Μωάμεθ.

Οί Σχιίτες είναι οί όπαδοί του 'Αλή Μπέν "Αμπου—Ταλέμπ, πρωτοξάδελφου και γαμπρού του Μωάμεθ άπ' τη θυγατέρα του Φατιμά. Οί περισσότεροι άπ' τους όπαδούς του 'Αλή ήταν Πέρσες και γι' αυτό ή αίρεση αυτή ξαπλώθηκε πολύ στην Περσία. Μιá άπ' τις πέντε κυριώτερες υποδιαιρέσεις των Σχιιτών είναι οί 'Ιμαμίτες (ιμαμιγέ) και ένας άπ' τους σπουδαιότερους κλάδους των 'Ιμαμιτών είναι ό των δώδεκα ('Ιθνα= 'Αμάριγια). Ο δώδεκατος 'Ιμάμης, ό Μωχάμετ—έλ—Μάχδη, πιστεύουν πως έξαφανίστηκε, όντας άόρατος, αλλά θά αποδοθεί στο λαό του από το Θεό όταν ό Θεός ευδοκήσει. Τις θρησκευτικές δοξασίες των όπαδών του ενισχυμένες και με μιá πανθειστική τάση που την προκάλεσαν περισσότερο οί Περσικές και Βουδικές ιδέες που κυριαρχούσαν τότε στις μορφωμένες τάξεις τους, διαδώσανε στην Περσία κατά τους χρόνους των δέκα Βασιλιάδων της δυναστείας των Σαραβιδών άπ' τα 1499 ως τα 1736 και παραμένουν και σήμερα σαν επίσημη θρησκεία του Κράτους.

'Επειδή στον άσκητικό τους βίο άφιερώθηκαν και αναμίχτηκαν και γυνακίες, άρχισαν να κάνουν χρήση στις όμιλίες τους και στα γραφόμενά τους σουφικών συμβολικών λέξεων χρησιμοποιώντας στις άλληλογραφίες τους έκφράσεις, λέξεις και φράσεις σχετικές προς τον έρωτα και το κρασί, που υποδηλούσαν κατ' αυτούς ιερά μυστήρια, που δέν μπορούσαν να αποκαλυφθούν στους πολλούς.

Οί Σουφί, οί όπαδοί του σουφισμού, όπως είπαμε, δέν ονομάστηκαν έτσι άπ' την άράβικη λέξη σουφί ή καλύτερα σουφ (=μαλλί), όπως ισχυρίζονται μερικοί, άλλ-

λά μᾶλλον ἀπ' τὴν περσικὴ λέξι σουφί πού προῆλθε πιθανώτατα ἀπ' τὸ φοινικικὸ σοφετῖμ=προφῆτες, κριτῆς (λατ. Suffetes) γιατί καὶ προφῆτες θεωροῦσε τοὺς σουφί, τὴν τάξιν αὐτῆ τῶν Μουσουλμάνων ἀσκητῶν ἢ δερβισσῶν, ὁ Μουσουλμανικὸς κόσμος ἀπὸ τότε ὧς τὰ σήμερα καὶ στὴν Τουρκία ὧς τὰ 1925, πού κατάργησε τότε τὰ τάγματά τους ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ Πασᾶς.

Ὁ ἴδρυτής τοῦ καθαυτοῦ σουφισμού ἦταν ὁ Μααρουφ ἀπ' τὴ Βαγδάτη, πού οἱ γονεῖς του ἦταν Χριστιανοὶ κι' ἦταν περσικῆς καταγωγῆς. Κατ' αὐτὸν ὁ σουφισμὸς εἶναι εἶδος θεοσοφίας πού ἐπιζητεῖ τὴν κατανόηση τῶν θείων πραγμάτων. Ἀργότερα ἀναπτύχθηκε ἀπ' τὸν Ἄμπου Σουλεϊμάν στὴ Συρία καὶ ἀπ' τὸν Ντουλ-Νουν στὴν Αἴγυπτο τὸ δόγμα τῆς γνώσης (μααριφάτ) μετὰ τὴ διαφώτιση καὶ τὴν ἔκσταση. Τέλος ὁ Πέρσης Ἄμπου-Γιαζιτ πού πέθανε τὸ 874 μ. Χ. εἰσήγαγε τὸ δόγμα τῆς ἐκμηδένισης (φάνο). Νὰ οὐβῆσει δηλαδή μέσα στὸ άτομο κάθε ἰδέα γιὰ τὸ ἴδιο του τὸ ἐγὼ καὶ νὰ ἐνώσει τὸν ἑαυτό του μετὰ τὴ δύναμιν τῆς Ἀγάπης, ζώντας ἀκόμα, μετὰ τὸ Θεό, τὴ μόνη πραγματικότητα, τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο.

Ὁ Θεὸς λέγει ὁ Ἄμπου Γιαζιτ δὲν εἶναι μόνο τὸ ἀπόλυτο ὄν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπόλυτο καλόν.

Ὅταν τελειώσει τὸ ταξίδι του ὁ σουφί (ἔτσι λένε τὸ χρόνο τῆς μυσταγωγίας) περνώντας διάφορα στάδια καὶ σταθμοὺς (μετάνοια, ἀποχή, παραίτηση τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, φτώχεια, ὑπομονή, πεποιθήσιον στὸ Θεό, ὑποταγὴ στὸ θέλημα Του) καὶ διαφορὰς καταστάσεις πνευματικῶν αἰσθημάτων (φόβος, ἐλπίδα, ἀγάπη, πίστις κλπ.) φτάνει στὴν πνευματικὴ φιλοσοφικὴ ἢ θεοσοφικὴ ἀπόλαυση, φτάνει δηλαδή νὰ μὴ ἐξχωρίζεται τὸν ἑαυτό του ἀπ' τὸ Θεὸ πού εἶναι καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς του ἢ κατὰ τὸν Al Gazzâlî στὴν ἀκρότατη τοῦ διανοητικοῦ βίου βαθμίδα πού εἶναι ἡ ἄμετη ἐποπτεία τῆς ἀλήθειας τοῦ αἰδίου.

Ὁ ποιητὴς Δζελαλλεντίν μιλώντας ἀλλογορικὰ λέει κάπου πάνου στὸ ζήτημα αὐτό:

Μιὰ μέρα ἕνας πιστὸς χτύπησε τὴ θύρα τοῦ Λατρευτοῦ καὶ μιὰ φωνὴ ἀπὸ μέσα τὸν ρώτησε. «Ποιὸς εἶσαι;» «Ἐγὼ» ἀπο-

κρίθηκε ὁ πιστὸς. Ἡ φωνὴ ἀπὸ μέσα τοῦ λέγει. «Δὲν ἔχει θέση γιὰ τοὺς δύο μας». Ὁ πιστὸς ἔφυγε, πῆγε στὴν ἔρημο, νήστεψε κι' ὕστερα ἀπὸ χρόνια ξαναγύρισε καὶ ξαναχτύπησε τὴ θύρα. «Ποιὸς εἶσαι;» τοῦ εἶπε πάλι μιὰ φωνὴ ἀπὸ μέσα, κι' ὁ πιστὸς ἀποκρίθηκε «Σὺ ὁ ἴδιος». Τότε ἀνοιξεν ἡ θύρα διάπλατη.

Οἱ γενικὲς γραμμὲς τοῦ σουφικοῦ μυστικισμοῦ καθορίσθηκαν τελικὰ ὕστερ' ἀπὸ πολλὰς ἐπιδράσεις τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ Βουδισμού καὶ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ, κατὰ τὸ 1' αἰώνα.

Ὑστερ' ἀπ' τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆ ἔμεινε τώρα νὰ βρεθῆ μεταφυσικὴ βάση καὶ νὰ συμβιβαστεῖ ὁ σουφισμὸς πρὸς τὴν ὁρθόδοξον μουσουλμανικὴν πίστιν. Κι' αὐτὸ τὸ κατώφλι ὁ Ἄραβας ἐννοιοκρατικὸς φιλόσοφος Al Gazzâlî (1058—1111).

Ἡ ὑψηλότερη ἐκδήλωσις τοῦ σουφισμοῦ ὅμως διατυπώθηκε στὸ ἔμμετρο «Μεσενβί», συλλογὴ ἠθικῶν παρυγγελμάτων κλπ. ἀπὸ 47.000 ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα, τοῦ διάσημου σοφοῦ καὶ ποιητῆ Δζελαλλεντίν Ρουμί (1207—1273), ἱδρυτοῦ τοῦ μεγάλου Δερβισικοῦ Τάγματος τῶν Μεβλεβήδων ἢ Μεβιεβιτῶν. Τὸ ἔργο ἐκδόθηκε στὰ 1872 στὴν Κωνσταντινούπολιν (7 τόμ.) μετὰ τουρκικὴν μετάφρασιν καὶ σχόλια. Ἐκδόθηκε ἐπίσης καὶ στὶς Ἰνδίες. Μεταφράστηκε στὴ Γερμανικὴ ἀπ' τὸ G. Rosen (Λειψία 1849) στὴν Ἀγγλικὴ ἀπὸ τὸ Redhouse, Λονδίνον 1881.

Τὸ ποίημα τοῦτο θεωρεῖται ἕνα ἀπ' τὰ ἀνώτερα προϊόντα τῆς μουσουλμανικῆς διανοήσεως, μιὰ ἀπ' τὶς ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τοῦ μουσουλμανικοῦ πνεύματος καὶ οἱ Πέρσες κυρίως πιστεύουν ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσίν του, ἂν καὶ τὸ ἔργο ἀπόλυτα ἐξεταζόμενον δὲν ἔχει τὴν ἀξία ἄλλων ἔργων τῆς Περσικῆς λυρικῆς ποίησης, ἀνυψώνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ὁδηγεῖται στὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς μακαριότητος.

Ὁ Τσελεμπῆς (μεγάλος ἠγούμενος) τοῦ διάσημου μουσουλμανικοῦ δερβισικοῦ, δηλαδή μοναστικοῦ τούτου τάγματος, πού ἱδρυσεν ὅπως εἶταμε ὁ σοφὸς καὶ μυστικοπαθὸς Πέρσης ποιητὴς, Μωχάμετ Δζελαλλεδδίν Ρουμί, εἶχε τὸ προνόμιον νὰ ζῶναι μετὰ τὸ ξίφος τοῦς σουλτάνους τῆς Τουρκίας

κατηγορήθηκαν από μερικά φανατικά πνεύματα σαν άνευλαβή κ' αντίθετα προς τις εντολές της θρησκείας. Κατάφεραν μάλιστα να συμπεριληφθῆ ἡ συλλογή του στα «ἀπαγορευμένα βιβλία».

Τοῦτο ἐρέθισε πολὺ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ποιητῆ καὶ ἀνοίξε ἕνας μεγάλος καυγὰς μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων του. Στὸ τέλος καὶ τὰ δυὸ μέρη συμφώνησαν καὶ κατέφυγαν σ' ἕνα τρόπο πού πολὺ χρησιμοποιεῖται στὴν Ἀνατολή καὶ πού συνίσταται στὸ νὰ φήσουν στὴν τύχη καὶ σ' ἕνα βιβλίο νὰ κρίνει τὸ ζήτημα αὐτό. Οἱ Ὀθωμανοὶ συνειθίζουν νὰ ἀνοίγουν ἕνα βιβλίο, ὁποιοδήποτε, καὶ διαβάζουν τὸν ἑβδομο στίχο τοῦ φύλλου πού ἀνοίξε κατὰ τύχη καὶ τὴν ἔννοια τοῦ στίχου τούτου τὴ θεωροῦνε σαν πρόρρηση.

Οἱ ἄλλοι ἀνατολίτες καὶ πιὸ πολὺ οἱ Πέρσες ἀνοίγουν μὲ κλειστὰ τὰ μάτια ἕνα βιβλίο κι' ὅ,τι εἶναι γραμμένο στὴν ἀρχὴ τοῦ φύλλου, πού κατὰ τύχην ἀνοίγε, ἦταν ἡ πρόγνωση τρόπου τινὰ τῆς τύχης τους. Ἡ συλλογὴ τοῦ Χαφίτζ ἐπειδὴ εἶναι ὅλος ἀλληγορία, εἰπώθηκε γλῶσσα τοῦ ἀόρατου. Ἐπειδὴ εὐχαριστεῖ πολὺ ἐκείνους πού συμβουλευόταν τὴν τύχη καὶ θεωρήθηκε ἀπὸ πολλοὺς προγνωστικὴ, προτίμησαν τὴ συλλογὴ τοῦ Χαφίτζ τοῦ ἴδιου γιὰ νὰ κρίνει καὶ τὴ διαφορὰ τους.

Τὴν ἀνοίξαν στὴν τύχη λοιπὸν καὶ διάβασαν. «Μὴν ἀπαρνηθεῖς τὸν τάφο τοῦ Χαφίτζ. Καὶ σαν ἀκόμα διαπράττει τὴν ἁμαρτία ὁ Χαφίτζ, ἔχει τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό».

Αὐτὴ ἡ ἀπάντηση, τόσο ἀποδειχτικὴ, ἔλυσε τὴ διαφορὰ. Καὶ νὰ πῶς ὁ Χαφίτζ δὲν ἀπαγορεύθηκε πιά στὴ χώρα του.

Ἡ ἀληθινὴ ἔννοια τῶν ποιημάτων του ἀναγνωρίστηκε πολὺ ἀργότερα ἀπ' τὸ θάνατό του καὶ θεωρήθηκε μὲ ὑπερβολὴ μάλιστα μυστικιστῆς ἀδιάλλακτος. Στὸ ἔργου του χρησιμοποιεῖ πολλές μυστικὲς ἐκφράσεις τοῦ σουφικῆ συμβολισμοῦ, φράσεις σχετικὲς πρὸς τὸν ἔρωτα, τὸ κρασί καὶ τὴν ἡδονή, πού ὑποδηλοῦνε ἱερὰ μυστήρια, ἀκατάληπτα καὶ παρεξηγήσιμα γιὰ τοὺς μὴ μυημένους. Ἐτσι καὶ ὁ μεγάλος Ὀθωμανὸς μυστικιστῆς ποιητῆς Βακὶ δικαιογώνως τὴν κλίση του πρὸς τὸ κρασί λέγει κάπου:

«Οἱ ἐπιπόλαιοι δὲν μποροῦν νὰ νοιώσουν τὸ σκοπὸ μας γιὰτὶ ἔμεῖς ἀποβλέπουμε στὴν καθαρότητα τοῦ βαρελιοῦ τοῦ κρασιοῦ. Ὄταν τὸ βαρέλι τοῦ κρασιοῦ δὲν εἶναι καθαρὸ, τὸ κρασί τί θὰ γίνεῖ; (ἀσφαλῶς θὰ χαλάσει). Ἐτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι σαν τὸ βαρέλι τοῦ κρασιοῦ καθαρὸς πάντοτε. Ἐπίσης καὶ ὁ κεραστής (οἰνοχόος) τὸ μπουκάλι καὶ τὸ καπελιὸ εἶναι στοὺς ἀνατολίτες ποιητῆς ἀλληγορικὲς εἰκόνες ὑπερφυσικῶν ἀντικειμένων».

Ἐτσι τὸ κρασί σημαίνει τὴν ἀλήθεια πού ἀτορρεῖ ἀπ' τὸ θεῖο, σημαίνει τὴν ἰδία τὴ θεότητα. Τὸ ποτήρι σημαίνει τὸ σύμπαν πού τὸ πληροῖ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ὑψηλὴ γνώση.

Ὁ οἰνοχόος παριστάνει τὴν ἰδέα τῆς θεότητας πού μὲ τὴν ἀλήθεια πληροῖ τὸ ποτήρι ἢ τὸ μπουκάλι καὶ πού μ' αὐτὰ ὑπονοεῖται ἡ καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸ παντὸς τοῦ σουφί. Τὸ καπελιὸ εἶναι ἡ ἔδρα τῆς ἀγάπης. Τὸ μυστήριό τους λέγει ὁ Ἀχμέτ Χατίφ Ἰσπαχανὶ συνοψίζεται σ' αὐτὴ τὴ ρήτρα. «Ἐνας εἶναι, κανένας δὲν ὑπάρχει ἔχτος ἀπ' αὐτόν, μονάδα καθαρὴ, κανένας ἄλλος Θεὸς δὲν ὑφίσταται πληρῶς αὐτοῦ».

Ἐνα περσικὸ δίστιχο ἄλλως τε πού αἰώνιος Βακὶ τὸ εἶχεν ἀναγράψει στὴν ἐπίσημη σφραγίδα του λέγει :

Φανίστ τζιχάν ντέρ ὁ Βεφά νιστ
Μπακὶ χέμε ὅστ, τζούμλε φανίστ — δηλαδὴ
Μάταιος εἶναι ὁ κόσμος πού σ' αὐτόν δὲν
[ὑπάρχει καμμιά πίστη]
ὅλα εἶναι φθαρτὰ καὶ αἰώνιος μόνος Ἐ-
κείνος

Ἡ εἰσβολὴ τῶν Μογγόλων στὴ χώρα του ὑπῆρξεν ἕνα πλήγμα πολὺ δεινὸ γιὰ τὸν ποιητὴ πού πέθανε λίγο καιρὸ μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Ταμερλάνου στὴ γενέτειρά του. Ἀλλοίμονο, λέγει ὁ ποιητῆς κάπου. Δὲν ἤξερα, ὅτι τὸν ἴδιο ὁδηγὸ εἶχα καὶ ἐγὼ καὶ ἡ μοῖρα μου.

Ὁ Χαφίτζ ἦταν πολὺ εὐφυῆς καὶ ἔστοι μόλογος. Ἡ συναναστροφὴ του καίτε περισσότερο ἀπὸ εὐχάριστη. Ἡ καλωσύνη του δὲν εἶχε ὅρια. Ἡ ἀγάπη του σ' ὅσους τὸν πλησίαζαν κάπως καλύτερα ἀπεριόρι-

στη. Ἀπλούστατος καὶ στὸ σκαφτιά καὶ στὸ σάχη.

Βρέθηκε μὲ τὸν Ταμερλάνο κάποτε, τὸν καιρὸ πού ὁ Ταμερλάνος (Τιμοῦρ) κυριέψυε τὴν Περσία, τὸ 1383. Ὁ Ταμερλάνος θυμήθηκε τότε ἓνα του στίχο, πού ἔλεγε ἔτσι :

«Ἄν φέροι στὰ χέρια μας ἡ καρδιά μας (ἂν κατορθώσω δηλαδὴ καὶ τὴν κάνω καὶ μ' ἀγαπήσει) ἐκείνη τὴν ὁμορφὴ ἀπ' τὸ Σιράζ, δίνω τῇ Σαμαρκάνδῃ καὶ τῇ Βουχάρα γιὰ τὰ μαῦρα τῆς μάτια». Καὶ τοῦ εἶπε «πῶς γίνεται νὰ δίνεις τόσο εὐκόλα τῇ Σαμαρκάνδῃ καὶ τῇ Βουχάρα, πού ἐγὼ γιὰ νὰ τὶς κυριέψω χάλασα στρατεύματα ὄχι λίγα καὶ χρήματα ἀμέτρητα, στὴν ἔρωμένη σου γιὰ τὰ μαῦρα τῆς τὰ μάτια ;» Καὶ ὁ Χαφίζ ἐτοιμόλογος : «Γι' αὐτό, Μεγαλειότατε, δὲ γλυτώνω ἀπ' τὴν φτώχεια, εἶπε. Κάνω τέτοιες δωρεές ἀπ' τὴν πλουσιπάροχη σακκούλα μου». Ὁ Ταμερλάνος εὐχαριστήθηκε πολὺ ἀπ' τὴν ἀπάντηση καὶ τοῦ ἔδωκε δῶρα πελυτιμώτατα.

Τὰ ποιήματα τοῦ Χαφίζ Σιραζὶ τὰ κατηγοροῦσε πάντοτε μονάχα ἓνας : ὁ Νεσζ-μουδδίν, Πρωθυπουργὸς τοῦ Βασιλιά Γιακούπ Μιρζά, πρῶτα διακοιάρης.

Ὁ Βασιλιάς Γιακούπ 'πού ἦταν κι' ὁ ἴδιος στιχουργός, γιὸς τοῦ διάσημου Οὐζούν Χασάν, ἀγανακτισμένος ἀπ' τὸν πρωθυπουργό του γιὰ τὴν ἀδίκῃ κριτικὴ του κατὰ τοῦ Χαφίζ, τοῦ εἶπε μιὰ μέρα νὰ συμβουλευθεῖ καὶ μιὰ φορὰ τὴν τύχη του, ἔτσι γιὰ περιέργεια στὴ συλλογὴ τοῦ Χαφίζ. «Νὰ δοῦμε, τοῦ εἶπε, σὰν τί θὰ λέγει γιὰ σένα πού ὄλο τὸν ἐπικρίνεις».

Ὁ ἐξοχώτατος λοιπὸν μὴ τολμώντας νὰ δυσαρεστήσει τὸ Βασιλιά του ἄνοιξε μὲ κλειστὰ μάτια τὴ συλλογὴ κι' ἡ πρώτη σειρά τῆς σελίδας πού βρέθηκε ἔγραφε : «Βρίσκομαι στὴ στενοχώρια τῆς ἐκπληξῆς ἀπ' τὴν ἀλαζονία τ' ἀντίπαλου. Θεέ μου νὰ μὴ σώσει καὶ γενεὶ ὁ διακονάρης ἐπίσημος».

Ἔστερ' ἀπ' τὸ ἀπροσδόκητο αὐτὸ ὁ Βασιλιάς τοῦ πέταξε τὴ συλλογὴ στὸ κεφάλι του.

Εἶπα καὶ παραπάνω πῶς εἶναι ὅλος ἀλληγορία καὶ φαίνεται σὰ φιλόσοφος «ἀνευμένων ἡθῶν» σ' ἓναν ἐπιπόλαιο παρατηρητή. Θέλει λοιπὸν προσοχὴ μεγάλη καὶ

μελέτη εὐσυνείδητη γιὰ νὰ ἐννοηθεῖ ὁ στίχος του. Τὸν μιμήθηκαν ἀργότερα πολλοὶ Ὀθωμανοὶ ποιητές.

Σὰς δίνω σήμερα ἐλεύθεση μετάφραση ἑνὸς κομματιοῦ του, πού τιτλαφορεῖται «Οἶνοχοϊκὰ» γιὰ νὰ σὰς δώσω μιὰν ἀμυδρὴν ἰδέαν τῆς εὐστροφῆς καὶ πλούσιας ποιήσῃς του.

Στὴν Ἀνατολὴ ἔχει ἐκδοθεῖ πολλές φορές μὲ περσικὰ ἢ τουρκικὰ σχόλια καὶ ἔχει μεταφραστεῖ σὲ πολλές γλώσσες. Τὸ περσικὸ κείμενο τοῦ ἔργου τοῦ Χαφίζ μὲ σχόλια τοῦ Σαδὶ ἔξεδωκε ὁ Γερμανὸς ἀνατολιστῆς Hermann Brokham (1806—1877) τὸ «Δ.βάν.» μετάφρασε στὴ γερμανικὴ ὁ Χαζουμέρ 1822.

Καλὴ μετάφραση ἐπίσης στὴ γερμανικὴ τραγουδιῶν τοῦ Χαφίζ ἔξεδωκε καὶ ὁ Γερμανὸς ποιητῆς Friedrich Bodenstedt μὲ τὸν τίτλο «Der Sānger Von Schiras» γ. ἔκδ. 1984.

Στὴν ἀγγλικὴ πολύτιμη εἶναι ἡ μετάφραση τοῦ Wilberfort Clarke, μὲ σχόλια 1891 τόμ. 2. Στὴ γαλλικὴ μετάφρασε λίγα ποιήματά του ὁ L. Nicolas μὲ τὸν τίτλο «Luelques odes de Hafiz» καὶ ὁ Adolphe Thalasso «Anthologie de l'Amour Asiatique» elms edit. Paris MCMVII.

Στὴν Ἑλληνικὴ εὐάριθμα ποιήματα τοῦ Χαφίζ ἔχουν μεταφράσει οἱ Ἄπ. Φωτιάδης, Κ. Τρικογλίδης καὶ Κ. Μιχαηλίδης (ὁ συγγραφέας τῆς μελέτης αὐτῆς).

Ἄπ' τὶς ἀνατολικὰς ἐκδόσεις ἀξιωματικὸν τοῦ Χατζ ε Χουσεῖν Ἀκὰ Μόλκ, τοῦ Ἀκὰ Ἰτισσάμ ὀλκ Μόλκ, τοῦ Χὰν Μόλκ Σασανί, τοῦ Ἄμπν—ὄρ—ραχίμ Χαλχολὶ καὶ τοῦ Τούρκου Σουντί.

Νὰ καὶ ἡ μετάφρασή μου τῶν «Οἶνοχοϊκῶν» του :

Μὲ τὰ μαλλιά ξέπλεχα κι' ἰδρωμένη
τὰ σιτήθη ἐλεύθερα καὶ μεθυσμένη
τραγουδοῦσε. Κι' ἀσυναίσθητα γελώντας
μὲ τὰ ὁμορφὰ τῆς μάτια γλαρωμένα
καὶ τ' ἄλικά τῆς χεῖλη διψασμένα
καὶ κρασοπότηρο στὸ χέρι κρατώντας
ἦρθε τὴ νύχτα χτὲς ἡ ἀγαπημένη
μου φίλη κι' εἶπε μου τὴ λυπημένη
σιγὰ στὸ προσκέφαλό μου ἀκουμπώντας

καὶ στ' αὐτὴ μου ψιθυριστὰ μιλώντας
 «Ταλαίπωρέ μου φίλε νὰ σὲ νικάει
 καὶ σένα ὁ ὕπνος· σοφὸς ποὺ δὲν πίνει
 τέτοιο νυχτικὸ κρασί ποὺ μᾶς κερνάει
 καὶ γλυκὸ κι' ἀπαλὸ ἓνα χέρι δίνει.
 Τὸν ἔρωτα αὐτὸς ἀρνιέται καὶ δὲν πάει
 Σὺ δ' εὐλαβικὸς μὴν κατηγορήσεις
 ἐκείνους ποὺ τὸ κρασί πίνουν· θλίψεις
 δὲ θὰ νοιώσουν καὶ τὴ μεγάλη μέρα,
 τὴν αἰώνια, τέτοιο ἓνα δῶρο θεὸ νὰ δώσουν.
 Ἐμεῖς πίνουμε ὅ,τι κι' ἂν μᾶς ρίξει
 στὸ λευκοπότηρον ἢ ἀγαπημένη
 εἴτε θεῖο νέκταρ εἶναι εἴτε κι' ἄλλο
 ποὺ νὰ βρεθοῦμε μπορεῖ καὶ μεθυσμένοι...
 Γελαζούμενο ποτήρι κι' ὁ μαγνήτης
 τῶν ματιῶν της κι' οἱ πλεξούδες οἱ πλε-
 γμένες
 μὲ τέχνη θεῖα σὰν τ' ἀλάδανα τῆς γῆς
 πόσους ὄρκους ἀναιροῦνε. καθὼς; εἶναι
 σγουρὲς ἢ μαῦρες, σὰν τοῦ δύστηνου Χαφίζ.

Εἶχαμε δημοσιεύσει κατὰ πολὺ συν-
 οπτικότερη τὴ μελέτη αὐτὴ προπολεμικῶς
 στὴ «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία» (Χρόνος Α
 φύλλο 8 Ἀθήναι 1938) καὶ γράφαμε τότε
 σὲ ὑποσέλιδο σημείωμα.

«Ὁ Τριχογλίδης μεταφράζοντας τὸ στί-
 χον αὐτὸ ἀντὶ γιὰ τὰ μαῦρα μάτια μετα-
 φράζει «γιὰ τὴ μαύρη της ἑλλά». Προφα-
 νῶς κάνει σύγχυση γιὰτὶ μὲ τὴν ἴδια λέξη
 οἱ Πέρσες ἐκφράζουν τὸ μάτι καὶ τὸ μαυ-
 ράδι (κυρίως τὸ μαῦρο τῶν ματιῶν) καὶ τὸ
 σημάδι. Ὁ Τριχογλίδης ὁμοῦ μεταφράζει
 τοὺς Πέρσες ποιητὲς ἀπ' τ' ἀράπικα καὶ
 δὲν ξέρομε τὴ σύγχυση αὐτή, ἂν πρέπει νὰ
 τὴν ἀποδώσουμε στὸν Ἀραβὰ μεταφραστή.

Ὁ κ. Βασίλης Κοχλατζῆς, κρίνοντας τό-
 τε τὴ μετάφρασή μου στὰ 12 φύλλα τοῦ
 ἴδιου περιοδικοῦ (1938), ἀποδίδει τὸ Περ-
 σικὸ κείμενο ποὺ μεταγραφόμενο σὲ λατι-
 νικοὺς χαρακτῆρες εἶναι ἔτσι :

Egner an turk-e Chirazi bi dest ared
 [dil e mara
 Bi khal-e hindouash baksham Samar-
 [quand Bokhurara

Ὁρθὰ μεταφράζοντας κατὰ τὴν γνώ-
 μῃν του.

«Ἄν αὐτὸς ὁ Τοῦρκος ἀπ' τὸ Σιράζ εἶ-

χε φέρει στὸ χέρι τὴν καρδιά μας, γι' αὐ-
 τὴ του τὴν ἰνδικὴ ἑλιά θὰ χάριζα τὴ Σα-
 μαρκάνδη καὶ τὴ Μπουχάρα».

Καὶ ἐπιμένει κυρίως ὅτι εἶναι λαθεμέ-
 νη ἢ μετάφρασή μου «ἐκείνη τὴν ὁμορφὴ
 ἀπ' τὸ Σιζάρ» ἐνῶ στὸ κείμενο ὁ ποιητὴς
 ἔχει ἀρσενικὸ γένος «ἂν αὐτὸς ὁ Τοῦρκος».

Ὁ κ. Α. Φωτιάδης μεταφράζοντας τὸν
 στίχον αὐτὸν τὸν ἀποδίδει ἔτσι :

«Ἄν φέρῃ εἰς χεῖρας ἢ καρδιά ἡμῶν
 ἐκείνην τὴν Σιζάρειον ὠραίαν, δωροῦμαι
 ἀντὶ τοῦ μέλανος φακοῦ της τὴν Σαμαρκάν-
 δην καὶ τὴν Βουχάραν».

(Ἡμερολόγιον τοῦ 1906 Ἑθνικῶν φι-
 λανθρωπικῶν καταστημάτων, Κων)πολις
 1905 σελ. 367).

Ἐπίσης ὁ Adolphe Thalasso στὸ ἔρ-
 γο του «Anthologie de l' Amour Asia-
 tique, 4me edit, Paris MCMVII σελ.
 324 τὴν ἀποδίδει ὡς ἑξῆς :

Si cette belle Turckmène de chiraz
 [voulait bien de mon eorur
 Je lui offrirais Samarkane et Bokha-
 [ra pour son seul grain de Brauté noir.

«Τὴν Σιράζειον ὠραίαν» ὁ ἓνας «sette
 belle turemène de chiraz» ὁ ἄλλος.

Στὴν τέτοια ἀπόδοση τοῦ κειμένου ὁρ-
 μήθηκα κι' ἐγώ, ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί
 μου, ὑποθέτω, γιὰτὶ πολλὲς ἐρωτικὲς γαζέ-
 λες Περσῶν καὶ Ὀθωμανῶν ποιητῶν (ὡς
 τοῦ μεγάλου Μπακὶ) μοιάζοννε μὲ τοὺς
 «παιδεῖου» ὕμνους τῶν ἀρχαίων. Ἐνας τέ-
 τοιος ὕμνος ἔχει διασωθεῖ καὶ ἀποδίδεται
 στὸν Πίνδαρο.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκφραση καὶ ὡς πρὸς
 τὸν τύπο δὲ διαφέρει καθόλου ἀπ' τὶς νεώ-
 τερες Ἀσιατικὲς. Καὶ Ἀσιατικὴ σχολὴ ὀ-
 νομάζουν οἱ Ὀθωμανοὶ κριτικοὶ τὰ ποιή-
 ματα ποὺ τύπος τους εἶναι ἢ ἐξύμνηση τῆς
 νεανικῆς καλλονῆς. Πρέπει νὰ σημειώσου-
 με ὡς τόσο πὼς κάτου ἀπ' τὴν ἔννοια τοῦ
 ἀγαπητοῦ (bien aimé) ὑπῆρχεν ἢ προσω-
 ποποίηση γενικὰ τοῦ ἔρωτα.

Ἔτσι καὶ ἡ ἐπίκληση πρὸς τὸν Οἰνοχό-
 τοῦ ποιητῆ Μπακὶ εἶναι ἢ προσωποποίηση
 τοῦ κρασιοῦ. Τὴ χρησιμοποίηση τοῦ ἀρσ-
 νικοῦ προσώπου λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ τὴν
 πάρωμε τοῖς μετρητοῖς, στὴν πραγματικὴ

τητα, αλλά κατά βάθος σάν ἀποστροφή πρὸς ἀνώτερον ἔρωτα σύμφωνα πρὸς τὴν πλατωνικὴ θεωρίαν. Μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἐξύμνηση τῆς ὁμορφιάς, τῆς ὁμορφιάς τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ἄρτιου σώματος, πού μονάχα στὸ ἀντρικὸ ἁρμονικὸ κορμὶ τὴ συντυχαίνει.

Ἔτσι καὶ στὸ λόγο τοῦ Σωκράτους (ἀπ' τὸ συμπόσιο τοῦ Πλάτωνα) ὁ μεγάλος σοφὸς ἐξηγεῖ τὴ μετουσίωση τοῦ ἔρωτα ἀπὸ ἔρωτα τοῦ σώματος σὲ ἔρωτα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ιδέας.

Μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴ τῆς ὁμορφιάς κυριευμένος ὑψώνεται ὁ Παλαμᾶς (στὴ ρίμα τοῦ ποιητῆ) μὲ τὴ ρίμα του «πρὸς ὑπερούσιους ἔρωτες, πρὸς κόσμους νοητούς».

Αὐτὸ ἀνομολογοῦν ὅλοι οἱ Ἀσιατολόγοι ὡς καὶ ὁ δικός μας τέτοιος Μ. Τσακίρογλου, ὁ θαυμάσιος διερμηνευτὴς τοῦ Μπακὶ στὴ γλῶσσα μας.

Ἐπειτα, ὅταν μεταφράζουμε ἓνα ξένο ἔργο καὶ μάλιστα ἓνα ξένο ποίημα, δὲ μεταφράζουμε λέξη πρὸς λέξη γιατί τότε ὄχι μόνο νόημα δὲ θὰ βγάξουμε, ἀλλὰ καὶ θ' ἀσεβούσαμε πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ἐκλεκτὰ αὐτὰ πνεύματα πού τὰ δημιούργησαν καὶ πού μέσ' ἀπ' τοὺς στίχους τοὺς ἀκούεται ἀνεμπόδιστα ἡ φωνὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μὲ τὰ αἰώνια ἰδανικὰ καὶ τὶς εὐγενικὲς ἀναζητήσεις της καὶ διερμηνεύονται αἰσθήματα αἰώνια μὲ μιὰ βαθειὰ μυστικὴ ἀνταπόκριση μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὴ φύση. Ἔτσι ὁ κ. Κιχλατζῆς μπορεῖ νὰ εἶναι περσομαθῆς ὅσο δὲν παίρνει ἄλλο, ἀλλὰ ἐδῶ δὲν ἔχει δίκαιο καὶ ἐλπίζω πὼς θὰ ἀναγνωρίσει πὼς ὅ,τι κάνουμε τὸ κάνουμε μόνον καὶ μόνον ὑπὸ ἔρωτα καὶ ἀπὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ γράμματα.

Τὴν ἀπάντηση τοῦ Χαφιζ στὸν Ταμερᾶνο τὴν ἀναφέρει, ὅπως ὀρθὰ παρατηρεῖ κ. Κοχλατζῆς «καὶ ὁ Ντάουλετ Σάχ στὸ βιβλίον «Τεζκερετ—οὐς—σοαρά» ἔτσι :

Ghalat-e bakshihast ki mera bin andakhte.—δηλαδή :

«Γι' αὐτὸ εἶμαι φτωχός· κάνω τέτοιες δουλειές ἀπ' τὴν πλουσιοπάροχη σακκούλα σου» ἢ ὅπως θέλει ὁ κ. Κόχλ : «Αὐτὰ τὰ σουβαρταλίκια μ' ἔχουν φέρει στὸ σημερινὸ χάλι» καὶ κατὰ λέξη «τὰ σφάλματα αὐ-

τὰ σὶς δουλειές μ' ἔχουν ρίξει στὴ σημερινὴ μέρα».

Ὁ Adolphe Thalasso ὅμως τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ τὸ διηγεῖται ὡς ἑξῆς (σὲ μετάφραση) :

«Ὅταν ὁ Ταμερᾶνος, νικητὴς τῆς Περσίας, μῆκε στὸ Σιράζ, ζήτησε νὰ παρουσιασθεῖ μπροστά του ὁ ποιητὴς καὶ τὸν ρώτησε : «Πὼς γιὰ (τόσο λίγο) λίγη ἀγάπη ἔδινε δυὸ ἀπ' τὶς ὁμορφότερες πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας του» καὶ ὁ Χαφιζ βγήκεν ἐπιτήδεια ἀπ' τὴν ἀμηχανία : «Αὐθέντη τοῦ κόσμου, τοῦ εἶπε, προσπέφτοντας στὰ πόδια τοῦ Τιμπούρ, δὲν ἔχω πεῖ εἰσιδπως Σοῦ τὰ πρόφτασαν».

Bakhehem Samarkand on Boukharà rà (Je lui offrirais Samarkan det Boukharà [rà), ἀλλὰ Bakhehem don ser kandi Roukharà rà (Je lui offrirais deux dragées de Boukharà).

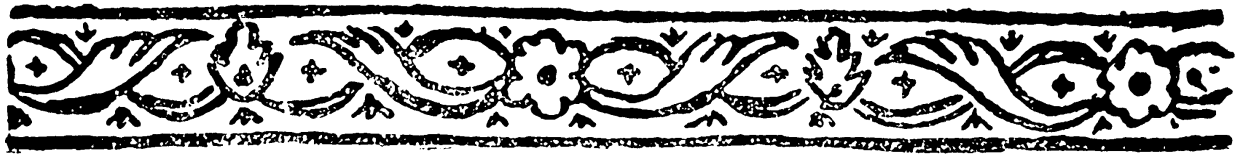
Κρίντε μόνοι σας τώρα ποιά πρέπει νάταν ἡ ἀπάντηση τοῦ Χαφιζ γιὰ νὰ εὐχαριστηθεῖ ὁ Τιμπούρ καὶ γιὰ νὰ τοῦ δώσει πολυτιμότερα δῶρα.

Ὁ κ. Κόχλ. λέγει ἀκόμα πὼς ὁ Χαφιζ ἦταν σουννίτης, δηλαδή ὀρθόδοξος Μουσουλμᾶνος πού παραδέχονται συνεπούμενα ἔκτος ἀπὸ τὸ Κοράνι καὶ τὴν ἱερὴ παράδοση, τὸ σύνολον τῶν παραδόσεων πού ἀποδίδονται στὸ Μωάμεθ, τὴ Σουννά. Κι' ἂν ἦταν σουννίτης ὁ Χαφιζ ἀσφαλῶς ἔπρεπε ν' ἀνήκειε στὸ δόγμα τῶν Χανμπιλιτῶν, γιατί τὸ δόγμα αὐτὸ ἐπικρατοῦσε τότε στὴ Βαγδάτη. Ἄλλὰ πὼς Πέρσης ὁ Χαφιζ ἔκανε ἐξαίρεση καὶ δὲν προσχώρησε στοὺς Σχιίτες κι' ἔμεινε ὀρθόδοξος Μουσουλμᾶνος ; Ἐπειτα πὼς ἀπαγορεύτηκαν τὰ ποιήματά του σάν ἀνευλαβῆ κι' ἐνάντια σὶς ἐντολές τῆς θρησκείας ;

Ἄν παραδεχτοῦμε τὸ Χαφιζ σουννίτη πάει περίπατο ἢ ἀλληγορία του, ἢ μυστικοπάθειά του καὶ ἡ ἀξία του ὅλη πού σ' αὐτὴς τὴν ὀφείλει.

Δερβίσης ὅμως κι' ὀρθόδοξος Μουσουλμᾶνος δὲ συμβιβάζεται. Ὁ Χαφιζ ὄντως Δερβίσης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἦταν σουννίτης.

ΚΩΣΤΑ ΚΑΛΑΝΤΖΗ

ΑΠ' ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ 1940

ΓΡΑΜΜΟΣ, ΜΟΡΑΒΑ, ΙΒΑΝ, ΚΑΜΙΑ

(Α Π Ο Σ Π Α Σ Μ Α)

Ἡ «Ἡπειρ. Ἔστια», ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 21ης ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, δημοσιεύει τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπ' τὸ βιβλίον «Ἴταλομάχοι» τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα κ. Κώστα Καλατζί, πού θά κυκλοφορήσῃ κατ' αὐτάς.

Ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα τῆς γιγαντιαίας ἐκείνης ἐπίθεσης, πού στόλισε μὲ τόσες δάφνες τὸ μέτωπο τῆς Ἑλλάδας, οἱ Μεραρχίες τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ ρίχτηκαν ἀκάθεκτες στὴ μάχη, περιφρονώντας τοὺς κινδύνους καὶ ἀψηφώντας τὸ θάνατο. Ἀπὸ τὶς πρώτες ὥρες τῆς ἐπίθεσης, ἐσάρωσαν τὶς προφυλακὰς τοῦ ἐχθροῦ, κι ἤρθανε σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν κυρία ἐχθρική τοποθεσία.

Ἡ διαταγὴ τοῦ Γ' Σώματος, ὥριζε τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐπίθεσης, δίχως καμμιά προπαρασκευὴ πυροβολικοῦ, καὶ τοῦτο, γιὰ νὰ πετύχει ὁ τόσο χρειαζούμενος αἰφνιδιασμός, ὁ ὁποῖος καὶ ἐτρομοκρατοῦσε κυριολεκτικὰ τοὺς Ἴταλούς.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρει κανεὶς ἐδῶ τὰ σπουδαιότερα περιστατικὰ τῆς φοβερῆς αὐτῆς ἐπίθεσης.

Στὸ μέτωπο τοῦ Ἰβάν, βρῖσκονταν ἡ XV Μεραρχία, μὲ διοικητὴ τὸν ἡρωϊκὸ καὶ τραγικὸ στρατηγὸ Ἀγαμέμνονα Μεταξᾶ, ὁ ὁποῖος βρῆκε, τί ἀτυχία καὶ τί ἀχαριστία, στὴ Δεκεμβριανὴ ἐπανάσταση, ἀντάμα μὲ τὸ γιό του τὸ Νίκο, ἓνα θάνατο παρόμοιο μὲ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου συνωνύμου του.

Στὶς 7 ἡ ὥρα ἀκριβῶς, ἐξόρμησιν τὰ τμήματα τῆς Μεραρχίας αὐτῆς, ἐπὶ μετώπου 5 χιλιομέτρων. Ἐπειτα κίβλας ἀπὸ τρεῖς ὥρες, κατὰ τὶς 10 ἀκριβῶς, τὰ τμήματα αὐτά, μπόρεσαν καὶ κατέλαβαν τὴν εἰς 3 χιλιόμετρα βάθος ὀργανωμένη ἐχθρική γραμμὴ, κι ἀκόμα, μπόρεσαν νὰ ρίξουν τὴν ἐχθρὸν στὴν κοιλάδα τοῦ Δηβόλη, ἀναγκάζοντάς τον νὰ ἐγκαταλείψει τὰ ἀπόρρητα κείνα βουνά.

Ἡ ἐξόρμησις τῆς Μεραρχίας αὐτῆς τοῦ Μεταξᾶ, ἦταν κάτι τὸ μεγαλειῶδες. Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες, δίχως καν νὰ περιμένουν τὸ πυροβολικὸ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὰ ἀπαραίτητα ρήγματα στὶς γραμμὰς τῶν πολλαπλῶν συματοπλεγμάτων, ὄρμαγαν οἱ ἴδιοι, προσπαθώντας ὁ ἓνας νὰ περάσει καὶ νὰ φτάσει ταχύτερα ἀπὸ τὸν ἄλλον στὴ γραμμὴ τοῦ θανάτου. Ἐκεῖ, ἄλλοι ἐκοβαν τὰ σύρματα, ἄλλοι χώνονταν καὶ πέραγαν προσεχτικὰ ἀπὸ κάτω, κι ἄλλοι τὰ πήδαγαν σὰν Ἡρακλῆδες. Ποιοὶ ὅμως ἦταν οἱ πρώτοι; Οἱ ἀξιωματικοὶ γιὰ οἱ στρατιῶτες; Μετὰ τὸ πέρασμα τῆς γραμμῆς, δίχως καθόλου νὰ πάρουν ἀνάσα, ἄρχισαν τὸν ἀγῶνα τῆς λόγχης, ἀγῶνας πού τοὺς ἐχάρισε τὴ Νίκη καὶ πού φάνηκαν ἀφραστοὶ καὶ ἀσύγκριτοι σ' αὐτόν, κι ἀνάγκασαν τοὺς Ἴταλούς νὰ τοὺς γυρίσουν μὲ ταπείνωσις τὶς πλάτες.

Στὸ μέτωπο τοῦ 65 Συντάγματος, τῆς Χ Μεραρχίας, ἡ γραμμὴ τῆς ἐξόρμησις περιέμενε νὰ δημιουργηθοῦν τὰ ἀπαραίτητα ἀπὸ τὸ πυροβολικὸ ρήγματα. Τὸ Ἑλληνικὸ ὅμως πυροβολικὸ, δὲν ἦταν τόσο ἀφθονο γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἱκανοποιεῖ ὅλες τὶς ἐξορμητικὰς γραμμὰς. Ἔτσι κι αὐτὸ ἀκόμα τὸ βαρὺ πυροβολικὸ, γίνηκε πυροβολικὸ συνοδείας πεζικοῦ. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ συντάγματος, μὲ πραγματικὴ ἀγωνία παρακολούθησαν τὴν πορεία τῶν ὀβίδων γιὰ νὰ διαπιστώσουν τὰ ρήγματα. Τίποτα. Μὲ νευρικότητα κύτταγαν ὅλοι τὰ ρολόγια τους. Κι ὅταν πιά ἡ ὥρα ἔφτασε, ἔδωκαν στοὺς ἄντρες τοὺς μὲ φωνὴ πού ἔδειχνε πίστη ἃ

κλόνητη, τὸ φοβερὸ παρ᾿ ἄγγελμα :

— « Ἐμπρός, διὰ τῆς λόγχης παιδιά. Ἄερα! Ἄερα! ».

— « Ἄερα » ἔκραζαν οἱ φαντᾶροι. « Ἄερα », καὶ οἱ φωνές τους ἔμοιαζαν μὲ φωνές γιγάντων. Καὶ πήδησαν μὲ μιᾶς τὰ συρματοπλέγματα, ποῦ νὰ βρεθοῦν κείνες τὶς ὄρες στὰ χέρια τους τὰ ψαλίδια, καὶ ρίχτηκαν πάνω στοὺς Ἴταλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀποσβολωμένοι, κύτταγαν αὐτὸ τὸ πρωτόθωρο παλληκαρίσιο θέαμα τῶν ἐξάλλων Ἑλλήνων.

Πάνου πάλι στὸ Γράμμο, ὑψόμετρο 2.300 μέτρα, οἱ Ἴταλοὶ κάτεχαν τὶς θέσεις τους μὲ προφυλακὲς μάχης, μὴ προστατευόμενες ἀπὸ συρματοπλέγματα. Σκαλώνοντας κεῖ πάνου οἱ Ἕλληνες, ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν τὶς συνέπειες τῶν προμελετημένων σχεδίων πυρός, καὶ θὰ ἀναγκάζονταν ἴσως νὰ σταματήσουν πρὸ τῶν πυρῶν φραγμοῦ τῶν συγχρόνων ὀπλων. Γιὰ νὰ φτάσουν ὅμως πάνου σ' αὐτὴ τὴ φοβερὴ βουνοκορφή, ἔπρεπε νὰ περάσουν μέσα ἀπὸ ἀδιάβατα καὶ ἄγνωστα μονοπάτια. Ὑστερα ἀπὸ προσεχικὴ ἀναγνώριση, εἶδαν ὅτι αὐτὸ δὲν ἦταν εὐκολο μιὰ καὶ δὲν ὑπῆρχαν κενά. Δὲν τᾶχασαν. Ἡ πανουργία τους σοφίστηκε κάτι ἄλλο. Ἐπρεπε νὰ δράσουν ἀθόρυβα. Μιάμισυ ὥρα, κρατώντας καὶ τὴν ἀναπνοή τους ἀκόμα, περίμεναν γιὰ νὰ φτάσῃ ἡ συντονισμένη ὥρα τῆς ἐξέδρασης. Κι ὅταν πιά ἡ καθωρισμένη ὥρα ἔφτασε, χύμηξαν πάνου στοὺς ἐχθροὺς μὲ παραδειγματικὴ ψυχραιμία, αὐταπάρνηση καὶ πειθαρχία.

Ἡ σύγκρουση αὐτή, ποὺ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς σκληρότερες τῶν μαχῶν τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ, ἔχει μέσα της κάτι τὸ ὑπερ-βυσσικό, κάτι τὸ ἀφάνταστο. Ἡ κορφὴ ἦταν ἀπόρθητο ταμπούρι. Φάνταζε σὰν ἀπάρητη γῆ, καὶ σὰν ἀδάμαστη θάλασσα. Κι ὅμως οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες μπόρεσαν νὰ γυάλουν ἀπὸ κεῖ τοὺς Ἴταλοὺς, καὶ νὰ τοὺς ναναγκάσουν νὰ δώκουν μάχης σὲ θέσεις, καὶ τῆς δικῆς τους ἐκλογῆς καὶ πρωτοβουλίας.

Ὁ ἀναγνώστης ὅμως θὰ ρωτιέται : Τί ἦταν ἐπὶ τέλους ἐκεῖνο ποὺ ψύχωνε τόσο πολὺ τοὺς ἄντρες αὐτοὺς τῆς σύγκρουσης ἐπὶ τῆς Ἑλλάδας ; Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν τὴν

Ἀθηνᾶ καὶ τὸν Ποσειδῶνα. Οἱ σύγχρονοι, τὴν Παναγία καὶ τὸν Ἅγιο Νικόλα. Ἡ πρώτη σκέπαζε μὲ τοὺς χιτῶνες της καὶ μὲ τὴ φεγγοβόλα μορφὴ της, τὰ πέλαγα καὶ τὶς στεριές, καὶ ὁ δεύτερος—ὁ Ἅγιος Νικόλας, τὶς θάλασσες. Ὁ κάθε στρατιώτης, καὶ ὁ κάθε ναύτης, νόμιζε πὼς δὲν πολέμιγε μονάχος, πὼς ἔβλεπε τάχα πάντα μπροστά του, τοὺς δύο του αὐτοὺς πολεμικοὺς του προστάτες. Ὅπου πήγαινε νόμιζε πὼς ἄκουγε τὸ βῆμα τους καὶ τὸ ψιθύρισμά τους. Θὰ διηγηθῶ ἐδῶ ἓνα τέτοιο περιστατικό :

Ἐνας ἀπ' τοὺς ἄγρυπνους φρουροὺς τῶν προφυλακῶν μάχης, μὲ ἐκμηδενισμένες τὶς σωματικὲς του δυνάμεις ἀπὸ τὴν αὐϊνία καὶ τὶς πολυήμερες μάχης, πάλευε ἓνα βράδυ μὲ τὴν κούραση καὶ μὲ τὸν ὕπνο. Ὁ Μορφέας τοῦ γλάρωνε τὰ μάτια, τὸ σκληρὸ ὅμως καθῆκον, τὸν ἀνάγκαζε νὰ ἐντείνει τὶς δυνάμεις του καὶ νὰ ἀντιστέκεται στὴ γλυκειὰ τοῦ ὕπνου παγίδα. Ἀξαφνα, κεῖ ποὺ ἀνοιγόκλεινε τὰ μάτια του, βλέπει τὴν Παναγία νὰ τοῦ νεύει καὶ νὰ τοῦ λέει νὰ τρέξει νὰ ἀναγγεῖλει μιὰ νυχτερινὴ ἐχθρική ἐπίθεση. Ὁ στρατιώτης ἐκπληκτος ἔπεσε κάτου καὶ ἄρχισε νὰ προσεύχεται. Κεῖ τότε τ' αὐτί του, μπόρεσε καὶ ἔπιασε τὸ θρόϊσμα τῶν ἐρηπιδῶν συρομένων ἐχθρῶν. Στηλώθηκε τότε ἀμέσως μὲ ἀποφασιστικότητα, καὶ ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐκτέλεσης φραγμοῦ πυρός. Οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες πετάχτηκαν μὲ μιᾶς ἀπάνου σὰν Ζαχαριάδες, ἄρπαξαν τὰ ντουφέκια τους, καὶ ἄρχισε ἔτσι μιὰ λυσσασμένη συμπλοκή, ποὺ ἀνάγκασε τὸν ἐχθρὸ νὰ ξαναγυρίσει στὴν πρώτη του θέση ντροπιασμένος καὶ ματωμένος.

Κι ἄλλο ἓνα παρόμοιο περιστατικό : Ὁ Αὐχένας τοῦ Σβέτι—Ἀτανᾶς, (Ἄη—Θανάσης) τῆς Μόραβας, πάρθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὴν 23ην ὥραν τῆς 17 Νοεμβρίου, ἔπειτα ἀπὸ νυχτερινὸ ἀγῶνα ἐκ τοῦ συστάδην. Οἱ ἀπώλειες ἦταν καὶ ἀπὸ τὶς δύο μεριές πολὺ μεγάλες, καὶ τοῦτο, γιὰ τὴν μάχη αὐτὴ γίνηκε χρῆση χειροβομβίδων. Ὑστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο νίκημα τῶν ἐχθρῶν, οἱ Ἕλληνες προχώρησαν καὶ ἐγκαταστάθηκαν πάνου στὸ κερδισμένο ἔδαφος. Ἐπειτα ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἓνας στρατιώτης τῆς δεξιᾶς

παράταξης, πήγε στον αξιωματικό του για να του πει με δέος πώς η Παναγία, με την μορφή που είχε ή εικόνα του σπιτιού του, τον διάταξε να πει ότι ο έχθρος θα επιτεθεί κατά του αριστερού της παράταξης, όπου και υπήρχε ένας μικρός δρόμος πουχε την αφειρησία του στην Κορυτσά. Ο αξιωματικός, δεν έδωσε βάση στα λόγια του στρατιώτη, και του είπε: «Καλά θα φροντίσω», και τον διάταξε να πάει στη θέση του. Ύστερα από μισή ώρα, ο ίδιος στρατιώτης ξανάρχε λέγοντας, «ότι η Παναγία του είπε, πώς τάχι τα λόγια του δεν έγιναν πιστευτά και πώς έπρεπε να επιμείνει, ως που να παρθούν τα χρειαζόμενα μέτρα». Ο αξιωματικός τη φορά τούτη κλονίστηκε και πήγε στο λοχαγό του. Ο λοχαγός διάταξε τότε μια περίπολο να πάει προς την ύποπτη μεριά. Κι έπηγε. Έκει ή Ελληνική περίπολος συνάντησε πράγματι τον έχθρο κι έδωσε μαζί του τη μάχη. Θα φανούν ίσως άπιστευτα σε πολλούς τα δυο αυτά περιστατικά του πολέμου. Άπιστευτα, κι όμως αληθινά. Η πίστις μεσουράνησε και τότε όπως πάντα. Και ή νέα Άθηνά, ή Παναγία, έκανε στους πιστούς τα θαύματά της...

Οι μάχες του Γράμιου, της Μόραβας, του Ίβαν και της Κορυτσάς γίνανε από τις στρατιωτικές δυνάμεις του Γιώργη Τσολάκογλου. Δεν θα μπορέσει κανένας κακόπιστος να του άμφισβητήσει φρονιμάδα κι άντρεία. Είχε το προτέρημα, να έκμεταλλεύται άμέσως τα σφάλματα του έχθρου, και σε ώρες ανάγκης, τον βλέπουμε να προχωρεί και πέρα από τα καθορισμένα υπό της Άνωτάτης Αρχής όρια μάχης. Ήταν ήγέτης! Η μάχη της Κορυτσάς κράτησε από τις 14 ως τις 22 του Νοέμβρη. Οι ίδιοι άντρες, οι ίδιοι ήγέτες, πολέμησαν με σκληρότητα τις μέρες αυτές, παλεύοντας με τους έχθρους και με τη φύση, δίχως να ξεκουραστούν μια μέρα και να γλαρώσουν άνετα ένα βράδυ. Η πολιτεία αυτή θα μπορούσε να παρθεί από τις 17 του Νοέμβρη. Τα στρατεύματα όμως δεν προχώρησαν ως εκεί, και τούτο, γιατί υπήρχε φόβος να την ξαναπάρουν με τα άρματά τους οι Ίταλοί. Θα ήτανε τότε μια άποτυχία, ή όποια και θα είχε τις δυσάρεστες

συνέπειές της πάνου στο ήθικό του μαχομένου στρατού. Έπρεπε να πέσουν πρώτα γύρω όλα τα βουνά, να φύγει ο έχθρος πέρα, μακρυνά, για να ασφαλιστεί έτσι ή Κορυτσά. Η κατάληψή της γίνηκε στις 22 του Νοέμβρη, ώρα 18. Και τα στρατεύματα δύο ενδόξων στρατηγών, είχαν την τύχη να πρωτομπούνε μέσα σ' αυτή την Ελληνική πόλη. Των δυο Γιώργηδων. Του Κοσμά και του Τσολάκογλου.

Και οι δυο στρατηγοί, δεν έκαισαν για να αναπαυτούν στις δόξες τους. Ο ένας τράβηξε για τη Μοσχόπολη, κι ο άλλος, ο Τσολάκογλου, για το Πόγραδες και την Κάμια. Κυνήγησε τους Ίταλούς «κατά πόδας», και δεν τους άφηκε καθόλου να πάρουν άνάσα. Έτσι, με τα στρατιωτικά του αυτά μέτρα μπόρεσε και κατάλαβε τη γραμμή Πόγραδες—Κάμιας, δίχως να προλάβουν να επέμβουν οι μεγάλες Ίταλικές ενισχύσεις, που έφταναν άδιάκοπα στην Άλβανία. Μια μονάχα Ίταλική Μεραρχία μπόρεσε να επέμβει, ή 48η, με τ' όνομα Τάρο. Οι άπώλειες του Ίταλικού στρατού ήταν πολυ σημαντικές. Μια δλόκληρη Μεραρχία, ή 49η, έκμηδενίστηκε κυριολεκτικά, κι ο διοικητής της, βλέποντας αυτήν την ανεπανόρθωτη καταστροφή του στρατού του, αναγκάστηκε από ντροπή και φιλότιμο να αυτοκτονήσει. Την ίδια καταστροφή έπαθαν και τα Άλβανικά τάγματα. Κι άφοϋ φτάσαμε στους Άλβανούς, καλό είναι να πούμε τώρα και μερικά γι' αυτούς τους πληρωμένους παλληκαράδες, που τότε γίνονται μπράβοι των Βενετών, τότε των Τούρκων, και τότε των Ίταλών. Η διαγωγή τους ήταν έπαίσχυντη. Πολέμησαν κάτω από τις διαταγές των Ίταλών, με πείσμα αληθινό, λές και οι Ίταλοί ήταν συναίματοί τους. Καμιά άνάταση από το μέρος των Άρβανιτάδων. Κι όχι μονάχα αυτό, μα με τρόπο κατασκοπευτικό, προσπάθησαν να προξενήσουν ανεπανόρθωτες καταστροφές στα παρελύνοντα Ελληνικά στρατεύματα. Ούτε ένα τάγμα, ούτε ένας ή Άλβανικός λόχος, δεν πέρισε στις Ελληνικές γραμμές. Πληρωμένοι τραπεζοκί του Άξονα, δαίμονες της βίας, νόμισαν, πώς με την επικράτηση του Φασισμού, θα άναστήλωναν στην περιοχή της Ηπείρου,

τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ—Πασσᾶ.

Καὶ στὴ μάχη αὐτῇ τοῦ Πόγραδετς—Κάμιαι, οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες ἔδειξαν τὴν ἴδια ἀπαράμιλλη ἀντοικία. Ἐκεῖ, τὸ κρῦο, πολλὰς φορές, ἔφτασε 14 βαθμοὺς κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἀρχικὰ ἔδω τὸ Γ' Σῶμα ἔκανε τὴν ἐπίθεσίν του μετὰ δυὸ Μεραρχίας. Μετὰ τὴν ΙΧ καὶ μετὰ τὴν XIII κατὰ μῆκος τῆς δημοσιᾶς Τσαγκόνι—Πόγραδετς—Ἐλβασάν. Λίγο ἀργότερα ἐνισχύθη μετὰ τὴν XVII Μεραρχία, μιὰ καὶ ἡ δική του, XV ἐνίσχυσε τὸ Β' Σῶμα Στρατοῦ καὶ ἡ Χ, τράβαγε γιὰ τὴν Μοσχόπολη καὶ τὴν Τομορίτσα. Ὅλες οἱ μάχες ποὺ γίνανε ἀπὸ τὰ στρατιωτικὰ συγκροτήματα τοῦ Βορείου Μετώπου, ἔχουν μέσα τους κάτι τὸ ἀνατριχιαστικόν. Τὸ χιόνι ἐλεφετε σὲ χοντρὰς νιφάδες, καὶ οἱ πάγοι κρουστάλλιαζαν ὅλα τὰ ἔμφυχα ὄντα. Τίποτα κεῖ πάνου δὲν ἔδειχνε νάχει ζωὴ. Λὲς καὶ ὅλα τὰ σκέπαζε τὸ παγερὸ σεντόνι τοῦ θανάτου. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τ' ἀψήφησαν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια τῆς φύσεως, σάρκασιν τὸ χιόνι, καὶ περιφρόνησαν τοὺς πάγους. Βουτηγμένοι στὸ λευκὸ χιόνι καὶ στὸ αἷμα, τραβοῦσαν μπροστά. Καὶ δὲν ὑπῆρχε τίποτα γιὰ νὰ τοὺς ζεσιάνει. Οὔτε ζεσιὸ ψωμί, οὔτε κοιλιάκ, οὔτε σῦκα καὶ σταφίδα. Οἱ συγκοινωνίες εἶχαν κοπεῖ, καὶ τὰ μογαζία, εἶχαν σκεπαστεῖ ἀπὸ τὰ χιόνια, ποὺ εἶχαν ζηλόφθονα κρύψει τὰ ἴχνη τους. Ἐκεῖ σὲ εἶνο τὸ μέρος, ὁ ἥρωϊκὸς Ἀμερικανὸς ἐπιταγματάρχης Ντόνοβαν, εἶδε κατάπληκτος μετὰ τὴν μάχη τοὺς Ἕλληνες στρατιῶτες, μουσκεμένους καθὼς ἦταν ἀπὸ τὸν ἔρωτα καὶ τσακισμένοι ἀπὸ τὴν κούραση τοῦ πολέμου, νὰ ἀνοίγουνε τρύπες ἀνάμεσι τοὺς πάγους, σ' ἕναν ἀνηφορικὸ δρόμο, γιὰ νὰ πατάνε ἐκεῖ ἀφοβα τὰ μουλάρια καὶ τὰ γαϊδούρια, ποὺς γλύπτει θὰ φτιάξουν τὸ μνημεῖο τῶν δύο αὐτῶν ἀνιδιοτελῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἑλλήνα φαντάρου, γιὰ νὰ μεταφέρουν τροφίμα καὶ πυρομαχικὰ στὶς πρώτες γραμμὰς τῆς φωτιάς. Μετὰ τὴν ὑπερ-θρωπὴ αὐτὴν προσπάθειαν, ἔπεσε ἡ Κάμιαι, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶχε κατορθωθεῖ στὸν ἄλλο πόλεμο ἀπὸ τοὺς συμμαχοὺς.

Ἀεῖζει νὰ μεταφερθεῖ ἔδω ἡ διήγησις τοῦ Ἰταλοῦ αἰχμαλώτου. Στις 9 τοῦ Δε-

κέμβρη, πρὸς τὸ βράδυ, οἱ Ἰταλοὶ ἀξιωματικοὶ ἔλεγαν μεταξὺ τους :

— «Εἶναι ντροπὴ γιὰ μᾶς μετὰ τὴς τόσες δυνάμεις καὶ μετὰ τὰ τόσα σύγχρονα ὄπλα, νὰ νικιόμαστε κατὰ κράτος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Τώρα πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ δικαιολογηθοῦμε στὸν κόσμον ; Ἄν οἱ Ἕλληνες γνώριζαν τὰ χάλια μας, θὰ μᾶς κυνήγαγαν ὡς τὴ θάλασσα».

Αὐτὰ ἔλεγαν οἱ Ἰταλοὶ ἀξιωματικοί, αὐτὰ ἄκουσε ὁ στρατιώτης τους, καὶ αὐτὰ εἶπε.

Καὶ βέβαια θὰ τοὺς πέταγαν ὡς τὴ θάλασσα οἱ Ἕλληνες. Ὅχι μονάχα ἂν ἤξεραν τὰ χάλια τους, ἀλλὰ ἂν εἶχαν τρεῖς ἀκόμα Μεραρχίας ἀθικτες, γιὰ νὰ τὴς ἔριχναν πάνου στὴ μάχη στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμή. Ἄν τοὺς ἦταν δυνατὸ νὰ ξεκούραζαν γιὰ λίγο τὰ ἄμοιρα κεῖνα παιδιὰ, ποὺ νηστικὰ καὶ παγωμένα, ἔμεναν νύχτες ἀγρυπνα καὶ μέρες, κυνηγώντας τοὺς Κένταυρους τῆς σύγχρονης Ρώμης.

Ἡ δράση ὅμως ἐνὸς ὀλόκληρου Σώματος Στρατοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαντληθεῖ μέσα σὲ λίγες βιογραφικὰς σελίδες, ἔστω καὶ ἂν αὐτὲς, ἀνήκουν στὸν ἀρχηγὸ τοῦ Σώματος. Πάντως, καθὼς εἶναι γνωστὸ, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη ὅλων αὐτῶν τῶν ὑψωμάτων, δόθηκαν καὶ ἄλλες μάχες, ποὺ μερικὲς ἀπ' αὐτὲς θεωροῦνται ὡς μάχες Μεραρχιῶν, καὶ ἄλλες ὡς τοπικὲς μάχες. Ἡ σκληρότερη ἀπὸ τὴς μάχες αὐτὲς εἶναι ἡ μάχη τοῦ «Μνήματος τῆς Γρηᾶς», ποὺ κράτησε ἀπὸ τὴς στερνὲς μέρες τοῦ Φλεβάρη, ὡς τὴς 12 τοῦ Ἀπριλίου, τραγικὴ μέρα τῆς ὑποχώρησης. Καὶ ἡ μάχη αὐτὴ ἔχει μέσα της κάτι τὸ Ὀμηρικόν. Νομίζει κανένας πῶς βλέπει ἔδω, τὸν ἴδιον τὸν Ἀχιλλεὺς νὰ μάχεται, πῶς ἀκούει τοὺς κρότους τῶν σπαθιῶν τοῦ Πατρόκλου, τοῦ Ἀχιλλεὺς καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονα. Τὸ χιόνι ἔδω ἔφτανε τὰ τρία μέτρα. Καὶ ὅμως πάνου ἀπὸ τὸ χιόνι αὐτό, οἱ ἀντιμαχόμενοι ἄνθρωποι πολέμαγαν μετὰ τὰ χέρια, μετὰ τὰ δόντια, μετὰ τὴς λόγγες καὶ τὰ σπαθιά. Σαναζωντάνεψαν οἱ μάχες τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Πόσους τὸ χιόνι δὲν ἐσκέπασε ἔδω ζωντανούς, πόσοι ἀπ' αὐτοὺς δὲν τοῦ ἄλλαξαν τὸ κατάλευκον χρῶμα του

μέ τὸ ζεστό καὶ ἄλικο αἷμα τοῦ πληγωμένου κορμιοῦ τους.

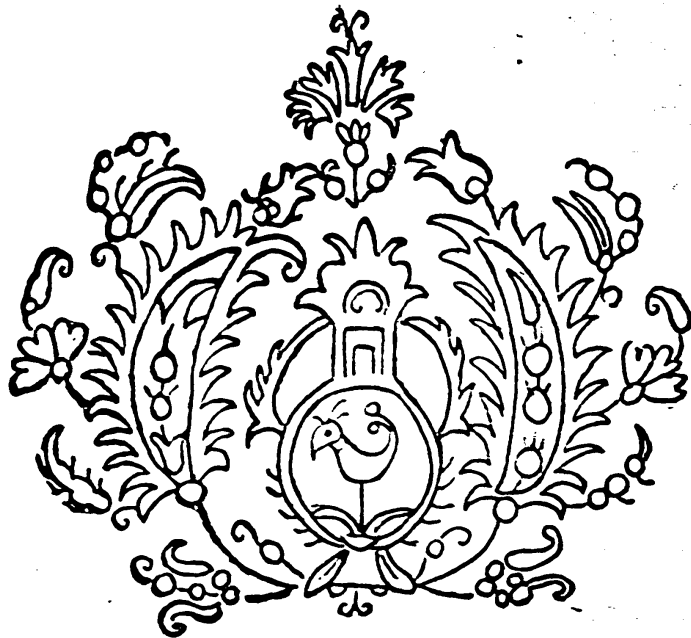
Τὸ ἴδιο σκληρὴ εἶναι καὶ ἡ μάχη τῆς Γκοριτσᾶς, πὸν γίνηκε στὶς 4 μὲ 5 τοῦ Γενάρη, ἀπὸ τὰ τμήματα τῆς XIII Μεραρχίας καὶ τῆς IX. Οἱ Ἰδιεὶς κι ἐδῶ σκηνές. Ὁ «ἐκ τοῦ συστάδην» ἀγώνας κράτησε τρεῖς σωστὲς ὥρες, ὡς πὸν τέλος νίκησαν οἱ Ἕλληνες, κι ἔστησαν ἐκεῖ τὰ τρόπαιά τους.

Ἀκολουθεῖ ἡ μάχη τῆς Χριστιανικῆς καὶ τῆς Μωαμεθανικῆς Γκαμπρόβας, κα-

θὼς καὶ ἡ μάχη τοῦ Τεκέ. Στὴν τελευταία αὐτὴ μάχη, οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες στήσανε μιὰ φοβερὴ παγίδα στοὺς Ἴταλοὺς χιονοδρομοὺς, κι ὅταν τὴν ἄλλη μέρα κάνανε τὴν ἐπίθεσή τους, πιάσιηκαν ὅλοι αἰχμάλωτοι.

Πολλὰ ὅμως τέτοια ἔχει κανένας νὰ ἱστορήσει. Ὁ ἀγώνας ἔχει μέσα του ἄφθονο ἐπικὸ στοιχεῖο, τόσο γνώριμο σὲ μᾶς, ἄφθονο κι ἀνεξάντλητο.

Τὸ 40 - 41, μοιάζε σὲ πολλὰ μὲ τὸ 21.

Ν. ΣΚΛΗΡΟΥ, γεωπόνου

ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἡ ὄρεινότης τῆς Ἡπείρου εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἡ πυκνότης πληθυσμοῦ εἶναι πολὺ μικρότερα τῆς μέσης πυκνότητός μας.

Εἶναι κατ' ἐξοχὴν χώρα ἀγροτικὴ, ὄχι ὅμως τόσον γεωργικὴ ὅσον κτηνοτροφικὴ. Ἡ μέση γεωργικὴ ἰδιοκτησία ἀνέρχεται εἰς 19 στρέμματα (ἐναντι 36 τῆς Ἑλλάδος), ἀλλὰ ὁ κτηνοτροφικὸς κλῆρος (βοσκαί) εἶναι ἐξαιρετικὰ μέγας, ἐνεκα τῆς ἀραιότητος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ὑποπολλαπλασίας στρεμματικῆς ἀποδόσεως ἐναντι τοῦ γεωργικοῦ. Ἡ ἐρήμωσις τῶν βουνῶν εἶναι καταφανής.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς Ἡπείρου, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν νησιωτικὴν κυρίως Ἑλλάδα, δὲν ὀφείλεται οὔτε εἰς τὸ ἄγονον καὶ τὴν στενότητα τοῦ ἐδάφους, οὔτε εἰς τὴν ἔλλειψιν ζωτικότητος τῶν κατοίκων.

Ἀντιθέτως μάλιστα. Καὶ τὸ προσδιοριστικὸν τῆς ἐδαφικῆς γονιμότητος «ἐλάχιστον» (τὸ νερό) εἶναι ἄφθονον εἰς τὴν Ἡπείρον, καὶ ἡ ὄνομασία «εὐάνδρος» εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς ζωτικότητος. Διὰ τὴν ζωτικότητα τῶν Ἡπειρωτῶν, τεκμαρτὴν ἐκ τῆς ὄρεινότητος τῆς πατρίδος των, ἔχομεν καὶ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, ἱστορικὰ ἢ σύγχρονα, ἀπὸ τοὺς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Βαλκάνια καὶ τὸ Ἐξωτερικὸν διαπρέποντας Ἡπειρώτας.

Ὁ μικρὸς εἰς τὴν Ἡπείρον γεωργικὸς κλῆρος, ἡ ἔλλειψις παλαιῶν ἐγγείων βελιώσεων (πεζοῦλες), ἡ ἔλλειψις ἐντατικῆς καλλιέργειας καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ποιμενικῆς κτηνοτροφίας ὀφείλονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀγροτικῶν εὐρωῶν.

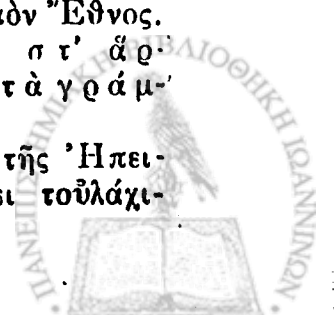
Ὁ ἐκπατρισμὸς τῶν Ἡπειρωτῶν εἶναι ἱστορικὸς. Ἐφευγαν τὰ ζω-

τικότερα μέλη τῆς οἰκογενείας. Τὰ ἐναπομένοντα δὲ εἰς τὴν πατρῶαν γῆν γυναικόπαιδα, τόσα μόνον στρέμματα καὶ μόνον κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα τρόπον μποροῦσαν νὰ καλλιεργήσουν. Οὐδεμία ὀλιγωρία, οὐδεμία καθυστέρησις ἐκ μέρους των. Τιμὴ καὶ δόξα στὴν Ἡπειρώτισσα ποὺ ἄραξε τὸ ἠσιόδειον νὰ μὴ χερσέψῃ ὁ τόπος. Εἶχε κάθε λόγον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν σκληρὰν ἐργασίαν τῆς γῆς, ἐφ' ὅσον μάλιστα τὴν ὠθοῦσαν τὰ ἐμβάσματα τῶν ξενητεμένων καὶ τὰ ἐξηυτελισμένης τιμῆς γεωργικὰ προϊόντα τῆς. Μὰ ὑποσυνείδητες βιολογικῆς καταβολῆς δὲν τὴν ἄφησαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀνθρωποπλαστικὴν καὶ παιδαγωγοῦσαν γεωργικὴν ἐργασίαν. Αὐτὴ καὶ μόνον ἀναπτύσσει τὴν ζωτικότητα.

Ὁ ἐκπατρισμὸς, λοιπόν, τῶν Ἡπειρωτῶν δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν σκληρὰν πλὴν πτωχοτάτην γεωργικὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν γονιμότητά των, τὴν ὑγείαν καὶ τὴν προοδευτικότητά των. Ὑπερέχουν δὲ τῶν νησιωτῶν ἢ παραλιακῶν πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς μίαν ἄλλην τὴν γνωστὴν ἰδιότητα καὶ εἰδικότητα τῆς βιοτεχνίας, ἡ ὁποία τοὺς ἐβοήθησε νὰ μὴ διακόψουν ποτὲ τὴν μετανάστευσιν καὶ νὰ μὴν ἀναγκασθοῦν νὰ καλλιεργήσουν τὰ βουνά τους, μέχρι τῆς κορυφῆς, ὅπως ἠναγκάσθημεν οἱ νησιῶτες.

Οὔτε εἰς πνευματικὴν ἀνάπτυξιν ὑπῆρξαν ποτὲ καθυστερημένοι οἱ Ἡπειρώτες. Οἱ ξενητεμένοι δὲν ἐβοήθησαν μόνον τὴν Ἡπείρον, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Ὑπῆρξαν πάντοτε «Πρωτοιστ' ἄρματα, στὰ γρόσια καὶ στὰ γράματα».

Ἡ σημερινὴ γενικὴ μορφή τῆς Ἡπειρωτικῆς υπαίθρου, ἐν συγκρίσει τοῦλάχισ-

στον μὲ τὴν πρὸ 35ετίας τὴν ὁποίαν ἐγνώρισεν ὁ ὑποφαινόμενος ὡς γεωπόνος, δὲν ἄλλαξεν αἰσθητῶς. Μόνον οἱ πόλεις ἄλλαξαν. Ἐνα δεύτερον μεταναστευτικὸν ρεῦμα ἐνετάθη μεταπολεμικῶς, ὅπως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, διὰ τοὺς γνωστοὺς λόγους: ἀφ' ἑνὸς τὴν ὑπερβολικὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀστικῆς ἡμιπαρασιτικῆς ἐργασίας πληρωνομένης τεχνητῶς ἀπὸ τὰ ἄφθονα κεφάλαια ποῦ συνεκέντρωσε τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος μας καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς ἀγροτικῆς ἐργασίας ἀπὸ τῆς διαίτησιν τῶν ἐγχωρίων καὶ ἀπὸ τὰς εἰσαγωγὰς ξένων προϊόντων. Παντοῦ ἀπογοήτευσιν καὶ φυγὴ ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον κάθε ζωτικῶν ἀνθρώπου. Ἦτο καὶ θὰ εἶναι πάντοτε φυσικὴ συνέπεια ἢ ἀδιαφορία τῶν ἀγροτῶν πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ ἢ ἀποφυγὴ ἐντατικοποιήσεως τῆς καλλιεργείας, διότι οἱ ἀγρότες μας γνωρίζουν κάλλιστα τὸν οἰκονομικὸν νόμον τῆς μὴ ἀναλόγου πρὸς τὰ κεφάλαια ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους. Ὁ σκοπὸς τῶν ἐτοιμῶν κεφαλαίων εἶναι καθαρὰ ἐμπορικὸς καὶ ὄχι παραγωγικὸς. Οὐδεὶς λογικὸς ἄνθρωπος θὰ μοχθήσῃ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν γῆν δι' ἕνα μικρὸν εἰσόδημα ὅταν μπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ τοῦτο ἕτοιμον ἀπὸ βοήθειαν, ἔμβασμα, δάνειον, ἢ ἡμερομίσθιον.

Τὸν ἀντιχειρωνακτικὸν καὶ ἀπομυζητικὸν ρόλον τῶν ξένων κεφαλαίων γνωρίζουν κάλλιστα οἱ Ἑυρωπαϊοὶ κεφαλαιούχοι καὶ ἀγνοοῦν μόνον οἱ ἡμέτεροι ἀρμόδιοι, πιστεύσαντες στὴν ἐκμηχάνισιν τῶν ὀρέων.

Ἔτσι ἐνέπεσεν ὡς καθυστερημένη ἢ Ἑλλάς εἰς τὰ σχέδια καὶ τὰ προγράμματα τῶν κεφαλαιούχων φίλων μας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν συνεχῆ ἐξόγκωσιν τῶν παρασιτικῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τὰ περὶ ἀναπτύξεως συναγωνιστικῆς βιομηχανίας εἶναι φαντασιοπληξίαι.

Εἰδικώτερον ἢ Ἡπειρος ἐνέπεσεν εἰς τὰ σχέδια τοῦ λεγομένου Ἑυρωπαϊκοῦ Ὄργανισμοῦ Παραγωγικότητος. Στὴν ἀρχὴ μιὰ ζώνη πειραματισμοῦ καὶ κατόπιν (πρὶν βγοῦν τὰ πειραματικὰ ἀποτελέσματα) ὀλόκληρος ἢ Ἡπειρος καὶ μελλοντικῶς ὀλόκληρος ἢ Ἑλλάς θὰ γίνῃ παραγωγική, ὅπως ἐγιναν οἱ ἀποικίαι τῶν Ἑυρωπαίων!!!

Ὁφείλομεν νὰ παραδεχθῶμε ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν Ἑυρωπαϊῶν παρατηρεῖται μία ἐξαιρετικὴ δραστηριότης. Ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων δὲν διατίθενται μόνον ἄφθονα κεφάλαια ἀλλὰ καὶ μεγάλες προσπάθειαι τῶν γεωτόνων, δασικῶν, μηχανικῶν καὶ λοιπῶν κλάδων, ὑπερβαίνουσες τὴν συνήθη δραστηριότητα τῶν ὑπαλλήλων, μὲ πίστιν διὰ τὸ μέλλον καὶ αὐταπάρνησιν ἀξιέπαινον. Γίνονται δὲ καὶ ἔργα. Χρειαζέται ὅμως ἢ Ἑλληνικὴ πείρα, διὰ νὰ ξεχωρίσουν τὰ παραγωγικὰ ἀπὸ τὰ ἐκπολιτιστικά. Δὲν πρέπει οἱ νέοι ἐπιστήμονες ν' ἀγνοοῦν τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιότερων προσπαθειῶν, σπαταλῶντες τὴν ἰδικὴν τῶν. Δὲν πρέπει νὰ νομίζουν ὅτι μπορεῖ νὰ μεταφυτευθῇ ἢ Ἑυρώπη στὴν Ἑλλάδα. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπορεῖ κανεὶς πῶς οἱ Ἡπειρώτες ἰδίως ἐπιστήμονες ἀνέχονται νὰ ἀκολουθοῦν ἀφ' ἑνὸς τοὺς βρεῖοσευρωταίους οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἰδέαν περὶ Ἑλλάδος καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μὲν ἰδέαν ἀπὸ τὴν ὁμοιοπαθῆ Νότιον Ἰταλίαν ἀλλὰ καὶ ἕνα παθητικόν: τὴν ἀποτυχίαν στὴν ἀνάπτυξίν τῆς.

Σφάλμα ὑπῆρξε καὶ τὸ νὰ σκεφθοῦν ξεχωριστὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἡπείρου, ἔφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν σύνορα νὰ τὴν προστατεύσουν ἀπὸ τὸ ἔξωθεν ἐμπόριον. Ἐκτὸς ἂν ἐννοοῦν ἀνάπτυξιν τὰ τεχνικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἀποσποῦν τὸν πληθυσμὸν ἀπὸ τὴν παραγωγικὴν τοῦ ἐργασίαν.

Ἀτυχῶς οἱ εἰδικοί φοροῦν πάντοτε παρωπίδες. Ὅταν δὲ εἶναι τεχνικοὶ καὶ περιπλακοῦν στὴς προπαγάνδαι καὶ τὴς φιλολογίαι τῶν οἰκονομολόγων, τότε ἀρχίζουν νὰ πιστεύουν ἑαυτοὺς ἀνθρωποπλάστες ξεχνῶντες τὴν ἱστορίαν καὶ πείραν καὶ θεμελιώδεις ἀρχάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων:

1) Εἰς τὴν γεωργικὴν χρειαζέται ἢ ἰδιωτικὴ ἢ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἢ ὁποῖα ἀντιτίθεται πρὸς τὴν κρατικὴν πρωτοβουλίαν καὶ πρὸς τὰ ἀφεντικά. Δὲν γίνεται παραγωγικὴ ἀνάπτυξις μὲ ἐργάτας ποῦ ἐπιδιώκουν ἡμερομίσθια καὶ ὄχι παραγωγὴν.

2) Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ παραγωγικότητος πρέπει ν' ἀμείβωνται τὰ προϊόντα τῆς ἐργα-

σίας και ὄχι οἱ ὄρες ἢ τὰ ἡμερομίσθια. Ἐάν δὲν αὐξηθοῦν οἱ τιμὲς τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐγκαταλειπομένης τῆς ιδέας περὶ πτώσεως τοῦ κόστους, δὲν θὰ ἱκανοποιηθῆ καὶ δὲν θὰ προοδεύσῃ ὁ ἀγρότης. Οὕτε τοῦ χρειάζεται ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν δενδροκομίαν καὶ κτηνοτροφίαν, χωρὶς ἀνταμοιβήν.

3) Κοινοφελῆ ἔργα μὴ ἀπαφασισμένα ἀπὸ τοὺς ἀγρότας εἶναι κατὰ τῆς παραγωγικῆς ἀναπτύξεως, διότι ἀπασχολοῦν τοὺς ἀγρότας μὲ τὸ Δέλεαρ τοῦ χρηματικοῦ ἡμερομισθίου καὶ σιγὰ σιγὰ τοὺς ἐργατοποιοῦν.

Ὅταν δὲ ἀρχίσῃ ἡ προλεταροποίησις, ἀντίο παραγωγικότης. Ἡ καταβολὴ διοικητικῆς προσπαθείας διὰ νὰ συμβάλουν οἱ ἀγρότες εἰς τὰ ἔργα ἰσοδυναμεῖ μὲ προπαγάνδαν ἐπιβολῆς ἐκ τῶν ἄνω προγραμμάτων δι' ἰδιοτελεῖς σκοπούς.

4) Τὸ ν' ἀποφεύγουν τὰ δάνεια οἱ ἀγρότες τῆς Ἡπείρου σημαίνει ὅτι δὲν διφθάρησαν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐκχρηματισμένην ἐμπορικὴν οἰκονομίαν. Ὁ ἔμπορος δαεῖζεται καὶ ἐργάζεται πάντοτε μὲ ξένον κρῆμα διότι βαδίζει μὲ τὴν πιθανότητα οὐτὴν τὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ χρήματά του. Ὁ γεωργὸς βαδίζει μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν θὰ ἀπολαύσῃ οὔτε τὸν νόμιμον τόκον. Εἶναι ἱκανοποιημένος ἂν μὲ τὸ προϊόν του πληρωθῆ τὸ ἥμισυ τῶν κόπων του. Πῶς οἰπὸν θὰ πληρώνη καὶ ὑπηρεσίαν δανειοῦ κεφαλαίου;

5) Μὲ τὴν καταβολὴν προσπαθειῶν εἰς ἄς πεδινὰς περιοχὰς δὲν προσθέτει τίποτε ὁ Πρόγραμμα, διότι πρὸς τὰ πεδινὰ ἀπέβλεπον ἀνέκαθεν καὶ οἱ χωρικοί. Ἐκεῖ ὑπάρχει πληθυσμὸς καὶ πρόοδος. Ἐάν θὰ μείνη ἔτι τὸ παραγωγικὸν ἀπὸ τὰ ἔργα θὰ εἶμι οἱ ἀναβαθμίδες στὰ ὄρεινά, οἱ ὁποῖες βξάνουν τὸ ἐθνικὸν ἔδαφος, ἔστω καὶ διὰ λόην (μετὰ τὴν ἐρήμωσιν).

6) Τὰ ἔργα ἐκπολιτισμοῦ (δρόμοι, ἐξεκτρισμὸς κλπ.) δὲν εἶναι παραγωγικά. ἡτοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀγρότας μόνον ἐκ πα-

ραπλανήσεως γιὰ ἡμερομισθιακὴν ἀπασχόλησιν. Ὁ νοικοκυρεμένος καὶ λογικὸς ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ἔχει περισσεύματα ἐκ τῆς συντηρήσεώς του διὰ ἔργα πολυτελείας.

Τέλος ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι ἄνοδος καὶ πολιτισμὸς εἶναι ταυτόσημος βιολογικῶς μὲ τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ Ἡπειρος καὶ ἡ Ἑλλάς ὀλόκληρος θὰ ὀπισθοδρομῆ ἐφ' ὅσον ἐλλείψῃ προστασίας διαρρεῖ ὁ πληθυσμὸς τῆς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ πρὸς τὴν Πρωτεύουσαν, ἡ ὁποία ἐντὸς ὀλίγου δὲν θὰ εἶναι πλέον ἐλληνικὴ ἀλλὰ ὁ τάφος τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς Εὐρώπης.

Τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον καὶ ὁ πολιτισμὸς θ' ἀναπτυχθοῦν ὅταν ἡ Ἡπειρος φθάσῃ τὸ ἐν ἑκατομμύριον καὶ ἡ Ἑλλάς τὰ 20 ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ. Δὲν χρειάζονται πρὸς τοῦτο προγράμματα διότι ἔνα εἶναι τὸ πρόβλημα: Ἡ ἀξιοποίησις τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας τοῦ ὄρεινοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, διὰ πολλαπλασιασμῶν τοῦλάχιστον τῶν τιμῶν ὥστε νὰ διπλασιασθῆ τὸ εἰσόδημά του. Τὰ προγράμματα καὶ τὰ σχέδια δημιουργοῦν Ἐπηρεσίας καὶ ἔξοδα ἐπιπίπτοντα ἐπὶ τῶν ἀθλίων αὐτῶν παραγωγῶν.

Μὲ τὶς ἀνωτέρω παρατηρήσεις προσεπάθησα νὰ καταστήσω προσεκτικὸς τοὺς Ἑλληνας ἐφαρμοστὰς ἐπὶ τῶν ξενοφωτισμένων προγραμμάτων ἀλλὰ καὶ ὑπομονητικὸς εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τους, τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἀρνητικά. Ἄς μὴν ἀπογοητευθοῦν.

Ἄς θεωρήσουν ἑαυτοὺς ἐρευνητὰς ἐπιστήμονας ἐπὶ ἐρευνητικοῦ προγράμματος καὶ ἄς ἐντινουν τὰς εὐσυνειδήτους προσπαθείας των διὰ νὰ φθάσουν τὸ συντομώτερον εἰς τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ πειραματισμοῦ, τὰ ὁποῖα, θετικὰ ἢ ἀρνητικά, θὰ εἶναι πρωτοποριακὰ καὶ σωτήρια δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Δὲν βλάπτει ἡ ἐπιστημονικὴ διαφώτισις ἀλλὰ τὸ ξένον χρέμα καὶ ὁ κρατικὸς παρεμβατισμὸς.

ΠΕΡΠΑΤΗΜΑ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΝΕΡΟ

Τώρα πού οί λεῦκες τίναξαν
τ' ἀσημόφυλλά τους στή θάλασσα
τὸ ποτάμι τῆς φεγγερῆς ἰδέας
ξεδίπλωσε τὸ φέγγος τῆς ἀπάτης.
Φῶς εἰδώλου μυθικοῦ.
Παιγνίδι τῆς ξάστερης νύχτας
πού ἀγρυπνεῖ,
ἔξω ἀπ' τὴ λάμψη τῶν καντηλιῶν
σιὰ τοξοτὰ παράθυρα
τοῦ βραχόχτιστου ξωκλαιοῦ.
Πῶς νὰ λουσοῦμε σὲ τέτοιο θάμβος!
Πῶς νὰ διαβοῦμε τὸ θρίαμβο;
Οἱ παλάμες εἶναι ἀνίκανες
νὰ μαζέψουν τὴν τιναγμένη λεῦκα,
ὅταν
τὸ χροῦδι τῶν μπράτσων μας
ἀνατριχιάζει σι' ἄγγιγμα...
Κι' εἶναι νηγεμία.
Νὰ μποροῦσαμε ν' ἀφίκουμε τὰ μάτια
σιτὴν καθάρια περιπλάνησή τους.
Τὴ συλλογὴ μας γονατισμένη
σιὰ τοξοτὰ παράθυρα.
Τίποτα νὰ μὴ γυρέψουμε.
Νὰ λησιμονηθοῦμε μονάχα
Πάνω ἀπ' τὰ φῶτα
Πάνω κι' ἀπ' τὰ σκοτιάδια
μὲ τὸ ποτάμι τῆς φλογερῆς ἰδέας
νὰ τρέχη μέσα μας
σιτὴ δική μας τὴ θάλασσα.

NINA KOKKALIDOU—NAXMIA

Α Ν Α Μ Ν Η Σ Ε Ι Σ

Μαστίγωνε ἡ βροχὴ
τὶς πόρτες, τὰ παράθυρα
τὶς ἀχυρένιες στέγες,
ἐδῶ σιὸ χάνι τοῦ παλιοῦ καιροῦ
ἱστορημένο Γενοβέφες,
καθὼς ἐπίναμε τὸ μπουρσοῖκο κρασί
σὲ πῆλινα χοντὰ ποιήρια

καὶ κονδεντιάζαμε γιὰ τὸ Λεώνη
τὸν ἀγαπημένο μας Λεώνη.

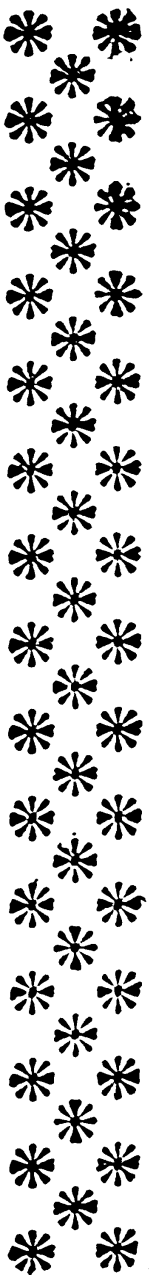
Κὶ ἔλεγε κάποιος τῆς παρέας
— ἴσως καὶ νᾶταν ποιητῆς —
σὲ νύχτα σκοτεινὴ, κι' ἀπέραντη,
π' ἀνέμιζε ἡ σιωπὴ
τὰ κίτρινα κουρέλια τῆς,
πὼς διάβαζε τοὺς στίχους τοῦ Μπικονταλο
παλιὰ ἔξωτικά μυθιστορήματα
γιὰ μακρονὰ ταξίδια
στὶς κίτρινες τὶς θάλασσες.
Κι' ὕστερὰ, μὲ τὸν καιρὸ
τὸ «τίποτα» στὴν ἀνοιγμένη του παλάμη
ἔκανε τὰ μάτια
τὰ λυπημένα μαῦρα μάτια
νὰ γεμίσουν δάκρυα.

Ἐδῶ στὸ χάνι τοῦ παλιοῦ καιροῦ
ἀκούαμε τὸ θρηνο τῆς ἐλιᾶς
στὴ βορεινὴ τῆ στέγη,
σὺν ἤρθε ἡ γνώριμη μορφὴ του
κι' ἀκούμπησε γιγάντια σκιὰ
ἀπέναντι στὸν ξεβαμένο τοῖχο
μὲ τὸ πικρὸ χαμόγελο
σκληροῦ σκεπτικισμοῦ
ποὺ δάθαινε στὸ κάτ' ἀχειλι,
ὅπως ἐκείνη τῆ βραδιὰ
ποὺ ἔσφιγγε τὰ χέρια μας
καὶ τράβαγε μὲ βήματα μεγάλα
ψηλὰ στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια.

Ἄτι δὲν εἶχε χρυσοκάπουλο
μήτε κοντάρι ἀσημένιο,
κουρέλια τὸ ἀμπέχωνο
καὶ στὰ ψηλὰ ποδάρια
γυμνὰ ἐκρέμονταν ξεφτίδια
ποὺ τᾶπαιζε ὁ ἀγέρας
καθὼς ἀνέβαινε
ὄρθος στὴν καταγίδα.

ΚΩΣΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΗ ΠΑΣΑ

Ο κ. Σταύρος Κοκκινάκης, γενικός επιθεωρητής Μ. Ε., μίς άρεσειλεν εκ Μεσολογγίου τήν κατωτέρω επιστολήν παραλαβθείσαν εις αύτόν άπό τούς συγγενείς του άντιγράφου εκ του πρώτου οχολάχου 'Αγγελίδου. Το περιεχον της επιστολής ταύτης είναι, ότι άναγνωσσομένη όπως είναι άποτελει έγκώμιον του 'Αλή—πασά. 'Αλλ' εάν χωρισθί άκριβώς εις τό μέρος, τότε άπρσοδοκήτως διαβίχητε εις τό πρώτον μέρος (άκρισετά) δριμύ κατηγορητήριον έναντι του τυράννου της 'Ηρείου και της Ρούμελης. 'Ετσι έστράψαε ή όργή των ακάθαρτων τότε και πρέπει να παυάδεχθί κανείς, ότι πράγματι είναι γρημμένη με πολλήν δεξιάτητα και παρόδοξον πρωτοτυπίαν ή κατωτέρω επιστολή του 'Ανθίμου, λογογράφου Μεσολογγίου.

'Επιστολή προς τόν 'Αλή Πασάν 1820

'Ανθίμου 'Ιερογράφου Μεσολογγίου

'Από 'Αδάμ μέχρι της παρούσης ζωής ή κα λοκαγαθία Σου δεν έχει φόμπλι και ή έπιείκεια σου δεν έστάρθη. Είσαι τό φοβερώτερον ζυ γι της δικαιοσύνης με τόν όποιον θεόζον τό ζιζάνιον, όπου φυτρώνει μεταξύ του όλου. 'Αδι κίας όνομα έπρασεν εις τόν καιόν Σου, διοικείς και τούς μικρούς και τούς μεγάλους τηρα βδω της δικαιοσύνης Σου και θαυμασιώ τρώπω κυβερώς και πλουσίους και πτωχούς. Καταφρονείς τούς κακούς, παιδεύεις τούς πταίστας και τιμής τούς άξιους. Σε έγένησεν ό πατήρ σου ό διά τήν άδειήν του περιόδητος, ούτως είναι υός άναμφίβολος και σε ήδηνησεν ό πάππος σου όσα ήσαν ικανά να αέ άποκαταστήσουν ένάδειον, τά όποία έδιδάχθης άπό τόν δ ι δ ά σ κ α λ δ ν σου όλα τά μυστήρια της πίστεις αέ έκλήρωσαν νικητήν και τού Βελζεβούλ. Δεν είναι χρεία να είπω άλλο. Τιμής τούς γέγοντας, αέδρασι τούς ίερείς, δεν έμπαλεις τά Θεία. Είσαι ό πρώτος κανών της κα λοκαγαθίας. 'Η στήλη της άδειής και της έπιείκειας και τέλος πάντων τ ή ν ξ κ ε ι σ κο ευφήν τήν έλεημοσύνην. 'Ελθείς πᾶσαν ψυχήν θλιδομένην. Αύτοδελναι άδικετόν διά νάσένηρωσίση καθείς.

'Αγγελίδης, Σχολάχης,

άντέγραψεν εκ του πρωτοτύπου.

'Εν Πάτρώνω τή 5—7—1901

SHIRLEY JACKSON

Η ΛΟΤΤΑΡΙΑ

Μετάφραση : ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΩΛΗ

*Αν και «Η Λοτταρία» (της Σίρλεη Τζάκσον) είναι πιθανώς το πλέον ανθολογημένο σύγχρονο αμερικανικό διήγημα, εν τούτοις, ή παγερή δύναμή του και ή παράξενη διδακτικότητα του είναι τόσο ισχυρές, που δεν δικαιολογούν το συχνό τύπωμά του. Είναι αυτό ένα σαρόνκειο σχόλιο στο πνεύμα των ξεπερασμένων παραδόσεων, την άγριότητα της οργανωμένης κοινωνίας ή κατάρα στο πρωτόγονο κριμα; Είναι μιὰ ιστορία που εξάπτει τη φαντασία και διεγείρει το νευρικό σύστημα.

(ORVILLE PRESCOTT)

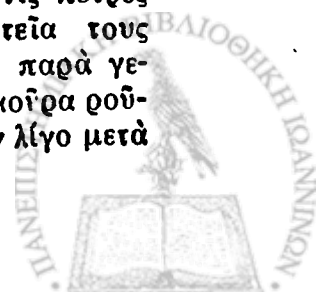
Τὸ πρωῖνὸ τῆς 27ης Ἰουνίου ἦταν ξάστερο κι ἠλιόχαρο, με τὴν ἀπαλὴ ζέση μιᾶς μεγάλης καλοκαιριάτικης μέρας· τὰ λουῖδια ξεχύνονταν ἀνθισμένα καὶ τὸ χορτάρι ἦταν καταπράσινο. Οἱ χωριανοὶ ἄρχιζαν νὰ συγκεντρώνονται στὴν πλατεία, πού ἦταν ἀνάμεσα στὸ ταχυδρομεῖο καὶ στὴν τράπεζα, κατὰ τὶς δέκα ἢ ὡρὰ· σὲ μερικὰ μέρη ἦταν τόσο πολλοὶ οἱ κάτοικοι ὥστε ἡ Λοτταρία ἔπαιρνε δυὸ μέρες καὶ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ στὶς 26 Ἰουνίου, ἀλλὰ στὸ χωριό μας, πού ἦταν καμμιά τρακοσαριά κάτοικοι περίπου, ἡ ὅλη ἐπόθεσι τῆς Λοτταρίας ἔπαιρνε λιγώτερο ἀπὸ δυὸ ὥρες, ἔτσι ὥστε μποροῦσε νὰ ἀρχίσῃ στὶς δέκα τὸ πρωῖ καὶ νάχη τελειώσει σὲ ὡρὰ πού ἀκόμη εἶχαν καιρὸ οἱ χωριανοὶ νὰ πᾶνε σὶὰ πῖτια τους γιὰ τὸ μεσημβρινό φαγητό.

Φυσικά, τὰ παιδιά συγκεντρώθηκαν πρῶτα-πρῶτα. Τὸ σχολεῖο μόλις εἶχε κλείσει γιὰ τὸ καλοκαίρι, καὶ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθυρίας τσινούσε τὰ περισσότερα ἀπ' ὅτ' ἀφ' ἑαυτῶν φρόντισαν νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλα μαζὺ γιὰ λίγο ἤσυχα προτοῦ ξεσπάσουν σ'

ἓνα βουερὸ παιγνίδι, καὶ ἡ συνομιλία τους ἦταν ἀκόμη γύρω ἀπὸ τὴν τάξη καὶ τὸ δάσκαλο, τὰ βιβλία καὶ τὶς κατσάδες. Ὁ Μπόμπη Martin εἶχε κιόλας παραγεμίσει τὶς τσέπες του με πέτρες, καὶ τὰ ἄλλα παιδιά πολὺ γρήγορα ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμά του, μαζεύοντας τὶς πιὸ λεῖτες καὶ στρογγυλές πέτρες. Ὁ Μπόμπη καὶ ὁ Χάρη Jones καὶ ὁ Ντίκη Delacroix —οἱ χωριάτες πρόφεραν τὸ ὄνομά του «Delacroix»— στὸ τέλος ἔκαναν ἓνα μεγάλο σωρὸ ἀπὸ πέτρες σὲ μιὰ γωνιά τῆς πλατείας καὶ τὸν φύλαγαν ἀπὸ τὶς ἐπιδρομές τῶν ἄλλων παιδιῶν. Τὰ κορίτσια στέκονταν παράμερα, μιλῶντας, μεταξύ τους, καὶ κοιτάζοντας πτωπλάτα πρὸς τ' ἀγόρια, καὶ τὰ πολὺ μικρὰ παιδιά κυλιώταν στὴ σκόνῃ ἢ γαντζώνονταν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν μεγαλύτερων ἀδερφῶν τους.

*Αμέσως μετὰ οἱ ἄντρες ἄρχισαν νὰ συγκεντρώνονται, καὶ ἀφοῦ ἔρριχναν μιὰ ματιὰ στὰ παιδιά τους, μιλοῦσαν ἔπειτα γιὰ τὰ σπαρτὰ καὶ τὶς βροχές, γιὰ μηχανήματα καὶ τοὺς φόρους. Στάθηκαν ὅλοι μαζὺ, μακριὰ ἀπὸ τὸ σωρὸ με τὶς πέτρες πού ἦταν στὴ γωνιά, καὶ τὰ ἀστεία τους ἦταν ἤσυχα, μᾶλλον μειδιοῦσαν παρὰ γελοῦσαν. Οἱ γυναῖκες φορώντας σκοῖτρα ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ καὶ πλεκτὰ ἤρθαν λίγο μετὰ

HM.: Τὸ διήγημα δημοσιεύτηκε τὸ πρῶτον τὸ 1948 στὸ περιοδικὸ NEW YORKER. Ἐφύλαξα τὴν ἀγγλικὴ γραφὴ τῶν ἐπωνύμων γιὰ τὴ συνέπεια τοῦ διηγήματος.

τὸ ἀντρολόγι τους. Χαιρετοῦσαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ ἀντάλλαζαν μερικὲς κουβέντες κουτσομπολιοῦ κοντὰ στοὺς ἀντρες του. Ἀμέσως οἱ γυναῖκες, πὺ εἶχαν σταθεῖ πιὰ κοντὰ στοὺς ἀντρες τους, ἄρχισαν νὰ φωνάζουν τὰ παιδιὰ τους, πὺ ἦρθαν ἀνόρεχτα, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ εἶχαν φωνάξει τέσσερις ἢ πέντε φορές. Ὁ Μπόμπη Martin χαμήλωσε κάτω ἀπὸ τὸ χέρι τῆς μάννας του πὺ περίμενε νὰ τὸν πιᾶση καὶ ἔτρεξε, γελῶντας, ξανὰ στὸ σωρὸ μὲ τίς πέτρες. Τότε ὁ πατέρας του τοῦ μίλησε κοφτὰ καὶ ὁ Μπόμπη ἦρθε ἡσυχὰ καὶ πῆρε τὴ θέση του ἀνάμεσα στὸν πατέρα του καὶ στὸ μεγαλύτερο ἀδερφό του.

Ἡ Λοτταρία διευθύνονταν — ὅπως καὶ οἱ χοροὶ τῆς πλατείας, ἢ λέσχη τῶν νέων, καὶ τὸ Ἀποκριάτικο Πρόγραμμα — ἀπὸ τὸν κύρ Summers, πὺ εἶχε καιρὸ καὶ ἐνεργητικότητα γιὰ νὰ διαθέσῃ στίς κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις. Ἦταν ἕνας στρογγυλοπρόσωπος, καλόκαρδος ἄνθρωπος πὺ ἔκανε τὸ ἐμπόριο τοῦ ἀνθρακος, καὶ οἱ χωριανοὶ τὸν συμπαθοῦσαν, γιὰτὶ δὲν εἶχε παιδιά καὶ ἢ γυναῖκα του ἦταν γκρινιάρια. Ὄταν ἔφτασε στὴν πλατεία κουβαλώντας τὸ μαῦρο ξύλινο κουτί, ἀκούστηκε ἕνας ψιθυρὸς συνομιλιῶν μεταξὺ τῶν χωριανῶν, χαιρέτησε κουνώντας τὸ χέρι του καὶ εἶπε, «Λίγο ἄργα σήμερα, κουμπάροι». Ὁ Προϊστάμενος τοῦ Ταχυδρομείου, κύρ Graves, τὸν ἀκολουθοῦσε, κουβαλώντας ἕνα τρίποδο σκαμνί, πὺ ἀφοῦ τὸ τοποθέτησε στὸ κέντρο τῆς πλατείας, ὁ κύρ Summers τοποθέτησε ἐπάνω του τὸ μαῦρο κουτί. Οἱ χωριανοὶ ἀποτραβήχτηκαν, ἀφήνοντας ἕνα κενὸ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ στὸ σκαμνί, καὶ ὅταν ὁ κύρ Summers ρώτησε, «Ποιὸς θέλει νὰ μοῦ δώσῃ ἕνα χέρι ;» γιὰ μιὰ στιγμή δυὸ ἀντρες δίστασαν, ὁ κύρ Martin καὶ ὁ μεγαλύτερος γιὸς του, Μπάξτερ, πὺ προσφέρθηκαν νὰ κρατήσουν τὸ κουτί σταθερὸ πάνω στὸ σκαμνί καθὼς ὁ κύρ Summers ἀνακάτευε τὰ χαρτιά πὺ ἦταν μέσα σ' αὐτό.

Τὰ πραγματικὰ ἐξαρτήματα τῆς Λοτταρίας εἶχαν χαθῆ πρὶν ἀπὸ χρόνια, καὶ τὸ μαῦρο κουτί πὺ τὴν ὥρα αὐτὴν στεκόταν ἀκουμπι-

σμένο πάνω στὸ σκαμνί εἶχε χρησιμοποιηθῆ πρὶν ἀκόμη γεννηθῆ ὁ Γέρο—Wagner, ὁ γεροντότερος τοῦ χωριοῦ. Ὁ κύρ Summers συχνὰ μιλοῦσε στοὺς χωριανούς γιὰ νὰ φτιάσουν ἕνα καινούργιο κουτί, ἀλλὰ κανένας δὲν τὸ ἀποφάσιζε, ἴσως ἐπειδὴ ἢ παλιὰ παράδοση ἀντιπροσωπευόταν ἀπὸ τὸ μαῦρο κουτί. Λέγονταν μιὰ ἱστορία ὅτι, τὸ τωρινὸ κουτί, εἶχε γίνει ἀπὸ μερικὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ κουτί πὺ εἶχε γίνει πρὶν ἀπ' αὐτό, τὸ πρῶτο πὺ εἶχε κατασκευασθῆ ὅταν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι ἐγκαταστάθηκαν γιὰ νὰ κάνουν τὸ χωριὸ ἐδῶ. Κάθε χρόνο, μετὰ τὴ Λοτταρία, ὁ κύρ Summers ἄρχιζε νὰ μιᾶ γιὰ ἕνα καινούργιο κουτί, ἀλλὰ κάθε χρόνο τὸ ζήτημα ἀπεισιωπᾶτο χωρὶς τίποτε νάχει γίνει. Κάθε χρόνο τὸ μαῦρο κουτί γίνονταν καὶ πιὸ ἀκατάλληλο, τὴν ὥρα δὲν ἦταν μαῦρο ὅπως πρὶν, ἀλλὰ κακογρατσουνισμένο ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἔδειχνε τὸ πραγματικὸ χρῶμα τοῦ ξύλου καὶ σὲ μερικὲς μεριὲς ἦταν ξεθωριασμένο ἢ λεκιασμένο.

Ὁ κύρ Martin καὶ ὁ μεγαλύτερος γιὸς του, ὁ Μπάξτερ, κράτησαν τὸ μαῦρο κουτί γερὰ πάνω στὸ σκαμνί ὅπου ὁ κύρ Summers τέλειωσε τὸ προσεκτικὸ ἀνακάτεμα τῶν χαρτιῶν μὲ τὰ χέρια του. Ἐπειδὴ πολὺ μέρος ἀπὸ τὸ τυπικὸ εἶχε ξεχαστῆ ἢ ἀχρηστευτῆ, ὁ κύρ Summers εἶχε κατορθώσῃ νὰ ἀντικαταστήσῃ μὲ χαρτάκια τὰ σανιδάκια πὺ εἶχαν χρησιμοποιηθῆ ἀπὸ προηγούμενες γενεές. Τὰ σανιδάκια ἦταν καλά, ὁ κύρ Summers δικαιολογήθηκε, ὅταν τὸ χωριὸ ἦταν ἀνάερο, μὰ τὴν ὥρα πὺ τὸ χωριὸ εἶχε περισσότερους ἀπὸ τρακόσιους κατοίκους, πὺ συνεχῶς πλῆθαιναν, ἦταν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιήσουν κάτι ἄλλο, πὺ θὰ χωροῦσε πιὸ εὐκόλα στὸ μαῦρο κουτί. Τὴ βραδυὰ, πρὶν ἀπὸ τὴ Λοτταρία, ὁ κύρ Summers καὶ ὁ κύρ Graves ἐτοίμασαν τὰ χαρτάκια καὶ τὰ ἔβαλαν μέσα στὸ κουτί, μετὰ τὰ κουβάλησαν γιὰ ἀσφάλεια στὸ μαγαζὶ τοῦ κύρ Summers καὶ τὰ κλείδωσαν ἐκεῖ μέχρι τὴν ὥρα πὺ ὁ κύρ Summers θὰ ἦταν ἕτοιμος νὰ τὰ κουβαλήσῃ στὴν πλατεία τὸ ἄλλο πρωί. Τὸ ὑπόλοιπο τῆς χρονιάς τὸ κουτί τὸ παραπετοῦσαν, πότε στὸ ἕνα μέ-

ρος και τότε στο άλλο είχε κάνει ένα χρόνο στο σταύλο των Graves και ένα άλλο χρόνο ανάμεσα στα πόδια αυτών που πήγαιναν στο ταχυδρομείο, και μερικές φορές τοποθετιώταν σ' ένα ράφι στοῦ Martin το μπακάλικο και ξεχνιώταν ἐκεῖ.

Ἐπρεπε νὰ γίνῃ μεγάλη φασαρία προτοῦ ὁ κύρ Summers δηλώσῃ ὅτι ἡ Λοτταρία εἶχε ἀρχίσει. Ἐπρεπε νὰ ἐτοιμαθοῦν οἱ λίστες μὲ τὰ ὀνόματα—τῶν ἀρχηγῶν τῶν οἰκογενειῶν, τῶν ἀρχηγῶν τῶν σπιτικῶν σὲ κάθε οἰκογένεια. Ἐπρεπε νὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ ὀροκομοσία τοῦ κύρ Summers ἀπὸ τὸν Προϊστάμενο τοῦ Ταχυδρομείου, σὰν ἀξιωματοῦχου τῆς Λοτταρίας· καὶ μιὰ φορά, θυμοῦνται μερικοί, ὅτι ὑπῆρχε ἓνα εἶδος ἀπαγγελίας, πού γινόταν ἀπὸ τὸν ἀξιωματοῦχο τῆς Λοτταρίας, μιὰ μηχανικὴ καὶ χωρὶς μελωδία ψαλμωδία, τοῦ ἐπαναλαμβάνονταν κανονικὰ κάθε χρόνο. Μερικοὶ πίστευαν ὅτι ὁ ἀξιωματοῦχος τῆς Λοτταρίας παρέμενε ἀκριβῶς τόσο ὅσο νὰ ἔλεγε ἢ νὰ τραγουδοῦσε τὴν ψαλμωδία. Ἄλλοι πίστευαν ὅτι αὐτὸς ἔπρεπε νὰ περιβῆται ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, ἀλλὰ πρὶν πρὸ χρόνια καὶ χρόνια αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ ὑπικοῦ εἶχε ἀφεθῆ νὰ περνᾷ ἔτσι. Ὑπῆρχε ἐπίσης ἓνα τυπικὸ χαιρετισμοῦ, πού ὁ ἀξιωματοῦχος τῆς Λοτταρίας ἔπρεπε νὰ ῥησιμοποιῆ ὑποδεχόμενος καθέναν πού προσέρχονταν γιὰ νὰ τραβήξῃ ἀπὸ τὸ κουρτίκι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶχε ἀλλάξῃ μὲ τὸν καιρὸ, μέχρι τώρα θεωροῦσαν ἀπαραίτητο μόνον ὁ ἀξιωματοῦχος νὰ μιλᾷ στὸν καθένα πού ἦταν ἐπόμενος. Ὁ κύρ Summers ἦταν πολὺ καλὸς σ' ὅλα αὐτὰ μὲ καθαρὸ ἄσπρο ποικάμισό του καὶ τὸ πλὴ πανταλόνι τῆς δουλειᾶς, μὲ τὸ ἓνα χερὶ ἀκουμπισμένο ἀπρόσεκτα στὸ μαῦρο ὑπόδημα, ἐφαίνονταν πολὺ κατάλληλος καὶ εὐδαίως καθὼς μιλοῦσε ἀτέλειωτα στὸν κύρ Graves καὶ στοὺς Martins.

Ἀκριβῶς τῆ στιγμῇ πού ὁ κύρ Summers τελικῶς παράτησε τὴν κουβέντα καὶ γύρισε στοὺς συγκεντρωμένους χωριστὰ, ἡ κυρὰ Hutchinson ἤρθε βιαστικὰ ἀπὸ τὸ παραδρόμι πρὸς τὴν πλατεῖα, καὶ τὸ πλεκτὸ ζακέτο τῆς ριγμένο στοὺς ὤ-

μους, καὶ γλύστρισε σὲ μιὰ θέσῃ πίσω ἀπὸ τὸ πλῆθος. «Εἶχα ξεχάσει ἐντελῶς τί μέρα ἦταν», εἶπε στὴν κυρὰ Delacroix, πού στεκόταν δίπλα τῆς, καὶ οἱ δυὸ μαζί γέλασαν ἀπαλά. «Ἄν καὶ ὁ γέρος μου ἦταν ἔξω στὸ πίσω μέρος καὶ στίβιαζε ξύλα», ἡ κυρὰ Hutchinson συνέχισε, «καὶ τότε κοίταξα ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τὰ παιδιὰ εἶχαν συγκεντρωθῆ, καὶ τότε θυμήθηκα ὅτι ἦταν εἴκοσι ἑπτὰ καὶ ἤρθα μιὰ τρεχάλα». Ἐσφούγγισε τὰ χέρια τῆς στὴν ποδιά τῆς, καὶ ἡ κυρὰ Delacroix εἶπε: «Καὶ ὅμως ἔχεις καιρὸ ἀκόμη. Ἀκόμη αὐτοὶ ἐκεῖ συζητᾷν ἄλλα πράγματα».

Ἡ κυρὰ Hutchinson τέντωσε τὸ λαιμὸ τῆς γιὰ νὰ δῆ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ εἶδε τὸν ἄντρα τῆς καὶ τὰ παιδιὰ τῆς νὰ στέκονται στὴν πρώτη σειρά. Χτύπησε τὴν κυρὰ Delacroix στὸ μπράτσο σὰν σημεῖο ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀρχισε νὰ στριμώχνεται ἀνάμεσα στὸ πλῆθος. Μερικοὶ ἀποτραβήχτηκαν καλοδιάθετα νὰ τῆς κάνουν τόπο νὰ περάσῃ, δυὸ τρεῖς εἶπαν, μὲ φωνὲς ἀρκετὰ δυνατὲς ὥστε ν' ἀκουστοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος, «Νάτην, ἔρχεται ἡ Κυράτσα σου, Hutchinson», καὶ «Μπίλ, τὰ κατάφερε ἐπὶ τέλους». Ἡ κυρὰ Hutchinson ζύγωσε τὸν ἄντρα τῆς καὶ ὁ κύρ Summers, πού περίμενε, εἶπε πειραχτικά, «Ἄν καὶ ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσωμε καὶ χωρὶς ἔσένα Τέσση». Ἡ κυρὰ Hutchinson εἶπε μ' ἓνα μορφασμό, «Δὲν θὰ μ' ἀφηνεες μὲ τὰ πιάτα στὸ νεροχίτη, τώρα, θὰ τῶκαρες, Τζῶ;» καὶ ἓνας ἀπαλὸς γέλωτας πέρασε στὸ πλῆθος καθὼς ξανάπαιρναν τὶς πρῶτες τοὺς θέσεις, μετὰ τὸ πέρασμα τῆς κυρὰ Hutchinson.

«Λοιπόν, τώρα», εἶπε σοβαρῶς ὁ κύρ Summers, «νομίζω ὅτι εἶναι καλλίτερα ν' ἀρχίσωμε, γιὰ νὰ τελειώνωμε μιὰ ὥρα ἀρχίτερα μ' αὐτὸ καὶ νὰ πᾶμε στὶς δουλειές μας. Εἶναι κανεὶς πού δὲν εἶναι ἐδῶ;»

«Dunbar», εἶπαν μερικοί, «Dunbar, Dunbar».

Ὁ κύρ Summers συμβουλευτήκε τὴν λίστα του, Clyde Dubar», εἶπε. «Σωστά. Ἐχει σπασμένο τὸ πόδι του, δὲν τῶχει; Ποιὸς τραβᾷ γι' αὐτόν;»

«'Εγώ, νομίζω», είπε μιὰ γυναίκα, και ὁ κύρ Summers γύρισε νὰ τὴν ἰδῆ. «'Ἡ γυναίκα τραβάει γιὰ τὸν ἄντρα της», εἶπε ὁ κύρ Summers. «Δὲν ἔχεις κανένα μεγάλο ἀγόρι νὰ τραβήξῃ γιὰ σένα, Τζένη;» Ἄν και ὁ κύρ Summers και ὅλοι στὸ χωριὸ ἤξεραν πολὺ καλά τὴν ἀπάντησιν, ἦταν καθῆκον τοῦ ἀξιωματοῦχου τῆς Λοτταρίας νὰ κάμῃ τέτοιες τυπικὲς ἐρωτήσεις. Ὁ κύρ Summers περίμενε μὲ μιὰ ἔκφραση εὐγενικοῦ ἐνδιαφέροντος καθὼς ἡ κυρὰ Dunbar ἀπάντησε.

«Ὁ Χόρακ δὲν εἶναι ἀκόμα δεκάξῃ», εἶπε ἡ κυρὰ Dunbar κοφτά. «Νομίζω, ὅτι μπορῶ ν' ἀναπληρῶσω τὸ γέρο μου ἐφέτος».

«Σωστά, εἶπε ὁ κύρ Summers και σημείωσε κάτι στὴ λίστα πού κρατοῦσε. Μετὰ ρώτησε. «Τὸ ἀγόρι τοῦ Watson τραβᾷ ἐφέτος;»

Ἐνα ψηλὸ ἀγόρι ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος σήκωσε τὸ χέρι του. «Παρὼν» εἶπε. «Τραβᾷ γιὰ τὴ μάννα μου και μένα». Ἐπαιξε τὰ μάτια του νευρικά και χαμήλωσε τὸ κεφάλι του καθὼς μερικὲς φωνὲς ἀπὸ τὸ πλῆθος ἔλεγαν πράγματα σάν «Καλὸ παιδί, Τζάκ» και «Χαρά μου νὰ δῶ τὴ μάννα σου νάχῃ ἕνα ἄντρα σάν και σένα γιὰ νὰ κάνῃ αὐτό».

«Λοιπόν», εἶπε ὁ κύρ Summers, «νομίζω ὅτι ὅλοι εἴμαστε ἐδῶ. Ὁ Γέρο Warner εἶναι ἐδῶ;»

«Παρὼν» εἶπε μιὰ φωνή, και ὁ κύρ Summers κούνησε τὸ κεφάλι του συγκαταβατικά.

Μιὰ ξαφνικὴ σιγὴ κατέλαβε τὸ πλῆθος καθὼς ὁ κύρ Summers ξερόβηξε γιὰ νὰ καθαρῖσῃ τὸ λαιμό του και κοίταξε τὴ λίστα. «Ἔτοιμοι;» φώναξε. «Τώρα, θὰ διαβάσω τὰ ὀνόματα—τῶν ἀρχηγῶν τῶν οἰκογενειῶν πρῶτα—και οἱ ἄντρες νάρχωνται και νὰ τραβοῦν ἕνα χαρτί ἀπὸ τὸ κουτί. Φυλάξτε τὸ χαρτί διπλωμένο στὸ χέρι σας χωρὶς νὰ τὸ κοιτάξετε μέχρι νὰ τραβήξῃ και ὁ τελευταῖος. Καμμιά ἀπορία;»

Οἱ ἄνθρωποι τῶχαν κάμει αὐτὸ τόσες πολλὲς φορές ὥστε μάλιστα και μισοπρόσεχαν στίς ὁδηγίες· οἱ περισσότεροὶ ἦταν ἥσυχοι, ἔβρεχαν τὰ χεῖλη τους και δὲν κοίταζαν γύ-

ρω τους. Τότε ὁ κύρ Summers σήκωσε τὸνα του χέρι ψηλά και εἶπε. «Adams», Ἐνας ἄντρας ξεχωρίστηκε ἀπὸ τὸ πλῆθος και προχώρησε. «Γειά σου, Στήβ» εἶπε ὁ κύρ Summers, και ὁ κύρ Adams ἀπάντησε, «Γειά σου, Τζώ». Ἐμόρφασαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο κακοδιάθετα και νευρικά. Κατόπιν ὁ κύρ Adams ἐξύγωσε πρὸς τὸ μαῦρο κουτί και τραβήξε ἕνα διπλωμένο χαρτί. Τὸ κράτησε σφιχτὰ ἀπὸ τὴ μιὰ γωνία καθὼς γύρισε και πῆγε βιαστικά πίσω στὴ θέση του ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, ὅπου στάθηκε λίγο χωριστὰ ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του, χωρὶς νὰ κοιτάξῃ κάτω πρὸς τὸ χέρι του.

«Allen», ὁ κύρ Summers φώναξε. «Anderson.....Bentham».

«Φαίνεται σάν νὰ μὴν ὑπάρχῃ χρόνος ἀνάμεσα στὴ μιὰ Λοτταρία και στὴν ἄλλη πιά», εἶπε ἡ κυρὰ Delacroix στὴν κυρὰ Graves στὴν πίσω σειρά. «Φαίνεται σάν νὰ ἔχωμε τελειώσει τὴν τελευταία Λοτταρία τὴν περασμένη ἐβδομάδα».

«Φυσικά, ὁ χρόνος τρέχει», εἶπε ἡ κυρὰ Graves.

«Clark.....Delacroix».

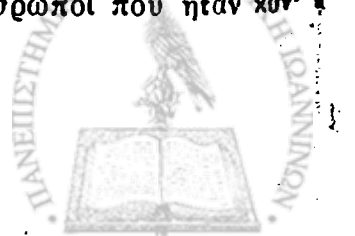
«Νάτος, πηγαίνει ὁ γέρος μου», εἶπε ἡ κυρὰ Delacroix, και κράτησε τὴν ἀναπνοή της καθὼς ὁ ἄντρας της προχωροῦσε.

«Dunbar», εἶπε ὁ κύρ Summers, και ἡ κυρὰ Dunbar προχώρησε σταθερὰ πρὸς τὸ κουτί ἐνῶ μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες ἔλεγε, «Προχώρα, Τζένη», και μιὰ ἄλλη, «Νάτην, πηγαίνει».

«Εἶναι ἡ σειρά μας», εἶπε ἡ κυρὰ Graves. Καὶ κοίταξε καθὼς ὁ κύρ Graves ἔκανε μιὰ στροφὴ γιὰ νὰ ἔλθῃ μπροστὰ ἀπὸ τὸ κουτί, χαιρέτησε τὸν κύρ Summers βαρεῖα και διάλεξε ἕνα χαρτάκι ἀπὸ τὸ κουτί. Μέχρι στιγμῆς, ὅλοι ἀνάμεσα στὸ πλῆθος ἦταν ἄντρες πού κρατοῦσαν τὰ διπλωμένα χαρτάκια στίς μεγάλες τους ἀπαλάμες και τὰ στριφογύριζαν νευρικά. Ἡ κυρὰ Dunbar και τὰ δυὸ παιδιὰ της στέκονταν μαζί, και αὐτὴ κρατοῦσε τὸ χαρτάκι. «Harburt.....Hutchinson».

«Κουνήσου, Μπίλ», εἶπε ἡ κυρὰ Hutchinson και οἱ ἄνθρωποι πού ἦταν κοντὰ της γέλασαν.

«Jones».

«Λένε», είπε ο κύρ Adams στο Γέρο-Warner, που στεκόταν δίπλα του, «ότι στο επάνω χωριό μιλάνε για να καταργήσουν τη Λοτταρία».

Ο Γέρο-Warner μυχτήρισε. «Φάραμανιακῶν», είπε. «Ἄν ἀκούσης τὴ νέα γενιά, τίποτε δὲν εἶναι καλὸ γι' αὐτοὺς. Ἐπόμενο πρᾶγμα, καταλαβαίνεις, θὰ θελήσουν νὰ πᾶνε νὰ ζήσουν πάλι σὲ σπηλιές, κανένας δὲν δουλεύει πιά, λίγο ζοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Εἶναι μιὰ παλιὰ παροιμία γι' αὐτό. «Λοτταρία τὸν Ἰούνιο, σοδειὰ καλὴ καὶ πρώϊμη». Πρῶτο πρᾶγμα, καταλαβαίνεις, ἔχομε φάει ὅλοι βρασμένους σπόρους, πὺ τρῶνε οἱ κόττες, καὶ βαλανίδια. Ἡ Λοτταρία γίνονταν πάντοτε». Καὶ πρόσθεσε ἔξωργισμένα. «Πολὺ κακὸ νὰ βλέπης τὸ νεαρὸ Τζὼ Summers πάνω στὴ Λοτταρία νὰ ἀστειεύεται μὲ τὸν καθένα».

«Μερικὰ μέρη ἤδη τὴν κατάργησαν τὴ Λοτταρία», εἶπε ὁ κύρ Adams.

«Τίποτε ἔκτος ἀπὸ ἀναποδιές ἀπ' αὐτό», εἶπε ὁ Γέρο-Warner» χοντρά. «Φάρα ἀπὸ νέους τρελλούς».

«Martin». Καὶ ὁ Μπόμπη Martin κοίταξε τὸν πατέρα του νὰ προχωρῇ.

«Overdyce.....Percy».

«Μακάρι νάχαν βιαστῆ» εἶπε ἡ κυρὰ Dunbar στὸ μεγαλύτερο γυιό της. «Μακάρι νάχαν βιαστῆ».

«Μὰ τέλειωσαν», εἶπε ὁ γυιός της.

«Ἐτοιμάσου νὰ τρέξης νὰ τὸ πῆς στὸν Πατέρα», εἶπε ἡ κυρὰ Dunbar.

Ὁ κύρ Summers φώναξε τὸ ὄνομά του καὶ κατόπιν βημάτισε καθωρισμένα καὶ μάλεξε ἓνα χαρτάκι ἀπὸ τὸ κουτί. Καὶ μετὰ φώναξε. «Warner».

«Ἐβδομῆντα ἑπτὰ χρόνια εἶμαι στὴ Λοτταρία», ὁ Γέρο-Warner εἶπε καθὼς προχώρησε ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος. «Ἐβδομῆντα ἑπτὰ φορές».

«Watson». Τὸ ψηλὸ ἀγόρι προχώρησε ἰδέξια ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλῆθος. Κάποιος εἶπε. «Μὴ χάνης τὴν ψυχραιμία σου, Τζάκ», καὶ ὁ κύρ Summers εἶπε. «Μὴ βιάζεσαι, παιδί μου».

«Zanini».

Μετά ἀπ' αὐτό, ἔγινε μιὰ μακριὰ παύ-

ση χωρὶς ἀναπνοή, μέχρις ὅτου ὁ κύρ Summers, κρατώντας τὸ χαρτάκι του στὸν ἀέρα, εἶπε, «ἐν τάξει, φίλοι μου». Για μιὰ στιγμή κανεὶς δὲν κινήθηκε καὶ μετὰ ὅλα τὰ χαρτάκια ἦταν ἀνοιγμένα. Ξαφνικὰ ὅλες οἱ γυναῖκες ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μὲ μιᾶς, λέγοντας, «Ποῖός εἶναι ;» «Ποῖός τώπιασε ;» «Οἱ Dunbars ;» «Οἱ Watsons ;» Μετὰ οἱ φωνές ἄρχισαν νὰ λένε, «Οἱ Hutchinsons, Ὁ Μπίλ», «Ὁ Μπίλ Hutchinson τώπιασε».

«Πήγαινε νὰ τὸ πῆς στὸν πατέρα σου», ἡ κυρὰ Dunbar εἶπε στὸ μεγαλύτερο γυιό της.

Τὸ πλῆθος ἄρχισε νὰ κοιτάξῃ γύρω γιὰ νὰ δῆ τοὺς Hutchinsons. Ὁ Μπίλ Hutchinson στεκόνταν ἤσυχος, κοιτάζοντας ἀπλανῶς τὸ χαρτάκι στὸ χέρι του. Ξαφνικὰ, ἡ Τέσση Hutchinson ξεφώνησε στὸν κύρ Summers, «Δὲν τούδωσες ἀρκετὸ καιρὸ νὰ διαλέξῃ τὸ χαρτὶ πούθελε. Τὸ εἶδα, δὲν ἦταν κανονικό».

«Ἔσο καλὸς ἀθλητής, Τέσση», ἡ κυρὰ Delacroix φώναξε, καὶ ἡ κυρὰ Greves εἶπε, «Ὅλοι μας εἶχαμε τὴν ἴδια εὐκαιρία».

«Βούλωσέ το, Τέσση», εἶπε ὁ Μπίλ Hutchinson.

«Καλῶς, καθένας», εἶπε ὁ κύρ Summers, «αὐτὸ ἔγινε πολὺ γρήγορα, καὶ τώρα πρέπει νὰ βιαστοῦμε λίγο περισσότερο γιὰ νάμαστε στὴν ὥρα μας».

Μετά συμβουλευτήκε τὴν ἄλλη λίστα του. «Μπίλ», εἶπε, «τρέβηξε γιὰ τὴν οἰκογένεια Hutchinson. Εἶχες ἄλλα σπιτικά στοὺς Hutchinsons».

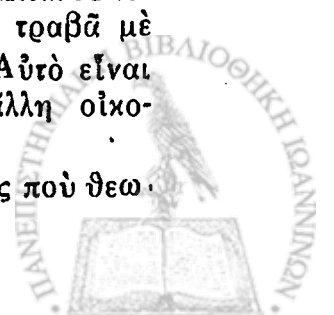
«Εἶναι ὁ Ντόν καὶ ἡ Εῦα», ἡ κυρὰ Hutchinsona ὠρύετο. «Ἄφησέ τους νὰ δοκιμάσουν!»

«Τὰ κορίτσια τραβοῦν μὲ τὶς οἰκογένειες τῶν ἀντρῶν τους, Τέσση», εἶπε ὁ κύρ Summers εὐγενικά. «Τὸ ξέρεις αὐτὸ καλύτερα ἀπὸ τὸν καθένα».

«Δὲν ἦταν κανονικό», εἶπε ἡ Τέσση.

«Νομίζω ὄχι, Τζῶ», εἶπε ὁ Μπίλ Hutchinson κοφτά. «Ἡ κόρη μου τραβᾷ μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ ἀντρός της. Αὐτὸ εἶναι πράγματι σωστό. Καὶ δὲν ἔχω ἄλλη οἰκογένεια ἔκτος ἀπὸ τὰ παιδιά».

«Τότε, ὅσο γιὰ τὶς οἰκογένειες πὺ θεο».

ρεϊται ότι τραβούν είσαι, σύ», ό κύρ Summers είπε έπεξηγηματικώς, «και όσο για τὰ σπιτικά πού θεωρείται ότι τραβούν, και πάλι είσαι σύ. Σωστά;»

«Σωστά», είπε ό Μπίλ Hutchinson.

«Πόσα παιδιά, Μπίλ;» ό κύρ Summers ρώτησε τυπικώς.

«Τρία», είπε ό Μπίλ Hutchinson. «Είμαι ό Μπίλ ό νεώτερος, και ή Νάνση και ό Νταίηβη. Και ή Τέσση και έγώ».

«Έν τάξει τότε» είπε ό κύρ Summers. «Χάρη, έφερες τὰ τικέττα τους;»

Ό κύρ Graves κούνησε τó κεφάλι του καταφατικά και έδειξε τó χαρτάκι. «Βάλτα στο κουτί, τότε», ό κύρ Summers διέταξε. «Πάρε τού Μπίλ και βάλτο και αυτό μέσα».

«Νομίζω ότι θάπρεπε να αρχίσωμε από την αρχή», είπε ή κυρά Hutchinson όσο ήρεμα μπορούσε. «Σας λέω, δέν ήταν κανονικό. Δέν τού δώσατε αρκετό καιρό να διαλέξει. Ό καθένας τó είδε».

Ό κύρ Graves είχε διαλέξει τὰ πέντε χαρτάκια και τάχε βάλει στο κουτί και είχε πετάξει όλα τὰ άλλα στο χώμα όπου τó άερακι τὰ πήρε και τὰ σήκωσε.

«Ακούστε, καθένας», ή κυρά Hutchinson έλεγε στο πλήθος πού ήταν γύρω της.

«Ετοιμοι, Μπίλ;» ρώτησε ό κύρ Summers και ό Μπίλ Hutchinson, με μια γρήγορη ματιά γύρω του στη γυναίκα του και στα παιδιά του, κούνησε τó κεφάλι καταφατικά.

«Θυμηθήτε», είπε ό κύρ Summers, «πάρτε τὰ χαρτάκια και γρατήστε τα διπλωμένα μέχρις ότου όλοι να πάρουν από ένα. Χάρη, βοήθησε τόν μικρό Νταίηβη». Ό κύρ Graves πήρε τó χέρι τού μικρού άγοριού, πού ήλθε θεληματικά μαζί του προς τó κουτί. «Τράβηξε ένα χαρτί από τó κουτί, Νταίηβη», είπε ό κύρ Summers. «Ό Νταίηβη έβαλε τó χέρι του στο κουτί και γέλασε. «Πάρε μόνον ένα χαρτί», ό κύρ Summers ξανάπε. «Χάρη, κράτησέ το γι' αυτόν». Ό κύρ Graves πήρε τó χέρι τού παιδιού και τράβηξε τó διπλωμένο χαρτί από τή σφιγμένη γροθιά του και τó κράτησε, ενώ ό μικρός Νταίηβη στεκόταν δίπλα του και τόν κοιτούσε μ' ένδιαφέρον.

«Η Νάνση μετά», είπε ό κύρ Sum-

mers. «Η Νάνση ήταν δώδεκα χρονών και οί συμμαθήτριάς της άνέπνεαν βαρεία καθώς αυτή προχωρούσε, λισιώνοντας τή φούστα της, και πήρε ένα χαρτάκι ντελικάτο από τó κουτί. «Ό Μπίλ ό νεώτερος», είπε ό κύρ Summers και ό Μπίλ, με κόκκινο πρόσωπο και με άνοιχτά βήματα, κόντεψαν να αναποδογυρίσει τó κουτί καθώς τράβηξε ένα χαρτί. «Τέσση», είπε ό κύρ Summers. Αυτή έδίστασε για μια στιγμή, κοιτάζοντας γύρω της προκλητικά, και μετά σούφρωσε τὰ χείλη της και προχώρησε προς τó κουτί. «Αρπαξε ένα χαρτί και τώσφιξε κοντά της».

«Μπίλ», είπε ό κύρ Summers, και ό Μπίλ Hutchinson πλησίασε στο κουτί και έψαξε, και όταν τελικώς έβγαλε τó χέρι του κρατούσε σ' αυτό τó χαρτάκι.

Τό πλήθος έκαμε ήσυχία. Ένα κορίτσι ψιθύρισε, «Έλπίζω δέν είναι ή Νάνση» και ό ήχος τού ψιθύρου έφθασε ως τούς τελευταίους από τó πλήθος.

«Δέν είναι ό τρόπος πού συνηθίζονται», είπε καθαρά ό Γέρο-Warner. «Ό άνθρωποι δέν έχουν τόν τρόπο πού συνηθίζονται».

«Έν τάξει», είπε ό κύρ Summers, «άνοιχτε τὰ χαρτιά. Χάρη, άνοιξε τó χαρτί τού μικρού Νταίηβη».

Ό κύρ Graves άνοιξε τó χαρτάκι και μονομιάς όλοι μαζί από τó πλήθος κοίταζαν καθώς αυτός τó σήκωσε και ό καθένας μπορούσε να δη ότι ήταν λευκό. Η Νάνση και ό Μπίλ ό νεώτερος άνοιξαν την ίδια στιγμή τὰ δικά τους και οί δυό άστραψαν και γελασαν στρεφόμενοι προς τó πλήθος και κρατώντας τὰ χαρτάκια τους πάνω από τὰ κεφάλια τους.

«Τέσση», είπε ό κύρ Summers. «Έγινε μια παύση, και μετά ό κύρ Summers έκοίταξε στον Μπίλ Hutchinson, και ό Μπίλ ξεδίπλωσε τó χαρτί του και τó έδειξε. Ήταν λευκό.

«Είμαι ή Τέσση», είπε ό κύρ Summers, και ή φωνή του ήταν κατασιγασμένη. «Δείξτε μας τó χαρτί της, Μπίλ».

Ό Μπίλ Hutchinson πλησίασε τή γυναίκα του και άρπαξε τó χαρτάκι από τó χέρι της. Είχε μια μαύρη κιλίδα, τή μαύρη κιλίδα πού ό κύρ Summers είχε κάμει τήν προηγούμενη βραδυά με τó χοντρό μαύ-

ο μολύβι στο γραφείο της εταιρείας του ανθρακός. Ο Bill Hutchinson το κράτησε ψηλά και έγινε ένα ανακάτεμμα στο πλήθος.

«Έν τάξει, κουμπάροι», είπε ο κύριος Summers. «Άς τελειώνουμε γρήγορα».

Αν και οι χωριανοί είχαν ξεχάσει το τυπικό και είχαν χάσει το πραγματικό μαύρο κουτί, ακόμη θυμόνταν να μεταχειρίζονται τις πέτρες. Ο σωρός από τις πέτρες που τα παιδιά είχαν κάμει από νωρίς ήταν έτοιμος· ακόμη υπήρχαν πέτρες στο ποτάμι με τα κομματιασμένα χαρτιά που είχαν βγῆ από το κουτί και που τώρα τα κόρπιζε ο άνεμος. Η κυρά Delacroix κάλεξε μια πέτρα τόσο μεγάλη ώστε για να σηκώσει έπρεπε να μεταχειριστή και τα δύο της χέρια, και γυρίζοντας στην κυρά Dunbar, «Έλα», είπε. «Βιάσου».

Η κυρά Dunbar είχε μικρές πέτρες

στα δύο της χέρια, και είπε βαριανασένο-τας: «Δέν μπορώ να κάνω βῆμα. Προχώρα εσύ μπροστά και θά σ' ακολουθήσω».

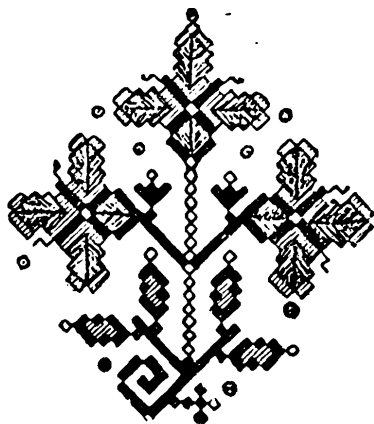
Τὰ παιδιά είχαν ἤδη πέτρες, και κάποιος ἔδωσε στὸν μικρὸ Νταίηβη Hutchinson μερικὰ πετραδάκια.

Ἡ Τέσση Hutchinson βρέθηκε στὸ κέντρον ἑνὸς καθαρισμένου μέρους τῆ στιγμῆ αὐτῆ, και σήκωσε ἀπελπιστικὰ τὰ χέρια της καθὼς οἱ χωριανοὶ ἐπέπεσαν ἐπάνω της.

«Δέν ἦταν κανονικό», εἶπε. Μιὰ πέτρα τῆ χτύπησε στὸν κρόταφο.

Ὁ Γέρο Warner ἔλεγε, «Ἐλάτε, ἔλάτε, ὅλοι». Ὁ Στήβ Adams ἦταν στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν χωριανῶν, μὲ τὴν κυρά Graves δίπλα του.

«Δέν ἦταν κανονικό, δέν ἦταν δίκαιο», ἡ κυρά Hutchinson οὐρλιαζε, και τότε ἐπέπεσαν ἐπάνω της.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Τ Σ Α Κ Α Λ Ω Φ

Πιστεύουμε πως ο μεγαλύτερος τίτλος τιμής γι' αυτήν την πόλη, που τόσες μεγάλες μορφές έχει χαρίσει στο Έθνος, είναι το ότι στάθηκε το λίκνο του Τσακάλωφ, ενός από τους ιδρυτές της Φιλικής Έταιρείας. Και ασφαλώς, όσοι ξέρουν το τί έχει προσφέρει η Έταιρεία αυτή στην έθνεγεργασία, θα έχουν την ίδια γνώμη. Το πατριζό του Τσακάλωφ υπάρχει ακόμη, και μια παραμελημένη πλάζα λέει στον διαβήτη ποιός γεννήθηκε στο ταπεινό αυτό κτίσμα. Αυτό φυσικά δεν άρζει, γιατί δεν είναι τίμιο να είναι τόσο πολύ πεσμένες οι μετοχές ενός τόσο σημαντικού έθνικου κεφαλαίου! Έγινε, είναι αλήθεια, κάποτε λόγος για άνδράντα του Τσακάλωφ, δεν βλέπουμε, όμως, να παίρνει σάρκα και οστά η πρόθεση να τιμηθῆ, όπως της άρμόζει, η ιερή του μνήμη. Γιαυτό τολμούμε να υποβάλουμε την πρόταση, να πάρη η πραγματοποίηση του έθνικου αυτού σκοπού απόλυτη προτεραιότητα απέναντι όλων των παρεμφερών έκδηλώσεων, γιατί αυτό επιβάλλει η δικαιο και τίμια αξιολόγηση του έργου του μεγάλου Φιλικου.

Α. Γ.

ΤΟ ΝΕΟ ΚΥΜΑ

Δεν πρόκειται για την καινούργια πλημμυρίδα κινηματογραφικών έργων του γλυκού νερού, με δήθεν ήθογραφικό περιεχόμενο, που ήλθε πάλι να πνίξη τους κινηματογράφους μας, ενώ με απέλεια νομίσαμε πως είχαμε κατ'άποιο τρόπο απαλλαγῆ από αυτά, αφού το κοινό έδειξε πως τά βαρέθηκε. Δεν πρόκειται για καμιά Γκόλφω, Μαλάμο ή κυρά Φροσύνη, ούτε για χωριατοπούλες του 19ου αιώνα που κραδαίνουν κουμπούρια, ενώ φορούν ρολόγια του χεριου και προστατεύουν τα άβρά τους πόδια με ψηλοτάκουνες γόβες, ούτε για βλαχοδημάχους που περιφέρονται με πέδιλα, ούτε για νέους άγρότες που ανταλλάσσουν ωραιότατα ντιρέκτ, σαν έμπειροι πυγμάχοι ή μονομαχοῦν με τσεκούρια, με τσαλίμια που θυμίζουν τον μαχαρίτη Έρολ Φλύν. Το νέο κύμα μας το παρουσίασε η πολυθρόλητη ταινία: Συνοικία το όνειρο. Είχαν γίνει έως τώρα πολλές απόπειρες για να έδραιωθῆ στον τόπο μας ένα είδος ντόπιου νεορεαλισμου, που θα θυμίζε τον Κλέφτη ποδηλάτων. Όλες όμως αυτές οι απόπειρες αποτύχαν. Δεν υπήρχαν πείρα, χρήματα, καλλιτεχνικές δυνάμεις, φωτισμένοι και έμπειροι ταγοί. Παρά τις αποτυχίες τους όμως, παρά την τυραννία που ασκούσε επάνω τους μία πολύ μέτριας ποιότητας θεατρική άγωγή, αυτές οι απόπειρες στάθηκαν το βήμα που πάνω σ' αυτό στηρίχτηκε η αναμφισβήτητη επιτυχία της ταινίας που μας απασχολεί. Δεν μπορεί κανείς βέβαια ν' άρνηθῆ ότι έχει και αυτή η ταινία τις αδυναμίες της: κάποια υπερβολές και άφρονες άδεξιότητες. Γενικά, όμως, ήταν μία ωραία ταινία, γεμάτη ανθρωπιά και ποίηση. Οι ήθοποιοί είχαν ξεχάσει σχεδόν όλοι το θέατρο, και έκαναν κινηματογράφο. Έτσι, βοηθημένοι

από το εξαίρετο σενάριο και την ωραιότατη μουσική του Θεοδοράκη, σκηνοθέτες και ήθοποιοί μπόρεσαν να δώσουν μία ταινία φωτισμένη με άγνη έλληνικότητα, μέσα στα πλαίσια της άχαρης φτοχογειτονιάς. Στο τέλος, ιδιαίτερα, η τόσο μελετημένη κίνηση της φτοχής μαυροντυμένης μάζας, που σ' ένα σώμα την δίνει η συμπόνια, παρέχει την έντύπωση άρχαίου χορού και ό άμίλητος όμιλος των γυναικών, με την πλούσια δύναμη του βουβου του νόμου, δημιουργεί πραγματικά κλίμα τραγωδίας. Μιάς τραγωδίας μοντέρνας, όπως ο Ματωμένος γάμος του Λόρκα, που δένεται όμως με το άρχαίο δράμα, χωρίς στη γνήσια ελληνικότητα των ταπεινών της ήρώων.

Ευχόμαστε η ταινία: Συνοικία το όνειρο, να έγκαιριάσει το νέο κύμα του ελληνικου κινηματογράφου. Για τον Άλεξανδράκη και τον Κατράκη αυτός θα είναι ο μεγαλύτερος τίτλος τιμής.

Ευχόμαστε επίσης το νέο αυτό κύμα να μας απαλλάξη μιá για πάντα από τις άνοήσιες ποιμενικές ίλαροτραγωδίες, που λυμαίνονται, χρόνια τώρα, την ελληνική δθόνη.

Α. Γ.

*

Η ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Η Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη έχει στεγασθῆ σ' ένα λαμπρό κτίριο και πλουτισθῆ τώρα τελευταία με χιλιάδες τόμους των συλλογών Ολζονομου και Λάμπρου. Και μπορεί κανείς να ισχυρισθῆ ότι, ιδιαίτερα σ' ό,τι άφορά την φιλολογία, την λογοτεχνία, την ιστορία ή την τέχνη, είναι σέ θέση να ίκανοποιήση έναν λεπτό ρεγκτο έρευνητή ή οποιαδήποτε έρευσιτέχνη άναγνώστη. Παρουσιάζει όμως και κάποια βασικές έλλείψεις που θα την μεταβάλουν εις δά-

ρον άδωρον, τους χειμερινούς ιδιαίτερα μήνες. Πρώτα-πρώτα δέν έχει νερό, ούτε για να πιη κανείς, ούτε για να πλύνη τα χέρια του, ύστερα από την επαφή με παλιά και σκονισμένα βιβλία. Ύστερα, δέν έχει ανακουφιστήρια, και εύκολα φαντάζεται κανείς το τί θα γίνει τον χειμώνα, εάν ήλικιωμένοι αναγνώστες θα άναγκάζονται να αφήνουν τη μελέτη και να παραδίδουν το βιβλίο, για να τρέχουν στις δημοτικές βεσπασιανές. Τέλος ή βιβλιοθήκη δέν θα θερμαίνεται ικανοποιητικά εάν δέν λειτουργήση το κεντρικό σύστημα θερμάνσεως και ό καθένας ξαίρει πώς διάβασμα και τουρτούρισμα συμβιβάζονται όσο ό φάντης με το ρετινόλαδο. Εάν αυτές οι έλλείψεις δέν καλυφθούν κατά κάποιον τρόπο είναι λογικώτερο ή βιβλιοθήκη να κληρωθή εν ύπνω ως την ώρα που αυτό θα γίνει. Γιατί, σε τί θα χρειάζεται ή βιβλιοθήκη, όταν λείψουν οι αναγνώστες;

A. Γ.

ΑΓΑΘΗ ΕΡΙΣ

Σμύρνη, Ρόδος, Κολοφών.

Σαλαμίς, Χίος, Άργος, Άθήναι, έπτά πόλεις παυγάδιζαν τα παλιά χρόνια για την καταγωγή του Όμηρου. Και το μέλλον έδικαίωσε άπόλυτα την έριστική τους διάθεση. Στα χρόνια μας όμως παρόμοιοι άγώνες γίνονται, αν όχι εκ του εμφανούς, τουλάχιστο συγκεκαλυμμένα, για προοπικότητες, που το βίρος τους κάθε άλλο παρά λησιάζει το όμηρικό βάρος. Και βλέπει κανείς έ κατάπληξη δύο και τρεις πόλεις να άγωνίζονται μεταξύ τους, για να σφετερισθούν μιά, άλλες φορές έφήμερη ή άσημαντη δόξα. Η έρχή μας όμως δέν είναι από κείνες που άνήκουν στην περιοχή του μύθου. Και είναι κομικό, όν υπάρχουν ληξιαρχεία, να μεταβάλλονται σε νέστιους και πλάνητες πολίτες της δημοκρατίας όν γραμμάτων, οι σκιές μεγάλων ή άσημάντων συγγραφέων, μόνον και μόνον για να ικανοποιηθούν νοσηρά τοπικά ψευτοφιλότιμα. Έξ άλλου, η αύτη ή προσπάθεια σφετερισμού ξένων δαδών καταντάει έργο μικρόχαρο και μάταιο. Άντως, και για να λείψουν οι μεταξύ των τοπικών φιλοδοξιών διαπληκτισμοί, καλό θα ήταν να γκροτηθί μιά κάποια έπιτροπή από άκαδημικούς και άλλους σημαντικούς συγγραφείς που καθορίση, επί τη βάσει στοιχείων, όριστικά ή μιά για πάντα, ποιός έλληνικός οίκισμός πρέπει να θεωρείται πατρίδα των σημαντικώτερων ήλάχιστο λογίων και συγγραφέων. Και πιστεύω ότι, εκτός από τις ληξιαρχικές πράξεις, το σικώτερο στοιχείο για έναν τέτοιο καθορισμό είναι να είναι ή συνείδηση του ίδιου του συγγραφέα, ή κατά τεκμήριον άμάχητον θέλησή του, ή θα προκύπτει από το ίδιο το έργο του, να φορηται τέκνο μιάς ώρισμένης ελληνικής περιοχής. Γιατί, αν, για την ικανοποίηση τοπικών προεγωισμών, άνατρέχουμε στα γενεαλογικά κεντρα και από γενεά σε γενεά φτάνουμε στις αμυροφορίες και τον κατακλυσμό, για να βρούμε άντιόπιες ρίζες στην καταγωγή των συγγρα-

φέων. Θα καταλήξουμε επί τέλους στον κοινό πρόγονο Άδάμ, όποτε άχρηστεύεται κάθε προσπάθεια διαφορισμού, άφου όλοι οι συγγραφείς θα κατάγονται από τον Παράδεισο.

A. Γ.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΓΙΑΝΝΗ ΦΑΤΣΗ : «Έξολοθρεμός» (ποίημα).
Άθήνα, 1960

Το συνθετικό τουτο ποίημα του Γιάννη Φάτση, δέν κρατεί μονάχα την άγωνία της έποχής μας, αλλά και την γνώση και τον πανικό, που δίνεται παραληρηματικά κάτω άπόνα σιωρούμενο φάσμα πυρηνικού πολέμου. Έκείνο που δίνει ξεχωριστή βαρύτητα (ένα βάθος άμεσότητας), στην «άτομική» ποίηση του Γ. Φάτση—παρακινδυνεύουμε δώ τη φράση—είναι ή δυνατή φαντασία που ένσαρκώνει έναν σκελετό φρίκης άπόνα μάλλον άσύλληπτον όραμα καταστροφής και έρήμωσης. Αυτές οι κλειδώσεις, νοτισμένες με κείνο το δέος, που προκαλείται αυτόματα άπ' τις αντίδράσεις μας μπρός στη φοβερή δύναμη της πυρηνικής, άγγίζουν τα βιωμένα τραύματα και την χτυπημένη εύαισθησία των νεύρων μας, έτσι που το ποίημα να είναι μιά τρομακτική εικόνα παρανάλωσης της ζωής. Άναντίρρητα, ό νέος ποιητής άπ' το Βόλο, ξαφνιάζει με την υπερένταση που έχουν οι λέξεις και το έπίμονο ύφος του, καθώς έκφράζει ένα γενικό έγερτήριο, δίνοντας, αντί για προειδοποίηση, την εικόνα της φρίκης και της έρήμωσης μετά την καταστροφή. Διαποτισμένος κατάβαθα, ό Γ. Φάτσης, με την υπαρξιακή άγωνία και συκροτημένος πληρέστατα με ιδέες και συμπεράσματα, κατορθώνει να συγκρατήση όχι μονάχα την συγκίνηση, αλλά και την θαρραλέα σκέψη ένώπιον μιάς τρομακτικής αλήθειας.

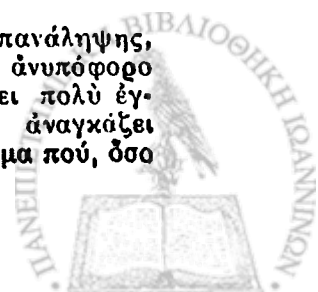
Πέντε φαντάροι συζητούσαν γύρω άπ' την τσιμεντένια σόμπα

ένα σιδηρένιο χέρι χτυπάει την πόρτα
Ένα σιδηρένιο χέρι βιάζει τη μούρα τους
—Ποιός είναι; ποιός είναι; ποιός είναι; ποιός είναι;

Η λάμψη μιάς άστραπής πήρε μαζί της τη φωτιά τους όνειρα
.....Τώρα μέσα στον άπέραντο θάλαμο που καμπίουρίας

Τώρα πάνω στο τσιμεντένιο δάπεδο σπαράζουν
πέντε τσιγύρα μισοκαπνισμένα...

Μονάχα ή φορτικότητα της επανάληψης, που γίνεται για να δημιουργήσει τον άνυπόφορο τόνο της έφιαλτικής ψυχολογίας, δίνει πολύ έγκυφαλικότητα στην κατασκευή και άναγκάζει στην πολυχρησία των έννοιών, πράγμα που, όσο

και αν γίνεται υπολογισμένα αισθητικά, ζημιώνει την γνησιότητα των αισθημάτων. Και κάτι τέτοιο, στην σημερινή ποίηση, είναι πολύ επικίνδυνο. Ιδιαίτερα, στην ποίηση του Γ. Φάση, που είναι γιομάτη από τρυφερότητα ψυχής και παιδική αθωότητα στις φιλειρηνικές της προθέσεις, αυτός ο έγκεφαλικός τόνος και αυτή η ιδεολογική θεμελίωση είναι κάτι που πρέπει να προσέξει ο ποιητής. Κάνουν κακό, παρά καλό.

✽

ΗΛΙΑ Π. ΚΑΤΣΟΓΙΑΝΝΗ : «Αναλαμπές του λυκόφωτος» (ποιήματα). Θεσ/νίκη, 1961

Ήρεμη και ώριμη λυρικήτητα, οι σίχοι του γνωστού ποιητή κ. Ήλ. Κατσόγιαννη, έχουν πάντοτε την αδιασώρακτη εκείνη βιβλική γοητεία στο ύφος και στην απλότητά τους που γιομίζει την ψυχή με μια εύφορη πίστη στη ζωή, που τόσο είναι απαραίτητη στον καιρό μας. Ο κ. Κατσόγιαννης, ο γνωστός και ο αγαπητός στους Θεσσαλονικιώτες λογίους, κράτησε την πίστη του στη μορφή της παράδοσης, χωρίς, ωστόσο, να προδώσει ούτε κατά κεραία την γνησιότητά του, πράγμα που είναι τόσο σπάνιο, όσο είναι πολύτιμο γι' αυτήν την ίδια την ουσία της Τέχνης. Διάκονος και λάτρης, μια ζωή όλόκληρη, της ώρας Ισορροπίας του μέτρου στο λόγο και στην αίσθηση, μας δίνει κάπου δώδεκα ποιητικές συλλογές, όλες φτιαγμένες απ' την δική του, την ατομική του ζωή. Τα θέματα, νύξεις βαθιές, πίνονται φευγαλέα και κρατιούνται μονάχα μια στιγμή, δίχως το βάρος εκείνο που παίρνουν όταν βαθαίνουμε στην τραγική τους ανατομία. Παραμένουν, έτσι, χαμηλόφωτα και αγαπημένα συν-απαντήματα, που δίνουν την ψυχική λύτρωση, την έξοδο από την πνικτική ζωή των ανθρώπων που άρνήθηκαν την αλήθεια της θείας και μαζί της γήινης κατοβολής τους.

«Έζησα σά χαμόκλαδο στον ήσυχιο της σιωπής
πίνακας απαλόχρωμος...

Τί κι' αν δεν είταν τυχερό μαζί
να ζω με τον άγρότη στο χωράφι;

«Οργώνει την καρδιά μου στη σπορά
και πίνουμε μαζί τα πρωτοβρόχια.

«Ανάπαυλα, μέσα στην ιδρωμένη ανάσα της άγωνίας μας, η νηφάλια ποίηση του Ήλ. Κατσόγιαννη, δίνει κάτι όχι πυρετικό, όχι επαναστατικό, αλλά μιάν άπανεμιά. Κι' όσο κι' αν αυτό θεωρείται «ντροπαλότητα», είναι μια άνοθευτη φωνή, ένα τραγούδι που υπάρχει μέσα στην ψυχή όλων μας. Γι' αυτό, και πέρ' απ' τις συγκριτικές ή μετρικές διαστάσεις που χρησιμοποιεί ή εποχή μας για την αξιολόγηση της Γέχνης, οι σίχοι του Ήλ. Κατσόγιαννη έχουν τη δική τους αδιυπαρξία και το δικό τους μήνυμα.

✽ h

Εύριπίδη : «Ίφιγένεια στην Αύλιδα» (Μετάφρα-

ση και εισαγωγή : Γ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ), Άρτα, 1960.

Η μετάφραση των αρχαίων είναι απ' τα πιο δύσκολα και, μαζί, απ' τα πιο πολύτιμα πνευματικά κατορθώματα. Η μεγάλη κληρονομιά, που στάθηκε και η πρώτη καταβολή της πνευματικής και της έπιστημονικής πορείας του ανθρώπου στον ατομικό αιώνα, είναι το δυσπρόσιτο και αναπαλλοτρίωτο εκείνο κεφάλαιο που, ιδιαίτερα, οι νεοέλληνες έχουμε την περισσότερη ευθύνη και το χρέος να αξιοποιήσουμε. Και, όπως είναι άντιληπτό, κάτι τέτοιο δεν είναι μονάχα ή καλή φιλολογική, αλλά και ή λογοτεχνική έπάρκεια εκείνου που θα καταπιαστεί να κάμει μια τέτοια μετάφραση. Νομίζω, πως θα έπρεπε να καταβληθεί ιδιαίτερη φροντίδα, μια ειδική κρατική προσπάθεια, για να μην σταματούν οι καλοί μεταφραστές μονάχα στις δικές τους οικονομικές κι' εύκαιριακές δυνατότητες. Δεν είναι άρκετο ν' αναφέρουμε μονάχα στους πανηγυρικούς την προγονική μας αίγλη. Γι' αυτό, λοιπόν, ή κάθε μετάφραση αποτελεί κι' ένα ξεχωριστό πνευματικό γεγονός, έφ' όσον βέβαια έχει κάποια ιδιαίτερη προσφορά ή, πιο σωστά, έφ' όσον είναι κάτι παραπάνω απ' ό,τι είναι οι προηγούμενες της στο ίδιο θέμα. Η «Ίφιγένεια στην Αύλιδα», που δίνει τώρα ο γνωστός και δοκιμασμένος λογοτέχνης και φιλόλογος Γ. Παπαγεωργίου, είναι από κείνες τις μεταφράσεις που έχουν λογοτεχνική οτιότητα και βάζουν πολύ σοβαρά σύνορα για την μεταφορά του τραγικού στον τωρινό Έλληνα. Δεν είναι μονάχα μια φιλολογική άναστήλωση στη σημερινή γλώσσα, αλλά και μια οικοδόμηση του δράματος του Εύριπίδη. Πνευματική και αισθητική έννοιολογική συγκρότηση, που το ένσωματώνει στην άξεπραστη μορφή της ανθρώπινης ζωής. Το κείμενο της μετάφρασης του Γ. Παπαγεωργίου, χωρίς να έχει τον ψυχρό εκείνο τύπο της διδακτικότητας, είναι χαμωμένο με ποιητική διάθεση κι' έχει κάποιον ζεστό παλμό προσωπικής εισφοράς, πράγμα που βοηθάει να γίνεται ταυτόχρονα υπόθεση και για τον καθένα—ανάλογα με τον βαθμό δεκτικότητας—μιάς ξεχωριστής πνευματικής ζωής. Αυτό, δηλαδή, που λείπει απ' τις πιο πολλές μεταφράσεις. Έδω, ο καθηγητής βοήθησε το λογοτέχνη, έτσι που ο Εύριπίδης να έρθει σ' ένα επίπεδο της δικής μας νοητικής και αισθαντικής δυνατότητας. Και τουτο είναι μια κατάκτηση, τόσο σημαντική στις ως τώρα μεταφράσεις μας, που τοποθετεί ξεχωριστά τον συγγραφέα και που δίνει μια ειδική βαρύτητα στην προσφορά του.

Η μετάφραση του κ. Παπαγεωργίου ξεχωρίζει και για τη γλωσσική της πληρότητα. Καλύπτει την μεγάλη, την οργανική αυτή αδυναμία που κληροδότησαν οι μεταψυχαρακές μεταφράσεις, και ανταποκρίνεται στις σημερινές απαιτήσεις της διαμορφωμένης πλέον δημοτικής. Έτσι, έχουμε μια μετάφραση χωρίς τις ακρότητες και χωρίς την πλασματική έκτόνωση, που τόσο πολύ

εμπόδιαν ακόμα και τις πιο εύτυχισμένες αποδόσεις (όπως του Γρυπάρη).

Τέλος, στα προσόντα του κ. Παπαγεωργίου, θα πρέπει να προστεθεί η εύρύτατη και συνοπτικότερη εισαγωγή, που, δίχως να κουνιάζει ή να παραπέμπει σε άοριστες φιλολογικές αναζητήσεις, καθορίζει φιλολογικά και αναλύει με σοβαρά κριτήρια την «Ήφιγένεια εν Αύλιδι».

✽

ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ. «Έτσι άρχισε η Κυριακή...» (νουβέλλα). Λευκωσία, 1961 (Έκδοσις «Λυρική Κύπρος» σφ. 21).

Ο πολύγραφος και δυναμικός λογοτέχνης (Κύπρος Χρυσάνθης) που συγκεντρώνει και κρατεί μια παράδοση κι ένα μεγάλο πνευματικό παρὸν στην Κύπρο, τύπωσε και κυκλοφόρησε, μέσα στο 1961, τρία βιβλία (δύο πεζο κι ένα ποιητικό λόγο). «Επί πλέον, ο ίδιος έχει και την εθύνη και των περιοδικών «Πνευματική Κύπρος» και «Φιλολογική Κύπρος» (το πρώτο μηνιαία και το δεύτερο ετήσια έκδοση) και, κοντά ο' αυτά, είναι κι ένας έξαιρετος επιστήμονας (παιδίατρος). Είναι να θαυμάζει κανείς την άντληση αυτού του Κύπριου λογίου. «Εν προκειμένω, στεκόμαστε στη νουβέλλα «Έτσι άρχισε η Κυριακή...», που είναι το τελευταίο, απ' τα μέχρι τώρα, πεζογραφήματά του. Πρόκειται για ένα πρωτότυπο κείμενο, που συγκροτείται πιο πολύ με την διαλεκτική συγκέντρωση της βαθύτατης ζωής κάμποσων ανθρώπων παρά με την κατασκευή και την ανέλιξη ενός μύθου. «Έτσι, καθώς ο χώρος κι ο χρόνος είναι στην «Αγγλία, το μοτίβο και το πλαίσιο παίρνει τη μορφή και το χρώμα απόνα κάπως ταξιδιωτικό πεζογράφημα. Η ατμόσφαιρα, το φῶς και γενικά τα σκηνικά είναι τόσο έντονα αγγλικά, που τ' αντιλαμβάνεται κανείς ή βιοθεωρία ακόμα των προσώπων που το ένσαρκώνουν, δίνουν την αίσθηση πως είναι γνήσια διαποτισμένα απ' την ομίχλη και την κρύα άνοιξη του Λονδίνου. «Έτσι χωρίς περιττά λεκτικά στοιχεία και μ' ένα φλεγματικό ύφος, ο συγγραφέας άγγιζει έλλειπτικότερα τόσες πλευρές της ζωής, όσοι κι οί άνθρωποι που κατοικούν σε μια πανοίον σε κάποιαν άκρη του Λονδίνου. Και, μ' όλα αυτά, γίνεται μονάχα της ή ζωή της νουβέλλας. Δεν χρειάζεται παρά ο συγγραφέας να είναι στις κλειδώσεις, ποια-ποια για να δένονται μεταξύ τους στην δική του ψυχή τα αίσθηματά, οι πράξεις, τα όνειρα, οι επιδιώξεις κι οι αναμνήσεις όλων των άλλων που, εν τούτοις, έχουν τόση εύρύτητα και κάνουν τέτοιες προεκτάσεις, ώστε να εκφράσουν, σ' ένα είκοσιτετράωρο, όλόκληρο τον κόσμο. «Ένα περπάτημα κι ένα συναπάντημα, στην βαθύτερη ζωή του καθένα κει μέσα, φτιαγμένο με την ευαισθησία, την ποίηση, το στοιχειασμό και την έξαρση του Κύπρου Χρυσάνθη. Τα πάντα διαρρέουν στην ψυχή, τυλιγμένα στην ατμόσφαιρα και στο φῶς της «Αγγλίας, έτσι που αφήνουν μια γεύση και που παίρνουν μια μορφή από κείνον τον τόπο. Κι' αυτό, ο συγγραφέας, όπως είναι βαθεία καλλιεργημένος και

πνευματικά ώριμος ποιητής, το έπιτυγχάνει σ' ένα βαθμό δύναμης, που δύσκολα μπορεί να έπιτύχει ο λόγος. Είναι, με λίγα λόγια, ένα σύντομο πυκνωμένο κείμενο, που πλουτίζει και που εύρύνει τη λογοτεχνία στο είδος αυτό.

✽

ΒΑΣΟΥ ΜΠΑΡΜΠΑ: «Κοντά στο κρεβάτι του πόνου» (ποιήματα), Ίωάννινα, 1961

Σταράντα ποιήματα, στην παραπάνω συλλογή, δίνει ο κ. Βασ. Μάρμπας. Το μέγα θέμα της ευαισθησίας στον ανθρώπινο πόνο είναι ο χώρος όπου κινείται. Και, παρ' όλο που η άσπρη παράδοση του μέτρου στέκεται πολλές φορές εμπόδιο για μιá έλλειπτική σύλληψη και πρωτότυπη έκφραση, οι στίχοι του είναι διαποτισμένοι με χριστιανική απαλότητα, σαμαρειτική συμπόνια και ανθρώπινη αγάπη. «Λυρική ποίηση για τους άρρωστους άδελφούς μας», την ονομάζει, ο ίδιος, την συλλογή του. Κι' είναι πράγματι, μιá προσφορά από φωτεινά, ειρηνικά λόγια, που έχουν μέσα τους, ότι καλύτερο μπορεί ν' αναβλύζει στην ψυχή ενός συνάνθρωπου κι ενός Χριστιανού για τον συνάνθρωπο που πάσχει. Άκόμα, τα ποιήματα τούτα, λυρικής μορφής καθώς είναι, κλείνουν ώραιες έξαρσεις και δεν στεροούνται, σε πάρα πολλές περιπτώσεις, κάποιες εικόνες καμωμένες μ' εκείνη την πρόθεση και την δημοτικότητα που ζητούν τα τέτοια θέματα. «Η καθηλωμένη, όμως, στα παλιά μέτρα μορφή, ή έξωτερική όψη (είκοδόμηση) βυραίνουν δυσανάλογα και άραιώνουν επικίνδυνα την ουσιαστικότερη έκφραση των αισθημάτων. Νομίζουμε πως, με κάποια τολμηρότερη αντίληψη, ο κ. Μάρμπας, θα πύκνωνε περισσότερο την ποίησή του και, κατ' αυτόν τον τρόπο, θα δύνονταν να κάμει μιá καλύτερη αξιοποίηση όλων αυτών των ωραίων αισθημάτων της ανθρώπινης ψυχής.

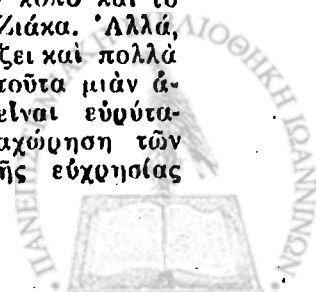
Τη γαλήνη δεν σκέφθηκα, ή, ποτέ στη ζωή μου

«Η ματιά μου άδιάκοπα καρφωμένη στο χῶμα...
Δέν άτένιζα πέλαγα και γλαυκούς ούρανοους

✽

ΧΡΗΣΤΟΥ Β. ΖΙΑΚΑ: «Τί λένε οι σοφοί και τί ο κόσμος» Αθήναι, 1961

Είναι ο δεύτερος τόμος, το βιβλίο τούτο, όπου ο κ. Χ. Ζιάκας συνεχίζει την προσπάθειά του να συγκεντρώσει τα γνωμικά για τη ζωή και τον άνθρωπο. Πολύς μόχθος για την εύερευση, για την έπιλογή, για την ταξιόμηση και, προ παντός, για την έρμηνευτική απόδοση των αποφθεγμάτων αυτών. Και μονάχα ο όγκος της εργασίας θ' άξιζε την έκτίμηση στον κόπο και το έπιτευγμα του νέου Ήπειρώτη κ. Ζιάκα. Άλλά, επί πλέον, ο συγγραφέας παρουσιάζει και πολλά προσόντα, που δίνουν στα βιβλία τούτα μιάν άξία χρησιμότητας. Ο έρανισμός είναι εύρύτατος και ή μεθοδικότητα στην καταχώρηση των γνωμικών με πνεύμα έπιστημονικής εύρησας

του ύλικου, πράγματα που καθιστούν το σύγγραμμά του άρκετά αξιόλογο για μιá βιβλιοθήκη. Έτσι, με τον ένθουσιασμό και την φιλοπονία, δυνήθηκε, ο κ. Ζιάκας, να κάμει πνευματικά βιώσιμη την μορφή μιás τέτοιας προσφοράς, που, στον καιρό μας, κάθε άλλο παρά προσφέρεται για την ανάδειξη τόσοσν αυτών που καταπιάνονται με τέτοια θέματα, όσο και για την καλλιέργεια ικανοτήτων και συγγραφικών διαθέσεων. Γι' αυτό, άκριβώς, αξίζει ιδιαίτερης προσοχής ή προσπάθεια, που, για να ολοκληρωθεί, θά χρειασθούν άκόμα πολύς κόπος και πολύς χρόνος.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

✽✽✽

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Διονυσίου Α. Ψαριανού (Μητροπολίτου Σερβίων και Κοζάνης): «*Δημοσιογραφικά*» (κύκλος Α'), Σχ. 8ον, σελ. 208, Αθήναι, 1961.

Φιλαρέτου Άπ. Βιτάλη: «*Λόγοι επί των έορτών και των μνημών των Αγίων*», Σχ. 8ον, σελ. 320, Αθήναι, 1961.

Έταιρεία Βυζαντινών Σπουδών: «*Επετηρίς*» (Έτος Α'), (έπιμελεία Ν. Τωμαδάκη), Σχ. 8ον, μεγ., σελ. 716, Αθήναι, 1960—1961.

Σταύρου Έωσ. Παπαδάτου: «*Αί Σλαβικά και Διεπισδύσεις έν Αγίω Όρει και αί έξ αυτών Πολιτικά και Νομικά συνέπειαι*», σχ. 8ον μεγ., σελ. 176, Έωάννινα, 1961.

Δ. Θ. Αιπέρτη: «*Άπαντα*» (τά εύρισκόμενα), σχ. 8ον, σελ. 320, Κύπρος, 1961.

Έλία Η. Κατσόγιαννη: «*Άναλαμπές του Άνκόφωτος*», (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 48, Θεσσαλονίκη, 1961.

Χριστόφορου Μηλιώνη: «*Παραφωνία*», (διηγήματα), σχ. 8ον, σελ. 80, Έωάννινα, 1961.

Γενική Δ/νσις Τύπου—Δ/νσις Μελετών: «*Δελτίον Έλληνικής Βιβλιογραφίας*», Τεύχος 3ον, σχ. 8ον, σελ. 76, Αθήναι, 1960.

Έλληνικής Βασιλικής Χωροκλής: «*Έκθεσις πεπραγμένων 1960*», σχ. 8ον μεγ., σελ. 112, Αθήναι, 1961.

Κύπρου Χρυσάνθη: «*Έτσι άρχισε ή Κυριακή*», (νουβέλλα). (Έκδοση): «*Λυρική Κύπρος—No 21*», σχ. 8ον, σελ. 72, Λευκωσία, 1961.

Α. Ι. Βρανούση: «*Ό πατριωτικός ύμνος*» του Ρήγα και ή Έλληνική «*Καρμανιόλα*», σχ. 8ον μεγ., σελ. 56, Αθήνα, 1961.

Στέργιον Σκιαδά: «*Προθάλαμος*» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 68, Αθήνα, 1961.

Βασίλη Ματσούκα: «*Μεσημέρι*» (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 82, Αθήνα, 1961.

Angel Crespo—Μετάφραση: Κύπρου Χρυσάνθη—Σχέδια: Τάχη Φραγκούδη: «*Η ζωγραφική*», (*La Pintura*) (ποιήματα), σχ. 8ον, μεγ., σελ. 28, Λευκωσία, 1961 (έκδοση): «*Λυρική Κύπρος*» No 20).

Κατίνα Ποθουλάκη—Παπύ: «*Στην κάψα του καλοκαιριού*», (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 46, Αθήνα, 1961.

Πάνου Μπόκοβου: «*Σημειώσεις στα Έλληνικά προβλήματα*», σχ. 12ον, σελ. 32, Θεσσαλονίκη, 1961.

Έωάννου Έορ. Καλογήρου: «*Ό Έυαγγελικός λόγος εις την ύπηρεσίαν των Έλλήνων*», σχ. 8ον, σελ. 34, Θεσνίκη, 1960.

Λευτέρη Τζάλλα: «*Μολπές*», (ποιήματα), σχ. 8ον, σελ. 32, Έωάννινα, 1961.

Παν. Χ. Παπαχριστοπούλου: «*Μπάμπης Νικολάου Νίντας*», (μελέτη), σχ. 8ον, σελ. 40, Θεσκη, 1961.

Πάνου Τσίνα: «*Φθινόπωρο*», (ποίηση), Αθήνα, 1961.

Έάσ. Δεπούντη: «*Άπό τη Θάλασσα*», (ό βυθός σε 4 αυθεντικές περιγραφές), Αθήνα, 1961.

✽✽✽

ΑΝΑΤΥΠΑ

Ν. Β. Κοσμά: «*Τά μοιρολόγια των Πραμάντων*», (έκ του περιοδικού «*ΕΛΛΗΝΙΚΑ*» τόμος 17ος), Θεσνίκη, 1961.

Έωάννου Στ. Τρίμμη: «*Τά Βότανα*», (έκ του πανηγυρικού τεύχους «*ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ*», τόμος 30ός, τ. 6ον, Θεσνίκη, 1961.

✽✽✽

ΔΙΑΦΟΡΑ

Άκαδημίας Αθηνών: «*Έκθεση Α. Ι. Βρανούση*», Αθήναι, 1969.

Γιάννη Άνδρικόπουλου: «*Ό Γολγοθάς*», (Βιβλιοκρισία), Αίγιον, 1961.

✽✽✽

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Στό 113ον τεύχος της «*Ηπ. Έστίας*», σ. 786 έν ύποσημειώσει (συνέχεια έκ της προηγούμενης σελίδος), αναγράφεται λανθασμένως, ότι ό Κων. Άραβαντινός γεννήθηκε τό 1876, ένώ τό όρθόν είναι, ότι γεννήθηκε τό 1846. Παρακαλούμε για τη σχετική διόρθωση.

✽✽✽

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Η «*Ηπειρωτική Έστία*» έξετίπωσε και διαθέτει καλήματα, πάνινα και δερμάτινα χουσόδετα, όλων των μέχρι τώρα τόμων της (1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961).

Άντίτιμον Καλυμμάτων:

1) Πάνινα χουσόδετα τό τεμ. δρχ. 16
2) Δερμάτινα » » δρχ. 21

✽

Η «*ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*» (του Βασιλείου Πυρρινέλλα) δατίθεται άπ' εύθείας: Δρχ. 25—Ταχυδρομικά δρχ. 13.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ

ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΕΤΟΣ Ι'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 115ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1961